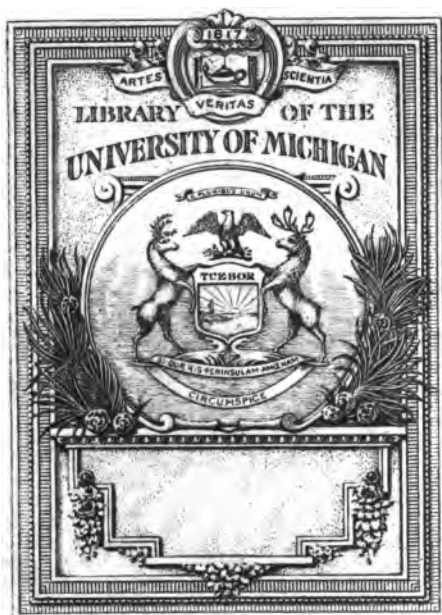

1817
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

2149

Bauhin, Kaspar, 1560-1624. 2149

CASPARI BAVHINI BASILEENS. ARCHIATRI & PRAXEOS PROFESS. ORDINAR.

DE

LAPIDIS BEZAARIS

ORIENTAL. & OCCIDENT. CERVIN. & GERMANICI

Ortu natura differentiis veroque usu

EX

Veterum & recentiorum placitis

LIBER

priore editione auctior.

BASILEÆ

Sumptibus LUDOVICI REGIS

ANNO cIↃ. IↃ. CXXV.

PERILLVST. ET GENEROSISS:
DOMINO
D. IOANNI GEORGIO SENIORI
LIB. BARONI IN FROBVRG
DOM. IN GLIERISS.
&c.

REVERENDISS. ARCHIEPISCOPI
SALISBVRGEN.

CONSILIARIO ET PRAEFECTO
IN RASCHENBERG
&c.

DOMINO SVO GRATIOSISS.

CASPARVS BAVHINVS
ARCHIATER
ILLVST. DVCIS WIRTENBERG:
MEDICVS

deuotè OBSERVANT:
MONVM.

ΤΥΧΗ ΚΑΙ ΠΟΝΩ
offert.

EPISTOLA DEDICATORIA.

Anta est DEI OPT. MAX. in sublevandis humanis nostris miseriis beneficētia, PERILL. & GENEROSISS. D. BARO, *ut nō solùm de necessariis prospiciat: verùm & varia abundantiaq́; largâ manu nobis fundat* ὑμμᾶς. *Ecce enim (vt etiam sagaciss. naturæ scrutator C. Plinius Secundus testatur) ex quolibet viridario hortóve, vegetabile quoddam, herba frutéxve, earumq́. variæ partes, semina, radices, ligna, folia, fructus medico vsui inseruire possunt: adeò vt* ἀντίδοτα, ἀλεξιφάρμακα, *aliaq́; sanitatis humanæ præsidia, è longinquis orbis partibus accersere superuacaneum videatur. Nihilominus (rara cùm sint cara, varietasq́; quandoque delectet) talis plurimis est indoles, vt domi nascentia aspernentur, exotica Indiarum & Arabiæ indigena exoptent. Hinc &* LAPIS BEZAAR, *qui ab Arabibus primùm, ante annos plus minus septingentos, inuentus, nostris autem temporibus annis circiter septuaginta Europæis vsitatus,*

velut

velut vniuersale quoddam aduersus quæcunque venena ἀλεξιτήριον, febresq́; malignas remedium expetitur. Quo igitur de eo certi essemus, cùm non modò quibusuis gemmis æquipararetur, sed & Auro præferatur: quo ægris sublenandis, dum opus esset, eo ipso vti possemus: quo denique & de eo nostram sententiam efflagitãtibus satisfaceremus, in huius Lapidis naturam verúmque vsum, omni studio, omniq́; diligentia penitiùs inquirere libuit: non solùm, vt quomodo vtiliter atque absque dispendio in ægrorum vtilitatem adhiberi possit, quidq́; de eo statuendum sit, palam fiat: Sed etiam vt simul Principum Magnatúmque Archiatris ansam præberemus, Dominos suos monendi rogandíque, quo venatoribus suis vt Bezaar Germanicum summâ diligentiâ indagent, iniungant: in proprium subditorumq́; emolumentum. Ex diuinâ siquidem DEI MAX. clementiâ duplex nobis est Bezaar. Vnum Ceruo, alterum Rupicapræ, primordia sua accepta ferens. Ceruinum quidem, siue viscosam illam interiori oculorum Cerui angulo adhærentem materiam, consideremus. Hanc in Orientalibus Ceruis Auenzoar, Scribonius Largus in Sycilia reperiri asserit. Sordes hic eas vocat, quas eius loci venatores ad Scorpionum ictus mor-

suisq; asseruabant. Easdem sordes in Germania & Langius obseruauit, aliiq; notarunt. Sin de Ceruinis in dicto oculi canto in lapideam duritiem lacrymis concretis loquamur, quemadmodum veterinariæ medicinæ grauis auctor Theomnestus scripto prodidit. Inter recentiores quoque Christophorus Encelius Germanus, I. Cæsar Scaliger Italus, & Iohannes Bodinus Gallus notarunt, atque ad omnis generis venena, veterum imitatione commendarunt. Aut tandem, de eo, qui Sexto Platonico Philosopho prægnantium Phylacterium est, lapide in Cerui ventriculo, Ceruæue utero reperto: qui etiam Constantino Affricano testante, conceptum promouet. His Alexiteriam vim inesse euincit ossiculum quod Ceruino Cordi innascitur, quod applausu non exiguo, magnóque consensu omnes ea facultate dotatum asserunt: Ceruinum hoc est. Pilæ etiam in Rupicapris siue Damis, ex suauissimarum herbarum pabulo, Cœodiæ insigni præditæ, gratissimúmque spirantes odorem inueniuntur. Harum vsum & morbis malignis & ægrè parturientibus, singulariter commendant. In illarum vtinam (ii præsertim quos Alpes accolas habent, ideoq; iis abundant) in viribus potius indagandis, quàm iis adquirendis, diligentiorem nauarent operam.

ram. Sic etenim æquè facilè pauperibus (nec minor enim horum Christiano Medico cura habenda) ac Magnatibus diuitiisq; abundantibus, mederemur: & tum enim domesticum Bezaar nobis abundans suppeteret. Eâdem ratione quoque nec vllus adulterii, quod in Bezaare Indico vulgare est, metus nos teneret: de his in Tractatu ipso ampliús. Hæ, inquam, suscepti nostri laboris causa fuêre, quo ante decennium scriptum hoc luci exposuimus. Eius autem exemplaribus omnibus penitùs distractis, Typographi rogatu, secundò nunc eum auctiorem, & nitidiorem damus. Hunc igitur fœtum in Tuum, PERILLVST. & GENEROSISS. BARO, sinum deuoluo, eum vt ab infensis defendas, & tutelare eius quodammodo sis numen. Et quem quæso rectius? quem iustius? quem æquius? ei Patronum eligerem? Vt enim fulgorem Illustrißimæ FROBVRGIACÆ familiæ taceã: in eius enim laudem alii multi digreßi cùm sint, satiùs mihi, nihil, quàm parum dixisse videtur, ne offendisse videar. Tanta GEN. TVÆ in ILLVSTRISS. Principum Consiliis dexteritas, prudentia, & autoritas. Magna tua in literatos fauor & animi propensio. Tantum rerum naturalium perscrutandi desiderium. Non obscurè sanè hæc

mihi, si ulli alio, perspecta fuere, dum in Arcem Tuam non ita procul à nobis distantem, ab annis aliquot, propria valetudinis mihi committendæ causâ, vocare me dignatus es: ubi & inter alia, in quibus summum Heroicarum virtutum splendorem, quas incomparabilis acuit Humanitas, veneratus & admiratus sum, fato & consultò, ut & in ipso exposuimus opere, de Bezaare nostro Germanico colloquium nobis fuit. Cuius occasione non ita pridem par fragrantium illarum Pilarum tuo munere etiam obtinui. Cui, inquam, rectiùs iustiusq́ue, quàm ei cuius humanitate & munificentiâ splendidior hic prodit fœtus, hac in re Defensorem constituerem? sub cuius nomine æquiùs in literatorum manus iterum perueniret?

Suscipe igitur, PERILLVST. ET GENEROSISS. BARO, *eum benignè, fronte hilari & serenâ, quâ pro insigni tuâ humanitate cuncta soles. Obseruãtiam meam in* GEN. TVAM *summam, hoc litterario munere testatam volui. Ne igitur eius detrectes tutelam, iterum etiam atq́ue etiam rogo, oro & obtestor, omniaq́ue quæ à me proficisci possunt, officia paratissima offero.* BASILEÆ X. KL. *Quinctileis* ANNO τῆς θεογονίας CIↃ. IↃ. CXXIV.

ΠΙΝΑΞ
EORVM QVORVM OPERA VSI SVMVS.

A

ABDALA	Anarach Medicus Arabs.
Adamus	Lonicerus.
Albertus	Magnus.
Alexander	Massaria.
Amatus	Lusitanus.
Ambrosius	Paræus.
Andreas	Alpagius Bellunensis.
Andreas	Baccius.
Andreas	Cæsalpinus.
Andreas	Dörerus.
Andreas	Lacuna.
Andreas	Libauius.
Andreas	Theuetus.
Andromachus.	
Anshelmus	Boëtius.
Antonius	Fornesius.
Antonius	Fumanellus.
Antonius	Guaynerius.
Antonius	Mizaldus.
Antonius	Musa Brassauolus.
Antonius	Portus.

Antonius Schnebergerus.
Ariſtoteles.
Arnoldus Manlius.
Arnoldus Villanouanus.
Auenzoar Arabs.
Auerroes
D. Auguſtinus.
Auicenna.

B

Baldus Angelus.
Bernhardus Paludanus.
Bernhardus Penottus.

C

Camillus Leonardus.
Carolus Cluſius.
Carolus Gallus.
Caſparus Schwenckfeldt.
Chriſtophorus Acoſta.
Chriſtophorus Encelius.
Chriſtophorus Hornius.
Chriſtophorus Hüeblin.
Claudius Chapuys.
Claudius Galenus.
Claudius Ptolomæus.
Claudius Richardus.
Conradus Geſnerus.
Conradus Heresbachius.
Conſtantinus Africanus.

D

Daniel Sennertus.
Dauid Propheta.
Diomedes Amicus.

Diome-

Diomedes		Cornarus.
	E	
Emanuel		Tremellius.
Empedocles.		
Euax		Arabs.
	F	
Fabius		Columna.
Felix		Platerus.
Ferdinandus		Lopez.
Ferdinandus		Ponzettus Cardinalis.
Ferrandes		Imperatus.
Franciſcus		Hildesheim.
Franciſcus		Pona.
Franciſcus		Valeſius.
	G	
Gabriel		Fallopius.
Gabriel		Hummelbergius.
Garzias		ab Horto.
Gotthardus		Arthus.
Gregorius		Bertinus.
Gregorius		Horſtius.
Gregorius		Schön.
Gualtherus		Ryff.
Guido		Pancirollus.
Guilhelmus		Fabricius.
Guilhelmus		Gratarolus.
	H	
Hali		Abbas Arabs.
Hali		Rhodan Ægyptius.
Hamed		Ebenreriphus Arabs.
Henningus		Scheneman.

Henri-

Henricus	à Bra.
Henricus	Dobbinus.
Henricus	Ranzouius.
Henricus	Salmuth.
Hercules	Saxonia.
Hesiodus.	
Hieronymus	Brisianus.
Hieron.	Capeuaccius.
Hieron.	Cardanus.
Hieron.	Mercurialis.
Hieron.	Montuus.
Hieron.	Reusnerus.
Horatius	Augenius.
Hortus	Sanitatis.

I

Iacobus	ab Alex.
Ioachimus	Camerarius.
Ioachimus	Schillerus.
Ioannes	Agricola.
Ioan.Antonius	Sarracenus.
Ioan.	Arculanus.
Io.Baptista	Montanus.
Ioan.Baptista	Syluaticus.
Ioan.	Bauhinus.
Ioan.	Bodinus.
Ioan.	Caluinus.
Ioan.	Collerus.
Ioan.	Costæus.
Ioan.	Crato.
Ioan.	Fernelius.
Ioan.	Fragosus.

Ioan.

Ioan. Franciſcus	Vlmus.
Ioan. Georgius	Agricola.
Ioan. Georgius	Schenckius.
Ioan.	Gorræus.
Ioan.	Guinterus Andernacus.
Ioan.	Heurnius.
Ioan.	Hugo à Linſcotten.
Ioan.	Kentmannus.
Ioan.	Langius.
Ioan.	Manardus.
Ioan.	Matthæus.
Ioan.	Meſues.
Ioan.	Porta.
Ioan.	Renodæus.
Ioan.	Schenckius.
Ioan.	Thomas Minadous.
Ioan. Iacobus	Weckerus.
Ioan.	Wittichius.
Ioſephus	Acoſta.
Ioſephus	Quercetanus.
Iſrael	Spachius.
Iulius Cæſar	Claudinus.
Iulius Cæſar	Scaliger.
Iuuenalis.	

L

Leonhardus	Rauwolff.
Leuinus	Lemnius.
Ludouicus	Gyon.
Ludouicus	Mercatus.

M

Marcellus	Donatus.

Marſi.

Marsilius Ficinus.
Martinus Rulandus.
Matthæus Dresserus.
Matthias Syluaticus Pandectarius.
Michael Döringius.
Moyses Kimhi

N

Nicolaus Agerius.
Nicolaus Florentinus.
Nicolaus Nancelius.
Nicolaus Monardes.

O

Octauianus Roboreta.
Oppianus.
Osualdus Crollius.

P

Paulus Ægineta.
Paulus Cigalinus.
Petrus Andreas Matthiolus.
Petrus Apponensis Conciliator.
Petrus Forestus.
Petrus Hispanus.
Philibertus Sarracenus.
Philippus Hœchstetter.
Plinius.
Plutarchus.

Q

Q. Serenus Samonicus.

R

Raby Moyses.
Raymundus Minderer.

Reinerus	Solinander.
Rhasis	Arabs.
Robertus	Guagninus.
Rodericus	à Castro.
Sanctes	Ardoynus.
Sanctorius	de Sanctoriis.
Scribonius	Largus.
Serapio	Arabs.
Sextus	Philosophicus Platonicus.
Simon	Ianuensis.
Simon	Mayolus.
Socrates.	
Solinus.	

T

Thebir.	
Theomnestus.	
Thomas	Iordanus.
Tipthasi	Arabs.

V

Valescus	de Taranta.
Vitalis	à Furno Cardinalis.
Vlysses	Aldroandus.
Wolffgangus	Gabelchouer.

X

Xenophon.

Z

Zacharias Belinus à Belfort.

AR-

ARGVMENTA CAPITVM.

Anima-

)( )(

DE

DE LAPIDE BEZAAR

AD NOBILEM, CLARISSIMVM VIRVM DOM. CASPARVM BAVHINVM Anatomicum Botanicum, Med. Professorem Academ. Basiliensis celeberrimum.

AVt nihil, *aut* aliquid Bezahar; BAVHINE *quid inquis?*
Est nihil, *id dices, & tamen est* aliquid.
Quod tanti pretii res sit, quæ cuncta venena
Abstrusis superet viribus, id nihil *est?*
Si nihil; *est* aliquid *sic ludi & ludere posse*
Humanum in rebus tàm nihili *ingenium.*
Vt nihil *esse putem, suadent monumenta vetusta,*
Et variis variè dissona scripta viris.
Hic hircum lapidis, capram fallit ille parentem,
Accepta hic ceruo præmia tanta refert.
Deripit hic lapidem ex oculis, exenterat ille
Ventriculum; guttur dissecat ille cauum.
Quod si ergo est aliquid, *quid Iupiter inuide nobis,*
Non etiam tales dasq; creasq; capras.
Sunt nobis virides montes & amœna vireta:
Sunt Hederæ & Cytisi, sunt Salicúmque comæ.
Nec Machaoniades desunt ex asse periti,
Inuestigantes quicquid hic Orbis habet.

)( )(2

Corpora quiq; secant hominum, pecudumq; ferarum,
Et monstrant vulsis carnibus ossa suis.
Ergo age, me, BAVHINE, *doce, dubiúmque resolue:*
Anne lapis Bezahar sit nihil, anne aliquid.

IOAN. FAVTSCHIVS Med. Doct.
& Profess. Acad. Friburgensis
Brisg. Anno MDCXIII.

DE PRETIOSISSIMO INDORVM LAPIDE BEZAAR, ET INdefessa in eo peruestigando industria excellentissimi Viri D.D. Caspari Bauhini, &c.

BEZOAR *indomitos vitæ, cordisq; tyrannos,*
Toxica vi nunquam deficiente domat.
Vipera nil dentis; nil caudæ Scorpius ictu
Officit: effœta & nunc Aconita iacent.
Nunc Rex, nunc Hostis sua sumit fercula tutus:
Illitaq; in cassum Thrax sua tela ferit.
Hasce dat Indus opes: sed opem parat inde salubrem
BAVHINI *solers, fida perita manus.*
Indica visceribus gemmam ferruminat imis
Dama: vbi detractas ruminat ore dapes:
Ast iterum ingenio, Methodóque resoluit eandem
BAVHINVS: *vires intimiusq; probat.*
Quas ferat Eous: quas procreet Hesperis; vtque
Vi varient: superent deficiantve, docet:

Vt su-

Vt subito Vitæ scatebras munimine firment:
Ne furtim accelerent subdola Philtra necem.
En horas etiam, & pondus, moriture, modúmque
Antidoti, citò te, quo tuearis, habe:
Et mecum ex animo, tanto pro munere rerum,
Opta, BAVHINVS *secla superstes agat:*
BAVHINO, *cuius resonat sat fama per Orbem,*
Summe DEVS *larga quæque repende manu.*

Obseruantiæ ergò p.

NICOLAVS AGERIVS
Philos. & Med. Doctor apud
Argentinenses.

)( )(3

ALIVD.

Svnt plantæ, credas, vitáque lethum,
Venena sunt, sunt pharmaca;
En morsus cordis dedite Phœbo,
Vitare si solers velis,
Cognoscas solers αἴτια morbi,
Cognosce solers pharmaca,
Vt lædant pectus toxica tela,
Vt lædat anguis viscera.
Quæ gignat ceruus, cerúdque saxa,
Quæ dama gignat marmora,
Incertus Phœbus fluctuat hicce,
Incertus est Asclepius,
Heic mens dormiscit, nescia rerum,
Heic clara turris Dædalo;
Hic prolem damæ, Bezoar esse
Putat, capræ hic, cerui putat;
Hic scriptis laudat, culpat & alter,
Hic, Bezoar, dicit, domat
Quæ lædunt pectus dira aconita,
Hic Bezoar virus vocat;
Ceruini hic quærat pondera saxi,
Incerta scribit pondera;
Ceruini saxi colligit alter
Notas labore plurimas,
Hic vsum monstrat, sed negat alter,
Effecta dum verbis negat.

Dum

Dum incertus Ponti cærula sulcas,
Haut Castor, aut Pollux tibi,
Haut Phœbus Phœbe & lumina spargunt,
Et vmbra Pontum contegit,
Si magnus nullus, cymba per vndas
Si fluctuet, rauco Notho,
BAVHINVM *Phœbum consule magnum,*
Lucet Sophis hic vnicus;
Quod Phœbus cœlis & soror alma,
BAVHINVS *hoc medentibus;*
Quod Pollux Nautis, Castor & Vrsa,
BAVHINVS *hoc medentibus,*
Quod magnes Nautis, hoc tibi solus
BAVHINVS *est perinclutus,*
Quid magnus Mundus, parua figura
Mundana, quid sit, edocet.
BAVHINVVM *Phœbum consule magnum,*
Quid Bezoar sit, edocet;
His scriptis spargit munera Flora,
Et mortis atra spicula.
Ostendit pubi, quam altus Apollo
In rura mittit phœbica,
Morborum vt cedant agmina, Nili-
In prole, scribit doctius.
Triplam, sic pestem, cælitus ortam, 1582. 1594. & 1610.
BAVHINVS *arte depulit.*
Hunc Phœbum magnum, suspice, castra
Sequutus es qui Phœbica;
Huic Phœbo magno, sæcula Phœbus
Ex arcibus mittat Poli,

Huic

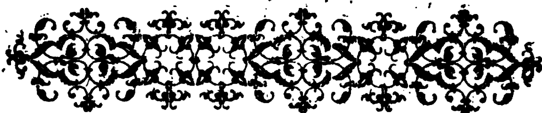
Huic Phœbo magno, Phœbica proles
Et frutices sacros dicet,
Et ponat Phœbo saxa, colossos,
Sit sancta laurus Delphica;
Hoc scripsit metron curta Thalia,
BAVHINE te summè colens
Quod lætâ, DOCTOR, suscipe fronte,
Per scripta Musas & doce.

Obseruantiæ & æuiterni
cultûs arrham p.

IOAN. HENRICHVS Frölich/P.Cæs.
& M.D. Anno MDCXIII.

CA-

CASPARI BAVHINI BASIL. IN SVVM de Lapide Bezaar LIBRVM

PRAEFATIO.

QVANTA, quamque immensa sit DEI OPT. MAX. erga humanum genus misericordia, & benignitas, in remediis humano generi salutaribus producẽdis, siue Herbæ sint, siue Lapides, siue Metalla, sive Gummata, Resinæ've, siue Ligna, quæ quotidie in nostram notitiam perueniunt, notiùs est, quàm vt pluribus ostendere, necessum sit: vt non immeritò Ioannes Mesues suum Grabadin, Medicinarum particularium, tali sententia exorsus sit: *Sanat solus languores Deus, & de frugalitatis solio produxit in largitate sua Medicinam, benedictus, gloriosus, & excelsus Creator.* Tantum est etiam hominum in iisdem inquirendis & inueniendis studium, tantaque industria, ut præter plurima Alexipharmaca, & Alexiteria, sive, ut vulgò vocant, Bezoardica, hactenus contra venena excogitata, hoc seculo plures lapides ostendantur, quibus aduersus venena vim singularem insi-

tam asserunt. Cuiusmodi sunt lapis Tiburonum piscium, in mari Indico, Chelonites, Brachites, Alectorius, Caymanus, Rubetarum, &c. inprimis tamen lapidis cuiusdam Bezaar vsus, non solùm contra quævis venena, sed ad alios plurimos morbos tanquam Panacea inualuit; qui licet à Græcis, vt disertè Montuus, Monardes, Syluaticus, & Pancirolla pronunciarunt, & antiquioribus Latinis incognitus, ab Arabibus verò Medicis ante annos circiter septingentos (vixit enim Rhases anno 960.) miris laudum præconiis, tanquam inter Alexiteria, quæ ex animalibus petuntur, nobilissimus & præstantissimus celebratus est, qui postmodum hominum incuria neglectus, annis plus minus quingentis, penè intercidit. Posteaquam verò Febres illæ malignæ, quas ob macularum, culicum morsus referentium, & in toto corpore erumpentium, efflorescentiam, Pettechiales ab Italis, & ab aliis pestilentes appellatæ, & à quibusdam nouæ iudicatæ, grassari cœpêre, Lapidis Bezaar memoria, Medicis eum summopere commendantibus, reuixit, ita vt de eo comparando, homines solliciti esse cœperint. Et, vt rectè Syluaticus, Reges sanè ipsi, Principes & potentiores, facilè sibi persuaderi passi sunt, vt nullis sumptibus parcentes, hunc conquirerent, cùm ipsis non solùm insueta, peregrina, sed promissis egregiis plena, multoque auro redimenda proponerentur. Imò, & populus, Medicorum pollicitationibus persuasus, neminem ab eius generis

Febre

Febre pettechiali sine tali medicamento liberari posse,& ipse cœpit hunc auidè expetere, & quouis precio redimere. Hinc factum,vt etiamnum hodie, lapis hic apud Principes, & Magnates tanti nominis sit, vt eum non solùm inter sua ceimelia reponant, verùm etiam in Gemmarum numero,& quidem earum quæ auro æquiparantur, & etiam illo pretiosiores existimantur, habeant: ita vt hunc Medici, sed nonnulli etiam inuiti, in illorum gratiam, in vsum reuocare cogantur. Quod cùm homines impij & auari animaduerterent, hominum inquam, in his rebus credendis facilitatem nimiam, accedente quin etiam lapidis hujus, ob itineris longitudinem, raritate, modos varios, non solùm hos adulterandi, sed falsos veris similes conficiundi excogitarunt, neutiquam dubitantes,ob tantam credulitatem, tantumq; desiderium lapidem hunc conquirendi, homines decipi posse: hæc causa cur quamplurimi falsi & adulterati adferantur, sicque fortè euentus speratus non succedat. Quare,cùm de huius & inuentione,& forma,& vsu,opiniones variæ sint,ita vt non parùm difficultatis habeat, & obscuritatis plurimùm; placuit (quo plurimis,qui sæpissimè suis literis nos sollicitarunt, gratificaremur) auctorum,quotquot invenire potuimus,opinionibus diligenter consideratis, tractatum hunc, veritatis,non carpendi,studio ductus,conscribere. Socratis ergo apud Platonem *a* exemplum imitatus, qui in difficillima contemplatione,*Deum* in-

uocauit, ad opusculi huius constitutionem cum diuino Platone b, *Deum inuoco, qui vtinam audiat, exaudiensq; propitius, & benignus nobis adsit, vnà nobiscum orationem nostram exornaturus.*

a in Philebo. b 4. de legib.

Dicam autem primò, de nomine Bezaar, quibus hoc nomen tribuatur, & quę nominis sit ratio; dein, de Lapidis Bezaar differentiis; tùm, de Lapide minerali: quartò, de lapide Paxar, Aspidis & Buffonis: quintò, de Lapide Malacensi: sextò, de Lapide Bezaar metallico sive minerali: septimò, de Lapide ex lachrymis cervi condensato, ceruique lachrymis & Lapide in ceruo ceruáve genito: octauò, de Lapide seu pila in vitulo, rupicapra & equo: nonò, de Lapide Bezaar Arabum, ipsorum verbis adductis, an fortè inde constare posſit, de quónam Lapide verba fecerint: decimò, de Lapide Bezaar recentiorum, Orientali, eius generatione, generationis loco, legitimi notis, adulterati signis: de genuini lapidis vsu, hoc est, quibus in morbis vsurpatus fuerit, vel vsurpandus sit: exhibendi modo & quantitate: quibus vtilis fuerit, vel nullum vsum præstiterit, exemplis & historiis aliquot edocebimus: vndecimò, de Lapide Bezaar Occidentali seu Peruuiano, & eo qui ex Hispaniola adfertur; duodecimò & ultimò, de Bezaardico animalis & minerali pauca aspergemus, & hæc omnia ad Alexicaci Opt. Max. laudem, & proximi vtilitatem.

DE

DE NOMINE BEZAAR.

CAPVT I.

OCABVLVM Bezaar, alii *a* Hebraicum, alii *b* Persicum esse censent: illi Belzaar, vel Belzahard *c* legunt: vel vt Boetius, à Beluzar Hebraico & Chaldaico vocabulo: *c* nomine composito *d* ex Bel, & Zaar, quorum illud dominum, hoc verò venenum significat; vel *e* Bahalzahar, id est, dominator veneni. Hebræi namque sagacissimi naturæ interpretes, & qui nomina rebus, pro cuiusque natura indiderunt, ita appellarunt. Vnde lapidem istum, Gesnerus *a* quasi dominum veneni, dictum coniicit. Cuius etymologiæ ratione, meritò pro cuiusuis veneni antidoto peculiari, vsurpatur; quem aliqui *f* Bengaar vocant.

Qui Persicum asserunt, & ab Arabibus vsurpatum, Bedezahar legunt, vel *g* Badzahar: Serapioni *h*, Albezahar nomen Persicum est, & est expellens nocumentum; quo nomine & Auicenna *i* vsus est, licet in veteri eius indice *k* Bezarahat occurrat: apud alios *k* Bezarad, vel potius *k* Bedezarahath: apud Rhasin *l* Bezahar, & apud Ianuensem, *m* cui & Bezard: apud Auerröem *n* Bedazar: apud Pandectarium *o* Bezachar; & Bezaar. Bezahart legit Scaliger *p*, & vitam conseruantia reddit; & Arabes antidota ad

venena, patria lingua sic vocare solent. Lapis theriacalis, Arabibus Bezoar, Villanouo *q*; Bedzahar, Valesco: tandem Gorræo *r* Bezaar, qui lapidem solis Arabibus notum, & nomen apud Græcos non habere scribit: & Pancirolla *s* superiori ætate incognitum, Latinis & Græcis nunquam asserit. Notatu tamen dignum, Bezard, vt habet *t* Ianuensis, vel vt Pandectarius *u* Bezaard, vel Bezadaret, vel Bezarat, Berz & Berzad, etiam ab Arabibus de ipso Galbano *x* dici, propter virtutem eius excellentem contra venena: quod ex Auicenna *y* & Serapione colligere est, prout eius translator exposuit, qui in Theriacæ descriptione eius meminêre; & vbi Andromachus, & Galenus, Galbanum requirunt, ibi Auicenna Bezaar, vel Bezaard posuit, licet Bellunensis *z* Bazard, vel Bezard legat. Sic & ipsam Theriacam, Bezardem Pandectarius *u* nominat. Sed ad rem.

Nomen hoc dupliciter considerari potest, vel in genere, vel in specie: In genere *aa*, quatenùs omnibus medicamentis veneno resistentibus, competit, & noxam corpori à veneno illatam, expellit. Probatur definitione ab Auicenna *bb* proposita; Albezahar, & Theriaca, inquit, sunt medicinæ, quarum proprietas est, vt conservent sanitatem, & virtutem in spiritu, vt ex eis expellat nocumentum veneni à se. Quare Cardanus *cc* exponens, quæ sint Alexipharmaca, & quomodo cognoscenda, quatuor genera constituendo, quartum genus inveniri asserit, quod

quod generaliter venenis etiam resistat, & vocetur Bezahar apud Arabes, cùm sine adiectione profertur; & cùm refertur ad venenum certum, dicitur Bezahar eius; vt Napelli, Moschus. Nam cùm lapis *dd* Bezoar inter antidota principatum sibi vindicarit, factum, vt per αὐτονομασίαν omne id, quod toxica elidere creditur, ea denominatione insigniatur. Hinc electuaria, & pulueres Bezaardici, ex Arabum gazis accersiti; & quot sunt venenorum species, totidem Bezoar statuunt, vt cuilibet veneno peculiare sit Bezoar. Et sic Albezoar, seu Bezaardicum medicamentum, erit idem cum Alexiterio & Alexipharmaco; nihil enim refert, siue Alexiteria, siue Alexipharmaca, in hoc Galenum *ee* imitati, dicamus; quamuis *cc* neget, Bezahar Arabum idem esse, quod Alexipharmacum Græcorum. Quòd si de his duobus lacryma cerui, & de smaragdo, cui vis omnibus venenis resistendi tribuitur, loquatur, concedimus: sin de aliis, vt de Terra sigillata, Bolo armeno, & similibus, tunc dicimus, hæc à Græcis inter Alexipharmaca, ab Arabibus inter Bezahardica fuisse relata, vt infrà ostendemus. Sic Marsilius Ficinus *ff* smaragdum, Hyacinthum, Topazium, hos lapides ab antiquis, appellari Bezoar, id est liberatores mortis, asserit; & quod Theriacá in hoc excellant, quòd hæc venena à se pellat, non verò ad se trahat, huiusmodi autem lapides vtrumque facere; quare & per os exhiberi, & plagæ, morsuræ, & bullæ venenosæ superponi posse.

Ἀλεξητήριος *gg* quasi ἀλεξηθήριος, τῶν ἰοβόλων ζώων, ἢ θηρίων. Ἀλεξιφάρμακον verò τῶν θανασίμων φαρμάκων, quorumcunque siue natura, siue arte constent. Nisi quis τὰ ἀλεξητήρια ad præcavendum, idem quod προφυλακτικὸν φάρμακον: ἀλεξιφάρμακα verò ad curandum, ex vi nominis pertinere dicat. Idem quoque θηριακὸν, quòd ferarum morsibus medeatur, dici potest; hinc Latinobarbaris Tyriaca; quare secundũ Ianuensem *hh*, Bezard est Arabibus omnis medicina liberatiua à veneno, nos autem proprio vocabulo hoc significante carentes, Tyriacam vocamus. Aliis Tyriacalis, & Bezoardica vel Bezaardica medicina nominatur, quam cum Plinio antidotum appellare possumus, quæ Auerroi *ii* medicinæ Bedazaricæ, vel Bezahar dicuntur, siue simplicia, siue composita sint. Quamuis Auicennę *kk* videatur, nomen Theriacæ, artificialibus, siue compositis; & nomen Albezaar, singularibus conuenire.

Eiusmodi sunt, quæ venenis omnibus competunt, quæ veneni impreſsionem prohibent, aut eius malitiam frangunt; vt inter simplicia, Terra sigillata, quæ propter virtutes mirabiles contra venena, Lutum diuinum appellatur; hanc enim Galenus in lepore marino, & cantharidibus fuit expertus. Auicenna *ll* in morsis à cane rabido, cunctis venenis obuiare, scriptũ reliquit. Sic bolus armena, à Galeno *mm* inter Bezoardica relatus. Sic venenorum Bezaar *nn* appellari debent etiam ea, quæ omnibus vene-

nis

nis à tota substantia resistunt, vt semen citri, radix Zedoariæ *nn* & similia: sic inter composita, Theriaca à Galeno *mm* inter Bezoardica enumeratur. Quare Rabi Moyses *oo* asserit, Theriacam magnam electā, dein Mithridatium, tùm diatesseron, omnibus medicinis compositis à venenis liberantibus, præferre debere: Sic Guaynerius, *pp* ignorato veneno, Theriaca magna statim in potu exhibeatur; hoc enim omnium animalium commune Bezear esse potest: addens, ad idem valere lapidem Bezear, coagulum leporis, vnicornu, tormentillam, radicem diptamni. Hæc de consideratione nominis in genere, nunc de eo in specie.

Nomen Bezaar in specie, dupliciter quoque considerari potest. Nam primo modo, & particulariter *qq* sumitur pro medicina appropriata ad remouendum nocumentum alicuius particularis seu determinati veneni: hoc modo cuilibet particulari *qq* veneno, suum peculiare & specificum est antidotum, seu proprium habet Albezaar seu Bezaar. Vel ut Serapio *rr*, hoc nomen cadit super duo: vnum est, quod cadit super omnem medicinam conuenientem alicui veneno, eò quòd resistit virtuti eius, & expellit nocumentum ab eo, per proprietatem, quæ est in eo. Quamuis Conciliatoris *ſſ* sententia sit, hoc nomen non solùm medicamento contra venena, sed etiam aliis competere: sic enim scribit: De omni medicina, quæ hominem à morte liberare potest, ab aliqua ægritudine, vel vene-

no, illud dici potest, quòd sit Bezoar illius morbi, sive sit illa medicina lapis, vel granum, vel succus, vel aliqua composita medicina: hæc ille. Nam ut eleganter Vallesius *tt*, in rebus quoque inanimis antipathia naturalis euenit: cùm enim sint quædã antidota, & simplicia & composita, quæ censentur pluribus venenis aduersari, vt lapis Bezahar, & Theriaca, tamen sunt singulis venenis singula antidota propria, quia est quod cuique particulariter, ac propriè aduersatur, veluti aconito, ruta; opio, generosum vinum; lepori marino, lac. Itaque sunt quædam simpliciter antidota, quædam quorundam: atque deleteriorum generi aduersatur genus alexipharmacorum, vnum vni cuicunque venenorum antidotum.

Eiusmodi exempla plura apud Arabes, aliósque reperiuntur; vt apud Auicennam *uu* in cura Napelli, vbi refert, esse qui Capparum radices, Napelli Bezehar existiment. Idem *xx* grana pini, & nucem, Anacardiorum Bezahar constituit. Sic eidem *yy* coagula omnia sunt Bezaard, & coagulum hœdi, est Euphorbii Bezaard. Sic Conciliatori *zz* scoriæ ferri bezoar, est Magnes: magnetis bezoar, Smaragdus: Arsenici bezoar, crystallus, &c. Vocat autem Conciliator cuiuslibet veneni bezoar, eam medicinam, quæ absque virtute elementari tale venenum curat: habet enim (ait) quodlibet venenũ, tàm minerale, quàm vegetabile, & animale, propriam medicinam oppositam ei, à qua opposi-
tione

tione virtute ſpecifica fit liberatio mortis ab illo veneno. Quare idem *zz* inter medicamenta, quæ venenorum curam abſoluunt, & inter Bezoar, differentiam fecit: ita ut in aliquibus curam ſpecificam proponat, cui curæ poſtea peculiare Bezoar ſubiungit: in quibuſdam, & curam Bezoar eadem eſſe ſcribit. Idem videas apud Guaynerium *aaa*, cui Nucis vomicæ bezoar, eſt cortex citri; Coloquintidis bezoar, Smaragdus; Cantharidũ bezoar, ſemẽ alkekengi, & cætera.

Altero modo in ſpecie conſiderari poteſt Bezaar, non quatenus ſpecificum eſt contra hoc vel illud venenum Bezaar, ſed quatenus hoc nomen vni medicamento competit, quod contra omnia venena ex æquo valet. Vel ut Serapio *bbb*, & ex eo Nicolaus Florentinus *ccc*, & ſecundum eſt, quod cadit ſuper lapidem notum, qui conuenit omnibus venenis calidis & frigidis, cum tota ſui ſubſtantia, & reſiſtit eis bibitus, aut ſuſpenſus ſuper patientem *ddd*: vel vt Marſilius Ficinus *eee*, ſiue ſumatur per os, ſiue ore teneatur, vel à collo ſuſpenſus, tùm denique quouis modo applicatus *fff*. Eiuſmodi dicitur eſſe lapis Bezaar, qui aliquibus Albezard *ggg*, vel Bezard, à quo ea, quæ veneno reſiſtunt, Albezahar dicuntur: quem Serapio *hhh* Hager Albezahar, id eſt lapidem liberantem à venenis, vt Theriaca, vocat: quidam *iii* tamen, legit Hegiar Bedezarahath, lapis Alexipharmacus. Siue ergò in genere, ſive in ſpecie vocabulum Bezaar conſideres, ſemper de antidoto contra

venena

venena intelligi debet: quare Scaliger *kkk* vocem Bezahart, vitam conseruans interpretatur: sic enim Arabes antidota ad venena, patria lingua vocare asserit. Vel vt Ianuensis *lll*, Bezard est omnis medicina liberans à venenis: & Marsilius Ficinus *mmm*, Persico idiomate id omne Bezoar ab antiquis appellari solet, cuius est proprietas virtusque pellendi venena. Quare mirari subit, cur Cardanus *nnn* radici venenatæ, Bezaris nomen tribuat, dum scribit: In Pely Orientalis Indiæ regione, referunt radicem esse venenosissimam, nomine Bezar, quę statim occidat, cuius fructus non solùm aduersus radicem, sed etiam quæcunq; alia venena præstantissimum sit auxilium: vocatur autem fructus Nirabri. Verùm videtur Cardanus ex Scaligero *ooo* corrigendus, cuius hæc sunt verba: In regno Deli, quod Tartaris Catainis affine est, arbor nascitur, quæ Baxera nominatur: eius radix vorata, illico interficit: cuius mali remedium, fructus est, qui dicitur Nirabri: eo namque venenum tollitur cuiuscunque generis.

At possitne dari Alexiterium aliquod, quod contra deleteria omnia pariter & æqualiter valeat, non sine causa dubitare *ppp* posset, cùm venenorum omnium effectus similes non sint, neque ab eadem causa manantes; quædam enim occulta, & specifica totius naturæ proprietate agunt: alia ab elementari aliqua qualitate præcellente. Itaque suo cuique suum, & proprium contrarium opponendum est, calido frigidum, eique

eique quod formæ proprietate occulta oppugnet; aliud, quod eadem vi propugnet. Contrarium videtur Foresto *qqq*, qui ex Guaynerio *rrr* iubet, ignorato veneno, Theriacam magnam statim potu exhibere: esse enim Bezaar omnibus animalibus venenosis commune.

a Gesner. hist. quadruped. de ceruo, litera G. citat hæc ex Gesnero Monardes lib. de lapide Bezoar, ex capite de capra montana. & Fragosus ex capite de capra syluestri: Iordanus de Pestis phænomenis tr. 3. cap. 9. Hebræis, ait, Beluzaar appellatus, ac si dicas dominus veneni, cùm Baal, & Bel, dominum illis significet, vnde Beli regum denominatio apud Chaldæos. *b* Serapio libr. de temp. simpl. cap. 386. & ex eo Pandect. cap. 396. Ianuensis in claue sanit. Raby Moyses de ven. tract. 1. cap. 3. & ex hoc Arduynus 1. de ven. 9. & 10. Schnebergerus. *c* Io. Agricola de recens inuent. medic. litera B. Rheginus, & ex hoc Hen. à Bra. *d* Sic & VVittichius: Salmuth in Panciro l. & Syluaticus. *e* Bodinus lib. 2. sui Theatri. *f* Pet. de Apano de venen. cap. 82. edit. in 8. *g* Auctori notar. in Garz. arom. histor. & Rabi Moysi de ven. tr. 1. cap. 3, & Ardoyno 1. de ven. 9. Bezaart. *h* de temp. simp. cap. 386. & ex eo Nic. Florentinus. *i* lib. 4. fen. 6. tract. 2. cap. 12. *k* Auctor notar. in Garzian. *l* lib. 2. diuis. cap. 141. & lib 8 ad Almansorem, cap. 11. 14. 15. *m* in claue sanitatis: & Costæus in antiquor. Arabic. nominum exposit. apud Auic. & Ch. Acosta. *n* 5. collect. 23. *o* Matth. Syluaticus cap. 96. Bezachar, id est omnis medicina simplex contra venenum. Bezaar, id est lapis viridis, qui valet contra venenum. & cap. 440. *p* exercit. 184. & Iordanus de Peste tractat. 3. cap. 9 Gabelchofer; Lonicer. Bezoar; Bezaar, & Bezahardt nomen est Arabicum & Persicum. *q* de dosibus theriac. & ex eo Schillerus de Peste Brittan. sect. 2. cap. 7. & Penotus in Præfatione denarij. *r* in indice definitionũ medic. *s* lib. 2. nouiter repert tit. 3. *t* in claue sanitatis. *u* Matth. Syluat. cap. 96. *x* Arduynus 1. de ven. 10. *y* 5. canon. in prima descript. Ther. prout eius interpres exposuit. *z* In Arabicorum nominum interpret. apud Auicen. *aa* Bellunensis lib. de lapid. ex eo Gesn. de

quadru-

quadruped. Monardes, & Henricus à Bra: omnis medicina simplex contra venenum, Pandect. cap. 96 Theriacales, & Bezoarticæ, Rabi Moyses de ven. tr. 1. cap. 3. & ex eo Arduynus 1. de ven. 9. in cura veneni in genere: Scaliger. exer. 184. *bb* Lib. 2. tract. 1. cap. 4. & l. 4. fen. 6. tract. 1. sum. 2. cap. 1. & ex eo Capeuaccius lib. de venen. cap. 4. *cc* 2. de venen. 14. *dd* Iordanus tractat. 3. cap. 9 Gabelchouer. *ee* 5. facul. simplic. 18. Paræus lib. 20 cap. 36. Capeuac. de venen. 4. Mercurial. 2. comp. med. 23. *ff* in epidem. andic. cap. 6. *gg* alia tamen nominis fuit explicatio, Gal. 5. simpl. 8. monente: ea enim quæ venenatarum bestiarum ictius aut venena sanant, Alexiteria nominantur: quæ verò deleteriis medentur, Alexipharmaca. *hh* in claue sanitatis. *ii* 5. collect. 23. kk secundo can. tr. 1. cap. 4. & Arduynus lib. 1. de ven. cap. 10. *ll* lib. 1. de viribus cordis. *mm* 9. simpl. & ex eo Augenius epist. tomo 3. lib. 4. epist. 10. *nn* Guagnerius tract. de ven. cap. 3. *oo* de ven. tr. 1. cap. 3. ex eo Arduynus 1. de ven. cap. 9. *pp* tract. de ven. cap. 9. & Forestus lib. 30. in Schol. obs. 11. *qq* Arduynus 1. de ven. 10. Schneberg. in cat. medic. *rr* de temper. simplic. cap. 386. ex eo Nicol. Florentinus. Encelius lib. 3. de lapid. cap. 49. & ex eo Schnebergerus. *ss* Petrus de Abano lib. de ven. cap. 82. edit. in fol. *tt* Francisc. Vallesius de sacra Philosophia, cap. 75. *uu* lib. 4. fen. 6. tr. 1. sum. 2. cap. 1. vide etiam tract. 2. cap. 12. *xx* cap. 9. *yy* 2. sui can. tr. 2. de coagulo. *zz* de Abano lib. de ven. cap. 50. 51. 52. 54. 55. & 56. *aaa* tract. de ven. cap. 9. *bbb* de temper. simpl. cap. 386. idem, sed paucis verbis mutatis ex Serapione & Rhasi, recitat Marsilius Ficinus in antidot. epidem. cap. 24. *ccc* in specie significat lapidem, qui generatur in oculis ceruorum. *ddd* Sic etiam Arduynus lib. 1. cap. 10. qui addit, prout alij asseruerunt auctores, in 8. & 9. c allegatis. *eee* in antid. Epidem. cap. 24. & Schneberg. *fff* Ficinus addit, ad extrà: Schnebergerus, ad dextram. *ggg* in expositione antiquarum Arab. vocum apud Auicen. edition. Costæi. *hhh* temper. simpl. cap. 386. *iii* Auctor notarum in Garziæ aromat. hist. kkk exercit. 184. *lll* in claue sanitatis. *mmm* in antid. Epid. cap. 24. *nnn* lib. 7. de subtilit. & ex eo Thom. Iordan. de Pestis phœnom. tr. 3. cap. 9. & Gabelchouer. in Baccium. *ooo* exercitation. 158. dist. 6. *ppp* negat Paræus lib. 20. cap. 36. *qqq* lib. 30. Schol. obser. 11. *rrr* tract. de ven. cap. 9.

DE

DE DIFFERENTIIS.

CAPVT II.

Edicamẽtorum Bezoardicorũ classem triplicem esse, præcedenti capite ostensum fuit; verùm de iis tantùm, quæ tertiæ clasis sunt, sermo erit, maximè verò de eo medicamento, quod hoc seculo per excellentiam, tanquam remedium cõtra omnia venena certissimum, id nominis obtinuit, & Lapidis Bezaar nomine in Magnatum scriniis asseruatur. Quare vni'ne, an pluribus hoc nomen tribuatur; &, vtrum differentiæ aliquot dentur, inquirendum erit.

Diligenter ergo auctores perlegenti, & quæ ab ipsis de lapide hoc proposita, perpendenti, perspicuum fiet, nõ vni lapidi, sed pluribus nomen hoc impositum esse. Alii *a* namque, lapidem in capite animalis genitum, exhibent: alii *b*, eum qui ex vesicula fellea hystricis eximitur: alii *c*, metallicum seu minerale faciunt: alii, ex lacrymis *d* cerui condensatis, sed in Oriente, natum asserunt: alii, in angulis oculorum quorundam *e* arietum in Oriente reperiri volunt: alii denique, in animalis corpore genitũ, indeque extractum, proponunt; sed de loco, in quo generetur, non convenit inter hos, vt plenius suo loco ostensuri sumus. Sic Bezaardico lapidi similem in corde *f* cerui, in ceruæ *g* ventriculo, & intestinis reperiri nonnulli volunt: imò in equi *h* & ventriculo, & intestinis: plerique

rique tamen vsitatum nunc lapidem Bezaar, ex ventriculo animalis capræ hircóue simili extrahi, constanter affirmant.

Sed rursus & hic, qui ex cauitate animalis hirco capræ've simili habetur, non solùm ratione figuræ, coloris, magnitudinis, & substantiæ differentias suas obtinet, verùm etiam ratione loci natalitii, cùm alius ex India Orientali, alius ex India Occidentali, siue Peru, alius denique *i* ex Hispaniola adferatur: de quibus omnibus singillatim acturi sumus.

a Scaliger exerc. 153. num. 7. ex hoc Schenckius lib 7. obser. cap. de Alexiphar. Ferdinand. Lopez. lib. 1. hist. Indicæ, & ex hoc C. Clusius ad Garziam lib. 1. cap. 46 & VVittichius tr. de Bezoard. cap. 4. *b* Garzias lib. 1. arom. cap. 46. ex eo Schenckius, VVittichius, Sarracenus de Peste, C. Clusius in Garziam. Saxonia lib. de plica, solum nominat. *c* Bellunensis lib. de lapidib. & ex eo Gesner. lib. 1. de quadrup. Monardes lib. proprio: à Bra, lib. 1. cap. 2. Saxonia de febribus, cap. 37. *d* quinam sint, vide capite proprio. *e* Rabi Moyses de venen. tract. 1. cap. 3. & ex eo Arduynus 1. de ven. 9. *f* Iordanus de Peste, tr. 3. cap. 9. Crato Epist. 160. *g* Encelius lib. 3. de lapidibus, cap. 49. *h* Iordanus de peste. tr. 3. cap. 9. *i* Christophorus A Costa: Saxonia de febribus cap. 37. VVittichius tract. de Bezoardicis. Nicol. Monardes de Orientali egit libro proprio, de Occidentali verò, lib. aromatum.

DE

DE LAPIDE PAXAR,
EX CAPITE ANIMALIS EXEMpti, de lapide Aspidis & Buffonis.
CAPVT III.

Vemadmodum in corpore humano, siue paruo mundo, nulla penè pars est, *a* in qua non lapides vel geniti sint, vel generari possint, non secùs, quàm in magno mundo fieri consueuit; sic vix vllum est *b* animal, siue quadrupes sit, siue bipes, pedibúsue careat, in quo non & lapides reperiantur, quibus omnibus vsus aliquis ab auctoribus adscribitur, & in hoc, vel illo morbo salutares prædicantur: nobis tantùm de iis, qui contra venena commendantur, sermo erit.

Lapis ergò Paxar dictus primò occurrit, à Iul. Cæsare Scaligero *c* descriptus: in regno Deli lapis, qui Paxar dicitur, in capite cuiusdam animalis inuenitur (quod animal ab Indis Bugoldalf appellari Ferdinandus Lopez *d* testatur, ipse lapis Bulgolda, Boëtio dicitur) qui mollis est, fusci coloris, amygdali magnitudine (auellanæ, rarus admodum, addit Lopez) qui certa vtilitate ad omnia venena apud incolas in prima commendatione habetur: hæc Scaliger; quem non *d* minore facultate ipso lapide Bezar, aut Malacensi præditum esse, Lopez asserit. Quæ à Scaligero proponuntur, Schenckius *e* etiam refert: quæ verò Lopez recensuit,

ea C.Clusius *f* inter suas notas retulit, & Wittichius *g* Germanicè exhibuit.

Hîc non abs re fuerit meminisse etiam lapidis, in Aspidis *h* capite inuenti. Aspis enim cauda deligata suspensus, & vase aqua pleno subiecto, lapidem euomit, qui (siue suspensus *i* eum euomat, siue dissecto capite is eruatur) inter Alexiteria *i* pestis refertur; & ingestus, & gestatus pestilentiali febri, & venenis ebibitis, aduersatur: qui etiam hydropicorum *h* ventri alligatus, aquam ad se trahit, liberatque. Sic Aspidis linguam in mensa positam, venenum prodere, Vitalis auctor est.

Pari pacto etiam in Buffonis capite *k* lapis (uti volunt) reperitur, quem cum chelonite nonnulli perperam confundunt, qui in nuper natis, aut etiam annotinis, seu ranis rubetis, siue buffonibus vix inueniri potest, sed annosioribus, qui dudum in arundinibus, rubetis've, inter sentes ac vepres delituêre: cuius materia haud dubiè alia non est, quàm ea, quam indies è terra, dum illã hinc indè circumlambunt, contrahunt. Vel, ut Libauius *l*, quibus plus negotii est cum viperis, ac serpentibus, aut quibus cibus aptior suppetit, & locus calidior euocat, colligit, coagulatque, & solidat istam materiam, perinde vt fit in articulis Arthriticorum. Huic & sua est gloria, cùm omnes ferè præstantissimum, & efficacissimum ad pestem auxilium esse, asserant: quare etiam contra *m* venena commendatur: imò sunt, qui lapidem hunc gestatum

tum *u*, à venenis tutos præstare asserant. Sic & suo *p* contactu, & blando attritu, inflationes à venenatis bestiis discutere, ac virus omne elicere. Vnde si sorex, aranea, scarabei, vespæ, glires, aut aliud animal venenatū parti alicui damnū intulerit, lapide eo admoto, dolorem mitescere, tumorem omnem subsidere, multoties se expertum, Lemnius testatur. Quare sunt *p* qui lapidem hunc in veneni præsentia, varium effici asserant; hinc Albertus in suo de mineralibus tractatu, de lapidibus pretiosis inquit, legisse se in quodam libello de isto lapide, quem Crepaudinam vocitent, & virtutes describendo omne venenum manifestare, si annulo aureo (vel *q* argenteo) versus carnem perforato, includatur, & digito ita gestetur, vt carnem *r* attingere posit, tunc veneno præsente, tantam caliditatem *r* in digito sentiri, vt necesse sit, annulum abiicere. Refert Heurnius *q*, cùm iter per Arduennam syluam faceret, vix fœminam se vidisse, quæ non talem annulum argenteum gestaret: quod & nostris satis familiare est. Huius duas *f* species faciunt; alterum album, qui melior & rarò inuenitur: alterum nigrum, fuscum cum cæruleo colore, qui in medio similitudinem oculi habet, & ex Buffone mortuo adhuc palpitante extrahi debet: & hi meliores existunt his, qui extrahuntur post diuturnam moram sub terra. Hi in veneno mirabilem virtutem habēt: nam cùm quis venenum sumpserit, hunc deglutiat: qui deglutitus intestina circumit, venenosam

qualitatem intestinis impressam, extinguit, & per secessum exit, ac reseruari potest. Huc & Draconites *t* referri potest, qui & dentrites, aut Draconius, vel Obsianus, *u* etiam Kimedius vespertinus vocatur, quem in Draconum capitibus reperiri volunt, qui venena, & maximè serpentum fugare fertur.

a Vide Ioan. Kentmanni libellum de calculis. Item Schenckii lythogenesiam. *b* in capite Gamari, Cinœdi piscis, in Tuburonibus piscibus Indici maris: In rubetarum seniorum capite: in prægrandium Lacertarum ventriculis, Caymanus dictis: Draconites, in capite Draconis; Chelonites, in capite testudinis: Chelidonius, in ventre hirundinum: Alectorius, in ventriculo galli: in Cyprino, in perca piscibus, &c. *c* contra Cardanum exerc. 153. num. 7. *d* lib. 1. hist. Indic. ex quo Boëtius lib. 2. de gem. cap. 183. *e* lib. 7. obser. cap. de Alexipharm. *f* ad Garziam libr. 1. capit. 46. *g* sui tract. de Bezoardicis capit. 4. *h* Fumanellus in serm. de Pestis curat. cap. 6. *i* Fumanellus: Sarracenus com. de peste. Sic Libauius part. 2. lib. 2. batrach. in Schol. cap. 22. narrat, & Hydram, dum excoriatur, euomere in capite gestatam gemmam. *k* Sarracenus de peste: in capite seniorum Rubetarum: Bodinus lib. 2. Theatri: Boëtius lib. de lapid. & gem. 2. cap. 149. pro nugis habet quod de bufonio lapide, eiusque origine traditur: eumque ad lapides stellares obscuriores reduci posse, & qui in agris reperiatur, statuit. *l* parte 4. in Schol. cap. 22. *m* Bodinus lib. 2. sui theatri. Adam Lonicerus. *n* Henric Rantzouius: Hortus sanitatis: Henric. à Bra. *o* Lemnius. Henr. à Bra. *p* Guil Gratarolus. Forestus lib. 30. obs. 3. *q* Heurnius de peste. *r* Gratarolus, Forestus, Heurnius, Baldus Angelus lib. de Vipera cap. 31. *s* Camillus Leonardus in speculo lapidum lib. 2. lit. B. *t* Forestus de venenis lib. 30. obs. 3. Boëtius 2. lib. de gem. cap. 172. *u* Camillus loco citato.

DE LAPIDE MALACENSI EX VESICA FELLEA hystricis exempto.

CAPVT IIII.

N Pan regni Malacensis Indiæ Orientalis prouincia, eaque sola, in Hystricis *a* felle, vel vesicula fellea *b* porci, lapis reperitur, cuius color dilutioris purpuræ, qui tangenti læuis, & lubricus, Gallici *c* saponis instar, gustu amarus, quem venenis vnicè resistere, Garzias *d* ab horto, & Linscottus, affirmant: cuius facultates, Garzia testante, Dimas Bosque, Valentinus Medicus insignis, experimento in duobus viris, qui venenum hauserant, comprobauit; aqua, in qua lapis aliquandiu maceratus erat, exhibita, & & quidem in aqua *e* vulgari (cùm aqua cordialis deesset, & periculum in mora foret) macerato: qua propinata, etsi gustu quidem amara fuerit, ventriculum eorum corroborauit, & venenum nihil obfuit. Et Linscottus asserit, hanc efficaciam, crebris & domesticis experimentis iam vulgò notissimam, & confirmatissimam esse. Addit Garzias *f* apud indigenas tanta in æstimatione, ob raritatem, esse, vt è [illegible]bus, qui simul suo tempore fuerint reperti, alter pro ingenti munere ad eum, qui pro Rege Lusitaniæ Indiam gubernabat, missus fuerit; & licet istic Bezar frequens inueniatur, hic tamen ab incolis, cùm rarius inueniatur, longè præfertur *g*.

Et Linscottus asserit, in crebris cōmerciis istic esse, eumque contra venena, & morbos venenatos, Bezoartico longè praestantiorem existimari.

Sed cùm lapidem hunc C. Clusius *b* clarius proposuerit, eius verba subiungere lubet. Anno 1603. ostendebatur mihi lapillus planus, vnguis humani digiti magnitudinem non superans, læuis, coloris ex cineraceo candicantis, paruis quibusdam rubiginosis maculis aspersis, qui glaber & lubricus erat, Gallici saponis instar, quem aduersus venena valdè commendabant, imò etiam lapidi Bezahari præferebant. Illum ex Orientali India recenter allatum ferebant, & Mastica de Soho, (lapidem porcinum interpretabantur) appellari dicebant. Lusitanis *i* Pedra de porco dictus, & vt Boetius, aliqui lapidem hunc porcinum esse putant: quare Linscottus, *k* in felle porci inueniri tradit. Sarracenus *l*, qui triplicem lapidem Bezoar proposuit, eum qui ex Perside, eum qui ex lacryma cerui, & hunc quem secundum fecit, & ex Garzia descripsit, asserit, è felle hystricis, non promiscuè cuiusuis, nec semper, sed interdum eximi, qui egregiè, [illegible]opè miraculi instar venenis omnibus resistat.

Saxonia *m*, postquam de lapide Bezoar egisset, caussamque addidisset, cur parui faceret, subiungit: quod dixi de Bezoar, idem dictum volo de Malacensi lapide: nam si quod celebrius est, non iuuat, neque iuuabit minus celebre: tutius

atque

atque efficacius puto esse, medicamentum ex cornibus paratum.

Sic & in aliorum animalium cysti fellis (non secus quàm hominis) lapides quandoque reperiuntur, ochræ colore, seu obscurè flauo, qui ex crassiore & terrestri bilis portione, prorsus eodem modo quo lapis Bezoar, crustis se inuicem complectentibus coalescit: qui, vt refert Boetius *n*, valet ad Venena, præsertim ille qui ex boum cisti exemptus est, qui ruffi coloris & friabilis, Geshero *o*: verùm ad Venena, præfert eum qui ex ceruis, capris, aut aliis animalibus quæ in montibus salutiferis herbis pascuntur, eruitur. Præterea, lapidem in cisti fellis Boum repertum, Alcheron à nonnullis vocari asserit: Mattheus Syluaticus *p* verò, Arabica dialecto aliquibus Guers & Massatum dici scribit: at Bodino *q* auctore, à Iudæis in Asia, Haraczin, & Arabicè, Scaligero *r* teste, Harathzi, dicitur.

Lapis autem hic, ad morbum regium, siue Icteritiam valet, vt Moyses Kimhi *f* scriptum reliquit: quare Iudæi, qui hoc morbi genere grauius quàm cæteri vexantur, lapidem hunc à laniis diligentissimè requirunt. Lapilli, scribit *t* Schwenckfeldius, qui in folliculo fellis nascuntur, quandoque crocei coloris, friabiles, poti vesicæ calculos comminuunt, icteritiæ medentur, & triti & betæ succo immisti, in errhinis comitialibus subueniunt, & visum mirificè acuunt: sic lapis qui in vesica tauri aliquandò reperitur, si puluerisatus, vel per se, vel cum succo rutæ à

naribus attrahatur, caput purgat. Verùm Boëtio *n*, contusus, ac naribus inditus, visum acuit, ac fluxus ne in oculos fluant, prohibet. Subiungit ex aliorum sententia, lentis magnitudine cum succo Betæ naribus inditum, Epilepticos paroxysmos in posterum prohibere. Existimarem, addit, ad aluum deturbandam aptiorem, quod bilis ex qua coaluit, huic scopo à natura destinata sit.

Contraria est Cæsalpini *u* sententia, qui tradit, lapides in animalium viuentium renibus & vesica, & aliis partibus præter naturam gigni, cùm non nisi morbosis contingat ex vrinæ sedimento, in renibus aut vesica condensato; aliquando ex fellis crassitie in eius vesica, qui crocei sunt, aut subuirides: at nullos, addit, ex his ad medicinæ vsum assumptos esse.

a Garzias, Sarracenus, Boëtius lib. 2. de lapid. & gem. cap. 182. Lapis Malacensis ex felle hystricis, plura non habet Libauius parte 3. in Schol. cap. 26. *b* Linscottus, & ex eo Arthus. *c* Saponem Venetum vertit VVittich. lubricus vt sapo, Cæsalp. *d* lib. 1. arom. Ind. cap. 46. idem & Fragosus: Linscottus, & ex eo Salmuth: huius meminit etiam Cæsalp. 2. metall. cap. 46. Linscott. & ex eo Arthus, coloris limpidi rubei, saporis amariusculi, contactu saponem Gallicanum exhibens. *e* Lapidem cyatho aquæ iniiciunt, quo post aliquod tempus exempto, aqua amaritudinem contrahit, omnemque veneni vim tollit, vt experimentis cognitum est, Linscottus. *f* & ex eo Salmuth, & Fragos. *g* hæc ex Garzia, Schenckius lib. 7. obs. cap. de alexipharm. & VVittichius in suo lib. Germ de Bezoardicis: item Fragos. *h* in notis ad Garziam lib. 1. cap. 46. *i* in margine ad Fragosum: Linscott. & ex eo Arthus. k cap. 87. suæ nauigat. *l* com. de Peste. *m* lib. de plica. cap. 59. *n* lib. 2. de gem. cap. 195. *o* de fig. lapid. cap. 12.

p cap.

p cap.521. meminit quoque Gesn.lib.1.de quadrup. cap. de Boue, lit.G. *q* lib.2.sui theatr. *r* de subtilit. exerc. 125. *s* in suis comment. de eodem lege Auicennam in vltimo ex quatuor illis capitibus quæ eius libro secundo Bellunensis proposuit, vbi & descriptionem eius, & ex eo remedia ponit. *t* in theriotrophio pag.64.&72. *u* lib. 2.de metall.cap.46.

DE LAPIDE BEZAAR METALLICO SIVE MINERALI Serapionis, Rabi Moysis, & Cæsalpini.

CAPVT V.

LApidem Bezaarem metallicum esse, eademque ratione, qua reliqui lapides Adamantes, Rubini, Smaragdi, Achates, ex suis venis erui, Andreas *a* Bellunensis, ex Tiphthasi Arabis de gemmis libello, refert. Cuius sententiæ Serapionem *b* quoque fuisse, sunt qui ex his ipsius verbis eliciant: Et minera eius est in terris Syri*c* & Indiæ, & in terris Orientis. Quæ cùm apud Serapionem, Paulus Cigalinus *d* legisset, censuit, Serapionem nomine lapidis deceptum esse, quem ex mineris erui, sibi persuaserit.

Verùm cũ inter metallicas mineras, & ventrem animalis, ex quo lapis hic erui communiter creditur, nulla sit similitudo; & Serapio in lapidibus describendis satis diligens fuerit, aliter difficultatem hanc tolli posse, Io. Baptista Syluaticus *e* censuit: vtpote Serapionem ea in parte, non solùm de Medicinis quæ ex metalli-

cis mineris desumuntur, sed etiam de iis, quæ ex lutis, & lapidibus sumuntur, egisse; quod ipsius titulus manifestè demonstret, qui sic habeat: incipit Tractatus de Medicinis, quæ sumuntur ex mineris, & ex lapidibus, & ex lutis, & sunt quadraginta tres medicinæ. In eadem deinde tractatus parte, Hager albato, id est margaritas; Hager achtamach, id est, lapidem aquilæ, & Teri armeni, id est lutum armenum contineri, eorum essentias & facultates describi, quæ certè ex metallicis mineris colligi, nullus ne quidem existimauerit.

Sed cùm Mineralium communis distinctio sit, vt alia sint Metalla, vel à Metallis sumpta; alia lapides, vel à lapidibus, vt lapis Armenus, Iudaicus, Lazuli, Lyncis: alia à venis terræ, vt terra sigillata, lutum armenum, alumē: alia sal, vel à sale, vt sal commune, sal gemmæ, dubitari potest, sufficientérne Serapio sit defensus. Quare aliam solutionem cum eodem *e* subiungemus, quòd videlicet vocabulo mineræ metaphoricè sit vsus, eo modo, quo Medici frequenter vtuntur, dum huius aut illius morbi mineram, in hac vel illa parte residere, asserunt; vt exempli gratia, dum putredinis febrem facientis minerã, in venis esse dicunt. Hoc ex sequenti capite *f* probari potest, vbi de lapide Aquilæ hunc in modum scribit: & minerã eius est in montibus Indiæ inter Chimonas, & Sarandin: nemo tamen dixerit, lapidem hunc ex metallicis mineris erui. Quòd si hæc difficultatem non

tollunt,

tollunt, illud certè satisfaciet, Arabicā linguam nobis non esse notam, Serapionisque interpretem potuisse errare. Quare concludentes, censemus sententiam erroneam esse, dicere, lapidē Bezaar metallicum esse: insuper statuimus, Serapionem nil aliud voluisse, quàm regionem & locum nativum huius lapidis significare.

At Rabi Moyses *g* alterius Albezaar mineralis Ægyptiaci meminit, cuius nullus sit in morsibus Scorpionum vsus; verba eius lubet subiicere: Verum Bezaar minerale *h*, est lapis in regione Ægypti in rupibus eius repertus, pluriū & diuersorum colorum, de quo priores in libris suis asserunt multa mira, nihil tamen ex eis est per experientiam approbatum. Ego *i* autem pluries expertus sum, omnes species lapidum, in mineris, & saxis apud nos repertorum, in morsibus Scorpionum, & nihil penitùs profecerunt.

Legitur etiam apud Cæsalpinum *k*, de quodam Bezaar instar aluminis scissilis filamentosi: ita namque scribit: Bezaar principale remedium contra Napellum, & medicina de Moscho, & Algeduar, id est Zedoaria. Ex Bezaar, illud præcipuè genus, quod filamenta habet, vt Alumen scissile, hæc ille. Quæ ex Auicenna *l* haud dubiè desumpsit, qui in cura Napelli, inter alia hæc habet: & existimant quidam, quòd radices Capparum sunt Bezahar Napelli: & omnia Albezahard sunt bona ei: & propriè illud, quod similatur alumini, & habet fila, sicut fila

lythar-

lythargyrii. Et Libauius *m* inter mineralia Bezoare recenset; & alibi *n* inquit, Bezar lapis dicitur, at est bulla potiùs, quàm lapis: alibi *o* gemmam ex animali vocat Bezar.

a lib. quem de lapidibus inscripsit: ex eo Gesnerus lib. 1. de quadrup. in historia cerui, cap. 3. qui Tiphasi legit: Nicol. Monardes lib. de Bezoar. Hen. à Bra, de simpl contra venena lib. 1. cap. 2. *b* lib. de temp. simpl. cap. 386. Sic Fragosus, alii sentiunt esse minerale quiddam, ut Serapio. *c* Syriæ, legit Pandectarius. *d* in tract. de febribus, & ex eo Syluaticus lib de Bezaar. *e* tract. de lapide Bezaardico. p. 79. *f* cap. 392. *g* lib. de venen. tract. 1. cap. 3. & ex eo Arduynus 1. de venen. 9. & 10. & Monardes de lapide Bezaar. *h* metallicus, legit Monardes. *i* Nam periculum feci, & nullam vtilitatem adferre, deprehendi, sic legit Monardes. k in sua praxi cap. 20. *l* lib. 4. fen. 6. tract. 1. sum. 2. cap. 1. *m* lib. 5. de succino in Schol. cap. 7. *n* in Schol. cap. 11. *o* in Schol. cap. 16.

DE BEZOARE MINERALI SAXONIÆ.

CAPVT VI.

CVm excellentissimus Hercules Saxonia, in suo de Plica libro, Bezoaris mineralis etiã mentionẽ faciat: huius historia, præmissis tamen priùs ipsius verbis, subiungenda. In classe, scribit, præseruantium à veneno sunt Terræ variæ, vt bolus Armena, Terra Lemnia, Samia, Selinusia, & quæ nunc Silesiaca vocatur, atque alia Pedemontana, quam Bezoar minerale vocant: puto autem mixtam esse ex Samia & bolo Armena.

Hæc cùm legissem, & dubius essem, quid sibi Saxonia vellet, Veronã ad D. Io. Ponam Pharmaco-

macopæum præstantissimum, rerumque naturalium indagatorem solertissimum, amicum singularem perscripsi, & quid esset, inquisiui: is pro singulari sua humanitate, Bezoar hoc, quod terræ potiùs vel boli, quàm lapidis, nomen meretur, ad me misit, Terram, inquam, præparatam, & non præparatam, & quidem triplici differentia: primam, colore rhabarbari: alteram, colore vini rubri, & tertiam, coloris albi. Addidit insuper schedam Italico idiomate cusam, de huius terræ viribus, quam Latinam reddere, & hoc loco subiicere voluimus, quo & Germanis huius terræ vis (licet similes quoque terras, & quidem diuersas habeant) innotescat. Titulus ita habet: Enarratio virium terræ cuiusdã Medicæ ad vrbem Italis Mondoui, id est, montem Regalem dictam, inuentæ: additis notis, quibus bona, aut genuina cognosci possit.

Inter plurima beneficia, à diuina bonitate vrbi Montiregali concessa, neutiquam postremo loco haberi debet Terra tam pretiosa, & vtilis, qua iam à multis annis vtuntur, quæ ex collibus, templo Sanctissimæ Virgini à vico sacro, viciniş effoditur: cuius virtutes excellentes, non modò eiusdem vrbis Medici, verùm etiam præcipuarum vrbium Italiæ longa experientia comprobarunt. Quare vtile censuerunt, si boni publici causa huius vires, & notæ, quibus optima cognosci potest, scripto proponerentur, quo huius, præsertim tempore hoc contagioso, vsus esse possit.

Sunt

Sunt verò huius terræ multæ species, & optima ea habetur, quæ colorem Rhabarbaro optimo similem obtinet; at cùm hæc inuentu difficilis sit, proxima est alba, hancque sequitur, quæ vini colorem refert. Bona si dici mereatur, leuis sit & mollis, linguæ glutinis instar adhærescat, succi plena, friabilis, vnctuosa, ore detenta liquescat, masticata nil arenosi præ se ferat, aquæ imposita, bullas ad modum calcis bullientis excitet: vilissima est, quæ crustis obtecta est, ex qua hodie Antispodium, in vetris fluxu præstantissimum, confici solet.

Prior terra, si drachmæ vnius pondere cum aqua acetosæ exhibeatur, in febribus malignis, & pestiferis, remedium optimum est: si in febribus cum aqua Melissæ die critico propinetur, sudorem prouocat: contra venena omnia tam assumpta, quàm admota, vtilissima est. Scorpionum ictibus cum oleo & aceto medetur. A peste præseruat, & peste correptos sanat, si quotidiè mane drachma vna assumatur.

Inflãmationes omnes, speciatim verò, mammarum, & testiculorum, cum aqua & aceto adhibita, sedat: cum aqua portulacæ aut graminis epota, lumbricos infantum pellit: omnem fluxum sanguineum, cum aqua & aceto supprimit: sputo sanguineo, cum saccharo rosato medetur: Contra mensium fluxum nimium, optimum medicamentum: quemadmodum in alui fluore, vt est Diarrhœa, Dysenteria & Lienteria.

Cathar-

Catharros omnes, potiſsimùm à cauſa calida productos, inhibet; vulneribus antiquis, præſertim tibiarum, cum oleo diſſoluta, auxilio eſt. Vomitum ſedat, tam per os ſumpta, quàm foris admota.

Et quia viperarum & aſpidum morſibus, cū aceto impoſita, medetur: idcircò aliis etiam morſibus applicata vtilis eſſe cenſetur. Ab igne ambuſta, cum oleo commiſta, ſanat: & oris vlceribus putridis medetur: ventriculum corroborat; phthiſicorum vires reſtaurat. Sunt qui in affectibus pectoris, & pleuritide commendent: cum aqua lactis, GonorrhϾæ medetur: & in ſucco ſemperuiui diſſoluta, puſtulas & maculas à Sole contractas, tollit. Inſuper huic terræ varias adhuc vires adſcribunt, quæ vbi experimento comprobatæ fuerint, & ipſæ publici iuris fient.

Huius doſis eſt drachma vna per os ſumpta: at ſi forinſecùs applicetur, quantitas cuiuslibet arbitrio relinquitur.

Eaſdem proprietates, & vires obtinent Terra ſigillata Sereniſsimi magni Ducis Hetruriæ: terra Lemnia Galeni, & Bolus Armenus Orientalis luteus, quod infinitis tam Medicorum, quàm aliorum fide dignorum experimentis comprobatum eſt. Hactenus ſcheda tranſmiſſa. Plura de hac terra dicere non poſſumus.

DE LAPIDE EX CERVI Lacrymis condensato.

CAPVT VII.

CVm ex cerui, qui serpentes deuorauerit, lacrymis, dum in aqua cõsistit, fusis, iisque in lapidis duritiem concretis, Bezaar genitum esse, plures velint: lubet inquirere primùm, quo nomine donetur; dein, cur cerui serpentes deuorent, & cur aquam ingrediantur, & lacrymas fundant, ex sententia primùm Philosophorum, dein Theologorum: tum, ipsius descriptionem subiungemus: quartò, quis huius lachrymæ concretæ vsus sit: quintò, quínam hunc pro Bezaare agnoscant, & qui sint, qui hunc lapidem in oculorum cerui angulis genitum, à lapide qui ex ventriculo animalis, Hirco simili, eximitur, distinctum faciant: & tandem, vtrum in ceruo quoque lapis generetur.

Dicitur lacryma *a* cerui: lapis in angulis *b* oculorum cerui; lapis inuentus in oculis *c* ceruorum: lapis ex lachrymia *d* cerui concretus: lapis *e* ceruinus: cerui lacryma *f* & sordes oculorum cerui virosi odoris, & Bezahar *f* Arabum: lapis *g* Gagacromeon: lapis *h* Kenne: lapis *i* Kemne: Bezehart, Bezahardt *k*: Bezoar *l*: Belzaar: Belzahardt *m*: Belzaharticus *n* lapis: Bezoar *o* ex ceruorum lacryma: Bezaar *p* in oculis cerui genitus: Bezahar propriè *q* lapis, qui dicitur lacryma cerui: Bezoard *r* Arabibus.

Ad al-

Ad alterum, cur serpentes deuorent, & lachrymas fundant. Ceruis, vt hinc ordiar, pugnam esse cum serpentibus, & colubris, Plinius *s* testatur, ita vt cauernas inuestigent, & renitentes narium spiritu extrahant, quibus exitio sunt: cùm, eodem *t* scribente, extractos mandant. Et Plutarchus *u* refert, à ceruis serpentes facilè rapi: & hinc ἐλάφου nomen inditum, non à leuitate, verùm à serpentis tractione, quæ Græcè ἕλξις dicatur. Ex Plinio id refert probatissimus Medicus Auenzoar *x*, existimás hoc ipsum regium Prophetam Dauidem in Psalmo *y* innuisse, dum dicit: Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita anima mea desiderat ad te Domine. Nam posteaquam ceruus congressus est cum serpentibus in Orientalibus *z* regionibus, (vbi prægrádes & valdè noxios, ob regionis illius feruorẽ, reperiri constat) & carnẽ serpentiũ deuorauit, siti correptus, proiicit se in pedes, vt stagnũ, aut flumen aliquod, in quod se immergat, quærat: idq; agit, vt aquę frigiditate ingens calor, quem deuoratis noxiis animalibus cõcepit, tẽperetur: istic persistit, nihil bibendo, donec ingẽs ille calor temperatus, & sublatus sit. Quibus immersus, natura ita docente, velut Tantalus in mediis fluctibus sitiens, non bibit: nam si quid *aa* aquæ degustaret, illicò mortuus cõcideret *bb*: interim ex oculis lacrymæ lentè destillant *cc*, quæ in oculorũ angulis paulatim crassescũt, coguntur & coagulãtur, atq; in *dd* castaneę *ee*, vel glandis *ff* magnitudinem excrescũt. De-

inde cùm sese veneno exoneratum senserit, à quam egressus, in latebras diuertit, & vt lapis ille visus *gg* obstaculum decidat, caput arboribus affricat; vel vt alii aiunt, è fluminibus *hh* egredieti ab oculis statim in humum decidit: quem inuentum venatores Siciliæ, & Orientis, vt Bezehardt, contra quoduis venenum Antidotum efficacissimum, magni vendunt. Vel vt Agricola *ii*, homines obseruant, colligũnt; & vt rem pretiosissimam inter ceimelia meritò reponũt: nam hoc est illud Belzahard tantę apud eos, qui habent, æstimationis, vt cuiuis veneno, vel medium vnguem ostendãt. Quod, teste amato *kk*, lacrymam cerui, vel potiùs lapidem Belzaharticum, id est lapidem Antidotum appellant: quę fabulosa esse, Lusitanos, qui multos ex India afferant, asserere scribit.

Cur autem serpentes deuorent, inquiramus. Euax in suo de lapidibus libello *ll* vult; ceruos in Oriente serpentes deuorare, vt senium deponant: & vt fortiores fiant, flumen intrare, vbi morentur immersi vsque ad caput (anteriorem enim capitis partem, aquæ non immergunt, vt respirare possint) tamdiu, quousque sentiant, virtutem veneni superatam, interea lachrymã emittere, quæ coagulata in oculis (sub *mm* palpebris) interdum ad nucis *nn* magnitudinem desiccantur, & cadere tum, quando flumen egrediuntur, qui repertus venenorum Theriaca dicatur, & esse lapidem multum carum Regibus *oo*. Hæc quoque Simon Ianuensis *pp* sub titulo

titulo Bezard, & Matthæus Syluaticus in pandectis *qq* sub titulo Kenne referunt: addentes, censere aliquos hunc lapidem in oculis ceruorum genitum *rr*. Bezaar elaphinum siue ceruinum, Schwenckfeldius nominat.

Paulò aliter Cardinalis Ponzettus *ss*, agens de simplicibus, venenis resistentibus. Expertum scribit, antidotum quod probant sapientes ad omnia genera veneni, est lapis appellatus Kemne seu Bezar, & habet colorem citri splendentem, & colorem vini, & generatur ex lacrymis ceruorum: nam facti debiles ætate (non dicit, serpẽtibus deuoratis) intrant quoddam flumen in partibus Orientis, & stant in eo immersi usque ad caput, donec emittant lacrymas, quę ab aquæ & aëris frigiditate coagulantur, & vertuntur in lapidem vsque ad quantitatem auellanæ, vel nucis, qui cadit postquã exeunt ex flumine. Hæc quoque Gesnerus, & Henricus à Bra *tt* ex Ponzetto referunt. Etiamsi, inquit Nancelius, verum hoc esset, tamen vnica lacryma, qualis centenariis ceruis dicitur maiori oculorum cantho concrescere, non potest verè dicere præ fletu excidisse, aut veri fletus nomen mereri. Quam tamẽ quorundam Arabum sententiam, Serapionis, Auenzoaris & aliorum, se in tractatu suo de Peste elusisse scribit: quem librum nondum vidimus.

Ceruos serpentes deuorare volunt, ut iuuenescant, diuturnæ cùm sint vitæ, & ceruis longæuitas inter omnia animantia præcipua sit.

Scribit enim cum Hesiodo, Oppianus, ceruum viuere χρόνον τετραώρωνον, siue quatuor cornicis ætates: & Plinius *uu* centesimum annum superare affirmat: vt & Iuuenalis *xx*. Verum Hesiodus, referente Plinio *yy*, multa de hominum æuo referens, cornici nouem nostras attribuit ætates, quadruplum eius ceruis, id triplicatũ coruis: & Plutarchus de oraculorum defectu, cerui ætatem his Hesiodi verbis expressit:

Secla viri nouies pubentis garrula cornix
Vincit, cornicis ceruus quater, at tria cerui
Tempora coruus agit, quem deinceps Indica phœnix
Egreditur nouies, at vos nata Iouis alti
Pulchricomæ decies superatis secula nymphæ.

Et licet Aristoteles *zz*, & ex eo Plinius *uu* senes duplici indicio cognosci referat; altero, quod dentes aut nullos, aut paucos habent: altero, quod adminiculis careant; (vocantur adminicula rami, qui imis cornibus ante frontem prominent, quibus iuniores in pugna vtuntur, senes autem carent) attamen ad eorum ætatem dignoscendam, Alexander Magnus, torques plurimis ceruis innexuit, qui post annũ centesimum capti in magna obesitate, nec dum senii indicium prçferebant, vt memorãt Solinus *aaa*, Plinius, & ex iis Simon Maiolus *bbb*. Fecisse idipsum & Cæsarem putarunt, nam annis iam abhinc exactis supra ducentos, cùm Carolus Galliarum Rex, Syluanectum se contulisset, canum latratibus ceruus in fugam excitatus, torquem æneam collo gerens inuentus est, quem ferro

Rex

Rex peti, vetuit; tandem retibus captus est: erat in torque literis Latinis scriptum: Hoc me Cæsar donauit; interpretantibus nonnullis, id de C.Iul.Cæs. intelligi non posse, alii responderunt, quod vltra mille annos cerui eius ætas fuisset protensa: quod longissimè à verisimili abesset. Alii igitur Imperatori id adscribendum fuit. Hæc Guaguinus annalibus Gallicis *ccc* annotauit.

Verùm magis placet Theomnesti *ddd* grauis veterinariorum medicinæ auctoris opinio, scribentis, Ceruos vermes intestinorum inuolucris implicitos (qui *eee* in senio confectis generentur) serpentum esu, quos ex cauernis narium spiritu eliciant, enecare: & ne virus illorum ipsis obsit, ad fontes aquarum accelerare, quibus ad labra vsque se immergant; tum oculis lacrymas lentè destillare, quæ viscedine sua coagulatæ, in angulis oculorum *fff* in lacrymas nucis iuglandis pondere coalescant, &c. quas etiam Langius *ggg* & ex hoc Schenckius *hhh*, & Heurnius *iii* habent; leguntur quoque apud Lonicerum, Mizaldum, & ex hoc apud Weckerum *kkk*, Spachium *lll*, à Bra *mmm*, & Wittichium, qui addit, Fallopium figmentum dicere.

Quis quæso dubitabit, in intestinis ceruorum vermes reperiri, cùm etiam in ipsorum capitibus aliquando repertos proditum sit. Sic enim Aristoteles *nnn*, Vermes cerui continent omnes suo in capite viuos, qui nasci solent sub lingua

in concauo,& circa vertebram,vbi caput ceruici nectitur, magnitudine haud minores iis vermibus, quos maximos carnes putres ediderint: gigni vniuersi, atque contigui ſolent, numero adeò circiter viginti. Et Plinius *ooo*, ceruis in capite eſſe vermiculos, ſub linguæ inanitate, & circa articulum, qua caput iungitur humero, numero viginti, aſſerit.

Teſtatur Cõradus Heresbachius in ſuo Thereutices compendio, ſe menſe Maio in Menapiis vidiſſe ceruum exenterari, cuius caput ſuccifis cornibus, apertoque cranio pollicaribus vermibus,pręter capita rubra,albicantibus,ſcatebat.

Sed Chriſtophorus Encelius *ppp* aliam cauſſam reddit, tempusque quando id fiat, his verbis deſcribit: In Oriente ceruus verno tempore ſerpentum cauernas inueſtigat,nariumque ſpiritu extrahit renitentes, eosque comedit, vt ita annuum tædium purget, moxque aquas & flumina petit, quibus ſe mergit ad ipſum caput, tamdiu quouſque ſentiat ſuperatam vim veneni: interea lacrymas emittit oculis vi veneni, quæ coagulatæ penes oculos deſiccantur, & decidunt: Hæ lacrymæ coagulatæ,ſunt Bezoar contra omnia venena,&c.

Claudius Richardus *qqq* facilioris concoctionis gratia flumen ingredi, ex aliorum ſententia aſſerit, his verbis: dicunt in illis deſertis regionibus, vbi cerui valdè conſenuerint, ſerpentes venari, atq; vbi illorũ plurimos deuorauerint,

faci-

facilioris concoctionis gratia, fluminibus & aquis ad collum vſque ad dies aliquot ſeſe continere; quo tempore paulatim incipit lacryma aliqua ex oculis defluere, indurariq; & pedetentim augeri magis & minùs, prout apparet. Et Rulandus *rrr* lapidem Bezoardicum ex conſeneſcentium cervorum, viperis è cauernis rictu prolectis, victitantium, & celerioris concoctionis procurandæ gratia, fluuiorum ad ſummum aquis perfuſorum oculorũ lacrymis proſilientibus & congelaſcentibus naſci, doctorum locupletum nonnulli conteſtantur.

Iam verò licet omnes ſcribant, ceruum devoratis ſerpentibus in flumine aquam non guſtare: alia tamen vnius Petri Hiſpani *sss* eſt ſententia, ſic ſcribentis: Et iſta via renouant ſuam iuuentutem Aquila & Ceruus,& quædam alia; comedentia huiuſmodi ſerpentes ex inſtinctu naturæ: & quando iſta animalia cœperunt iſta venena, currunt ad aquam,& bibunt tantum de illa aqua, quòd caro illorum inflatur, & extenditur,& fit ſolutio continui,& tunc cadit caro vetus,& noua regeneratur. Quod autem eſus carnis ſerpentum vitam prolonget, docuit Auicenna *ttt*, imò virtutem corroborare,ſenſus & iuuentutem conſeruare. Docuit idem Meſues *uuu*, hominem ex eſu ſerpentis iuueneſcere,hocque à forma ſpecifica ſerpentis fieri.

Theologorum ſententiam ſubnectamus, relicta de ſexu controuerſia, aliis volentibus vocem איל Aiol licet maſculinum ſit,in hoc Daui-

dis Psalmo fœmininum esse: quare ceruam reddunt; aliis vocem hanc communis generis statuentibus: aliis denique adstruentibus, hoc in Psal. ceruam intelligendam, quia Hebræi peculiare nomen habeant, quo ceruum nominēt. Sunt qui velint esse propositionem vniuersalis studii, quò ad Deum ferebatur Dauid, quæ illustretur per comparationem Cerui, qui ad aquas confugere dicatur, cùm anhelus est, maximè ineūnte Autumno, quo tempore propter æstum sit sitis impatientissimus, vt voluêre Tremellius, & Iunius. Quare Calvinus, similitudine Cerui, summum desiderii ardorem expressisse voluit, cui non placet expositio statuentium, à ceruis expeti fluuios, vt ex lassitudine se reficiant: fatetur quidem, si venator ceruum vrgeat, & canes instent, fluminis occursu nouas vires colligere: sed constare etiam, certis anni tēporibus, ceruos incredibili ardore plus quàm sitientes, aquas expetere, quam sitim Propheta notauit. Sed clariùs Commentatorum alius: hunc ardorem de siti interpretatur, agitati à canibus in venatione: vel quod est simplicius, de siti simplici in terrá calida: aliqui de siti, ex deuorato serpente: exquisitiùs Iudæi de siti parturientis ceruæ. Fortassis & de alio noto æstu huius generis hoc interpretari licuerit, cupiditate nimirùm ὀχείας ϗ κυήσεως. Quare disertè Aristotelem scribere, mares antequam pluuia cadente abluantur, neque à fœtore hircino post ὀχείαν contracto liberari, neque ad pabulationem prodire.

dire. Verba Aristotelis *xxx* subiungere lubet; cùm mares impleuerint fœminas, separantur per se ipsi, & propter libidinis graueolentiam quisque solitarius scrobes fodit: fœtent vt hirci: degunt ita, quousque imber accedat, tùm pascua repetunt: fugiunt etiam in aquas διὰ τὸ καῦμα, καὶ τὸ ἆσθμα, id est, propter æstum atque anhelitum. Sed ne falcem in alienam messem mittere velle videamur, Diuini Augustini, qui hoc ad mysterium trahit, sententia prolata, concludamus: Serpentes, inquit, necat ceruus, & post serpentum interemptionem maiori siti incalescit, peremptis serpentibus, ad fontes acriùs currit: Serpentes vitia tua sunt, consume serpentes iniquitatis, tùm ampliùs desiderabis fontem veritatis.

At dubitari posset, an etiam alibi, quàm in Oriente cerui lacrymas fundant, &, si fundant, cur tanto precio lapis Bezaar veniat. Testatur Plutarchus *yyy* & Oppianus, ceruos, & apros captos illacrymare, & ceruorum lacrymas salsas, aprorum verò dulces esse: saporis huius diuersi causam, in vtriusque animalis calorem, & frigus refert, his verbis: Animal frigidum ceruus, ardens verò calore ignis Aper; vnde ille persecutores fugit, hic verò ira inflammatus, dente atroci se vlciscitur: aper ira inflammatus, copia caloris spirituum ad oculos exhalante, spiritus in lacrymas eliquat; eiusque, inquit Xenophon *zzz*, recenter occisi, dentes adeò feruent, vt crines, si quis admoueat, exurat. Aliamque-

que Empedoclis rationem, de vtriusq; animalis lacrymis, Plutarch. eo loci subiungit. Cur lachrymas fundant, an ex contracto mœrore & ægritudine: an potius ex cerebri repletione, vt in cicuribus, ceruis, & maribus & fœminis obseruetur. Nanzelius *zzzz* dubitat.

Has lacrymas, Scribonius Largus *aaaa* Cæsaris Medicus, fordes appellat: Vt sis, ait, tutus, etiam si quando rus secesseris, ponam Theriacarum compositiones, id est, ad serpentum morsus, atque ictus medicamina: sed prius, quæ cognita habui remedia, ne cui serpentes noceant, dicam. Habere ergò in cinctu oportet peucedanum, vel Cerui cùm captus est, in oculi angulo, qui est ad nares versus, quæ inueniuntur sordes virosi odoris (addit Mercurialis *bbbb* quæ senescentibus in formam lapidis durantur) has Siciliæ venatores diligenter colligunt, & habent in cinctu (quod capitis inuolucrum est) propter ante dictam causam. Hæc Scribonius.

Hanc Scribonii sententiam Cardanus *cccc* falsam asserit: lapis, scribit, Pazar, corrupto nomine Bezar, quem Scribonius Largus, quamuis Cæsaris Medicus, falsò scripsit, lacrymam esse ceruorum in Sicilia inuentam, cùm constet in Pely Orientalis Indiæ regione solitam inueniri. Verùm Cardano neutiquam subscribimus, non solùm auctoritatibus, quas subiiciemus, persuasi, verùm quod etiamnum diligenter obseruanti, eiusmodi sordes reperiri certi simus, venatorum testimonio edocti, & oculis propriis fidem facientibus.

Ad-

Adstipulantur ipse Cardanus (sui oblitus) Langius, Reusnerus, Encelius, Scaliger, Sarracenus, & Bodinus. Sic enim Cardanus *dddd*, Galenus commune alexipharmacum non nouit, scilicet cerui lacrymam: & mox: celebrantur inter generalia Alexipharmaca, sordes oculorum cerui, virosi odoris, quas seruant Venatores in Sicilia, ut ait Scribonius: sed in regionibus calidioribus, & maximè in Africa concrescunt in lapidem, & hic est, qui ab Arabibus Bezahar dicitur, & eum cognouit Auenzoar etiam.

At Langius *eeee*, ex quo Schenckius, asserit has sordes ex patulis infra ceruorum oculos foraminibus erui, & in solo papyri inuolucro benè olentes se per septennium illibatas seruasse. Et Reusnerus *ffff*, eandem, ait λήμην, in ceruis deprehendimus, cui natura proximè subter oculo oblongum folliculum, osse maxillæ illic dehiscente, affabrè machinata est, in qua sua viscedine coagulata colliqui queat: vnde etiam eruitur, spirans initiò βρωμῶδές τι, propemodum ut suum iugulatorum tergora, dum setæ diripiuntur, superfusa feruente aqua: processu temporis εὐωδίαν acquirit, adeo pertinacem, vt totum septennium illibata possit asseruari. Non autem nobis sermo est de lapide Bezaar, quem fingunt venatores in Orientalibus, &c.

Verùm siue sordes, siue lacrymas dicas, notandum etiam in lapidis duritiem non solùm in Oriente, sed etiam Germania, & aliis regionibus

lapis hic detur, dubitat, & an hæc de ceruis narratio, historia an fabula dici mereatur, rerũ naturalium studiosis, & peritioribus se, iudicandũ relinquere, scribit. Et in epistola quadam *oooo* hæc habet, lapidi quem Mauritani Bezahar vocant, plures similes vidi, sed an veri, an adulterini sint, profecto nescio. Sic Reusnerus disertè *pppp*, non nobis sermo est de lapide Bezaar, quem fingunt venatores in Orientalibus terrarum tractibus, maximè verò in Persia, ceruis circa annum ætatis centesimum ad canthum oculi, accrescere ipsis ossibus; atque in os protuberans, coire ea duritie, qua cornu superet, insigni nitore, fului coloris, & tanta læuitate, vt tactum eludat. At Libauius *qqqq* de Bezaare in oculis cerui genito, testatur, quòd etiam annatum deteratur, & instar cornu deciduum fit.

Verùm vt dicam, quod sentio: lacrymas seu sordes obseruari ad angulos oculorum, in ceruis captis, certum est, venatorum testimonio edoctus, & oculis propriis fidem facientibus. An verò ratione motus, & cursus in venatione id contingat, dubito. Posse quoq; progressu temporis illas lacrymas, in sæpius persecutis, & non captis ceruis, vel etiam ex deuoratis serpentibus, & lacrymis, vi veneni protrusis condensari, non negarim, tot fide dignis attestantibus: maximè cùm legamus, totos oculos Hyænę lapidescere: hinc gemmæ Hyæniæ apud Plinium *rrrr* dicuntur. Est autem, Camillo *ssss* auctore, Hyæna preciosus lapis dignus custodia, nomen sumens

sumens à bestia sui nominis, cùm in oculis eius reperiatur: multorum est colorum: huius hæc est vtilitas, si vera narrantur: Ore abluto, linguæ subiiciatur, statim facit vera prædicere: quartanam ac podagram, gestanti non sinit euenire.

a Amato Lusitano cent.3. cur.74. Andernaco de vet.& noua medic.com.2. dial.5. Belzohartie' lacryma cerui dicitur: Pancirola, qui negat esse Bezaar, qui in Mauritania nascatur, etsi eandem virtutem habere possit. Scaliger exercit.112. Schneberger.lit L. Richardus, & Humelbergius, ex aliorum sententia. *b* Augenius 3. de Peste.8. *c* Pandect. cap.434. Encelius. *d* Hummelbergius in Q. Serenum. *e* Arculanus, & ex eo à Bra. Bodinus lib.2. Theat. *f* Cardanus 2. de venen.14. at Baccius lib. de gemmis 34. Bezahar Arabum, & lapidem ex visceribus Indici animalis exemptum, idem facit. *g* Pandectar. cap.434. *h* id est Bezahar, siue Berzat. Pandect. cap.377. *i* siue Bezar. Ponzettus 2. de venen.11. ex eo Gesnerus de quadruped.lit.g. *k* Arabum Langio. 2. epist.24. *l* Schenckio in Obseruat. *m* Io. Agricola, & ex eo Gesnerus de quadruped.lib.1. cap. de ceruo, & Henricus à Bra. *n* Amatus. *o* Schenckius lib.7. de alexipharm. *p* Libauius parte 4.lib.2. batrachior. schol. cap.22. *q* Andreas Bellunensis in Arabic.nominum interpret. apud Auicen. & ex eo Gesner. de quadruped. lib.1.cap.de ceruo, lit. C.& Henric. à Bra lib.1.cap.2.de venenis. *r* Mizaldus. *s* lib.8. cap.32. & ex eo citat Io. Agricola: Rheginus: Amatus 2. in Diosc. 39. At Plinius lib.11. cap.53. elephanto attribuit: Elephantorum, ait, anima serpentes extrahit, ceruorum item urit. *t* lib.28.cap.9. & ex eo Io. Agricola. *u* de animantium comparatione. *x* seu ut alii Abinzoar libro sui Theisir: vel vt alii lib.1.tract.13.cap.6. & ex eo Io. Agricola, & Amatus l. c. & ex Agricola, Gesnerus de Quadrupedibus lit G. *y* Psalmo 42. *z* Amatus, Ponzettus, Enzelius: præsertim in Orientalibus prouinciis, legit Agricola, & ex eo Gesnerus, & à Bra: alii locum non addunt, vt Sarracenus: maximè in Persia, sic Bellunensis in in indice Auicen. ex eo Gesnerus, & à Bra ll.cit. *aa* sic & Hum-

Hummelberg. *bb* Animo & viribus refici, addit Rheginus. *cc* humor lentus, qui Solis tandem ardoribus in lapillos glandis imaginem referentes, inibi concrescat. *dd* in multam magnitudinem, Rheginus. *ee* Agricola: ex eo Gesner. & à Bra: nucis magnitudinem, Euax, Ianuensis, Pandectarius: Arculanus, ex eo à Bra: nucis iuglandis, Mizaldus, & à Bra: nucis iuglandis pondere, Langius, Heurnius de febribus: auellanæ, vel nucis, Ponzettus. *ff* Amatus in Diosc. *gg* Sic Langius, Heurn. de feb. Lonicerus: Salmuth: attritu oculorum ad arbores tophum illum visus obstaculum, lapidem, si placet, appella, excutit, Mizaldus: hæc omittunt Amatus, Agricola, Gesnerus, à Bra. *hh* Matth. in Diosc. lib. 5. cap. 73. *ii* & ex eo Rheginus. kk lib. 2. in Diosc. cap. 39. *ll* & Pandect. cap. 396 idem ferè Fragosus. *mm* sub palpebris, inuiscatur, Hummelbergius. *nn* iuglandis aut castaneæ, Hummelberg. *oo* vel vt Hummelbergius, Bezehard est cæteris omnibus perfectius, & efficacius, ad expellendum venenum & noxam eius. *pp* in claue sanitatis. *qq* cap. 377. & cap 396. sub titulo lapidis Bezaar. *rr* Sic Salmuth, aiunt in Orientali plaga ceruos longo senio confectos, serpentes deuorare, quorum esu reiuuenescant: at veneni superandi causa, serpentibus deuoratis in flumen, & cæt. *ss* lib. 2. de venen. cap. 11. & ex eo Gesner. lib. 1. de quadruped. lit. G. *tt* lib. 1. de venen curat cap. 2. *uu* lib 8. cap. 32. *xx* Satyr. 14. *yy* lib. 7. cap. 48. *zz* 9. histor. 5. *aaa* cap. 21. *bbb* in colloquiis, colloq. 7. *ccc* lib. 9. & ex eo Maiolus colloq. 7. *ddd* lib. 1. artis veterinariæ. Idem ex eo refert Salmuth. *eee* ex Arabum sententia addit Lonicerus. *fff* in maioribus canthis, Mizaldus memorabil. cent. 1. aphor 70. *ggg* lib. 2 epist. 24. *hhh* lib. 7. Obseruat. de Alexiphar. *iii* de Febribus. kkk in antid. spec. lib. 1. cap. 6. *lll* addidit cap. 10. histor. Indicæ Fragosi. *mmm* lib. 1. de venen. cur. cap. 2. *nnn* 2. histor. animal. 15. *ooo* lib 9. cap. 37. *ppp* lib. de Lapid. cap. 49. *qqq* in Epist. ad Archiepisc. Strigon. quæ Thomæ Iordani de pestis phœnom. libro addita. *rrr* de lue Vngarica cap. 7. hist. 10. *sss* in comment. suprà Isaaci Israelit. lib. de diæt. particul. part. 4. *ttt* lib. 2. can. tr. 2. cap. 616. de serpente, & ex eo Guaynerius. *uuu* de consolat. medici intent. 2. cap. 2. quæ etiam à Guaynerio tr. de ven. cap. 3. citantur.

xxx 6. hist.

xxxx 6. hist. anim. 29. *yyy* 7. sympos. cap. 2. & in quæstion. natur. quæst. 20. & Heurn. de febribus cap. 19. *zzz* libr. de venat. ad Cyrum. *zzzz* in analogia microcosmi ad macrocosmum lib. 3. par. 3. cap. de fletu. *aaaa* de comp. medic. cap. 42. comp. 163. citant ex eo quoque Iordanus de pestis phœnom. tr. 3. cap. 9. Mercurial. lib. 3. de excrem. cap. 2. de lacrym. Langius 2. epist. 24. Salmuth in Pancirollum: Heurnius de febribus, huius, ait, meminit etiam Scribonius Largus, sed nemo exactius Iul. Scaligero, & Scaligeri verba subnectit, & addit, se putare, sæpius euenire, vt ostendantur eiusmodi lacrymæ, tanquam Besoartica quædam medicamenta aduersus venena. *bbbb* lib. 3. de excrem. cap. 2. *cccc* lib. 7. de subtilitate. *dddd* lib. 2. de veneni. cap. 14. & lib. 3. cap. 10. *eeee* lib. 2. epist. epist. 24. *ffff* de Scorbuto exerc. 5. *gggg* Baldus Angelus lib. de nat. Viperæ cap. 31. Lapis in oculis ceruorum in senecta concrescit, quoniam toto vitæ suæ spacio, olfactu & calore è terra serpentes euocantes Cerui ipsis vescuntur, & cum siti vexentur ingenti, ad fontes præcurrunt, in aquisque diutius versentur, lachrymæ ipsorum, quasi oculorum profluuia fiunt, & in lapidem obdurescunt. *hhhh* lib. 3. de lapid. 49. *iiii* lib. 2. sui theatri. kkkk lib. de peste. *llll* in exercit. exer. 112. *mmmm* de febribus. & Reusnerus de Scorbut. exerc. 5. licet sordes admittat, lapidem verò Bezaar pro figmento habere videtur. *nnnn* in lib. 5. Diosc. cap. 73. *oooo* lib. 3. epist. ad Guil. Quaccelbenium. *pppp* de Scorbuto exerc. 5. *qqqq* parte 4. lib. 2. batrachi. in Schol. cap. 22. *rrrr* lib. 37. cap. 10. & ex eo Encelius lib. 3. de lapid. cap. 49. *ssss* in Speculo lapidum lib. 2.

DESCRIPTIO LAPIDIS BEZAAR EX CERVI LACRYmis condensatis geniti.

CAPUT VIII.

ETsi lacrymas vel sordes in ceruorum oculorum angulis instar sordiũ aurium conglobatas, velut ceræ induratas, & virosi

odoris sæpius obseruarim, cuius odor, primùm graui fœtore nares ferit, postea verò paululum exsiccatus aliquomodo odore moschum repræsentat: attamen in lapidis duritiem concretas hactenus videre non licuit: lubet tamen eius notas, ab auctoribus propositas, quoad substantiam, formam, magnitudinem, & colorem subiicere.

Substátia ergò durus admodum, duritie cornu superans, tanta tamen læuitate, vt penè tactum effugiat, ita enim sese subtrahit, vt propemodùm seipsum mouere videatur, insigni nitore splendens. Forma latus, in pyramidem tendens, castaneæ glandis've imaginem quadamtenùs referens, & qua parte prominet, rotundus est. Magnitudine auellanæ, vel nucis, coloris citrini, vel mellei, vel fului, non sine vestigiis atriorum venularum, vel ad ruborem vergentis; est etiam coloris subuiridis, & candidi, odore vini. Gesneri *a* hæc est descriptio: lapidis oualis specie, magnitudine fabæ, fuscus, splendidus, leuis, mollis, ab vna parte simplicior, ab altera parte lineas quasdam habet: qui cerui lacryma à recentioribus dicitur, & Bezoar lapidi æquipollere existimatur: figuram quoque addidit.

Sic enim Ponzettus *b*, & ex eo Gesnerus *c* colore citri splendens, odore vini, ad quantitatem auellanæ, vel nucis. Amatus *d*, lacryma cerui lapillus alter est, coloris mellei, latus in pyramidem tendens, à paucis hucusque visus,

quem

quem nos, cùm hæc scriberemus, ob oculos habemus. Encelius *e*, reperiuntur hæ lacrymę coloris citrini, puluerulenti, subuirides, & candidi. Scaliger *f*, (& ex eo Langius *g*, Schenckius, Schnebergerus) in os protuberans concrescit ea duritie, qua cornu superet: quâ parte prominet, rotunda est, insigni nitore, coloris fului, non sine vestigiis atriorum venularum, tanta læuitate, ut penè tactum effugiat, ita enim sese subtrahit, vt propemodum seipsum mouere videatur. *Sarracenus h*, ad ruborem vergens, durus admodùm, castaneæ glandis've imaginem, & formam quadamtenùs referens. Schvvenckfeldio *i*, moschus est infra oculos cerui, iuxta angulos lacrymales genitus, colore citri, odore vini, Castaneæ magnitudine.

a de fig. lapid. cap. 12. pat. 3. *b* lib. 2. de venen. cap. 11. *c* de quadruped. lib. 1. cap. de Ceruo, lit. G. *d* libr. 2. in Diosc. enarr. 39. at cent. 3. cur. 74. alter ad rubedinem vergens admodum durus, castaneæ figura. *e* 3. de lapid. 49. *f* exercit. 112. *g* lib. 2. epist. epist. 24. *h* de peste. *i* in theriotrophio Siles. pag. 85. titulo Ceruus.

DE LAPIDIS BEZOARIS CERVINI VSV ET EXHIBENDI MODO.

CAPVT IX.

CVm cerui cauernas, in quibus serpentes latitant, inuestigent, nariumque spiritu renitentes extrahant, vt vulgò creditur, mirum non est, si ex cerui corpore aliquid pro-

deat, quod venenis reluctetur. Quare in vsu sunt cornua, quorum extrema nostri volunt eomitialibus mirè prodesse, & veneno hausto aduersari, si cornu intra festa, vt vocant, S. Mariæ, hoc est, inter 15. Augusti mensis, & 8. Septembris, sit acquisitum. Imprimis autem, referente Plinio *a*, credunt dextrum cornu medicamento aliquo præditum esse, quod inueniri negant, quia à ceruis defodi putant: quæ ex Aristotele, *b* desumpta, qui tamen sinistri meminit, his verbis: cornu sinistrum, compertum esse à nemine adhuc fertur: occulit enim id tanquam quodam medicamento præditum. Idem libro περὶ θαυμ. de ceruis Epiroticis id scribit, vt hoc ceruorum omnium minimè cõmune esse videatur. Etiam Plutarch. *bb* testatur, ceruos cornua decidua defodere, & terra recondere. Cornu, ipsiusque cinis aluum sistit, & vlcera tibiarum sanat, Plinio *c*: imò ipsius nunc contrà vermes frequens vsus est: sic adusti odor, serpentibus abigendis singulare Plinio *d*. Pulmo à Plinio *e* in phthisi & tussi commendatur. Os in corde eius repertum, contra venena maximi fit: & talia ossa de corde ceruæ, seu hinnulæ, partum custodiunt, & prægnantibus mirè conducunt, Encelio attestante. Et Schvvenckfeldio, omnibus cordis affectibus confert: occulta proprietate partum custodit & prægnantibus mirè confert: partum facilem reddit: cordis palpitationem, tremorẽ, lipothymiam auertit: omnibus venenis maximopere aduersatur: antidotis theriacalibus &

& cordialibus confectionibus miscetur. Sed notandum, quod Schvvenckfeldius in Tauro monet: sæpè in corde boum, maximè Taurorũ cartilaginem siue ossiculum cõtineri, ceruino non dissimile, quod lanii Vratislauienses diligenter colligant, & passim pro ossiculo è corde cerui, Pharmacopæis imperitis obtrudere. Genitale eius neruosum arefactũ, sedat calorẽ coli, potui ramenta pudẽdi eius, in fluoribus alui, & ad Venerẽ incitandam cõmendantur; quemadmodũ & sanguis, attestante Plinio *e*, aluum sistit (& secundùm quosdam calculosis prodest) qui coagulum *f* sanguinem sistere, & medullam *f* ossium, vlcera tibiarum, curare asserit: & Encelius, omnibus inflammationibus, præcipuè vuluæ, conducere scribit; imò *e* & fimum & ramenta pellis ceruinæ deiecta pumice, commendat. Et calcaneus, siue talus, siue astragalus cerui puluerisatus, dysentericis ex aqua appropriata, utilis, Schvvenckfeldio. Qua de re qui volet, libellum Sexti Philsophi Platonici de medicina ex animalibus, consulat. Fungi etiam *g* vel boleti ceruini, in vsum veniunt. Et tandem lacryma indurata, quæ omnium rarissima est, cuius nunc vsum, exhibendi modum, ab auctoribus traditum, eiusque dosin propositurі sumus.

Cùm Scribonius Largus ipsis sordibus ex oculo cerui collectis, singularem contrà serpentum morsus, & ictus vim tribuat: idcircò singularem, & insitam aduersus venena vim huic Scaliger *h*, & alii adscribunt; ita vt Heurnius *i*

primæ notæ dixerit, & Principes ſtudere debe-re, vt venando nanſciſcantur: alii *k* antidotum faciunt,contrà venena epotum efficaciſsimum, & prorſus diuinum: imò contra peſtem, & omne iobolorum virus,& deleteria,medicamentum alexipharmacum Langius *l* aſſerit: hinc omnium venenorum Theriacam, cum Ianuenſi, Arculanus *m* ſtatuit. Et Schvvenckfeldius, aduerſus venena remedium præſtantiſsimum eſſe, vim ſiccandi & adſtringendi habere aſſerit. Quare, Amato *n* monente, ad ea valet, ad quæ lapillus ex ventriculo animalis extractus: & Fumanellus *o*, eadem vi cum lapide Bezoar rubeo, puluerulento, pollere ſcribit: & Augenius *oo*, ad cordis corroborationem, & veneni profligationem nonnullos commendare, refert: Cardiacis prodeſſe, & contra defectus animæ, ſicut omnes ictus venenatos, Encelius *p* auctor eſt. Pleuritidem rebellem huius potu domari, vermesque expelli, Amatus *n* expertus eſt: ab aurigine *l* virulenta liberat: & in peſte ſudorem præclarè elicere, teſtis eſt Heurnius *q*: & Cardanus *r* commune alexipharmacum Galeno incognitum ſcribit, & *ſ* geſtatum aduerſus venena plurimùm prodeſſe Pezar, Smaragdum, & lacrymam cerui credit: & Q. Serenus *t* Samonicus contra ſubitaneos dolores, febres & oſtocopos magni fecit his verbis:

Seminecis ceruì lacrymam miſcere liquori
Conuenit, atque artus illinc mulcere calentes.

Quo loci Hummelbergius vult, lacrymam eſſe lapi-

lapidē, ex lacryma cerui concretum, & esse contra venena præsentaneam medicinam, & Bezehard: quare his febribus maximè mederi, quæ originis suæ causam habeant, intus assumptum, aut extra illatum venenum, cuius virtuti resistat, illud è corpore pellendo.

Exhibendi modum addamus. Vtendi modus *u* in remedio ignoto, & paucis viso, assignari, nisi coniectura vix potest, preterquàm vt more Antidotorum, si eius copia data fuerit, vsurpemus. Attamen contra venena, in oleo, vel aqua Naphæ: contra febres pestilentes, in aqua nenupharis, vel acetosæ, vel alia frigida, ad minus pondere trium granorum, magno dari iuuamento, Amatus auctor est. Peste correptis, cum vini momento datur, Scaliger *x*: sudorem, ait Heurnius, in peste præclarè elicit, dantur tria grana ex vino, vel aqua scabiosæ: idem lib. de peste, Bezoar ad gra. 12. Hyacinthus Orientalis, Smaragdus ad gra. 6. ex aqua & vino; lacryma cerui, Topazius, Carbunculus, Sapphirus ad drachmæ vnius pondus datur. Vermes *n* puerorum vigente febre, in aqua portulacæ, sine febre, in vino propinatum, extirpat. Auenzoar *y*, filio Hali Regis Contesrabili, huius ad pondus trium granorum hordei, vnà *z* cum vnciis quinq; aquæ cucurbitæ, quæ adscititiam caliditatem mitigare potis erat, potandum dedit, & eum à virulenta aurigine, à valde noxio veneno deuorato causata, liberauit. Tandem vt habet *aa* Ponzettus, hoc trito, quando sumitur

pondus duodecim granorũ hordei, expellitur omne venenum, & virus per ſudorem. Vnde, ait Scaliger *bb*, tantus oritur ſudor, vt penè totũ ſolui corpus videas: quo vno *bb* peſtilens virus foràs truditur. Complet enim, monente Amato *n*, opus ſuum lapis iſte aliquando per vomitum, nonnunquam verò per ſeceſſum, plerunq; tamen per ſudorem. Fabæ vnius magnitudine ex vino rubro ſumptum, mirum in modum remediũ dyſentericis appropriatũ eſſe, Schvvéckfeldius *cc* aſſerit.

Et vt concludamus, minimè dubitamus, etiã ipſas lacrymas, non induratas, ſiue ſordes, vſui medico inſeruire poſſe, cùm & alia, quæ ex excrementis cerui ortum ſuum habent, à Medicis & magni fiant, & in vſum veniant. Quare cerui lacrymas collectas, cordis pulſu laborantibus, auxilio eſſe, Geſnerus *dd* ex Phyſiologo auctore aſſerit. Sordibus his etiam mulieres quaſdam ad facilitandum partum vti, Clariſs. D. Andreas Dörer, Electoris Saxoniæ defuncti Archiater, ad me perſcripſit; addens, ſed quo id cum ſucceſſu fiat, ipſum adhuc latere. Imò ſunt qui nũc apud nos contra venena vtantur. Nemini ergò mirum eſſe debet, ſi vt Scribonius *ee* refert, Siciliæ venatores, imò & Indorum, vt ex Auenzoare Langius citat, ſummo ſtudio inquirant, colligant, & magni diuendant.

a lib. 8. cap. 32. *b* 9. hiſtor. animal. 5. *bb* de Pythiæ oraculis, & lib. 7. ſermon. conuiual. cap. 2. *c* lib. 28. cap. 14. & 17. *d* lib. 8. cap. 32. & lib. 10. cap. 70. *e* lib. 28. cap. 12. & 17. *f* lib. 28. cap. 18. *g* Iordanus de peſte tract.

tract.3. cap.9. *h* exercit. 112. Bodinus lib.2. theatr. addens se tamen non esse expertum. *i* lib. de febribus cap. 19. k Ioan. Agricola, & ex eo Mizaldus, & à Bra: aduersùs venena remedium præstantissimum, Scaliger: potest tamen lacryma cerui eandem quidem virtutem habere, quam habet Bezoar, at non is est, qui in Mauritania nascitur, Pancirolus. Item Baldus Angelus lib. de nat. Viperæ cap.31. aduersus venena & venenatos morbos, ac in peste miro sunt auxilio. *l* lib.2. epist.24. & ex eo Heurnius de febribus. Auenzoar, 1. Theisir. citante Ioan. Agricola, & ex hoc à Bra. *m* & ex eo à Bra. *n* in Dioscor. ex corde vel stomacho animalis. *o* de curatione Pestis cap. 5. & ex eo à Bra. *oo* lib. 3. de peste, cap. 8. *p* 3. de lapidib. 49. Sic Augenius lib. 3. de peste cap.8. ad corroborandum cor, & venena profliganda, nonnulli hunc lapidem commendant. *q* lib. de Febribus. *r* lib. 2. de venen. 14. *s* 3. de venen. 2. *t* de morbor. curat. *u* Iordanus de pestis phænom. tract. 3, cap. 9. *x* exer. 112. & ex eo Langius, & Mizaldus & Schvvenkfeldius: ex hoc VVeckerus, & à Bra: Schenckius lib.7. de alexipharm. Schnebergerus. *y* lib. 1. tract. 13. cap. 6. & ex eo Amatus in Diosc. lib. 2. enar. 39. de genitali cerui agens hæc refert, Abinzoar nominans; Agricola, & ex hoc à Bra. *z* Langius 2. epist. 24. Sic habet: in lacte, aut aqua cucurbitæ, vel rosarum dissolutum: Sic & Heurnius de Febribus, & Salmuth. Monardes lib. proprio, in Hispania inter Cordubam, & Hispalim natum scribit, & ex aqua cucurbitæ grana tria exhibuisse. Schenckius l.c. *aa* 2. de venen. 11. & ex eo Gesner. lib. 1. de quadrup. lit. G. à Bra 1. de venen. 2. qui grana duo legit. *bb* & ex eo Mizaldus, ex hoc VVeckerus, & à Bra. idem & Schvvenckfeldius. *cc* in theriotrophio pag. 85. *dd* lib. 1. de quadruped. cap. de ceruo. *ee* de compos. medic. cap. 42. comp. 163.

QVI LAPIDEM HVNC EX LACRYMIS CERVI CONDENSATVM agnoſcant, & qui eum ab altero diſtinguant.

CAPVT X.

LApidem hunc in angulis oculorum cerui ex lacrymis effuſis, & condenſatis naſci, aliqui aſſerunt, & agnoſcunt: aliqui negăt: alii dubitant, fortè quod in inquirendo tantùm laboris, vti par erat, non impenderint: Agnouerunt, Euax *a*, Pandectarius ex Euace in vocabulo Kemne *b*, Auenzoar *c*, Bellunenſis, in indice vocabulorum Arabicorum Auicennæ: Ioan. Agricola *d*, ex Auenzoare: Ponzettus *e*, Geſnerus ex Bellunenſi: Agricola, ex Ponzetto ſimpliciter refert, quemadmodum etiam Henr. à Bra *f* Amatus Luſitanus *g*, Encelius *h*, Hummelbergius in Q. Serenum: Scaliger *i* ex quo Langius in epiſtol. Schnebergerus in catal. Scheckius *k*, Fumanellus *l*, & ex eo à Bra. Mercurialis *m*, Sarracenus de peſte. Saxonia *n*, Augenius *o*. Bodinus *p*, Rulandus *q*, Heurnius *r*: Salmuth in Paneirollum ex aliorum ſententia, & tandem Adamus Lonicerus *ſ*, qui figuram adpoſuit, qua cerui ſerpentes eliciunt, aquæ innatant, lacrymantur, & aqua egreſsi oculos arboribus affricant, & ſcribit, maiorem partem auctorum concludere, & etiamnum hodie, ab iis, qui eiuſmodi res diligenter inquirunt, confirmari, lapidem

hunc

tunc nasci ex lacrymis in angulis oculorũ annosorum ceruorum, posteaquã serpentes quæsitos deuorarint, at non citiùs quàm centesimũ annum superarint.

Qui verò de hoc dubitanter scripserunt, sunt; Simon Ianuensis *t* in claue Sanitatis, & Pandectarius *u* putare aliquos tradunt: quemadmodum & Arculanus in Rhasim: Andernacus *x*, Belzaharticus lacryma cerui dicitur, plura non habet: Matthiolus *y*, historia, an fabula sit, dubitat, quod Salmuth quoque citat. Claud. Richardus, alii cerui lacrymam esse statuunt. Mizaldus, tradunt rerum naturalium perscrutatores; &c. ex hoc Weckerus *z*, & Wittichius: & à Bra. Libauius *aa*, lacrymæ, scribit, ceruorum si lapidescant, & vrina, non multùm distant ab illarum natura.

Sunt denique qui negent dari, vt Cardanus *bb*, qui falsò lacrymam cerui à Scribonio dici, scribit: Fallopius *cc*, Wittichio referẽte, figmentum esse asserit, quemadmodum & Reusnerus *dd*, qui non de sordibus, sed de lapide intelligendus. Quidam, ait Cæsalpinus *ee*, fabulati sunt, lacrymam esse ceruorum in angulis oculorum congelatam, fortè quia hic lapis aliquando lacrymam præ se fert tereti figura, nullo intùs cauo instar guttæ congelatæ. Sic Ryffii pharmacia reformata: quod de lacrymis cerui alii fabulantur, peregrinatione aperta in Indias, ea confutata & annihilata sunt.

Nunc quinam sint, qui & vtrumque agnoscant,

ſcant, & de utroque agant, oſtendamus. Amatus Luſitanus *ff*, alterum è ſtomacho animalis, alterum ex lacrymis ceruí coagulatis & propoſuit, & quia vtrumque nouit, etiam deſcripſit. Fumanellus *gg*, agens de Bezoar ai t, nec lapis hic ille eſt, qui ex lacryma è ceruorum oculis in globum concreta colligunt, dum ſerpentibus depaſti fluminibus ſe immerſerint: & cap. ſeq. inquit, lapis vterque Bezaharticus. Matthiolus à Bezahar Mauritanorum diſtinguit. Sunt, ait, qui memoriæ prodiderunt in ceruorum oculorum angulis lapidem gigni viribus Bezahar prædicto (ſcilicet Mauritanorum) haud abſimilem. Cardanus *hh* agnoſcit, & à Pezar lapide ex India diſtinguit; idem alibi *ii* ſupremum, ſcribit, in cura morſus & ictus venenati animalis, & ex omnium conſenſu eſt Theriaca optima, & Pezar, aut ſordes oculi ceruini: eſt & tertium genus, quod forſan fit ex ſorditie illa ceruini oculi durata, & eſt lapis, quem deſcribit Conciliator: hæc Cardanus. Andernacus l. c. Belzoharticus lacryma cerui dicitur: in India ex ſtomacho vel corde cuiuſdam animalis extrahitur. Sic Iordanus, Bodinus, Rulandus, diſtinguunt, ſed hic, potiùs ex aliorum ſentẽtia. Mercurialis ſic: puto ſæpiùs euenire, vt oſtendantur eiuſmodi lacrymæ, tanquam Beſeartica quædam medicamenta aduerſus venena, qui libro de venenis ex ventre animalis corrigeri ſumi aſſerit. Maſſaria *kk*, vtriuſq; meminit, hunc lapidem in ceruorum oculorum angulis, alterum

Bezoar

Bezoar nominando. Augenius de peste, sunt nonnulli qui ad eundem affectum lapidem in angulis oculorum cerui nascentem commendant. Saxonia, lapis Bezoarticus, siue Bezoar, siue illum intelligas in ventribus animalium inuentum, siue cerui lacrymam. Sarracenus triplicem lapidem Bezaar proponit: primum ex ventre animalis: alterum è felle hystricis, & tertium ex lacrymis cerui.

a lib. de lapid. *b* cap. 377. *c* in suo Theisir. *d* lib. 2. *e* 2. de venen. 1. 11. *f* 1. venen. 2. *g* lib. 2. in Diosc. cap. 39. & centur. 3. curat. 74. *h* 3. de lapid. 49. *i* exer. 112. k lib. 7. obser. *l* de peste 5. *m* lib. 3. de excrem. 2. *n* de plica cap. 59. *o* lib. 3. de peste cap. 8. *p* lib. 2. theat. *q* de lue Vngar. cap. 7. hist. 10. *r* de febrib. cap. 19. & de peste. *s* in herbar. German. cap. vlt. *t* in claue sanitatis. *u* cap. 397. *x* medicam. comp. 2. dialog. 5. *y* lib. 5. in Diosc. 73. *z* in suo Antidot. *aa* part. 3. cap. 16. *bb* lib. 7. de subtil. *cc* de peste. *dd* de Scorbuto. *ee* lib. 2. metal. cap. 46. *ff* lib. 2. in Diosc. cap. 39. *gg* de cur. pest. 5. *hh* lib. 2. de venen. cap. 14. & lib. 3. cap. 3. *ii* lib. 3. cap. 10. kk lib. 2. de peste.

DE LAPIDE IN CERVO CERVA'VE GENITO.

CAPVT XI.

ABsoluta historia lapidis, ex lacrymis cerui geniti, non abs re erit inquirere; vtrum etiam intrà cauitates Cerui lapis reperiatur, & vtrum ipsius vsus esse possit. Ex corde ceruino lapides exemptos, item in ceruæ ventriculo, & intestinis genitos, Crato, Encelius, & Iordanus testantur, quorum verba apponemus.

La-

Lapis; inquit Grato *a*, qui in corde cerui repertus est, quiddam cum lapide Bezoar commune habet, licet neque forma, neque colore eum referat: nam is quoque ad hunc modum incrustatus est, neque dubito, quin aduersùs venena prosit.

Sic Encelius *b*: eandem vim habet (scilicet, quam lacryma cerui) & est Bezaar, os de corde cerui: porrò talia ossa de corde ceruæ, seu hinnulæ custodiunt partum, & prægnantibus mirè conducunt. Eandem vim habet lapis repertus in ventriculo & intestinis ceruæ.

At Iordanus *c* sic scriptum reliquit: Etiam lapides è ceruino corde exemptos vidi, oui propè columbini magnitudine, laminis conflatos, & quod iucundum fuit aspectu, postquàm comminutus fuit, repertum est ossiculum in medi tullio, simile cæteris ossibus, in corde prognatis, circa quod putamina hæc sese aggregando amplificauerunt, & in hanc molem atque duritiem, calore cordis extorrente lapillum produxerunt *d*: Eum longè prætulerim cuiuis Bezaar, cùm non capræ ventriculo, sed animalis alexicaci corde repertus, maiorem affinitatem eundem nobiscum habere, verisimile sit, nisi in pastum causam referas, quòd capræ illæ pabulo pollentiore vescatur, quàm cerui apud nos: hactenus Iordanus.

Sanè compertum est, vt superiùs quoq; monuimus, os in corde cerui repertum, ad Alexipharmaca asseruari: sic cornua ceruina, præser-

tim

tini ramorum extrema, non solùm veneno hausto aduersari, sed comitialibus mirè prodesse creduntur; sunt qui pulmonibus in phthisicis nihil vtiliùs statuant: sic genitale eius arefactū, potu exhibitum coli dolorem sedat: ramenta eius pudendi, Venerem incitant: sanguis eius aluum sistit, & calculosis prodest: medulla inflammationibus, pręcipuè vuluæ, conducit. Quid de lacrymis, vel etiam sordibus in lapideam duritiem cōcretis statuendum sit, præcedente capite dictum fuit: quid ni ergo maximi faciamus lapidem intra ceruum repertum, imprimis si multis corticibus, vel laminis, ad modum Bezaaris Orientalis cōpositus, & conflatus fuerit?

Lubet aspergere ea quæ apud Sextum Philosophum Platonicum reperiuntur, qui postquam varia medicamenta à ceruis desumpta, proposuisset, sic inquit: Lapis, qui in vulua, aut in ventriculo cerui inuenitur, phylacterium est prægnanti, & perficit, vt partum perferat, eaq; ratio colligit, velocissimum esse illud animal, nec tamen abortum facere. Simili ratione ossicula inueniuntur in corde cerui, aut in vulua eius, quæ idem præstant. Et Constantinus Affricanus f. lapis qui in vulua, aut ventriculo eius, aut in corde inuenitur, facit mulieres cōcipere. Verùm qui volet, legat librum Iohannis Georgii Agricolæ, cui titulum fecit, Cerui excoriati & dissecti in Medicina vsus: in quo omnes cerui partes persequitur, & quem in Medicina vsum habeant, ex auctoribus recenset.

a epist. 160. b de lapid. lib. 3. cap. 49. c de pest. phænom. tract. 3. cap. 9. d hucusque ex Iordano recenset Schenckius in append. suæ lithogenesiæ. e lib. de medic. ex animal. desumpt. cap. 1. f lib. de animal. cap. de ceruo.

DE PILA IN VENTRICVLO VITVLI.

CAPVT XII.

IN vitulorum siue boum iuniorum ventriculo, nonnunquam & in intestinis, pila pugnum æquans, reperitur, quæ æqualiter orbiculata, nigri vel ferruginei coloris, superficie læui, splendente, & pondere leuissima: intrinsecùs verò ex pilis densè compactis, & arctissimè infarctis tota concreta conspicitur. Quarum generatio talis esse videtur, quam etiam Weierus a expressit: vituli adhuc lacte materno viuentes, si quando alimoniâ destituti, vel aliqui petulca ætate insolescentes, ad parentem, vel aliam vaccam accurrunt, eius suras, vel quemcunque locum hirtum ore contigerint, maximè posteriorum coxarum, tam exugunt auidè, vt etiam depilem reddant: piliquę valido crebroq; suctu in ventriculum attracti, & frequenti motu, saltuque lasciuo paulatim conglomerati, plerumque lacte, vel chylo, aut pituitoso succo lento obuoluuntur: qui temporis successu tenacior redditus, membranæ faciem induit: quemadmodum hæc pilarum pellicula substantia limosa, albida, statim à sectione visa est primum obducta: quæ deinde sensim exiccata, corio etiam

etiam nigritie tincto, assimilatur: hac vna in parte cultro nonnihil excisa, pili molles, vniformes admodùm compacti apparent. Huiusmodi pilas plures vidimus, vnamque habemus. Meminit & Weierus eiusmodi pilæ, quę admodum leuis, oui magni quantitate, sed orbicularis, coloris nigri, quæ Pisis ex colo intestino iuuencæ bubulæ extracta, pomo citrio vel arantio tam similis, vt si eo colore fuisset, visu solo discerni non potuisset. Imò, addit; fuisse quosdam arbitratos, ex integro Arantio deglutito, ita in ventre induruisse, quod arbitrarium & ridiculum; cortice enim vna in parte cultro vix ægrè inciso, & detracto, tomenti nigrioris congeries, & ex pilis tota concreta, & suffarcinata inuenta fuit.

Harum pilarum & Plinius *b* mentionem fecisse videtur, his verbis: In iuuencarum secundo ventre, pilę rotunditate nigricans tophus reperitur, nullo pondere: singulare, vt putant, remedium ægrè parturientium, si tellurem non attigerit. addit Gesnerus, quidam etiam partũ, ab eo gestato custodiri, nugantur. At si de nostra pila loquatur, tum eam ineptè tophum appellasse VVeierus censet, siquidem tophus inter lapides foraminulentos numeretur: hæc verò pila, ex pilis compacta, nihil vel lapideum vel arenosum vel foraminulentum habet, sed circumquaq; spississima & solidissima est. Et Ferrandus *c* Imperatus Neapolitanus Pharmacopœus præstantissimus, Tophum iuuencæ no-

minat: addens esse pilam in vaccæ ventre genitam, ex pilis, substantia tophacea tectis. Meminit etiam Gesnerus, ego (ait) similes Plinianis tophis, pugno maiores leuissimos, superficie leui, vidi, & habeo.

At Cardanus *d*, Ouum bouis nominat: quædam sunt lapidibus similia, quæ in animalibus inueniuntur, nec tamen sunt lapides, vt ouum bouis: hoc sanè in ventriculo illius inuenitur, magnitudine oui anserini, ferrugineo colore leuissimum ac lenissimum, cogitur ex cibi excrementis, & motu rotunditatem acquirit pituita cogente: vnde si frangatur, ex pilis constare videtur: durum est pro leuitate tanta: ita natura ludit, vt etiam quandoque boues oua pariant: & hæc ille. Ridiculum profectò eiusmodi pilas, ex pilis conglobatis constantes, oua, cum quibus ne tantillum similitudinis habent, appellare. Sed rectè profectò VVierus monet, futurum vt huic sententiæ adstipulentur, fidemque habeant, quicunque veterinariæ rei assueuêre, & iumentorum educationem attentiùs obseruarint. Nam & ego testari possum, eiusmodi pilas sæpè in Ouis, imò & Capræ quoque ventriculo, & aliquando plures simul nucis magnitudine, leues quidem pondere, sed superficie non adeò læui, nec splendente, & compactioris substantiæ, reperiri.

Sed & Vlysses Aldroandus Bononiensis, in omnibus omnium iumentorum ventribus reperiri asserebat, & ostendebat pugnum æquantes,

tes,

tes, puniceos, nigricantes: colore enim variare, prout animal variabat, censuit. A veneficis ad philtra, veneficia, & alia portenta edenda, adhiberi aiebat.

a lib. 3. de præstig. dæmon. cap. 5. & ex eo Schenckius in append. suæ Lithogenesiæ. *b* lib. 11. cap 37. Gesner. lib. de figur. lapid. cap 12. VVierus & Schenckius loc. cit. *c* hist. natur. lib. 28. in fine. *d* lib. de subtil. rerum.

DE PILA RVPICAPRAE, SIVE BEZOARE GERmanico.

CAPVT XIII.

IN capris alpinis, quas Rupicapras Plinius vocat, & quas in præcelsis Rhætorum & Valesianorum rupibus, & in alpibus Episcopatus Salisburgensis viuunt, frequēter pila (quod & Gesnerus *a* notauit) seu globus in ventriculo, circa Nouembrem *b* ubi capiuntur, (sed in maribus tantùm reperitur: quam Gemsen Kugel / id est, rupicapræ pilam vocant. Sunt autem pilæ hæ formâ quidem oblongæ, trium transuersorum digitorum longitudinem vix superantes, & compressæ (rotundam nullam vidi) magnitudine nucem magnam æquantes; quarum aliquæ cute coreacea nigra splendente, rugosa tamen, quas præstantiores iudico, obductæ: cuiusmodi binas, à D. Pōtisella Curia Rhætorum anno 1612. accepi: aliquæ castaneæ colore, splendentes quidem, non verò rugosâ cute, aliquæ denique cute subcinerea, nec splenden-

te, nec rugosa, eiusmodi D. D. Zacharias Beli à Belfort Medicus Curiensis ad me anno 1610. misit. Odore sunt grato, valde aromatico, etiam non apertæ, sed non pari semper odore, alio enim tempore longè vegetiore & excellentiore, ita ut in conclaue aliquod si reponatur, totum odore suaui repleant. Nec mirum odoratas esse, cùm ex radicibus & herbis odoratissimis depastis fragrantiam sibi concilient: si namque vel eas disseces, vel cutim obductam auferas, massam videbis compactam ex herbarum depastarum fibris, pilos quasi referentibus. Aliquando etiam ipsum Doronicum in medio reperitur. Nec omni tempore similes sunt; dum enim crescunt, massa quædã est magna quasi pilosa, quæ successu temporis magis compactis fibris diminuitur, durescit, & cutis coriacea nigra, micans, seu fulgens obducitur: imò aliquando lapidescere, ad me Doctor Beli perscripsit.

Pondere leues sunt, drachmas duas, tres & quatuor cum dimidio meæ pendent. Sapore sunt aromatico, instar cinnamomi, vel Garyophyllorum exoletorum, Cassia tamen gratiore, & nonnihil subacidiusculo & leuiter astringente.

Vim habent calefaciendi, & siccandi, & cerebrum corroborandi: quare apud Rhætos ipsarum vsus est cõtra vertiginem, haud dubiè propter Doronicum c (cui nonnulli falsò vim deleteriam tribuunt, Aconitum facientes) cuius vsus in vertigine est, & à nostrarum Alpium incolis

colis Gempsen Wurtzel & Schwindelwurtz/id est, Rupicapræ radix, vel radix contra vertiginem, nominatur. qua *b* radice etiam Capreæ syluestres admodum delectantur (venatoribus referentibus) quam copiosè ingurgitant, & ita diu famem tolerant. Animi alacritatem miram inferre, spiritum promptiorem reddere, se in seipso esse expertum D. Beli scribit, cùm de hac pila aliquantulum in vino albo generoso assumpsisset, ita vt longè agilior & leuior sibi videretur.

Matronæ nobiles apud Rhætos, diligenter asseruant in eum usum quem Plinius *b* Tophis iuuencarum tribuit; quòd sint ægrè parturientium singulare remedium: idcircò his vtuntur, ad partum promouendum & secundinas pellendas: suffocationem vteri auferendá & menses promouendos. Sic & Dysenteria laborantibus conducere, & dolores colicos sedare, asserunt.

Exhibent tritas, in aqua aliqua destillata, pro ratione affectus & intentionis curatiuæ.

Tandem ab aliquibus in morbis malignis commendatur, vt ex subiecta epistola colligere est; quam Cl.D.D.Nicolaus Agerius, Argentinensis Medicus, nunc Physices Professor, anno 1613. ad me scripsit.

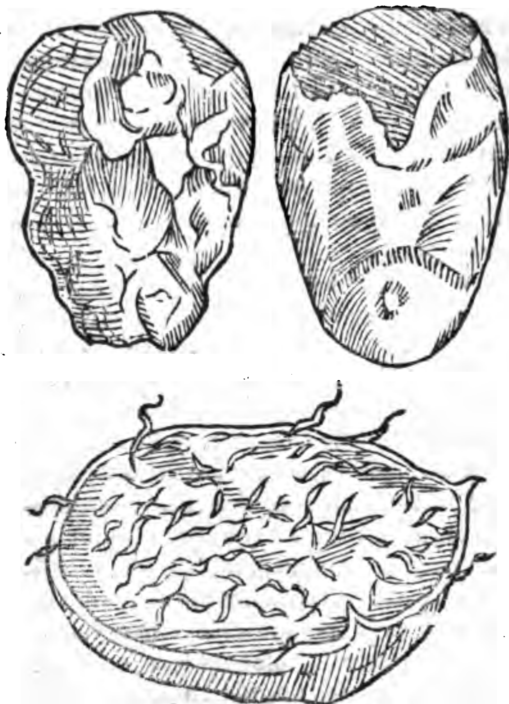
Quæ mea in his & similibus mens hactenus fuerit, aperiam: censui semper non ita nobis Naturam fuisse nouercam, vt licet non eadem, æqui tamen pollentia suppeditarit, & plantæ,

fructus, lapidis damna, alio æquiualente lapide, fructu, planta compenſarit. Sic commodè Zingiberi, pimpinellæ, ſaxifragæ minoris radix ſuccedit: Spicam Indicam æmulatur, imò potiùs excellit, Nardus noſtra montana, quam aliqui Saliuncam vocant: alia noſtratia, aliis exterraneis ſubſtituuntur vtiliter. Idem & dum mecum ſæpè de lapide Bezoar volutarem, accidit, vt nobiliſsimo viro, Domino Hieronymo Auguſto zum Jungen / qui diu in Vngaria Legati, vt vocãt, bellici munus ſtrenuiſsimè obiit, medicas manus æſtate præterita adhiberem: & cùm febri mali moris laboraret, etiam ad anchoram hanc ſacram Bezoar, nõnunquam nobis confugiendum eſſet, cœpimus de lapide iſto vnà conferre: & cùm curiosè de eius natura & origine inquireret, quæ vnquam apud Monardem, & alios legi, recenſui. Quibus ita attentè auditis, cœpit mihi commemorare: ſe, dum in aula Reuerendiſsimi Epiſcopi Salisburgenſis aliquando viueret, æſtiuis menſibus omne ferè tempus in Alpinis iſtius Epiſcopatus præcelſis inſumpſiſſe: & auidiſsimè Damas ac Rupicapras inſectatum fuiſſe. Cumque mactatas eas, ſępè à venatoribus videret exenterari, & in fruſta ſecari, in aliquibus lapidem repertum fuiſſe, quo venatores, tanquam pretioſa quapiam re Epiſcopum & Aulicos donarunt, qui eum Bezaar Germanicum nuncuparunt. Variabant, vt retulit, in quantitate: maiores nucem ęquabant iuglandem, nigricabant, & cùm rumperentur, gratiſsi-

gratiſsimo ceu herbæ odoratiſsimæ odore fragrabant. Quæſiui tum de loco; retulit, veluti de ſuis Monardes capris refert, non in ipſo ventriculo, ſed ſupra ipſum in Burſula quadam eos ſemper hæſiſſe: vti etiam eo feliciter Aulicos, in morbis malignis. Verùm non in omnibus reperiri monuit, ſed è quinquaginta vix in vna aut altera: & venatores, vbi frequentiùs fortè reperiuntur, hyemem ſubſecuturam eſſe aſperrimam, opinari.

Operæ profectò pretium quiſpiam fecerit, ſi in ſimilibus inueſtigandis pecoribus operam daret ſtrenuam, & quid in venenis domandis poſſent, exploraret: ſic ingens hic theſaurus etiam pauperibus communicaretur, & nos à fraude impoſtorum ſecuriores redderemur, &c. Hæc ſanè me mouerunt, vt ante aliquot annos, hac de re cum Illuſtri & Generoſo Domino, D. Io. Georgio Barone à Froburg, Reuerendiſs. Archiepiſcopi Salisburgenſis Conſiliario, ſermonem commutarem, cùm me valetudinis ſuę cauſa in arcem ſuam nobis vicinam vocaſſet, & officiosè rogarem vt pleniùs hæc cognoſcere poſſem: qui pro ſua ſingulari humanitate poſtmodum Anno 1623. pilas duas obtulit, vnà cum ſcheda in qua earum vſus conſignatus fuit: cuius hæc ſumma. Ad febres malignas valet, ſi grana quindecim aut viginti in aqua aliqua cordiali aut iuſculo exhibeantur, priùs tamen corpore purgato; eodem modo aduerſus venena propinatur. Contra peſtem, præſeruationis

PILA RVPICAPRÆ.

loco grana quatuor aut quinque cum tantillo vini ieiuno mane exhibetur. Vertigini prodest, si instar amuleti de collo gestetur, carnemque tangat.

a lib. de figur. lapid. part. 3. cap. 12. in capris alpinis, quas Rupicapras Plinius vocat similes (quales in iuuencarum ventre) reperiuntur. & in aliis quibusdam fortè: hæc etiam Io. Georgius Schenckius in sua lithogenesia habet. *b* Camerar.

merat.in suo horto. & Plinius lib. 11.cap.37. *e* hoc Doronicum cyclamini folio, radice nigra dicitur. Folio columnæ in minus cognitarum plantarum parte altera.

DE LAPIDE IN EQVO.

CAPVT XIV.

NVnc de lapide in Equo genito, quem forsasse Bezoar vicarium esse, Iordanus *a* & Crato suspicabātur. Quadriennium abiit (scil. A. 1562) cū D. Crēko à Lippa, equus Neapolitanus concidit, mortis causam inuestigaturus, lapidem è vētriculo excidi fecit, oui fermè anserini magnitudine, lamellis cōflatum, pilis quoque refertum, scabrum tamen neque splendentem dupondii pōdere, quem Rudolphus Hungariæ rex, inter sua rariora reposuit. Eum forsasse Bezoar vicarium esse, vel de generatione huius, quæ recensentur, verissima esse, testimonio comprobari poterit. Crato excellentissimus hanc refert historiam. Chilianus Hottomanus Senator in patria mea (scil. Vratislauiæ in Silesia) equum habuit, qui superiore anno mortuus est: is multos lapides excreuit, qui & colore & substantia nihil differunt à lapide Bezoar: ita enim concreti sunt, ita puri & in superficie nitentes. Ipse vnum hîc habeo, oui columbini magnitudine: mortuus est equus superiori anno, & lapis perfectè rotundus magnitudine pomum arantiæ æquans, qui transire intestina non poterat, in intestinis repertus: plurimos lapides excreuit, sed grandior ille, rotunditate &

coloris pulchritudine omnes ſuperat: habet integrum & fractum, nondùm de viribus feci periculum: hactenus Iordanus. Huius lapidis etiã Schvvenckfeldius b meminit, quem Hippolithon & equinum Bezoar nominat. Poſſemus hîc quoque adducere hiſtoriam lapidis inſignis magnitudinis, in aſino in Ducatu Wirtenbergico inuenti: ſed inſtitutum non eſt omnium lapidum in animantibus repertorum hiſtoriam recenſere, cùm totidem ferè lapides in animantibus concreſcant, quot animantium genera ſunt. Lubet tamen pauca addere de Onagari lapide, cùm is contra venena commendetur, & quidem verbis Camilli c: Aſinius ſiue Aſininus lapis, qui ex ſylueſtri aſino extrahitur, ſubalbidus eſt, parum in citrinum tendens, cum rotunda & parum oblonga figura, in quantitate non magnæ nucis, non durus, cum aliquibus anfractibus non multum penetrantibus: cùm frangitur, ſubcitrini ſmalti liuidi ſimilitudinem retinet: hic duplex eſt, maxillaris & cephalicus. Cephalicus capiti impoſitus, eius dolorem ſedat, ac epilepſiam curat. Maxillaris, quia in maxilla reperitur, geſtantem indefeſſum reddit: venenoſis animalibus reſiſtit: ſumptus cum vino, quartanas febres excutit: in necando vermes puerorum, miram virtutem habet: ſi cum vino ſumatur, nocumentum aquæ bibitæ in qua venenum ſteterit, corrigit, ac reptilium morſus curat: prægnantibus auxiliari fertur, & ex aluo fœtum mortuum educere.

a tract.

a tract. de pestis phænom. tract. 3. cap. 9. *b* in theriotrophio Silesiæ, titulo equus. *c* in speculo lapidum lib. 2.

DE LAPIDE BEZAAR EX ARABVM SENTENTIA.

CAPVT XV.

QVi de lapide Bezaar hodie vsitato scribunt, eundem ab Arabibus recentioribus, descriptum esse volunt: quorum alii lacrymam cerui condensatam *a*, alii lapidem ex ventriculo capræ, hircíve Persici exemptum exhiberi statuunt. Quare ea, quæ apud Arabes inuenimus, primùm in genere & summatim producemus: dein in specie ipsorum verba subiungemus, cùm sint qui negent (inter quos est Thomas Iordanus *b*) Arabum lapidem cum nostro cõuenire, quò manifestum fiat, de quo verba fecerint, & vtrum nostro accommodari posit.

Hager Albezahar, id est lapis liberans à venenis, qui aliter Keure & Bezard, vel Bezahar, fortè etiam Albedengesif dicitur: lapis est figura glandi similis, colore varians, est citrinus, & veluti puluerulentus; est valdè viridis, subuiridis, ex albo virescens; est albicans, est & rubeus: melior tamen citrinus: leuis *c* vt spongia: splendens sicut lumen, tactu mollis & frangibilis, vel *d* rasibilis, vt gypsum, non habens saporem. Generatur paulatim incrassando: quare in eo reperitur cortex super corticem. Locum inuenio tantùm apud Auenzoarem, in oculorum cerui angu-

angulis,& apud Raby Moysen,in bursa fellis arietum in Oriente. Hic enim in Syria, India, & Oriente reperitur. Nec vnus solùm fuit, sed plures, alius Manibati, alius Chobori, alius Chindor, Serapione monēte. Sunt tamen nonnulli alii lapides,his, forma quidem,non autem viribus,similes. Quare & Arabum tempore,lapides hi adulterini deprehensi fuêre.

Quoad vsum, proprietas eius est contrà venena omnia: longè enim magis præstat aduersùs deleteria venena, quàm cætera omnia, non modò simplicia,sed etiam quæuis alia composita antidota, etiam ipsa Theriaca; nam secundùm totam substantiam venenis tàm calidis, quàm frigidis animalium & plantarum, seu intùs assumptis, seu ictu venenosorum animaliū illatis, maximè Napelli, morsibus item & puncturis venenosorum, imprimis scorpionum,resistit. Et id *e* tàm haustus,quàm gestatus,& impositus suprà plagas: intrò quidem sumptus, pondere duodecim granorū hordei, vel quarta parte aurei vnius: tritus, drachmæ *f* pondere in potu exhibitus fuit *g* Edoardo Regi Angliæ, cùm gladio toxicato à Passiasino Soldani apud Acaronem ciuitatem, transmarina illa aduersùs Mahumetanos expeditione, vulneratus fuisset. Raby Moyses,hexagium vnum lapidis, cum sufficienti oleo dissoluit in patella,& ad octauæ partis absumptionem coquit, & ei, qui morsus fuerit, sorbendum exhibet,& locum illinit: sic à morte liberat, & venenum per sudo-

rem

rem expellit. Verùm Auenzoar, tria grana, cum vnciis quinque aquæ cucurbitæ, filio Haly Regis exhibuit, eumq; ictericum toto corpore ob venenum perniciosissimum sumptum, curauit. Sic de collo suspensus, vel suprà puncturam, vt scorpionis, vel morsum animalis venenosi positus, aut tritus, & illitus venenum per sudorem attrahit, & expellit: quòd si vlceri à morsu caussato inspergatur, id mundificat, & curat. Annulo inclusus, si ab eo, qui venenum sumpsit, ori imponatur, & aliquantum sugatur, confert.

Quòd si lapidi huic Scorpionis imago incidatur, luna ascendente, & existente in signo Sagittarii (alii Scorpionis) & annulo includatur, & cum eo olibanum sigilletur, luna existente in Scorpione, & de hoc olibano trito, in potu exhibeatur, non secus quàm ipse lapis contra venenum scorpionis valet: quemadmodum etiam solus lapis signatus, in annulo gestatur. Quòd si pondere duorum vel trium granorum, in aqua dissolutus, serpentis ori indatur, eum statim suffocat: sic si scorpionis aculeus cum hoc attingatur, pungendi potentiam amittit.

Quare cùm huius lapidis olim, propter tantas facultates, tanta gloria fuerit, non mirum si filius Almirama custodis legis Dei, pro lapide hoc, palatium magnificum, & propè regium, quòd tum Cordubæ habuit, in principio belli rependerit: haud dubiè, quia rarus fuit, vt ex ipsorũ scriptis patet, quare Abdalanarach, à Serapione, tanquam testis citatur, quod eum viderit,

derit,& cum Rhasi; Auicenna asserit, valdè vtilem esse, si inueniri posit; quæ sanè causa, cur lapidis huius,& cognitio,& vsus, aliquādiu fuerit intermissus: & huius lapidis Arabum Historiam etiā Matthiolus succinctè proposuit. Hæc summa est omnium eorum, quæ ab Arabibus, & Latinobarbaris sparsim proponuntur: quæ Bertinus in sua medicina *b* sic expreßit, Bezahar lapis est autoritate Arabum, flauus, pulverulentus, ex albo virescens, saporis expers, luminis instar splendens & leuis, duodecim granorum pondere haustus & in ore retentus, venenis mirificè obsistit, venenatisque morsibus admotus, strenuè occurrit. Et Gorræus *i*, Bezaar nomen apud Græcos non habet, sed lapis est Arabibus solis notus, mollis, colore flauo, leuis, luminis modo splendens, sapore nullo, mirificè valens aduersùs omnia venena.

Nunc ipsorum Arabum testimonia, propriis eorum verbis adductis, subiiciamus. Rhasis, Hamech Benreripho, Abdala Nacach, Serapionis, qui tres priores citat, Auenzoaris, Auicennæ, Haly Abbatis,& Raby Moysis.

Serapio *k*: Hager Albezahar, id est lapis liberans à venenis, vt Theriaca. Albezahar est nomen Persicum, & est expellens nocumentum. Et hoc nomen cadit super duo, vnum est, quod cadit super omnem medicinam conuenientem alicui veneno, eò quòd resistit virtuti eius,& expellit nocumentū ab eo, per proprietatem quæ est in eo. Et secundùm est, quod cadit super lapidem

pidem notum, qui conuenit *kk* omnibus venenis calidis & frigidis, cum tota substantia, & resistit eis bibitus, aut suspensus super patientem. Alius *l*: colores *m* lapidis Bezahar sunt multi, nam ex eo est citrinus, & *n* velut pulnerulentus, & manibati *o*, & ille qui participat viriditate, & ille qui participat albedine: melior verò omnibus est citrinus *p*, & post ipsum est puluerulentus, & hic *q* defertur ex Corascen, & ibi nominant eum Bezar, & expositio eius est, contra venenum: & minera eius est in terris *r* Syri & Indiæ, & in terris Orientis *s*. Et multi lapides similantur eis, qui non habẽt proprietatem suam, nec approximant, ei in aliquibus operationibus *t*, & est quidam qui dicitur Chobori *u* & marina, & est lapis, in quo nullus errat; sed multi errant in alio, qui dicitur Chindor *x*, & est lapis multæ *y* humiditatis, leuis, mollis tactu, mollitie sine superfluitate, & caliditas eius est etiam sine superfluitate. Et proprietas *z* eius est, quòd confert venenis omnium animalium, & plantarum, morsibus & puncturis venenosorum. Et quando bibitur ex eo pondus *aa* duodecim granorum hordei, aut quando fit linimentum cum eo super locum morsus: liberat namque à morte, & expellit venenum per sudorem. Et quando ponitur in annulo iste lapis, & reponitur in ore eius, qui sumpsit venenum, & sugit aliquantulum, confert ei: Et si ponitur *bb* lapis iste super locum puncturæ, aut super locum morsuræ animalis venenosi *cc*, quemadmodum

modum est punctura scorpionis, aut cantharidum malarum, qui Zambor *dd*, confert eis iuuamentum manifestum. Et si teratur & ponatur super morsum reptilium venenosorum, attrahit venenum per sudorem. Et si locus *ee* in quo est morsus, est putrefactus, & puluerisatur super locum ex hoc lapide, mundificat & curat: & quando tangitur *ff* cum isto lapide aculeus scorpionis, prohibet ab eo potentiam pungendi. Et si teratur *ff* ex eo pondus duorum *gg* granorum hordei, & dissoluatur in aqua, & ponatur in ore serpentis, suffocat serpentem statim, & occidit eum.

Addit Monardis ex Serapione *hh* quę in meo exemplari non habentur; si quis sinistræ corporis nudæ parti applicatum gestet, nec à veneno, nec à perniciosa aliqua re offendi, quia propria facultate quouis modo corpori applicatus, veneni vim arcet, & eo infectos sanat; idq; non modò in illis præstare qui venenum hausissent, sed quibus etiam vel in stapede, veste, epistola, aut aliqua alia re, qua offendi possint, positum fuisset, valdè vtilis est, eodem Serapione teste.

Hahamed *ii* Ebenririsius (magnus Astrologus, qui de lapidibus sub cœlesti aliquo signo aut planeta sculptis, & quibus facultatibus sint prædíti, scripsit, in eo libello, quem de plantarum, lapidum & animalium in medicum vsum receptorum viribus composuit) ait: Lapis Bezahar confert veneno scorpionis, quando portatur in annulo, & inciditur in eo *kk* imago scorpionis

pionis luna existente in signo Scorpionis: & aspice quòd sit ascendens, deinde sigilla olibanum cum eo, luna existente in Scorpione, quod tritum datur patienti ad potandum, & liberabitur. Tantùm (addunt *ll* alii) valebit adversùs venena, quantum proprius ipse lapis.

Abdala Anarah *mm* (Medicus Arabs, qui Cordubæ vixit, eo tempore, quo Sarraceni Hispaniam obsidebant) vidi lapidem Bezahar filii *nn* Almirama manuum custoditoris legis Dei, & est verum quòd ipse emit lapidem istum, & dedit pro pretio lapidis palatium Cordubæ in principio Guerræ. Hæc Monardis paulò aliter & fusius: Abdala Narah, alius Mauritanus in Hispania natus, vir in Medica arte peritus, lapidem Bezaar, inquit, omnibus venenis aduersum, quod Miramamolinum Cordubæ Regem conspexi, cui venenum maximè perniciosum propinatum fuerat: sed lapide Bezaar sumpto, prorsùs à veneno liberatus fuit: eius deinde rei gratia, suum palatium illi dedit, à quo lapidem, quo sanitati restitutus fuerat, acceperat: regale profectò donum, quandoquidem Cordubense palatium Alcasar dictum, hodierno die valdè insigne adhuc esse, magnoque æstimari videmus, isque lapis valdè commendatus esse debuit, qui tanto pretio redemptus. Sic quoque Baccius *oo* refert, subiungens; hinc postea tanti æstimatum fuisse Bezoar, vt omnem medicinam morborum malignorum sæuitiá frangentem, per excellentiam Bezoarticum nun-

cupauerint, hoc nomine in hunc vsq; diem durante, eò quòd hominem à morte præseruet, ac liberet. Et Ludouicus Guyon addit, Abdaram ex Rhasi referre, lapidem hunc supra cor gestatum, eum qui gestarit, ab omni infectione & veneno præseruare.

Rhasis *pp*: Bezahar est lapis citrinus *qq* mollis, non habens saporem, confert venenis. Et ego vidi *rr* in eo sufficientiam ad remouendum *ss* bix nocumentum Napelli, & toxicum verum: Et erat ille lapis, quem ego vidi, vergens ad citrinitatem & albedinem, habens colorem vini, & cum hoc erat leuis & splendens, sicut lumen, & iam *tt* vidi in eo de sufficientia bix *uu*, illud quod non vidi in aliqua simplici medicina, imò etiam quod non vidi in Tyriacis *xx* compositis. Hactenus Serapio.

Rhasis *yy* agens de remediis contrà assumptũ Napellum, hæc habet: De his verò, quæ ad hoc multum valet, sunt butyrum vaccinum, & lapis qui vocatur Bezaar *zz*, citrinus, vel rubeus, purus, & probatus, & Theriaca de viperis, & mithridatum. Oportet itaque, vt si vnum ex istis quatuor medicinis habeatur, citò succurratur aliquid in potu de ea attribuendo.

Idem agens de venenis, quæ cor offendunt, & tota substantia noxia sunt *aaa*: sic inquit: O quàm parùm confert in eo cura, ni sumatur Bezahar, resistens ei, & ego quidem iam vidi, quòd resistit Napello, qui est ex venenis, quæ sunt deteriora, & quandoque confert ei diamuscum recens,

cens, & theriaca diacyminus, licet non viderim eius in expulsione Napelli magnum iuuamentum *bbb*.

Idem *ccc*: quæ ad fel viperæ magis conferunt est Bezahar, si inueniri posset: & cap. sequenti: cui caudæ teruinæ summitas data fuerit, auellanæ & pistacei, & Bezahar sumuntur.

Idem ait *ddd*, qui tenet venenum, aut morsum venenosum, suspendat in collo suo Smaragdum, aut corallium, aut lapidem Bezahar, & teneat in domo, &c.

Auenzoaris verba, suprà *eee* iam adduximus, quare non est, quod repetamus: quemadmodū de ipsius usu ex eodem *fff* dictum fuit.

Auicenna *ggg* de hoc lapide nihil peculiariter scripsit, qui tamen (vt Monardis refert) cùm in Persiæ ciuitate Bacora natus, eius rei maiorem notitiam habere debuisset, quàm Mauritani in Hispania nati, qui adeò peculiarem eius mentionem fecerunt: is *hhh* enim de medicamentis, quæ propria facultate venenis resistunt, agens, in exemplum tantum producit Theriacam & lapidem Bezaar: dein vtrumque inter ea recenset, quæ sanitatem conseruant, & Spiritus corroborant, vt venenum propellere possint. Idem *iii* in Napelli cura tribus locis, his verbis commendat. Deinde cura eius principalis est Bezahar, & medicamen de moscho, & algeduar, & thus, & theriaca magna quandoq; confert in eo vsque ad terminum: & de melioribus rebus est, vt in potu detur moschus in fricatio-

ne Albezahard: aut quantitas drachmæ vnius de medicamine Muſchi, cum ſiliqua vna muſchi & exiſtimant, quidam, quòd radices capparis ſunt Bezahar napelli, & omnia Albezahard ſunt bona ei: & propriè illud quod ſimilatur Alumini, & fila habet, ſicut fila lithargyrii. At in cura fellis viperæ *kkk*, ſic ſcribit: Et illud quo ſuccurritur poſt vomitum, eſt Theriaca & Mithridatium: & Albezahar eſt ſublimis res ei. Refert Monardis, eodem in capite haberi: Lapidem Bezaar valdè vtilem eſſe, ſi reperiri poſsit; vnde appareat, quanta difficultate conſequi illum licuerit. Quare & Marſilius Ficinus *lll*, lapis Bezoar, ſi quis poſſet habere eum, ſuper omnia valet aduerſus venena, & Serapionis & Rhaſis teſtimonio. Idem Monardis ſcribit, apud Auicennam in capite de his, qui Napellum ſumpſerint, hæc tradi: Lapis vocatur Bezoar, colore flauus, purus & probatus, ad diſtinctionem videlicet adulterinorum, qui etiam illo tempore reperiebantur.

Auerrhois hæc ſunt *mmm*: Lapis de Becahan (alii Bezaard *nnn*, alii Bezaar *ooo* legunt) eſt valdè manifeſti iuuamenti omnibus ſpeciebus venenorum, & propriè morſui ſcorpionis, & eius doſis eſt quarta pars aurei vnius.

Raby Moyſes *ppp* agens de medicamentis ſimplicibus, eorumque vſum quomodo morſuris omnium venenoſorum conferant, explicãs: Referam, inquit, meliores ex ſimplicibus medicinis apud nos repertis, & maioris iuuaméti in

pro-

propositorquorũ quidẽ experientia est à plurib. approbata. Ex his ergò est semẽ pomi citri,&c. & ex his etiam est Smaragdus &c. Et Galenus facit rememorationem lapidis Bezaar animalis, & est similis *qqq* glandi in figura, & color eius est valdè viridis: efficitur autem, vel generatur, paulatim ingrossando, vel inspissando, & ob hoc reperitur in eo cortex suprà corticem. Ferunt autem quidam, quod generatur in angulis quorundam Arietum versùs Oriẽtem existentium. Alii autem dixerunt, quod in sacculo seu bursa fellis prędictorum animalium generatur, quod quidem dicimus esse verum. Subiungit idem *rrr*, de Bezaare minerali, quæ suprà capite quinto adduximus, & nihil penitus profuisse asserit. Quod verò addit, de Bezaar animalis est relatum, est per experientiam pluries approbatum.

Modus *sss* autem propinationis & præparationis ipsius est, quod SeKel, id est hexagium vnum, ex eo cum sufficienti oleo dissolutum, liquefiat in patella, & coquatur, donec octaua pars ipsius sit consumpta, & sorbeat totum, ille qui morsus fuerit: & si eodem idem morsuram linierit, curabitur, & euadet auxilio Dei. Harum autem trium medicinarũ, est experimentum veraciter approbatum in omnibus venenis, tam animalium, quàm vegetabiliũm, quàm etiam mineralium: & sunt istæ semen pomi citri, Smaragdus, & Bezaar animalis: Idem confirmat cap. 4.

Hali Abbas, à Monarde his verbis [illegible] Haliabas tribus locis in quib. de venenis agit, lapidis Bezaar meminit, sed succinctè admodum: tantum enim illum esse duntaxat dicit: deinde in aqua atteri debere, quæ ægris veneno affectis propinanda sit. Hactenus Arabes.

Arnoldus *ttt* Villanouanus: Scimus etiam, quòd lapis ille theriacalis, quem Arabes vocant Bezoar, non viridis, sed gypseus, qui de corpore repentis animalis extrahitur, in quantitate semi lenticulæ sumptus in puluere, potentissimè liberat à veneno cuiuslibet nociui animalis.

Nicolaus Florentinus sub titulo de medicinis Bezaaralibus, à venenis liberantibus, in genere agens, hunc lapidem valdè celebrat, eaque omnia dicit, quæ Serapio, Rhasis, & Auerrhoës, nihil de suo addens.

Hunc Cardanus *uuu* sic expressit: Nebrite gemma nobilior hoc, sed non ei tam valdè dissimilis est Pazar lapis, quem corrupto nomine vocant Bezar; gemma nec hic est, sed mollis ac cinerei coloris, auellanæ magnitudine, omnibus venenis egregiè resistit: hic est ille lapis ab omnib. laudatus, ac à nemine fermè cognitus, quem constat in Peli Orientalis Indiæ regione, solitum inueniri.

Matthiolus *xxx* pleraque quæ ex Arabibus in medium attulimus, recenset.

Andreas Lacuna *yyy*: meminere Arabes lapidis cuiusdam, quem Arabicè Bezahar vocant, id est, contrà venenum, quem prædicant, tanquam

quam

quasi admirabilem aduersùs omnis generis venena, & contra morsus animalium virulentorum, & tandem contra pestem. Hic, prout referunt, russi coloris est, leuis & splendés, sed mihi videntur confundere eum Bolo Armena legitimo, de quo verba faciens Galenus. &c.

Andreas Baccius *aaax*: Arabes testãtur hunc lapidem incomparabilem virtutem corroborandi cordis obtinere: aduersùs venena quoque & febres pestilentes, remedium esse præstantissimum. Idem *aaaa*: scribunt, quod lapis Bezaar Arabum non solùm intùs assumptus, sed etiam si à carne tantùm calefiat, virtutem suam promat, & vi indè cælestem spiritus inferat, qua re & contra venena tueatur.

Marsilius Ficinus *bbbb*: Lapis Bezoar, si quis posset habere eum, super omnia valet aduersùs venena, quod Serapionis & Rhasis testimoniis & verbis adductis comprobat.

Cùm ex Hahamed Ebenzuif meminerimus lapidis Scorpionis imagine signati, placet ex Haly Rodoham Ægypti commentariis *cccc* ea, quæ ad hanc rem faciunt, Heurnii *dddd* verbis subiicere. Nonnulli hic extra lineam excurrere videntur, cùm existimant, se programmata syderum, gemmis & metallis insculpere posse. Hæc opinio ex eo Ptolomæi libello, qui ὁ καρπὸς inscribitur, nata mihi videtur: vbi ad nonum aphorismum affirmat Haly, secreta imaginum aperire Ptolomæum: nam, inquit, innuit peculiares rerum inferiorum formas συνομιλεῖν à pe-

calitus coelitus sibi dicatis formis mouentur: sic coelo haerens Scorpius, in nostros hic ius naturę exercet: vt in serpentes, Serpens. Hinc imaginum magicarum studiosi, lapidi formam suis negotiis studentem coelabát, cùm iam iam planeta è radiis Solis emicans, ad hanc coelestis syderis formam proficiscebatur. Tantam vim imbibebant, vt quodlibet negotium his, vel promouere, vel inhibere possint. Quin ipse vidi Satellitem Romanum Geometriae gnarum, qui, cùm diu habitasset Ægyptum, ex Christiano Saracenus euasit, temporibus Regis Camorchae: hic (mirum) sponte mobiles imagines fabricabatur. Euenit cùm ad satellitē essem, quòd obnixè eiulantem armigerum suum audiremus: ex ictu enim Scorpii grauiter dolebat; hic meus ille satelles in coenam antidotum quid porrexit, vt id potaret: id gerebat characterem Scorpii, & thus olebat: quo hausto, ilicò euanuit dolor. Hic ego, quidnā id esset, quod tàm commodam & salutarem pressisset formam? ilico aureum obtulit annulum, qui Emblema gerebat lapidis Bezaar, cui insculpta erat imago Scorpii. Rogabam, qua nam hora hanc sculpsisset: respondit, Luna in Scorpione versante, cùm angulum centrumque coeli attigisset, tuncque olibanum mastiche imbutum se pressisse affirmabat: quin aliis rebus inusta haec idea, aequè ac si thuri, hanc efficaciam exercebat. De his scripsit Thebir, & Albertus, &c.

Albertus enim ecce dicit, quòd imago astri

Serpen-

Serpentarii [illegible] pretioso lapidi insculpta, venena fugat omnia: &, subiungit, quòd talis portatus, valet contra venena, & morsus venenosorum: ac etiam si parum rasuræ de eo bibatur: & est talis imago astri serpentarii, vir serpente cinctus, cuius caput manus dextra tenet, sinistra verò caudam. Scito ergo, quòd si hæc imago, alicui lapidi habenti proprietatem fugandi venena, fuerit insculpta, multò præualebit.

Item dicit Conciliator, quod in libro Regum Persarum scriptum reperit, quòd si quis sculpere fecerit in lapide hæmatitis, virum genu flexum serpente cinctum, cuius caput teneat manus dextra, caudam verò sinistra; feceritque lapidem sic sculptum in annulo alligari aureo: & sub ipso radicem apponi faciat serpentariæ, talis portatus annulus, ab omni veneno præseruat: & quod ipse de veneno timebat, fecit sibi ad hunc vsum talem annulum fabricari, ut ipse refert. Hæc Guaygnerius *ffff*. Sic verò Camillus, Leonardus *gggg*, Serpentarius est hominis figura habentis serpētum cinctum, tenentis in dextra caput, & in sinistra caudā: est in signo Scorpionis & in Septētrione, naturam habet Saturni ac Martis. Virtus eius si in lapide sculptus est valere cōtra venena, venenosorum animalium morsus curare: & si lotura eius bibatur, facit venenum euomere, sine læsione aliqua. Et Charel *hhhh* unus ex filiis filiorum Israel: Scorpionis ac Sagittarii figura ad inuicem pugnantium, si in aliquo lapide reperta fuerit, & cum ipsa ce-

F 5

ram impresseris, & cum ipsa aliquos tetigeris, maleuolos ac discordes beneuolos efficies, si in argento ligetur. Illud verò quod multorum sermone scriptisque confirmatum ostendimus, thus quod ab eo lapide statis tēporibus insculptam Scorpii effigiem receperit, vires ipsi lapidi pares obtinere, hoc inquam, vt dicam, quod sentio, superstitione non vacat: quin potiùs, vt rectè Sarracenus, profanum est. Qui desiderat plura de imaginibus seu sigillis, ipsis lapidibus insculptis, quæ similitudinem habent constellationum cæli, imò hominis, vel alterius animalis, & quibus viribus pollere velint, is legat ipsum Ragiel libro alarum: ipsum Chael, qui vnus fuit ex filiis filiorum Israël antiquissimus doctor, qui cùm in deserto esset, vidit ac sculpefecit multas figuras, secundum figuras signorū ac planetarum: ipsum Thetel, qui etiam vetustissimus doctor, de sculpturis lapidum tractauit: & librum de Sigillis lapidum, qui Salomoni adscribitur, quem dicunt filios Israeliticos in deserto fuisse secundum cursum stellarum. Item Hermetis libellum quadripartiti, ubi quindecim imaginum meminit. Ex recentioribus Camilli Leonardi speculum lapidum & Petri Artensis librum de Sympathia septem metellorū ac septem selectorum lapidum ad planetas. Lapides autem planetarii iuxta Balemis sententiā sunt, Turchesia (plumbum, Saturnus) Carneolus (stagnum, Iupiter) Smaragdus (ferrū, Mars) Adamas vel Saphyrus (aurum, Sol) Amethistus (cu-

([illegible], Venus) Magnes (argentum viuum, Mercurius) Chryſtallus (argentum, Luna) qui rationibus ſuperſtitioſis, & Arlunſis, demonſtratione phyſica probare conatur.

Hactenus de lapide Bezaar ex Arabum ſententia, quæ pleraque Monardes, & ex eo Hüblinus referunt: nunc ad eum, cuius hodie uſus eſt, veniamus.

a Rheginus, & alii. *b* de peſte, tract. 5. cap. 9. contrà Gabelchoferus, agens de Bezaare Orientis, coloris varietatem & vires ex Serapione proponit. *c* Conciliator tract. de venen. cap. 82. eſt autem rubeus, puluerulentus, leuis vt ſpongia, & frangibilis, vt gypſum: & ex eo Guaynerius tract. de venen. cap. 7. à Bra: Fumanellus, de peſtis cur. capit. 5. & ex eo à Bra. *d* Monardes lib. proprio. *e* Diomedes Amicus de peſte cap. 46. eadem refert ex Rhaſi & Serapione. *f* drachma hauſta ab omni tuetur corruptione; venenum namque ad ſe alliciens, ſudore extrà propellit, Fumanellus ſerm. de peſte cap. 5. & ex eo à Bra. *g* Sic conciliator, Petrus de Abano tract. de venen. cap. 82. & ex eo Iordanus de peſte tract. 3. cap. 9. qui illum lapidem habet (geſtarit, ſecundùm Monardẽ) tutus eſt ab omni mortali veneno: teritur etiam & datur in potu de ipſo drachma vna (hæc quoque à Bra habet) & per ipſum dicunt fuiſſe liberatum Regem Angliæ D. S. Eduardum, &c. Ex hoc Monardis lib. proprio, qui addit, nam cùm nunc morti vicinus eſſet, propinatum illi fuiſſe lapidem Bezoar, à Templariorum ſummo præfecto, ordinis, tùm magnæ exiſtimationis valdeque opulenti. Sic Scillerus, granorum duodecim pondere, Arnoldo teſte, venenum omne per ſudorem deponit; Sic Valeſcus, inter medicinas ad venena eſt lapis Bezoar. *h* lib. 18. cap. 15. *i* in indice definit. medicinal. *k* in ſuo aggregat. de temp. ſimpl. cap. 386. ex quo Ardoynus lib. 1. de ven. cap. 8. Pandect. cap. 396. vſque ad vocem Alius: Nicolaus Florentinus & Conciliator, paucis mutatis, in ſua retulere. Monardis in ſuo lib. de lapide Bezoar, quę Serapio de virib⁹ huius propoſuit, recenſet. *kk* Syluaticus pag. 90. *l* Ardoynus pro voce Alius,

lius,

lius,habet,authoritate Asii: Florentinus,loco alius,habet, & colores. *m* Cæsalp. 2. de metal. 46. Sic habet. Serapio tradit multos habere colores: nam inquit, quidam lutei sunt, quidam cinerei, alii subuirides, alii candicantes: probatissimi omnium lutei, deinde cinerei, qui ex Corascen adferuntur: oriuntur in Syria, India, & Oriente, &c. *n* Florentinus sic legit, & puluerulentus, & est qui participat, &c. *o* Conciliat. legit, Machaici: Pandect. & machachi, siue manibati. Arduynus verò, & nabati, & est ille, qui participat, &c. *p* quidam colorem habent citrinum & veluti puluerulentum: quidam præditi sunt colore badio obscuro: nonnulli viriditate participant: sunt qui albedinis aliquid præ se ferunt: melior verò omnibus est citrinus, & post ipsum puluerulentus, sic Gabelcoferus. At Florentinus hoc modo: est citrinus: estque puluerulentus & minera, &c. *q* Conciliat. & Pandect. & in hoc differt ex Corascen cum Bezahar. *r* Pandect. in terra Syriæ. *s* Marsilius Ficinus in antidot. Epidem. cap. 24. & ex eo Schnebergerus, ex Serapione & Rhasi sic recensent: oritur in Syria, in India, in partibus Orientis, estque diuersus trini coloris: nam quidam glaucus est & fuscus: quidam glaucus, fuscus, & viridis: alter verò albus, & æqualiter glaucus, videlicet similis colori vini albi clari, hic inter cæteros est optimus, leuis, delicatus, mollis, absque sapore, splendens, vt luna. *t* Sic Florentinus, operationibus: & est lapis multę humiditatis. *u* Conciliat. Chebori & marina. Pandect. Cobohori & marian: Ardoynus, cobhori & marian. *x* Conciliat. Chimedes; Arduynus, Chintos, alias chicos. *y* Pandect. multæ humiditatis, mollis tactu: Ardoynus, humiditatis, mollis tactu. Ita legit Cæsalp. lapis est valde lubricus, leuis & tactu mollis, mediocriter calidus. *z* eadem Gabelchoferus & Syluaticus. *aa* Conciliat. & Florentinus, duorum granorum: Ficinus, & ex eo Schnebergerus, duodecim granorum: Sic & Cęsalp. de metal. Heurnius de Peste, Gabelchofer: 12. grana in vino sumpta, Pancirollus. *bb* eiusdem effectus est, si supra serpentis morsum ponatur, facit omnino, vt nullum venenum tibi noceat: Panciroll. *cc* Florentin. venenosi, confert iuuamentum mirificum, reliqua interiecta omittit. *dd* Ardoynus addit: id est, calauron seu tafanus magnus niger, murmurans volando, & est sicut vespa. *ee* Sic & Gabel-

Gabelchofenus. ff Haec etiam Ficinus l. c. ex Serapione citat. gg trium granorum, Florentinus: vel trium. addit Ardoynus. hh cap. 306. ii Sic Serapio & Syluaticus: Hameo Benteripho, legit Monardis lib. prop. at Ardoynus sic, ex Hahamed. & Abdala, narah omitt: Ficinus, & ex eo Schnebergerus, Hahamed habent, & omnia ea referunt. Syluaticus pag. 90. Hachamed Ebenterifi, legit. kk Conciliat. sic legit, Scorpionis signo Sagittario ascendente, deinde sigilla. ll Ficinus, & ex eo Schnebergerus. mm Sic Serapio & Syluaticus: Abdalanarach, Matthiol. lib. 5. in Diosc. 73. Paraeus, Lonicerus: Abdala Narach, Monardis: Abdalla hamarach, Ficinus, & ex eo Schneberger. Heurn. de peste. nn Pandect. filii Amamari custoditoris: apud filios Almirama, Fragosus: nobilis filii Mamari filius, Saracen. de peste: apud filium Calmiroma, Lonicer: Arabiae quidam Princeps Almirama. Baccius: filium Mamari, Ficinus, ex eo Schneberg. Heurn. de peste: Almirama custodis legis, Paraeus. oo de gemmis cap. 34. pp in suo continenti, ex quo Florentinus, Matthiolus 5. in Diosc 73. Monard lib. prop. Syluaticus & Caesalpinus de metallicis ex Serapione haec adducit. qq flauescens tener & insipidus, Monardis. rr Florentinus sic, & ego bis vidi sufficientiam in eo in auferendo nocumētum veneni. Et lapis quem vidi, &c. ff Pandect. vocem bix omittit: Ardoynus sic legit, ad auferendum nocumentum bix, & est toxicum verum, id est, Napellus. At Florentinus, Monard. Caesalp. & Syluat. bis legunt, quasi velit Rhasis, se huius lapidis bis periculum fecisse, & aduersùs Napellum efficacissimum comperisse. Ludouic. Guion. lib. 5. diuers. lect. cap. 13. asserit, Rhasim non scribere quòd omnibus venenis resistat, sed expertum esse in infante, qui fortè Napellum commederat, cui parum huius lapidis exhibuit, eumque curauit. tt Pandect. vidi in eo sufficientiam illam, quam non vidi, &c. Arduynus, vidi in eo de sufficientia in bix, id est, Napello. uu Florentinus, bis. xx Florentinus, in medicinis compositis. yy lib. 8. ad Mansor. cap. 11. zz haec etiam habet à Bra. aaa lib. 1. diuis. cap. 141. bbb haec quoque habet Monardis lib. proprio, & Christ. Hueblin. ccc 8. ad Mansor. cap. 14. ddd lib. 2. contin. 2. authoritate Sarach, referente Ardoyno 1. de venen. 8. eee cap. 7. fff cap. 9. ggg haec & Monardis lib. proprio. hhh cap. 42.

4.2.canonis. *iii* lib.4.fen.6.tract.1.sum.2.cap.1. *kkk* lib. 4.fen.6.tract.2.cap.12. *lll* in antidot. epidem. cap.24. & ex eo Schnebergerus. *mmm* 5.collect.55. quæ etiam habet Ardoynus lib.1.de venen.cap.9. vbi curam venenorum in genere proponit: Florentinus & Monardis. *nnn* Ardoynus. *ooo* Florentinus & Monardis. *ppp* lib. de venen.tract.1.cap.3. hæc etiam habet Ardoynus lib. 1. de venen. cap. 9. vbi curam venenorum in genere proponit: & Monardis. *qqq* Sic & Ardoynus 1.de ven.10. *rrr* Raby Moyses l. c. & Ardoynus. *sss* Monardes lib. prop. ex Raby Moyse præcedentia & sequentia refert: at quæ hic habentur à voce Modus, vsq; ad Dei, omittit. *ttt* de dosibus theriacalibus: & ex eo Penottus. *uuu* 7. de subtil. & ex eo Iordanus, sed breuius, lib. de peste tract. 3. cap. 9. *xxx* lib. 5. in Diosc.cap.73. *yyy* lib. 5. in Diosc. cap. 72. est antidotum, inquit, Io. Agricola, & ex eo Rheginus, contra veneni vim epotum efficacissimum & prorsùs diuinum. *zzz* lib. de gemmis cap. 34. *aaaa* lib. de monocerote ab initio tertiæ partis. *bbbb* in antid. Epidem. cap. 24. & ex eo Schnebergerus. *cccc* in Ptolomæi centiloquium. *dddd* in sua meth. ad praxin. lib. 9. cap. 18. vide & lib. 1. cap. 6. *eeee* lib. de imaginibus. *ffff* tract. de venen. cap. 2. *gggg* de lapid. lib. 3. cap. 13. *hhhh* Camillus lib. 3. cap. 15.

DE LAPIDE BEZAAR RECENTIORVM.

CAPVT XVI.

LApidis Bezaartici, de quo nunc acturi sumus, Arabes primos, & primùm antè annos circiter quingentos meminisse, Baccius *a* asserit, Monardi *b* subscribens, qui Arabes, Latinobarbaros & recentiorum aliquos citat, vt Serapionem, Rhasim, Hamech Benreripho, Abdala narach, Auenzoarem, Auicenam, Auerroëm, Haly Abatem, Raby Moysem, Lacunam, Matthiolum, Valescum, Ardoynum, Amatum,

matum, Nicol. Florentinum, Agricolam, Montuum, Brassauolam, Petrum de Abano, & Conrad. Gesnerum; quæ omnia etiam Christophorus Hyeble in suum opusculum Germanicum transtulit; & nos singula suis locis, ex ipsis auctoribus partim adduximus, partim adducturi sumus.

Dicitur hic lapis, lapis Albezaar animalis Raby Moysi *c*, & lapis Bezaar animalis, Ardnyno *d*, ad differentiam mineralis. Vulgò Bezar, nomine corrupto, quem Indi & multi Lusitanorum, magis corruptè Bazar, Garzia *f* monente, quasi dicas lapidem forensem: nam Bazar eorum lingua, potissimùm apud Malabarenses, forum est: cùm tamen Pazar *g*, vocandus esset, à Pazan, id est, hirco, in quo generatur, cùm Arabibus tum Persis & Carasone incolis, & aliquando in foro pro Pazar, aut Bezahar, quod significat contra venenum, eodem auctore, vendunt *h*. Vnde mutuati *i* Arabes Bezar, Indi Bazar, promercalem lapidem dixerũt, cùm forum vbi mercimonia exercentur Bazar denotet, cui Pannonicum Watzar forum congruit.

Verùm aliter Garziæ innominatus Scholiastes; quomodo, inquit, Pazar à Pazan dictus? deinde friuolum pro Pazar, postea Bazar dictũ: hæc omnia sunt anilia: lapis ille ab Arabibus vno ore vocatur Badzahar, id est, ἀλεξιφάρμακον: omnia enim quæ venenis resistunt, Arabes vocabulo Persico, Bedezahar vocant: hæc ille.

At Monardes *k*, Hager Arabibus, Bezaar Persis,

Persis, Bezar Indis, Alexipharmacum Græcis, contra venenum Latinis, Piedra contra veneno ij desmayos, hoc est, lapis venena, & animi deliquia curans, Hispanis dici asserit: & Syluaticus vult, Arabes Hager appellasse, addens Hager & Bezaar idem significare. Verùm Hager, Arabibus non de solo Bezaar, sed de quolibet lapide dicitur. Hinc apud Serapionem, Hegerasos, lapis asius: Hager Iacot, lapis Hyacinthus: Hager Albezahar, lapis liberans à venenis, aliæque Hager siue lapidum differentiæ habentur. Communiter lapis Bezoar nunc nominatur: at in Alepo & ab Arabibus, Rauwolfio *l* teste, Bazaor vocatur: Bezahar Orientale, Lacunæ: Pezar lapis ex India, Cardano *m*: lapis Bezoarticus, Mercuriali *n*.

Genera autem huius lapidis cum duo communiter statuantur: alterum Orientale, quod ex India, Persia, China, Ægypto, Cathaia, aut vicinis regionibus adfertur: alterum Occidentale, quod ex America & Peruuia asportatur: de Orientali primò & distinctim agemus. Addunt & tertium ex Hispaniola.

a de gemmis: Boëtius, lib. 2. de lapid. cap. 192 & Ludouicus Guyon lib. 5. diuers. lect. cap. 13. *b* lib. de lapide Bezoar. *c* lib. 1. de venen. cap. 10. *d* lib. 1. de venen. tract. 1. cap. 3. *f* & ex eo Salmuth. & Syluaticus. *g* Iordanus de peste, tract. 3. cap. 9. VVittichius, Gabelchofer in Baccium: Syluaticus. *h* Garzias, ex hoc Paræus, VVittichius: & Christophor. à Costa, Pazar Persis, Indis Bezar, Arabibus Bezaar; Cæsalp. de metall. Pazar Persis, Lusitanis corruptè, Basar siue Bezar: Indi Pedro de Bazar, id est, lapidem fori indigitant. Linscott. cap. 43. parte 4. Indic. *i* Iordanus l. c. *k* lib. de lap. Bezaar, ex quo Hyeblin &

Sal-

Salmuth. *l* itiner. par. 1. cap. 8. p. 95. *m* libr. 2. de venen. 14. *n* de peste cap. 13.

ANIMALIS NOMEN.

CAPVT XVII.

ETsi Boëtius refferat, Arabes Medicos lapidem hunc in Capricerulo reperiri, ante quingentos annos Rhasis testimonio scripsisse: attamen hactenus nec animalis nomen, nec ipsius formam speciémve apud Arabes inuenire potui: sic etiam inter recentiores hac de re non conuenit. Garzias namque *a* hirci genus esse, & hircum in Persia & Corasone Pazan vocari tradit: Amatus *b*, capram Indicam: Monardes *c*, capram montanam, & Ceruicapram nominat: Capricerulum à figura capri, & cerui parui simul iuncta, tale animal vocari, affirmat Baccius *d*: quare τραγέλαφος dici posset; Capram syluestrem, Lacuna *e*. At Cardanus *f*, capram certi generis, quæ nomine gentilitio Bulgoldálf dicatur, ex literis ab Antonio Barrio Lusitano, viro illustri, ad ipsum perscriptis, refert: magni capri nomen, Christophorus Acosta *g* illi dedit. Linscottus *h*, modò ouem, modò hircum, modò capram vocitat. At Iosephus à Costa, maiorem & speciei & nominis diuersitatem fecit: nam *i* Guancum & Vicugnem, hoc animal appellari scripsit: alibi *k* Tarucam nominat: alibi *l* vbi de lapide Bezaar ex professo agit, sic scripsit: in Xausa, & aliis regni Peru prouinciis, reperiuntur animalia similia, robusta & de-

G

mestica, cuiusmodi sunt Guanochi, & Pachi, & Vicugne, & Tarughe, quibus alii, & alterius generis adiungunt, & capras syluestres esse asserunt, quas Indiani Cypris nominant, &c. paucisq; interiectis subiicit: etiam in ceruis & Damis, lapidem Bezaar repertum esse.

a & ex eo Saracen. de peste. Paraeus, VVittichius. Christ. à Costa. Cæsalp. de metall. Linscot. par. 4. Ind. cap 43. Capri hi Persis Pazan. b centur. 3. curat. 74. c lib. 2. aromat. cap. 1. & ex eo Salmuth. Fragosus. Syluaticus addit & veruecem. d tract de gemmis cap. 34. Syluaticus tract. de lapide Bezoar. e in Diosc. & Hueblin. f lib. 17. de varietat. rer. 97. g de medicam. Indiæ Orientalis cap 21. h in nauig. in Indiam Orient. part. 4. cap. 43. i lib. 1. histor. Indiæ cap. 21. & ex eo Syluaticus. k lib. 4. cap. 40. l lib. 4 cap 42.

FORMA ANIMALIS.

CAPVT XIIX.

ANimal hoc a, vt referunt qui ex illa regione redeuntes illud conspexerunt, Ceruo valdè simile, cùm magnitudine, tum agilitate, & aliis notis, exceptis quibusdam partibus, quibus cum capra magis conuenit: siquidem veluti capra cornua bina in dorsum valdè reflexa habet (vnde nomen capræ montanæ inditum) lata, in extremo mucronata: pilos breues habet, coloris ciner acei, cui rufedo admixta, quamuis aliorum etiam colorum in iisdem montibus reperiantur. At Garzias b, hirci genus rufi aut alterius coloris, mediocri altitudine, & se rufum & prægrandem Goæ vidisse scribit.

bit. Sunt qui *c* figuram parui cerui & capreoli tribuant.

Quare cùm partes quasdam habeat cum Ceruo & Capra communes, commodius Ceruicapra *d* vocari posset, cerui enim instar *a* agile est, celeris cursus & ad saltum pronum, adeoque ferox, vt interdum Indos etiam occidat; acutissimi *e* auditus, vocis gemebundæ: in antris viuit, vtriusque sexus mas & fœmina, gregatimque incedunt. Alii cerui *e* proceritate, sed forma hirco simile dicunt: alii hirco *f*, aut magno arieti, coloris ruffescentis. Iosephus Acosta *g*, ceruum imitari, absolutè scriptum reliquit. At Christophorus Hueblin (ex relatu Ioannis Hartmanni Hyruss, qui tale animal in India vidit) refert, Capram hanc syluestrem nostris nō absimilem esse, nisi quòd pulchrior & maculis rubris aut nigris aspersa sit.

Refert præterea Monardis, sibi animal quoddam huic simile conspectum, quod ex longinquis regionibus per Africam generoso Archidiacono Nébiensi delatum, magnitudine cerui, capite & ore ceruino, agile instar cerui, pilis & colore ceruino simile: corporis forma capram referente, nam magno Hirco simile, hircinos pedes habens, & bina *h* cornua in dorsum reflexa, extrema parte contorta, vt hircina videantur, reliquis autem partibus ceruum æmulabatur. Illud autem, addit, admirandum, quòd ex turre se præcipitans, in cornua cadat sine vlla noxa, perinde atque pila vento plena subsul-

tans ac resiliens. Vescebatur herbis, leguminibus, pane, omnibusque cibis oblatis: robustum & firma catena vinctum erat, quia omnes funes, quibus ligabatur, rodebat ac rumpebat.

CORNV ANIMALIS BEZAAR IN *India Orientali generantis.*

Ast Ludouicus Guyon *i*, Theuetum citat, huic animali vnum tantùm cornu tribuentis. Et quia C.Clusius *k* cornu & figuram & descriptionem exhibet, eadē hîc quoque subiicere lubet, ne quid quod de hoc lapide & animali apud auctores reperitur, omisisse videamur.

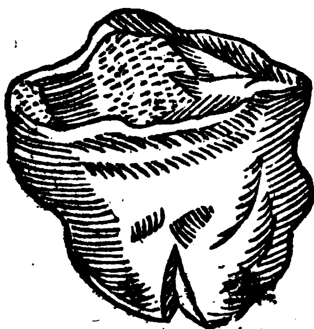
Cæterum, ait Clusius, mihi persuadeo, non futurum ingratum, si huic scholio, eius animalis, in cuius ventriculo celebratus ille lapis Bezar, in Orientali India generatur, cornu & vngulę icones

nes

nos adiicerem, expressas quidem, curante Iacobo Gareto, aromatario Londinensi, qui eas ad me Francofurtum usque mittebat, permittente verò Generoso viro Waltero Raulæo, cui obtigerant in parte prædæ earum rerum, quæ in prætoria illa naui ex Orientali India reuertēte, & à naucleris Anglis occupata, aduehebantur.

Erat verò illud cornu (cuius longitudinem non significabat) nigri coloris, incuruum, inferna & crassiore parte, qua capiti adhæserat, cauum (qua nota singulis annis, nō decidere, coniecturam faciebam) foris inæquale & multis tuberculis obsitum, instar ferè cornu ceruini, supernâ parte læuius, & in obtusum mucronem desinens.

VNGVLA EIVSDEM ANIMALIS.

Vngula autem nigra etiam erat, & breui fissura discreta, pilisque magna ex parte tecta: sed cuius coloris, non erat additum. Hactenus Clusius.

a Monardes lib. de Bezaar. & Carolus Galhus lib. de febr. pestil. tract. 1. cap. 29. b lib. 1. arom. cap. 45. c Baccius de gemmis, cap. 34. d Clusius: Camer. in Emblemat. e animal rufum ferunt cerui proceritate, Iordan. de peste tract. 3. cap. 9. ex hirci quodam genere, Salmuth in Baccium. f Ryff. pharm. restaur. g in histor. Indiæ lib. 4. cap. 42. h cornua habere dicitur duo ex fusco colore nigra & ferè recta, leuiaque non absq; gyris & nodis caprearum, quam Germani Gemsen vocant, cornibus satis similia. Boëtius lib. 2. de lapid. cap. 192. i lib. 5. diuers. lect. cap. 13. k notis in Garziam.

LOCVS VBI ANIMAL HOC REPERITVR.

CAPVT XIX.

EST quidem regio, in qua animal hoc degit, ipsa India ab omnibus, ut rectè Sylvaticus, constituta: sed cùm Indiæ nomine, non modò antiquorum India, sed & vniuersus is terrarum tractus, qui à Columbo primùm apertus, & ad Occidentem positus, multis ac variis prouinciis distinctus Indiæ nomine donetur, in vtraque Indiæ parte, Orientali scilicet & Occidentali, animal hoc reperiri, similiter omnes consentiunt.

Indiam Orientalem Serapio a indicauit, & recentiorum nonnulli subscripserunt: sic & Indiæ Occidentalis partes, præsertim Peruuianam prouinciam, recentiorum plures, & inter hos, qui illas perlustrarunt, illis addiderunt: nouam Hispaniam, Iosephus Acosta b adnumerat. Verùm non in omnibus harum regionum prouinciis, sed in quibusdam tantū reperitur, quare par-

re particularius loca ab auctoribus expressa subiiciamus. Et licet Christophorus Acosta *c* in variis Indiæ Orientalis prouinciis reperiri asserat, Garzias *d* tamen Persiam & nonnulla Malaocæ loca expressit, & ex Persiæ prouincia Corassone, & nonnullis aliis Indiæ locis adferri, scribit: addens, Indos in Sinarum regionem transferre, inde in Moluccas, & ex Moluccis Calecutũ, vbi maior sit illorum negotiatio. Quare Persidi inquilinam dici refert *e* Iordanus: & ex Persia, Constãtinopolim & Callicutho in Lusitaniam deferri, Richardus *f* asserit. Sic in Pan regni Malacensis prouincia frequens, Garzia & Linscotto testibus: hic & in Patane *g*, quæ est ad terram Sian, etiam haberi, quemadmodum & in capo Singabura, scribit.

At non solùm in Persia animal hoc reperitur, verùm etiam in India *h* maiore trans fluuium Gangen, in quibusdam montibus Chiæ *i* vicinis, quam Ptolomæus ab vbertate & opulentia adeò celebrat, certis montibus Sinarum regioni vicinis, trans auream Chersonesum *e* ad Comarini promontorium, qua ad Chinarum regionem itur, è cuius ventriculo lapides execti in nostrum orbem transferuntur: hæc *e* Iordanus: nam cùm in exercitus annonam istic multi prægrandes hirci mactarentur, in eorum ventriculis magna ex parte hos lapides repertos esse, Garzias asserit. Testatur quoque Rauvvolfius *k*, se in Aleppo inter cætera vidisse lapidem, quem Bazaar vocant, quem Persæ ex peculiari

genere Hircorum, eorum in regione vulgariũ sumant,

Auctor est Christophorus Hueblin, ex relatu Hartmanni Hyrusz, lapides hos ex tribus locis Goam & Cochin adferri: ex regno Syan, & vicinis locis, qui in India optimi censeantur, quia sunt omnium ponderosissimi: & admiratione dignum, quod ferè omnia pretiosa ponderosiora sint ea in regione, quàm in aliis Indiæ locis, quòd non solùm in hisce lapidibus, sed etiam in Adamantis sit expertus: siquidem Adamantes, licet aliis magnitudine pares sint, ponderosiores tamen multò sunt iis, qui ex Bisnaga, ex regno Narsinga, non longè à Goa & Cochin sita, adferuntur: Alii, addit, ex Ormus sinu Persico adferuntur, quos etiam magni faciunt. Tertii, ex Insula Vaccarum adportantur, qui vilissimi censentur: quamuis omnes in Oriente, Asia, Arabia, & Persia in magno pretio habeantur: hæc ille. Et Christophorus Acosta *l* Corrazan Vaccarum Insulas, vltra caput Commorin dictum, iacentes, quæ in Oriente sunt, addidit, Sic Hartmannus Hyrusz *m* affirmat, se in vrbe Cochin à Stephano Aluo diuite & primario mercatore, multos eiusmodi lapides emisse, qui eos ex Insula Vaccarum non longè à S. Thome sita, attulerat. Et Linscottus *n*, inuenitur in Vaccarum Insula ad sinus Cambaiæ ostium tractui continentes vicina, quam Lusitanica classis subinde aquandi gratia adit, interfectis tamen multis hircis, in quibus hunc lapidẽ inueniunt.

Frago-

Fregosus, ex Aluari Mendez, Commendatoris S. Iacobi testimonio scribit, illum in Arabia tales sæpius vidisse, esseque duum generum, quorum vnum melius, ex fælici Arabia: & alterum non tale, ex Vaccarum Insula magis versùs Septentrionem, adferatur.

Cùm ergo tanta sit regionum diuersitas, in quibus vnius, eiusdemque generis animal viuit, quis non cõcedet, vt rectè Syluaticus, possibile esse, vt aliqua in illius corporis forma, eiusque colore & cornibus differentia reperiatur? nisi fortè is, qui ignorarit animantium corpora ob aëris vim, aquarum varietatem, pascuorum diuersitatem, immutari posse. Nonne Hippocrates in Scythia Boues sine cornibus ratione soli inueniri dixit? Ab animalibus, plantis, & herbis eiusdem omnino generis & speciei, quæ cùm in Orientalibus, tum in Occidentalibus locis viuunt, & feruntur, exemplum desumat, qui voluerit; in eisque, licet eiusdem generis & speciei sint, diuersitatem tamen aliquam in colore, in magnitudine, & aliis animaduertet, & huius rei testimonia apud scriptores, cùm antiquos, tum recentiores, inueniet. Sic equos, boues in Europa, neque genere, neque specie differre dixeris, attamen in plerisque regionibus in colore, magnitudine, aliisque conditionibus inter se differre, notissimum est.

Insuper, lapidem hunc in diuersis etiam animalium speciebus, in prædictis regionibus viuentibus concrescere, Syluaticus affirmat, &

hoc ipsius naturæ principiis minimè repugnare, & artem medicã hoc idem vt possibile concedere, asserit. Eadem errata, ex quibus lapidem in animali dicto gigni docuerunt illi, si animalia bruta diuersæ speciei se commiscuerint, eandem herbã si comederint, quid prohibeat, quò minùs idem effectus in his euenire possit? Verum hoc tanquam necessarium supponendum est, huius diuersæ speciei animantia, in eo genere vniuersali conuenire debere, vt cum communi eiusdem naturæ participent, eodem quoque cibi genere vtantur: secùs, neque eodem modo lapidem illa congererent: vires, in genere saltem, easdem non haberet, cùm tamen herbæ illius medio, lapidem vim Alexipharmacam acquirére voluerint, vt infrà pleniùs dicetur. Hoc Iosephus Acosta *p*, apertè testatur: insuper affirmans, omnia animalia lapidem hunc gignentia, in hoc conuenire, quòd ruminent, & in niuosis & saxosis depascantur. Aëris igitur, pascuorum & aquarum diuersitas, in eiusdem generis & speciei animalibus, cõditiones aliquas diuersas, & accidentia varia parere possunt. Possunt item diuersæ speciei animalia, vnum eundemque lapidem, in partibus internis colligere: quem quidem lapidem iisdem de causis, diuersitaté in conditionibus suis tam externis, quàm internis, essentialibus & accidentalibus, suscipere contingit: sicuti etiam in sua facultate. Sed antequam lapidis huius conditiones proponamus, lubet ostendere, quàm diuersa sit aucto-

rum

sunt opinio, circa locum, in quo lapidem hunc generari volunt: quæ tamen neque impossibilia, neque inter se contraria, neque lapidis Bezaar dignitatem minuere posse, Syluaticus credit.

a in suo aggregat. de simpl. cap. 586. *b* lib. 4. cap. 42. *c* de med. ex India Orientali cap. 21. *d* 1. arom. 46. & Linscottus. *e* de peste, tract. 3. cap. 9. Lacuna: in Persis de Sarracenus. *f* in epistola ad Episcopum Strigoniensem. *g* Linscottus part. 2. Indiæ Oriental. cap. 24. *h* Fragosus de arom ex India cap. 19. *i* Chinarum regioni finitimis, Salmuth. *k* in suo itinerario. *l* de med. Ind. cap. 21. *m* in lib. Christoph. Hueblin. *n* in 4. parte Indiæ cap. 41. *o* in lib. de aëre, aquis & locis. *p* lib. 4. hist. nat. & moral. Indiæ cap. 42. & ex eo Syluaticus tract. de lapid. Bezaar.

LOCVS IN ANIMALI vbi Lapis hic reperiatur.

CAPVT XX.

Etsi lapidem hunc in animalis corpore genitum, indeque extractum, recentiores affirment: horum tamen aliqui, nec animal, nec partem, in qua reperiatur, definiunt, sed ex animali quodam eximi tantùm scribunt: alii, ex repentis animalis *a* corpore: alii, ex capra *b* montana, ex capra quadam *c* Indica. Alii partem designant, ventrem *d* animalis: alii, ex ventre animalis *e* cornigeri: ex visceribus *f* Indici animalis. Alii, ex ventriculo capreoli *g* Persici: capræ *h* syluestris: capræ *i* montanæ: capræ *k* Persicæ. Alii, ex ventre *l* capræ Indicæ: capræ *l* syluestris: ouis *m* aut hirci, aut capri. Alii, ex

ventri-

ventriculo *n* hirci in Perſide: ex animali hirco ſimili. Alii, ex burſa *p* fellea arietum in Oriente: alii, ex maſculorum *q* caprarum veſiculis felleis. Alii, ex corde *r* animalis cuiuſdam: ex corde capræ *ſ* ſylueſtris. Alii denique, ex renibus *t* quarundam caprarum montanarum: ex interioribus *u* inteſtinis, aliisq; cauis corporis partibus, eximi tradunt.

Generatur ergo lapis hic, in internis partibus & cauitatibus, potiſsimùm autem in ventriculo: non autem in maiore ventriculo, ſed in prouentriculo *x*, in quem pabulum maiori ex parte reponitur, & ad meliorem coctionem præparatur, in quo eiuſmodi lapides, nonnunquam nouem, decem, pauciores aut plures, pro ratione ætatis animalis, inueniuntur: vel vt Garzias & Monardes ſcribunt, etiam Camerario *y* referente, lapis hic in ventriculo, vel potiùs in receptaculo quodam faſciæ modo formato, & ventriculo parte interiore adhærente, reperitur. Et quidem vt referunt (Cæſalpino monente) propè meatum, vnde pabulum ruminatum in alterum ventriculum tráſmittitur. Sed ex quánam materia generatur?

a Villanouanus de doſibus theriacal. ex quo Penottus in præfatione ſui denarii. *b* Fragoſus ex Geſnero de capra ſylu. refert. *c* Montuus ex Amati ſententia. *d* Saxonia de plica. cap. 59. & de febrib. cap. 37. *e* Mercurial. de venen. & ex eo à Bra lib. 1. *f* Baccius lib. de gemmis cap. 34. *g* Bodinus lib. 2. theatri. *h* Monardes; Richardus: Lonicerus ex aliorum ſententia; VVittichius: Hublin, qui addit, & nonnunquam quibuſdam aliis, quoque locis; Abrahamus Luſitanus, referente Manlio ad Cratonem epiſt.

epist. 191. Cæsalpin. lib. 2. de metall. cap. 46. *i* Garzias: VVittichius; Salmuth. *k* Lacuna in Dioscoridem. *l* Amatus cent. 3. cur. 74. & 83. & ex eo à Bra. *m* Linscottus in nauig. in Indiam Oriental. par. 4. cap. 43. ouium vel caprarum quarundam, Arthus. *n* Paræus, Rauvvolffius; VVittichius ex Garzia. *o* Garzias; ex eo Sarracenus: Iordanus de peste tr. 3. cap. 9. Rauvvolff. par. 1. cap. 6. Paræus lib. 20. cap. 47. in hirco simili animali vtplurimùm inuenitur. *p* Raby Moyses tr. 1. cap. 9. ex eo Ardoynus 1. de ven. 9. & 10. Monardes tr. de lap. bezoar. *q* Manlius ad Cratonem, ex Brudi Lusitani epist. 191. *r* ex stomacho vel corde, Amatus lib. 2. in Diosc. 39. Andernac. com. 2. dialog. 5. *s* Chaimatus, citante Arnoldo Manlio ad Cratonem, epist. 191. & ex hoc à Bra. *t* Fragosus, ex relatu Aluari Mendez. *u* Monardis lib. proprio. Sic Vlmus, de occultis in re medica lib. 4. cap. 5. non dubitandum quin hic lapis sit in syluestrium caprearum quarundam intestinis repertus. Et Nancelius in analogia microcosmi cum macrocosmo lib. 4. cap. 2. in aluo capreæ cuiusdam agrestis progigni accepimus. *x* bursulam in ventriculo natam, Petrus de Osma nominat. *y* in emblemat. *z* lib. 2. de metall. cap. 46.

MATERIA HVIVS Lapidis.

CAPVT XXI.

ETsi huius lapidis materiam Arabes, qui de eo scripserunt, non expresserint, & recentiores ipsius essentiam particulariùs non videantur explicasse, quia lapis omnis Bezaar, quisquis ille fuerit, terream & crassam habeat substantiam, quæ omnium lapidum vniuersalis materia, ab Aristotele, Theophrasto, & aliis omnibus, qui de lapidibus scripserunt, constituitur: Attamē cum Syluatico in huius lapidis materiam paulò pleniùs inquiramus.

Cùm

tiam conuertitur; cur non etiam ex aliis rebus commestis, crassum & terreum excrementum gignentibus (vt sunt venena, & herba peculiaris) in eiusdem animalis ventriculo, lapis Bezaar pariter subcrescere possit? Ad hoc respondent, rectè quidem Medicos de homine id pronuntiare, non verò de brutis: hominis enim appetitum ad pleraque talia, eaque diuersa, præter rationem & necessitatem, comedenda sæpissimè incitari, ex quibus frequentissimè lapidibus materia suppeditetur. Sed in brutis secùs fieri, cum iis à natura insitum, & vt tantùm cibum sibi familiarem assumant, & solùm in ea quantitate quæ ipsorum nutritioni sufficiat. Quòd si modum excedant (rarissimè autem animalia, præsertim quæ cicurata sunt, excedunt) ægrotare quidem, sed rarissimè in iis lapides concrescere.

Verùm hæc caussa vnica videtur esse, quòd non ex alia re, quàm ex venenis, & herba illa ab animali Bezaar generantis, commestis, lapis ille gignatur: quòd hæc sit materia natura sua apta ad excrementum crassum & terreum producendum, & quòd fortè hisce plus quàm par sit, vescantur, ad quod etiam inuita impelluntur: nam cùm venena, quæ deuorant, minimè nutriant, in excrementa conuerti necesse est. Sic & herbas cuiuscunque generis sint, præsertim quæ hortenses non sunt, vel quæ minimè nutriunt, excremēta multa producere, notius est, quàm vt probatione indigeat.

Sed

Sed quòd nimia quantitate herbas deuorent, causa esse potest, quòd postquàm venena ad satietatem deuorarint, & ab iis se lædi celerrimè senserint, mortemque timentes, ad herbam salutiferam, & quidem naturali instinctu, (quemadmodum canis ad gramen caninum, Cynogrostin dictum; & ceruus sagitta petitus, ad Dictamnum) deuorandam, statim accurrunt; & valetudinis recuperandæ, vitæq; seruandæ desiderio, impelluntur: & cùm iis saturentur, in ventriculo eorum excrementa cruda colliguntur, quæ lapidi materiam aptissimam subministrant: quæ omnia ex Monardis & aliorum testimonio confirmabimus.

Boëtius *h* materiam lapidis tantum succum herbarum aromaticarum & salubrium in montibus nascentium, censuit; cuius hæc sunt verba: Materia vnde lapis generatur, herbarum est succus viscosus & terrestris, aut si mauis dicere, terrestris herbarum succus in humorem resolutus: quæ si aromaticæ & salubres fuerint, lapidis augent vires: si insipidæ vt gramen, lapidem nullius facultatis proferunt: quod Indis optimè notum est. Nam animalium in planis locis degentium lapides flocci faciunt, tanquam ad rem medicam inutiles. In montanis verò degentium ad venena, aliosque ad morbos difficillimos sanandos, in maximo habent pretio: In montibus enim herbis odoriferis, ac quæ ad varios morbos vtiles sunt, victitant. Nunc generationis modum subiiciamus.

a lib. 2. hist. simpl. ex India cap. 1. b lib. 4. nat. hist. & moral Indiæ, cap. 42. c lib. 1. de aromat. cap. 45. d de hist. med mirab. lib. 4. cap. 3. e de feb. pest. tract. 1. cap. 29. f in tr de simpl. ex miner. desumpt. g cap. 5. h lib. 2. de lapidib. cap. 193.

GENERATIONIS modus.

CAPVT XXII.

QVod suprà de Ceruis scripsimus, eos serpentes deuorare, & saturos ad calorem ingentem attemperandum, aquæ frigidæ se immergere, & ibi donec calor ingens sublatus sit, nihil bibendo persistere: illud quoque Monardes a de Ceruicapra, ex qua hodiernum Bezaar extrahitur, refert. Posteaquam enim ea, quæ Plinius b de Ceruis scripsit, quæ superiùs etiam adduximus, narrasset, subiungit, Clusio vertente.

Istæ Ceruicapræ in India eadem agunt, quæ Plinius de Ceruis scripsit: ferarum enim antra subeunt, & anhelitu suo animalia noxia educunt, & vorant: deinde ad loca aquosa se conferunt, in quibus se mergunt, donec veneni vim extinctam esse sentiant, ab aquæ potu prorsùs abstinentes. Deinde aquâ egressæ, multas salutiferas & insignium facultatum herbas, per aruum depastum eunt, quas naturali instinctu venenis resistere cognoscunt: eaque ratione naturalis caloris auxilio, ex veneno ab illis deuorato, & depastis herbis, virtute quadam specifica infusa, generationis tempore in internis ipsius animalis

animalis partibus, & aliis cauitatibus, magni & parui lapides generantur.

Et Christophorus Acosta c, Orientalis lapis hic, in ventriculis animalium dictorum generari creditur, & quidem mediante quarundam herbarum virtute, quæ iis in regionibus, in quibus hæc animalia reperiuntur, proueniunt, & ab ipsis depascuntur.

Sic Iosephus d Acosta: referunt Indi, quemadmodum à maioribus suis accepêre, in prouincia Xausa, & aliis regni Peru locis, multas esse herbas & animantia venenata, quæ & aquas, ex quibus bibunt, & prata, quæ depascuntur, anhelitu suo inficiunt: inter herbas has, vnum esse valdè salutarem, quam Vicugna, & alia animalia quæ lapidem Bezaar generant, naturali instinctu deuorant, se hoc modo à veneno tàm aquarum, quàm pascuorum, præseruantes, ex qua herba, lapis in eorum ventriculo generatur: mox subiicit: hanc opinionem esse Indorum, quæ à Peruuianis probetur, quod sanè ratione non careat, & cum eo, quod Plinius de capra montana refert, conuenire, quod nimirum herbas venenatas depascantur, & non inficientur.

Apud Insulæ Vaccarum incolas, opinio recepta, lapidem hunc ex herbis quibusdam depapastis generari, eoque genito, morbidas & scabiosas reddi: quæ animalia, licet lapidis conquirendi causa non interficerentur, nihilominùs morerentur, vt Hyeblinus, ex relatu Hartman-

ni Hyrusa refert: hicque ex Stephano Aluo, earum regionum mercatore, & in simplicibus Orientalibus versatissimo, cognouit: quemadmodum etiam calculum humanum, omnibus aliis lapidibus, tam contrà venena, quàm alios morbos præferendum esse. Addit insuper, vt plurimum in annosis & scabiosis capris reperiri, & quo seniores & scabiosiores sint, tanto maiores & pulcriores in iis lapides reperiri.

Quare ex sententia eius, qui Gualteri Ryffi pharmaciam reformatam auxit, pro certo habendum, lapides hos ex herbarum optimarum succo, præsertim earum, quæ in montibus copiosè proueniunt, nasci; cùm lapides ex iis, quæ in planitie pabulantur exempti, tantarum virium non esse affirment; & quo capræ hæ diutiùs viuunt, tantò lapides, cùm indies incrementa sumant, maiores fiunt. Hinc Libauius *e*, creditur ex cibo fieri nobili, quo quæ non victitant, non generant nobile. Et Camerarius *f* asserunt, lapidem ex capris montanis ablatum præferri, cùm sit ob pabulum odoratissimum plantarum aliis multò præstantior. Quòd verò virtute singulari herbarum illarum depastarum generari, creditum sit, causam Linscottus refert, quia in nullis aliis locis istiusmodi inueniri certum sit, etsi animalia specie eadem alibi frequentia reperiantur. Hinc Manlius ad Cratonem *g* scribit, se ab Abrahamo Lusitano cognouisse, lapidem hunc gigni ex certa herba, nostris regionibus insueta, & in Persia tantùm, & In-

sula

sula Vaccarum Indiam versùs cognita.

Refert Boëtius *b*, Imperatorem Rudolphum II. oui anserini magnitudine aut paulo maiorem habuisse, è quo poculum dum confici iussisset, in ipsius meditullio herbæ eximiè redolentes (circa quas crustæ & laminæ superinductæ à natura fuerant) repertæ fuerunt.

Retulit mihi nobilis Austriacus, se dùm in Hispania viueret, cognouisse, animalia hæc, postquam serpentes deuorarint, radicem, quam contra Yerua, id est, contra venena Hispani vocant, comedere, & ex serpentis & radicis mixtione, lapidem hunc gigni.

Hanc autem radicem, Nicolaus Monardes *x* descripsit; est autem Iridis radicibus valdè similis, sed minor (multis filamentis oblongis, subflauis, prædita, cuiusmodi plures habemus, & Cyperum longum odorum Peruanum in Pinace nostro nominauimus) ficulnei folii odore, quæ ex Charcis Peruana prouincia aduehitur; Hispani, Indias inhabitantes, cõtrà Yerua, quasi dicas, Alexipharmacum appellant: quoniam earum puluis ex vino albo sumptus, aduersùs omne venenum, (vno sublimato excepto, quod sola lactis potione extinguitur) præsentissimũ remedium sit, vomitione illud reiicere faciens, aut per sudores euacuans. Sed & amatoria pocula, eo puluere hausto, reiici ferunt: ventris etiam animalia pellit. Gustata radix, aromaticum quiddam cum acrimonia coniunctum sapit: quare calida secundo gradu videtur. Hæc Monar-

dis, C.Clusio k transferente. Et sanè radix hæc, hodie apud Hispanos lapidi Bezaar præfertur, eiusque grana aliquot contra venena exhibentur: qua & ipsi Florentini in morbis contagiosis vtuntur.

Lubet & hoc ex Salmutho l per transennam aspergere, quòd nonnulli animal istud serpentibus quoque vesci, partimque in succum & sanguinem, partim in lapidem Bezaar eos conuertere asserunt: quò mysticè declaretur, ab iis vitiis, vel rebus etiã aduersis, quibus alii succumbere, aut omnino perire solent, viro forti, ac virtute prędito, nihil periculi metuendum esse, sed eum insuper inde propter constantiam & recti iudicii robur magis confirmari & spiritus alacriores conquirere. De quibus extant Gregorii Nazianzeni versiculi è Græcis ita Latinè facti.

Grauibus nihil mouetur incus pulsibus.
Infracta casus mens repellit anxios.

Idemque hoc Emblemate Camerarius m expressit.

Nulla venena probis vitii, ferrúq; maligna,
Obsunt: quin potiùs robora dant animis.

Sed vt de lapidis materia concludamus, quòd si quispiam dixerit, herbæ hunc in modum depastæ, quidpiam à natura insitum esse, cuius occasione succus eius facillimè in lapidem conuertatur, non abs re, meo quidem videre, dixerit: Ad quod statuendum, mouent ea, quæ Plinius n de Lithospermo refert, his verbis: Inter

omnes

omnes herbas lithospermo nihil est mirabilius: aliqui Aegonychon (exonticon habet Ægineta) alii Diospyron, alii Heracleos vocant: Herba quincuncialis ferè, foliis duplo maioribus, quá rutæ, (oleæ habet Dioscorides o) ramulis surculosis, crassitudine iunci; gerit iuxta folia singulas veluti barbulas, & eorum in cacuminibus lapillos candore & rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, duritia verò lapidea, ipsi, qua pediculis adhæreant, cauernulas habent, & intus semen: nascitur & in Italia, sed laudatissimum in Creta. Nec quicquam inter herbas maiore quidem miraculo aspexi: tantus est decor, veluti aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis: tàm exquisita difficultas lapidis ex herba nascentis.

Hæc sanè à Plinio proposita in herba, quæ vulgò Lachryma Iobi, vel Moysis, vel Iodoci dicitur, & Lithospermum arundinaceum vocare solemus, pulcrè obseruantur, siue hanc Plinius exprimere voluerit, siue non. Hæc esto lapidis Bezaar in ventriculo animalis concreti materia.

Modum generationis p eleganter Boëtius expressit: Generatur, inquit, lapis in marsupio prædicti animalis succo herbaceo ac terrestri, à tenuioribus partibus secreto: cui dum portio succi terrestris ipsius animalis accedit, paulatim humido expresso concrescit in lapidem terrestrior pars. Quæ, si similis succus non statim fit per manibus, leuore obducitur, lapilli formam

induit, & quandam in extima sui parte politu-ram recipit. Huic accedens postea circumquaque (absolutis naturæ coctionibus) noua materia, noua crusta inducitur, crassa vel tenuis pro affluentis materiæ quantitate: quæ iterum exsiccata & indurata, alia crusta obtegitur: idque toties à natura fit, donec ad iustam quantitatem venerit lapis, aut materia augendo lapidi idonea, non amplius à natura suppeditatur. Nam aliquando excrescit ad oui anserini quantitatem: paulatim enim augetur, donec animal intereat.

a lib. de lap. Bezaar, & ex eo Fragosus. *b* lib. 4. natur. histor. cap. 42. *c* cap. 21. *d* lib. 4. natur. histor. cap. 42. *e* singul. part. 3. lib. 4. in Schol. cap. 1. *f* in emblemat. *g* epist. 191. *h* lib. 2. de lapid. cap. 191. *i* de medic. Indiæ occid. cap. 17. k Et ex hoc Lugdun. historia lib. 18. cap 46. *l* in Panciroll. quæ ex Camerarii emblem. desumpta. *m* Cent. 2. embl. 62. *n* lib. 27. cap. 11. *o* lib. 3. cap. 158. de lithosperm. *p* lib. 2. de lapid. cap. 192.

QVO TEMPORE GENERETVR, ET DE HVIVS lapidis laminis.

CAPVT XXIII.

LApidem hunc, Veris ac æstatis tempore, ex herbarum quarundam succis, quibus Capræ illę victitant, congregari affirmant: at autumno & hyeme accedente, alio pabulo deficiente, lapidem hunc ruminare & pro pabulo vti. Rem ita se habere, ex eo probari inquiunt quòd eædem capræ Veris principio, aut hyemis

hyemis fine, (æstatis fine habet Lonicerus) captæ, lapide prorsus careant, cùm tamen autumni principio (æstatis fine Lonicerus) notabilem semper habeant: hæc Richardus refert. Nunc de Damonis.

Concrescit initio circa paleam quandam tenuissimam ex pabulo ruminato (vel vt Paræus, in formam coaguli sensim aggeritur circa festucam laminatim) succo ambiere in crustam stabilem transeunte, semper augescens, cum temporis processu, succus alius atque alius (vt in fine præcedentis etiam capitis ostendimus) superponitur, ita vt lapidis coagmentatio per crustas, (alii laminas, cortices, pelliculas) tunicas, squamas vocant) fiat, veluti è tunicis multis contextus, vt Garzias *a*, & alii omnes tradidere. Miro sanè naturæ artificio, ut rectè Monardes *b*, per laminas sese mutuò amplexantes amplificatus & compositus, vt in cepararum putaminibus & inuolucris, videre est, quo pacto & vesicæ calculos omnes principio à renibus ductos, pedetentim succrescere, auctor est Fernelius: semper enim in medio & in cētro lapillum habent rubentem, cui mucosa materia sensim iungitur, & lapis quotidie augetur. Ea enim ratione generari, obseruare licet, si lapidem contritum inspicias, in eius enim medio, huiusmodi paleam tenuem, monente etiam Garzia, inuenies. Imò & sæpe laminæ seu crustæ fractæ apparent, vt in meditullio herba aut festucæ fragmentum, quæ lapidis generationi basin præ-

fingi potest, si bene animaduertatur: aliquando verò huius lapidis color citrinus est, nec minori virtute primi præditus. At qui cinericeo est colore, Occidentalis est, qui licet spernendus non sit, virtute tamen Orientali longè inferior est.

a lib. 1. arom. cap. 45. & ex eo Sarracenus & VVittichi⁹: sic & Linscottus, & ex hoc Arthus. *b* lib. proprio, & ex eo VVittichius, Salmuth, Ryff. reformat. & Syluaticus. *c* Iordanus de peste tr. 3. cap. 9. & Gabelkhofer. *d* Boëtius lib. 2. de lapid. cap. 191. *e* Monardes, Clusius, ex his Syluaticus. *f* Paræus. *g* lib. de feb. post tract. 1. cap. 29. *h* Monardes lib. propr. & ex eo VVittichius, Salmuth & Syluaticus. *i* lenis & blandus, Salmuth.

DE FORMA LAPIDIS.

CAPVT XXIV.

CVm lapides hi differant forma, colore, magnitudine, pondere & densitate, primùm de eorum figura seu forma exteriore agemus.

Etsi omnes vtraque extremitate obtusi sint, non mucronati *a*, (quare Iudaico lapidi similem aliqui *a* dicunt) & plerique *b* sint oblongi glandis effigie (imò & formâ, & mole, vt plurimum glandem referre, sunt *c* qui velint) formâ tamen multùm variant: nam modò glandem quernã *d* æmulantur, & quidem absque sui capula *e*: alii *f* forma columellæ sunt: alii ossiculi dactylorũ *g* instar, oblongi sunt, paulò tamen *h* crassiores: alii *i* castanearum formam imitantur, vna parte fessiles, & altera gibbi; alii *k* triangulares: alii rotundi, tanquam *l* orbiculi, vel vt *m* auellanæ

& nu-

& nuces: alii subrotundi: alii columbarum ouis similes: imò renis *n* figura. Refert Monardis se vnum habere, qui renem hœdi perfectè referat, qualem & nos apud Collegam nostrum D. D. Felicem Platerum vidimus. Cardanus *o* sic formam expressit. Fabæ longitudine & altitudine, sed latitudo tanta est, quanta crassities, vt fructum Ricini quasi, nisi quod longius est, referat: rectus est lapis, formamque columnæ habet, leuis, sed mollior etiam quàm leuis. Verùm admonet Rauwolffius, reperiri, qui illis nec forma, nec bonitate conferendi sint: quare studiosè curandum, ne quis à Iudæis Alepi degentibus, qui hos quoque vendunt, decipiatur.

Verùm quòd tanta sit horum lapidum in figura varietas, nemini mirũ videri debet: cùm, vti suprà monuimus, lapides hi ex accidente, in internis dictorum animalium partibus, & illis quidem diuersis concrescant, figuram hanc vel illam propriam habere haud possunt, imò facillimè hanc vel illam acquirunt. Quod exemplo à lapidibus in hominum renibus, vesica, tam vrinaria, quàm bilaria genitis, sumpto, comprobari potest. Hactenus de forma.

Quoad superficiem, magna ex parte læues *p* sunt, & æquales *q* (vel vt Iordanus, lapis hic glaber, læuis, splendore coruscus) foris elegantissimè politi. At quòd Orientales lapides insigniter splendeant: Occidentales splẽdore careant, ab omnibus sine discrimine affirmatum obseruatumque fuisse, Syluaticus asserit. An verò natura

tura sua tales? Refert Hueblinus, ex relatione Hyrusz, natura sua pulchros & splendentes non esse, sed ita poliri, seque artem hanc à Iudęo in Cochin didicisse, Hyrusz asserit: qua de re etiam infrà.

a Dresserus lib. de partib. corp. Monardis, VVittich. Salmuth. Gyon: Boëtius lib. 2 cap. 191. *b* Amatus, Garzias, ex hoc VVittichius, Cæsalp. metall. *c* Saracenus de peste. *d* Iordan. tract. 3 cap. 9. *e* Richardus, Lonicerus, Paræus, addunt ferè. *f* Garzias. *g* Paræus. *h* Iordanus l. c. *i* Monardis, Iordanus, Ryffius, Boëtius. *k* Christ. Acosta. *l* Monard. & Iordanus. *m* Ryff. *n* Rauvvolff. Iordanus; & Boëtius. Carolus Gallus de febrib. pest. tr. 1. cap. 29. *o* Cardan. 17. de variet. rer. 97. *p* Saracenus: & in Alepo laues, Rauvvolffius. *q* Linscott.

DE COLORE LAPIDIS.

CAPVT XXV.

QVemadmodum lapides hi forma variant, sic etiam colore varii sunt (licet parum *a* referat) & quamuis plerique *b* ex viridi nigricent, siue *c* atrovirentes, vel *d* obscurè, vel dilutius *e* virentes, vel virore subfusco nigrescentes, aut colore *f* herbaceo nigricante, aut pallescente sunt, reperiuntur tamen fulgescentes, cinericei, subobscuri ad cœruleum tendentes, ex albo *a* cinerei: aut *g* subcinerei (atrocinerei *h* rarius) instar Malorum, quæ insana, vel Melanzana Italis dicuntur: siuè vt Lacuna, coloris legitimi oliuastri, aut qualis Varingenarum: vel coloris *i* fului ad fuscum inclinantis, vt castaneæ colorem æmulari videantur; siue spadicei; vel vt Paræus, nunc sanguinei, nunc mel-

lei,

bi, aliàs subflaui, sæpiùs tamen viridis nigricantis, qualis in felibus *k* zibetum fundentibus lucet. Quare Monardes *l* plerosque dicit esse felini coloris, hoc est, venis illis præditi, quibus distinctæ feles Aligalium excernentes, saturi videlicet cinericei; vel vt Cardanus *m* cinerei coloris, sed rubiginoso mixti, cum splendore, vt quasi gemma videatur: ad colorem *n*, & quasi speciem ferri, igne perpoliti. Agnoscit Heurnius *o* glaucum, fuscum, viridem, album, qui aliquantulũ glaucescit. At rubrum, putrilentum nunquam conspexit Iordanus, nisi friabilem, leuitate non pororum raritate, spongiam referentem. Vt plurimum tamen eos, ex nigro virescentes *p* affirmauit, & quidem rectè, Monardes: quod quidem ratione haud carere, censuit Syluaticus: siquidem horum lapidum colores varii, causam manifestam habeant. Nam si ex collectis cruditatibus, propter venena & herbam illam manducata, ab illius animalis ventriculi calore interno in lapidis substãtiam mutatis, dicti lapides fiunt: hos sanè iuxta maiorẽ, minorémve cruditatum humiditatem, variámque mixtionem, magis minúsve à calore elaboratam, colorem varium acquirere contingit. Humidior enim cruditas, à minore calore elaborata, albedinem suscipit: minus humida, in quam maior & intensior calor egerit, nigredinem acquiret. At si herbæ illæ maiorem partem cruditatum fecerint, color viridior euadet: at minus viridis, si vnà cum herbis, aliæ res cruditatem

tatem maiori ex parte fecerint. Hæc faciliùs credet, qui lapidum, qui in hominibus concrescunt, varii coloris causam, aliquando contemplatus fuerit. Credent etiam iidem, rectè Monardem dixisse, lapillos illos vt plurimũ ex nigro virescentes esse, si considerauerint herbas à dictis animalibus manducatas, in veneni iam assumpti remedium, in lapilli materia maiores partes habere: eam ob causam, quia ad vitam fugientem retinendam, maiori cum auiditate, & etiam ad satietatẽ multam, manducantur. Cùm autem herbæ viridis coloris sint, talem ideo colorem cruditates retinent. In his dein cùm calor intensus agat, & præsertim ob venena ante assumpta maximè auctus, cruditas illa viridis aduritur, quandoque etiam intensius, propterea color niger facillimè introducitur, qui cum viridi mixtus, colorem ex nigro virescẽtem constituit. Orientalium hac de causa lapillorum istorum, multò plures Occidentalibus, eiusmodi coloris esse contingit, quia calor in illis animalibus Orientalibus, regionis occasione maior est: cùm Occidentales cineritii coloris, cum nigrore aliquo admixti maiori ex parte sint, quia materia albidior est, & minus à calore elaborata, propter animalium calorem minorem, & quidem regionis frigidioris causa. Hactenus de colore.

a Hueblin. *b* Garzias, ex eo VVittichius, Hueblin, Salmuth. Boëtius. *c* Rauvvolff. *d* Linscottus. *e* Christoph. Acosta. *f* Cæsalp. de metallis. *g* Saracenus, Boëtius. *h* Rysf. addit, multos flauos reperiri. *i* Saxonia de se-

de febrib. pestif. 37. *k* cinerei obscuri vt in felibus zibetum egerentibus, Salmuth. *l* lib. prop. & ex eo VVittichius. *m* 17. de rerum var. 97. *n* Richardus. & Lonicerus. *o* de peste, & ex eo à Bra. *p* interdum flauescens & subuiridis, plerunque pullus, spadiceus, rauus, aut ex viridi nigricans, Boëtius lib. 2. de lapid. cap. 191.

DE ODORE ET SAPORE.

CAPVT XXVI.

ODor huic nec gratus est, nec etiam ingratus, vt rectè Garzias *a*; quare omni odore destitui, asserit Lonicerus.

Saporem quod attinet, etsi Sarracenus *b* ex Garzia referat, saporem primo statim occursu haud iniucundum, sed diutius ore contentum, graueolens & hircinum quiddam resipere: attamen Cardanus *c* Scobem saporem vllum referre asserit; & Richardus, saporem illi nullum, vel potius gratum tribuit: & à Castro *d*, insipidum præfert.

a & Sarracenus de peste. *b* de peste. *c* lib. 17. variet. rer. 97. & Lonicerus. *d* de morb. mulieb.

DE MAGNITVDINE & Pondere.

CAPVT XXVII.

VT verò figura & colore hi lapides differunt, sic etiam magnitudine, pondere & substantia variant: Etenim licet *a* magnitudine pares sint, pondere *b* tamen discrepant: quare alios aliis leuiores, alios aliis solidiores

videas. Et quamuis magni & exigui inueniantur, magni tamen rariores sunt, & ab illarum regionum illustribus viris, Garzia *c* scribente, expetuntur ob id, quod eos valentioris facultatis esse, sibi persuadeant.

Syluaticus scribit quosdam Pomum Arantiũ æquare, quæ magnitudo, Garzia monente, rara admodum & peregrina. Rudolphus II. Imperator, oui anserini magnitudine, aut paulo maiorem habuit, Boëtio *d* teste. Oui magnitudine corticosum, ducentis coronatis à reducibus ex India redemptum, Ill. Baro à Bollwyl habuit. Refert Amatus *e*, oualis ferè magnitudinis, Ill. Dominam Beatricem à Luna, Venetiis à nobili Lusitano, qui apud Indos prorex fuit, centum & triginta aureis ducatis emisse.

Hîc lubet adponere, quæ Ferrantes Imperatus præstantissimus apud Neapolitanos pharmacopœus, Anno 1609. 1. Maii ad me inter cætera perscripsit. Intellexi te scribere de Bezaari animali Indiæ quadrupede, quare de re profectò admiranda te monere volui: vtpote Cardinalem Burgensem ex Hispania ad nostrũ Summum Pontificem misisse lapidem Bezaar (si ita eum appellare eum liceat) admirandæ magnitudinis, ponderis decem librarum, naturalem, non factitium, rotundum, cinereum, corticibus donatum, quemadmodum parui habent: non credo esse ex animali Bezaar, quod scribunt esse magnitudinis Capræ, sed alterius animalis cornigeri multo maioris. Nec existimes dictum lapidem

pidem manu factum & falsum esse, quemadmodum reperiuntur aliqui compositi ex puluere veri lapidis Bezaar, & radicibus eius herbæ, quę ab Hispanis vocatur Contra Hierua, simul iunctis cum Gummi Arabico: quæ herba multum prodest contra febrem pestiferam, venena & quidem bono cum successu exhibetur. Visum ergo fuit de hac re te admonere, cùm mihi videatur res rarissima, nihilominus vera, cuius rei testis sum, &c. Sed ad rem.

Vtplurimum, scribit Gallus *f*, instar paruæ pilæ aut castaneæ magnitudine.

Maximi oui gallinacei amplitudinē vix excedunt, plerique vt oua columbarum, & exiliores reperiuntur *g*. Ludouicus Gyon *h* ex Thevero refert, vidisse ipsum Cairi apud Patriarchā Græcum, magnæ nucis magnitudine, quo ab Arabe capitaneo, Christiano facto, fuerat donatus: addit, rem miraculosam fore, si tantæ magnitudinis reperiretur. Nuce auellana paulò maiorem, rex Cochin inter pretiosa dona, maximi muneris loco, Regi Lusitaniæ in prima expeditione misisse (qui omnium primus à Lusitanis in Hispaniā illatus fuit) Amatus & Fragosus scribunt. Verùm rectè Sarracenus, columellæ, aut glandis molem vtplurimum refert: sic quoque alii *h* amygdalæ, alii fabæ magnitudinem æquant. At maiores, à regionis primatibus asseruantur, & quod maximè notandum, in maioribus potius dolus contingit.

Proditum est *i* illarum regionum venatores,

adeò peritos ac exercitatos esse, vt ex solo animalis intuitu, quænam magnum vel paruum lapidem gestent, diiudicare possint: quæ enim maiores habeant, minus agilia & subtristia esse: quin imò si ex iis animalibus aliquod mortuum reperiatur, lapidem valdè magnum gestare, indicium certum esse.

Pondere quoque variant, inueniuntur namque, qui quindecim & duodecim drachmas pendent, imò ponderosiores adhuc reperiri ferunt: drachmarum quinque Garzias habuit: Syluaticus admonet, multò plures circumferri minores, vnciæ communis pondere minores, plus minúsve. Verùm drachmæ vnius, scrupulorum duorum, & drachmæ dimidiæ pondo reperias: imò Huebłinus refert, ex Insula Vaccarum adferri, quorum quindecim, viginti & plures vnciam vnam non superent: in Goa verò & Cochin, vnius vel duarum drachmarum, & etiã ponderosiores haberi.

Quod verò horum lapidum magnitudo & pondus variet, nemini mirum videri debet, siquidem non semper eadem materiæ quantitas, ex quibus lapides hi generantur, in omnibus animalibus colligitur: nec quoque eorundem prorsus idem auctionis tempus existit. Etenim à materia copiosiore, maiorem, à pauciore, minorem procreari necesse est. Sic cùm lapides hi per materiæ accessionem in animalis ventre augeantur, prout longiore, breuioréve temporis spatio in animali subsistunt, maius minúsve

I incre-

incrementum acquirunt. At magnitudinis, seu augmenti huius metam quandam esse, ratio suadet: sin secus, in immensum excrescere possent: quæ sanè meta, à maiore vel minore latitudine loci in quo gignuntur, dependet. Quare & pondere varient oportet: quamuis huius varietatis causa, in eorundem soliditatem quoque referri possit, cùm horum aliqui substantia sint densiore, siue materia compactiore, aliqui minus densa, iuxta maiorem vel minorem caloris in eorum materia actionem: idcirco Orientales, Occidentalibus solidiores sunt. Posse tamen in vna eademque regione, alios aliis solidiores esse, ex Serapionis supra adducto testimonio, probari potest, dum asserit, horum lapidum quendam in India esse multæ humiditatis, leuem ac mollem, molliciei sine superfluitate; quam humiditatem & mollitiem ad tactum, Syluaticus minorem duritiem & siccitatem interpretatur, cùm lapides omnes in genere duri & sicci sint.

a Ryff. phar. *b* Salmuth. *c* ex eo VVittichius: Ryff reform. item Cæsalp. de metallicis. *d* lib. 2. de lapid. cap. 191. *e* 2. in Diosc. enar. 39. *f* de febr. pest. tr. 1. cap. 29. *g* Cæsalp. de metall. *h* lib. 5. diuersar. lect. cap. 13. *i* Syluat. p. 87. k Acosta, Salmuth, Ryff.

DE PRETIO LAPIDIS.

CAPVT XXIIX.

CVm magnitudine & pondere lapides hi non conueniant, & de successu eius miraculoso, mira prædicentur, mirum non est, si

vno eodemque pretio non veniant. Quare, Monarde referente, horum pretium variat; apud Calecutos namque tam ingens pretium, vt legitimus lapis coronatis aureis quinquaginta, perinde atque Hispali æstimetur: & Garzias *a* scribit, vnum drachmarum quinque, in Lusitania sexaginta quatuor aureis Lusitanicis (qui Clusio monente, vndecim Vngaricis æquipollent) venisse: Et Amatus, vt ante quoque monuimus, vnius meminit, qui 130. aureis ducatis emptus fuit.

In Goa & Cochin, pro vncia, viginti, & vigintiquinque Taleri, aliquando plùs, aliquando minùs persoluuntur, prout vel pauciores, vel plures vnciam constituunt: Lapides verò vnius vel duarum drachmarum, & etiam maiores separatim venduntur, ita vt Æthiops albus, Ethnicus, Turca aut Iudæus, pro eleganti lapide, quinquaginta & centum Taleros faciliùs persoluat, quàm Lusitanus, Venetus, aut Armenus, quemadmodum Hueblin ex relatu Hyrusz, scribit. Quare rectè Iordanus *b*, raritas, & insani, qui in emendo fiunt, sumptus, solis Regibus & Imperatoribus ferè vernas fecit, idcirco ad viliora nobis migrandum erit.

Et Linscottus *c* scriptum reliquit, in Insula atque vrbe Macau, ditionis Chinensium, lapidem hunc per Masas vendi, & quamlibet Masam Bezaris, duobus tribúsve ducatis venire, prout magnitudine & bonitate excellunt. Et Boëtio *d* anno 1600. solet ad pondus in inferiori Germa-

Germania drachmam vnam pendens Orientalis, duobus Ducatis vendi, in Germania superiori quatuor: Occidentalis verò, dimidiato pretio: dum magni sunt, quia rari & à Principibus ad ostentationem desiderantur, ad libitum venditoris pretium intenditur.

a ex eo VVittichius. *b* de peste tract. 3. cap. 9. *c* 2. part. Indiæ Orient. cap. 27. *d* lib. 2. de lapid. cap. 194.

AN LAPIDES HI adulterentur.

CAPVT XXIX.

CVm de lapidis huius successu miraculoso, & quasi remedio ad omnes grauissimos morbos conuenientissimo, multi multa at quam rectè haud scio) prædicarint, mirum non est, si lapidis huius dignitas & pretium creuerit: ita vt etiam, ob spem lucri, lapides plures, arte ad naturalium imitationem conficiantur.

Si enim Serapionis *a* tempore, lapides multi & quidem naturales reperti fuere, lapidi Bezoari similes, qui tamen proprietatibus & effectibus huic non correspondebant, quā ob causam, vt idem asserit, multi errarunt, quis mirabitur auaritia & malitia hominum crescentibus, si dixerimus hoc seculo artificiales pro naturalibus obtrudi? quam ob causam Bezaaris vsus (de vero non loquor) non modò inutilis, sed etiam periculosus euasit.

Quare dicimus cum Augenio *b*, verum & ge-

nuinum, non modò admodum rarum, sed rarissimum esse: ideoque Medicis sedulò inuigilandum (modò eius vsum planè necessarium crediderint) ne ab hominibus improbis, qui desiderio lucri sæpiùs vnum pro altero vendere solent, decipiantur: cùm & Matthiolus asserat, se iam dudum plures lapides similes vidisse, sed an veri, an adulterati sint, se nescire: imò, si Serapionem & Rhasin consulat, non videre se, cùr lapidem hunc legitimum esse probet. Adauget sanè difficultatem, quod in ipsismet regionibus, in quibus lapis Bezaar ex animali colligitur, tales arte conficiantur, ita vt dolus difficulter, nisi lapis comminuatur, detegi possit. Quare meritò Baccius *c* veretur, ne Arabiæ vel Orientis mercatores auaritia ducti, arte quadam adulterent, & colore quodam obducant, quemadmodum & aliis rebus Chymicis vsuueniat: & sæpè, addit, falsos, si frangantur, frusta dura terræ coctæ, aut gypsi more, relinquere, qui tamẽ pro Orientalibus & preciosis vendantur.

Ad sententiæ nostræ confirmationem faciũt, quæ Monardis *d* habet, inquientis, tam multos adulterinos aduehi, vt ex centum vix denos legitimos inuenias, quemadmodum ipsimet Indici scriptores fatentur istic multos adulterinos conflari. Nam Iosephus Acosta *e* scribit, Indos vbi lapidis huius vsum commendatum cognouere, statim arte multos confecisse, & pro veris falsos ad alias regiones transmisisse. Guidonem à Vazare ciuem Hispalensem, qui totũ nouum

orbem

orbem perlustratat, præsertimque Chinę regionem, affirmasse, retulit Monardis, & ex eo Syluaticus, Indiæ populos falsos lapides Bezaar componere solitos fuisse. Cuius rei etiam Christophorus Acosta *f*, vt infrà ostendemus, nos admonet.

His addit Syluaticus *g*, quis est, qui Italicorū ingeniorum summam acutiem, & excellētiam cognoscat; quid item, quantumq; auri sacra fames, mortalia pectora cogat, sciat; qui simul etiam non credat, & in Italicis regionibus adulteria hæc eadem frequentissimè committi, horumq; lapidum numerum insignem astutè satis confici? Persuadere hoc potest facilimè quemque, lapidum huiusmodi quātitas in Italia propemodùm infinita, vnà cum vili eorundem pręcio: hæc ille.

Quæ sanè haud dubiè, Herculem Saxoniā *h*, Patauinæ scholæ professorem, mouere, vt huic lapidi parum tribueret: dum admonitionis causa, inquit: lapidi Bezoartico, siuè Bezoar, siuè illum intelligamus, quem in ventribus animaliū inuentum tantopere celebrant, siue cerui lacrymam, parum confido: magnatibusque ac principibus consulo, ne in eo tanti coemendo sint vsque adeò faciles. Nam talis est impostorum versutia, vt arte fabrefactum lapidem, nullius frugi, viginti, quadraginta, aliquando pluribus coronatis, venundare soleant. Ego certè, addit, non absque causa hunc parui pendo, qui toto eo tempore, quo Venetiis medicinam feci, ipso fre-

quentissimè vsus, & eo quidem optimo credito, vtpote huic vel alteri Senatori Veneto, à maximis Principibus dono dato, aut religiosis Fráciscanis habito, quem ex Indiis orientalibus delatum, asserebant se manibus propriis ex animalis ventre extraxisse: nullum tamen inueni fructum, neque sudorem inspexi illum salutarem ab his tantopere decantatum, sed lethalem tantum ac diaphoreticum: quam ob causam præsenti tempore, illius vsum prorsus intermisi, & cæteris prætermittendum suadeo: hæc ille. Fatear sanè oportet, me hactenus sæpè vsum hoc lapide, sed nihil laude dignum præstitisse, sed plerosque ex eius vsu attonitos redditos animaduerti.

Quare cum Francisco Vallesio *i*, Regis Hispaniæ Medico cubiculario dicimus, vereri ne omnes sint falsi (licet secus Solinandro *k* videatur; qui Bezoaris lapidis probatissimi nobis semper copiam esse, asserit) inprimis cùm etiam nunc apud Germanos, horum lapidum, præsertim occidentalium copia reperiatur. Nam vnde quæso earum tanta copia nobis suppetit? cũ Indici scriptores attestentur, potissimum Garsias, tanto in precio apud Indos haberi, vt necessum sit omnes ad Regem eius regionis, in qua generantur, perferri, ita vt non sine difficultate inde haberi possunt. Imò testantur Indos magnates eos sibi reseruare, & aliis magnatibus pro splendido munere dono mittere.

Adde insuper, quòd in vnius solius animalis

ventre

ventre (in Oriente dico) duo, tres, vel etiam quatuor tantùm lapides reperiantur: licet Petrus de Osma in Peru, nouem ab vno animali se extraxisse ad Monardem scribat: nec semper, eodem referēte, in dictis animalibus reperiuntur: quare eorum copia esse non potest. Cùm enim morbus quidam sit lapis, in animalis cuiusque ventre, aut alia parte genitus, siue potiùs quidpiam à morbosa causa genitum, omnia & singula illa animalia, in eundem affectum perpetuò incidere, auctore Syluatico, dici non potest. Quòd verò lapis hic à morbo dependeat, Christophori Acostæ *l* testimonio comprobari potest, dum asserit, animalia illa, ob lapidem insigniorem, ventri ipsorum inclusum, mori, & mortua à venatoribus reperiri, & ex mortuis lapides extrahi. Idem testatur, venatores, dum ea insequuntur, ex lento & pigro incessu, cognoscere, quænam lapidem maiorem habeant, quod sanè argumentum, non omnia prædicta animalia, perpetuò lapidem in ventre habere.

Accedit, quòd ea animalia à venatoribus maxima cum difficultate capiantur, Monarde his verbis attestante: Indiani hæc venantur, interficiunt armis, laqueis & per insidias: adeò enim ferocia sunt, vt aliquando venatores interimāt; agilia enim sunt & saltu veloci. Hinc verisimile nobis fit, hosce lapides adeò numerosos esse nō posse. Rectè ergo Gallus *m*, inquiens, bene animaduertant ii qui se Medicos esse profitentur, praximq; exercent, ne à fucatis lapidibus decipiantur:

piantur: vidi enim quandoq; talem mixturam adeò cautè concinnatam, vt ab optimo & genuino vix distingueretur, quemadmodum duo fuerunt quos Vespasianus Gonzaga, dux Sabloneta ab aula Cæsaris detulerat, à qua quidem mixtura quamplurimi ignari Medici fortasse decepti fuissent, nisi rectè omnia perpendissent, forte etiam magnanimus hic Princeps deceptus fuisset, nisi periculum de illa mixtura diligentissimè fieri curasset: quare ipsi errorem manifestè ostendit, vt qui me prius in genuino dignoscendo exercueram, in quamplurimis maioribus quos nactus eram, à Lusitanis etiam edoctus, præsertim ab eximio Artium & Medicinę Doctorę Damiano Dias in Pisano Gymnasio Practicam profitenti, dum mę febre maligna & pestilenti grauissimè laborãtem, & ab omnibus iam deploratam, vnico illo præsidio, ingenti omnium admiratione, me à faucibus oræ anno 1587, eripuit, reipsaque & ipsum Bezaar & eius virtutem omnibus notis & numeris ex ipso cognoui. Quare scitu planè necessarium, quomodo lapides hi adulterentur, dein, quæ lapidis veri notæ sint, quibus've signis à falsis distingui possint.

a cap. 386. b de peste. c de gemmis. d lib. simp. ex India Occid. cap. 34. e lib. 4. hist. natur. cap. 42. f de medic. ex India Orientali cap. 21. g de lap. bezaar. h lib. de plica cap. 59. qui lib. de febrib. pestifer. cap. 37. hæc habet: Si lapis reperiatur probus, etiam mihi probatur. i lib. 4. meth. med. cap. 2. k lib. 2. consil. 60. l cap. 21. m de feb. pest. tr. 1. cap. 29.

QVO-

QVOMODO ADVLTErentur.

CAPVT XXX.

QVòd falsi conficiantur non solùm ab Indis, verùm etiam à Iudæis, certum est: sed quomodo, quáve ratione, & cuius rei admixtione, non ita constat. Indos etenim inueniri, qui ex massa quadam adulterinos conficiant, Monardes *a* refert: asserens, illos tamen legitimi binas notas, laminas scilicet & puluerem imitari non posse. Et Fragosus *b*, idem de Indis refert: paleam tamen vel puluerem, qui intus contineatur, exprimere non posse, ex quo adulterium agnoscatur. Sunt qui ex lapidum fragmentis & pico artificiosè iunctis, veris similes confici, & pro veris vendi scribant.

Quare modum, quo adulterati conficiantur, Christophorus Acosta *c* plenius expressit: vtpote ex creta, cineribus testarum ostrearum, sanguine sicco & lapidibus Bezahar minoribus subtiliter contusis, & cum aliquo liquore sibi incognito, simul diligenter incorporatis, ita vt naturales & veros æmulentur: & quia maiores minoribus, veluti maioris efficaciæ præferantur, idcircò eius magnitudinis efformare, ex qua plus vtilitatis sperare, dolumque melius tegere posſint. Idem *d* alibi asserit, ita artificiosè confici, vt etiam exercitatiſsimi, lamina externa inspecta decipiantur, & nisi frangantur, à vero & naturali distingui non posſint, & tales

ex Or-

ex Ormuz, Malabar & colonia Cochin dicta, vbi Regia est, deferri. Quare Clusio ad Garziam, & ex eo Fragoso[d] auctoribus, Vlyssibonæ mercatores licet magni æstiment, ea tamen conditione vendere nolunt, vt emptor periculum faciat, an legitimus sit. Imò consueuere isti nebulones Cinabarim[e], Antimonium, Argentum viuum, ignis artificio variè compingere, conglutinare, tingere, & exsiccare, vt verum Bezoar æmuletur. Quis quæso lapides ex creta, calce, ostrearum testis, & sicco sanguine confectos (vt ex Acosta meminimus) taceo ex Cinabari, Antimonio, Argento viuo & similibus confectos, nocentissimos & lethales esse non dixerit?

Sic & Hyrusz, cuius sæpius meminimus, ipsi Hüeblino, Medico eximio retulit, dum in India viueret, in superiore Cochin fuisse diuitem Iudæum, Moysem Villelam nomine, qui ex paruis lapidibus Bezoardicis, magnos duarum & plurium vnciarum pondere conficiebat, & magno pretio vendebat: paruos in puluerem comminutos, peculiari quadam aqua glutinosa, pro ea quà volebat magnitudine compingebat. Sed tales ab iis, qui nouerant, & probarant, emptos non fuisse: nec ipsum potuisse ex Iudæo, licet singularis eius amicus foret, conficiendi modum intelligere.

a lib. de lapid. bezaar. b de aromat. tract. 1. cap. 10. c lib simpl. Indiæ Oriental. cap. 21. d eodem lib. cap. 66. de Manna. e Ryff. pharmac. restaur.

QVI-

QVIBVS NOTIS, SIVE SIGNIS LEGITIMOS COgnoſcere, auctores doceant.

CAPVT XXXI.

CVm ergò conſtet lapides hos adulterari, omnino neceſſarium eſt legitimi notas cognitas habere, quas tamen non ita tuto proponi poſſe, Saxonia *a* aſſerit: imò ferè impoſsibile eſſe Syluaticus cenſet, quia talis tantaq; ſit impiorum hominum auaritia & aſtutia, quorum ingenia auri deſiderium tantopere acuat, vt lapidis iſtius omnes conditiones naturales, tam externas quàm internas, perbelle adeò imitentur, vt ferè diſcerni non poſsint. Nihilominus tamen conuenit, Medicos hac in re diligentes eſſe, cùm ſæpiſsimè iſtorum lapidum adulteratorum vſus nocentiſsimus eſſe poſsit: præterquam enim, quòd ea facultate careant, cuius potiſsimum ob cauſam vſurpantur, Alexipharmaca nimirum: verũ etiam propterea, quòd in iis conficiendis, ea, quæ maximè nocere poſſunt, aſſumuntur. Attamen cùm varii modi, adulterinos à legitimis dignoſcendi, inuenti ſint, notas omnes, quas apud auctores reperimus, ordine referemus: at quantum ad rei veritatem inueniendam valeât, & quantum iis fidei ſit tribuendum, omni diligẽtia perpendendum erit.

Deſu-

Desumuntur autem notæ à diuersis: à forma: à laminis: ab interiore cauitate: à pondere: à commistione cum calce, vel etiam tinctura: ab euanescentia in auram carbonibus si iniiciatur: à flatu, friabilitate, liquatione & dissolutione in aqua: ab infectione dentium, & à collisione ad dentes: à probatione cum acu facta: à lapidis fragmentis: à magnitudine: à vomitu: & denique ab experientia, periculo videlicet in bestiis facto.

A' forma: ex sola forma veros à falsis discerni posse censuit Baccius *b*: eos enim qui formam renum, aut oui columbini æmulentur, exterius læuigati, & expoliti sint, falsos esse.

A' laminis seu corticibus: cùm omnes, modò veri sint, corticibus *c* multis sibi inuicē incumbentibus ceparum instar constent: quamuis alii *d* aliis pluribus, aut paucioribus tunicis præditi sint: sic etiam alius *e* alio durior, compactior, vel laxior sit. Attamen Monardes *f* notas duas ponens, legitimū dicit, si læuibus & quasi expolitis laminis constet, & si exteriore sublata, ea quæ subest, multò splendidior conspiciatur. Hinc *g* glabrum leuem splendore coruscantem commendat *h*.

Refert Syluaticus, Paulum Cigalinum, qui multos lapides Bezaar diligentissimè obseruarat, maximam fidem tribuisse, si tunicæ omnes siuè laminæ, haud minùs interiores, quàm exteriores, vbi pollice tenuissimum quēdam pulnerem detersimus, leuissimæ omnes, tersissimæ *i* ae

mæ *i* ac ſplendentes ſeſe offerant:quas verò impoſtor confecit aſtutè, præter exteriorem reliquas eſſe aſperas, & ſplendore deſtitutas, quod læui tunicæ arte alia adnecti non poſsit.

Iam verò quatuor hîc opiniones inuenio: aliis laminam exteriorẽ ſplendentem: aliis hanc rudem: aliis ſecundam ſplendentem: aliis interiorem laminam rudem requirentes.

Verùm artificio ſplendentes reddi, Hueblin refert: naturales enim rudes eſſe & inæquales, quales ſunt illi, qui ex veſica humana eximuntur, Baccius auctor eſt *k*. Idemque addit, artificium ex politura cognoſci, falſos enim læuigatos & expolitos exterius eſſe.

Lacunæ, legitimus, læuis, ſplendens, ſquamoſus, ex plurimis ſquamis, quarum tamẽ prima minùs læuis aut ſplendens & friabilis: & Iordano, bonitatis argumentum, ſi ſuccedens pellicula, vel lamina ſuperiore ſplendidior ſit: & *l* Paræo, ſi laminæ, quæ primam ſequuntur, clariores & ſplendidiores appareant.

Contrà Saxonia *m* refert Luſitanos ſcriptores aſſerere: ſi cortex interior ſit rudis, probi argumentum eſſe: ſi verò ſit politus, ſicut exterior, ſophiſtici argumentum eſſe. At Boëtio *mm* cõſtat ex tunicis ſiue cruſtulis politis interdum & ſplendentibus, ſemper magis iis quæ ſubeũt: nonnunquam aliquantulum ſcabris, extima præſertim parte & reliquas complectente, vt in veſicæ & renum calculis videre licet.

Lubet & adponere ea, quæ Hueblinus ex

quodã Hyruſz nomine de falſis cognouit: Falſi corticibus deſtituuntur (cùm impoſsibile ſit cortices arte conficere)cauitatem in centro habent, in qua lapillus aut fructus alicuius granũ, cum puluere continentur: eiuſmodi plures ſe vidiſſe aſſerit, cùm Indiani tales certis compoſitionibus conficere ſoleant, emptoribus non concedentes, vt periculum faciant corticésne habeant, aut veri ſint. Subiungit, Indianum quendam Ethnicum Goa in ædes ſuas detuliſſe lapidem Bezaar trium vnciarum, Andrea Marco primario mercatore præſente, quẽ cùm dictus Marcus falſum agnouiſſet, eum mallei ictu in fruſta comminuiſſe, Ethnicum verò aufugiſſe: hæc ille. Sed quod Baccius ſcripſit, has laminas ſi frangantur, aureos fulgores, ſiue aureas ſcintillas emittere: id præterquam quod à nullo ex ſcriptoribus, qui eas regiones perluſtrarunt, animaduerſum eſt: à nemine etiam aliorum, id obſeruatum fuiſſe legimus.

Ab interiore cauitate, quam alii veris, alii falſis tribuunt. Communis ſententia eſt, legitimos & minime adulteratos, in meditullio concauos eſſe, vt notat Monardis *n*, nullum cor *o*, aut matricem habere: vt aquilinus *p*, quem aëtitem dicunt: & hanc ſecundam facit & primariam notam, Monardes *q*, ſi interius concavus & puluere eiuſdem *r* cum lapide ſubſtantię, plenus ſit: quem puluerem *ſ* ab interiore lamina receſsiſſe volunt, & iiſdem *q* viribus præditum: quare maximèr commendatur, atq; ipſi etiam

lapidi

lapidi præfertur: quo puluere falsi, Fragoso etiã teste, carent.

Alii paleam in concauitate repertam, pro signo probi habent, vt Fragosus: etenim circa paleam tenuissimam, quæ inueniatur, si lapis conteratur, concrescere, Garzias *t* tradit: vel circa festucam laminatim, vt Paræus. Sic Acosta, in meditullio semper aliquid reperitur, siue paruum *u* cinereum granulum, aut herbam siccam conglobatam, aut paleam tenuem: & Richardus, plerunque dum frangitur, cauitas in medio apparet, in qua vt plurimum festuca paleæ reperitur. Sunt qui paleam in falsis reperiri velint & qui falsis cauitatem tribuant, vt paulo ante ex Hüeblino monuimus: contra Cæsalpino, adulterati, si frangantur, in meditullio nec cauitatem, neque paleam, sed aliquid aliud, habent. Hinc Saxonia *x*, addunt probum cognosci, si lapis frangatur, si in meditullio puluis reperiatur: si verò granum, festuca reperiatur, sophisticum. Ego, addit, inueni aliquando, quos existimaui omnium præstantissimos, & tamen in meditullio folia exsiccata reperiebantur: quare mihi persuasi, hoc signum non concludere: ratio, quia congeritur in ventre animalium post alimentum assumptum: assumunt autem varia alimenta. Itaque fieri potest, vt huiusmodi materia in ventriculo concrescat, circa folium, ergo non concludit argumentum: hæc Saxonia.

Quare Monardes *y* asserit, se vidisse confringi quendam, ad obseruandum an legitimus es-

ſet, & laminis conſtaret, ſed in centro granum, aut ſemẽ quoddam repertum, ſuper quod Indus impoſtor lapidem formarat. Sanè & ego duos vidi, in quorum altero phaſeolus exiguus repertus, in altero nucleus Myrobalani Indi forma, vtroque tamen lapide, magno cum ſucceſſu ſe vſos teſtabantur. Sic Ioſephus Acoſta in Occidentali nucleos Pini Caſtellani, vt infrà capite, de lapidis Occidentalis generatione plenius monebimus, obſeruauit.

Sanè diuerſa hæc, quæ de re huiuſmodi hunc in modum affirmata audiuimus, contraria inter ſe non eſſe, & omni ex parte poſsibilia, Syluatici eſt opinio. Nam cum primum dicti animalis calor internus in lapidis materiam agere incipit, ſi is intenſus fuerit, & materia non multa, hæc maximè exſiccatur. Addita deinde ad lapidis auctionem alia materiæ portione, hæc quoque ab eodem calore aduritur & exſiccatur: óbque propinquitatem prior iam valdè exiccata, magis adhuc exiccatur, & in puluerem tandẽ, vt reducatur neceſſe eſt: cauitas propterea formata remanet. Sed ſi craſsioris illius herbæ partis quidpiã, quod durius ſit, in prima elaborata materia eſſe contingat, illa ob craſsitiem multam, in lapidem & puluerem verti non poteſt: cui cùm ſtatim alia tunica addatur, & huic alia conſequenter, caloris actione ad vltimam internam partem amplius non perueniente, illa herbæ portio, eo in loco conſeruatur. Quod idem ſi palea aliqua, acus, ferrum, pineus, aut tale aliud

quid-

quidpiam ab animali manducatum fuerit, eo tempore, quo lapis sui ortus initium susceptu-rus est, facillimè eueniet. Confirmatur hoc exemplo lapidum, qui in hominibus concrescunt, in quorum medio interdum acus, festuca parua, aut quid simile reperitur. Syluaticus, acum semel obseruauit: semel etiam cordæ fidicinæ portiunculam in vesicam, per penem, in quem imprudenter immissa fuerat, irrepsam. Hoc in eo lapide, qui in animalis ventriculo concrescit, euenire facilè concedes, cùm in hoc alimenta quoque crassiora, moram longiorem trahant: & quod animal ex ruminantium genere est. Quod verò Garzias dixit, tenuem paleam semper in lapidis Bezaar meditullio reperiri: id, vt aliqui censent, absolutè non enunciauit: sed de his tantum quos in Persicis animalibus genitos, obseruauit.

A' pondere: si pondus illi leue sit, perfectioni attribui, tradit Richardus *aa*: contra verò Linscottus *bb*, quo maior & grauior, eò nobilior, carior, & efficacior, eiusdem cum aliis lapidibus duritiei, minus tamen ponderosus.

A' commistione cum calce & tinctura, & euanescentia in auram, si carbonibus iniiciatur, Lapidem, vt refert Christoph. Acosta *cc*, lingua humectatum, vel calci, vel muro parum affricant: vel calcis puluerisatæ parùm volæ manus indunt, & lapidem nonnihil affricant; quod si probus sit, calcem colore viridi eleganti subitò inficit: si verò adulterinus, calcem tali colore non

tingit,& si inficiat, obscurus magis est. Addamus & hæc ex Carolo Gallo *dd*: vnum (scribit) notatu dignum mihi monstrauit in hoc tam insigni lapide famigeratus ille Doctor Lusitanus, Damianus Dias professor Pisanus, quod & ipse à mercatoribus deprehendit,qui ex Indis illum deferunt,id autem est quod ipsi calce lota & extensa in syluestri manus parte mox exsiccata ducant lineam huiusmodi lapide super hac parte, & vbi colorem cæruleum linea illa proferat, certum & indubitatum indicium optimi & genuini Bezahar mercatores Lusitani hoc esse attestantur. Vel vt Boëtius: si calce viua aqua admista vngatur lapis, ac illa paulo post flauescat, legitimum lapidem multi iudicāt: alii chartam creta fricāt, deinde supra cretam lapidē fricant, si fricationis linea viridis appareat, legitimū lapidem arbitrantur. Sic Rauwolffius *ee*,inter cętera veri lapidis signa,certissimum hoc ex mercatore didicit:si portio calcis viuę,& huius lapidis puluis,aqua addita ad pultis formā,diligēter misceantur, & exsiccari sinantur: postmodum in puluerem redacta, si flauescat, ex Persia allatus & legitimus censetur: si verò albus, pro falso habetur. At à Castro *ff* aliam notam addit: si lapidis puluerem cum calce & aqua misceas, colorem ex pallido virentem referet, & si carbonibus accensis iniiciatur, in auram penitus euanescere asserit. Sunt qui calcem,in vola manus, cum aqua dissoluant, dein lapidem affricant, quòd si colore subcroceo eandem tingat,

verum probumque astruunt. Paulò aliter Lonicerus, qui pro tertia nota hanc posuit: si lapis hic sputo, aut aqua soluatur, & per pannum lineum album coletur, hicque colore tingatur, tunc bonus ac verus erit. At contraria est Baccii *gg* opinio, qui scribit, quando lapis hic cum saliua hominis manus palmæ affricatur, si ibi tincturam, vel maculam quandam relinquat, falsi notam, à vero enim Bezoare minimè fieri: & Ryffii reform; dolus cognoscetur, si parum humectentur & manui affricentur, tunc colorant.

A' flatu: Mauritani, scribit Garzias *hh*, lapidem manibus comprimunt: deinde spiritu inflant: quòd si aër permeet, adulterini indicium esse volunt. Paulò plenius Christoph. Acosta: si pugno firmiter includatur, ita vt spiritus inflatus alibi quàm per ipsum permeare nequeat, probi signum: quòd si falsus sit, ab vna parte fractus, & spiritu inflato, hic per aliam partē trāsit. Et Pareus, alteram notam probi tradit, quod digitis cōpressus, flatu oris, bubalini corii instar, infletur: nam si flatus perrumpit, nec in eius densitate persistit, pro adulterino habetur, cuiusmodi multi ad nos importantur.

A' friabilitate, liquatione, & dissolutione in aqua: Etenim bonum comminutum scintillare, alabastri modò facilè abradi & limari posse, & ore detentum in liquorem abire, asserit Iordanus *ii*. Verùm squamam primam friabilem, dicit Lacuna: Richardus verò scribit, licet extrin-

ſecus denſior ac ſolidior videatur, vbi rumpitur, fragilem tamen ac poroſum apparere, ſine aliqua arenoſitate, & ſi inter dentes ponatur, diſſolui, ac ſi panis cruſtula eſſet. Sic alii *kk* eum laudant, qui diutius in aqua maceratus liqueſcat. Boëtius *ll* etenim hæc habet: leuis eſt hic lapis & blandus, vt alabaſtri modo abradi poſſit, & in aqua hærens, aut etiam ad linguam facilè liqueſcat. Contrà Hüeblinus, qui tres præcipuos & certiſsimos probandi modos recenſet, primum tradit eum, ſi aquæ bullienti iniiciatur, vero lapidi nihil obeſſe, ad adulterinum molleſcere & diffluere.

Ab infectione dentium: Cæſalpinus *mm* aſſerit, experientia compertum, ſi lapis verus ſit, & ſyncerus, dentes eorũ nigreſcere, qui hauſerint, ideo cauere, cùm deuorant, ne medicamentum dentes attingat, cochleari inter fauces demiſſo: & hoc ſignum eſſe, vim aliquã deleteriam continere, vt ſoleant alexipharmaca.

A collisione ad dentes: Hüeblinus, pro tertio probandi modo tradit, ex relatione mercatoris Hyruſz nomine, qui in India aliquando vixit, & plures lapides Bezoar coemit, hac potiſsimum probatione vſum: lapidem dentibus anterioribus alliſiſſe, quod ſi ſonum clarum parui ſilicis inſtar ederet, pro genuino habuit: falſi ſiquidẽ, ſonum obtuſum inſtar rei putris, & mollis exhibebant. At Chriſtophorus Acoſta *nn* eos, qui concuſsi, reſonent, falſos aſſerit, quod in nigris obſeruetur.

Ab

Ab acu: iubet enim Hûeblinus acum ſumere, ad candelam accenſam candentem reddere, & lapidi infigere, quòd ſi ſubeat, aut lapis à calore mutetur, bullæ've excitentur, falſificati ſignum eſſe; & Cæſalpinus *oo* adulterinos deprehendi inquiunt, ſi ferro candente perforentur, calefacti molleſiant: ſynceris hoc nequaquam contingere. At Syluaticus refert, fuiſſe qui exiſtimauerint cognoſci adulterium, acu candente in lapidem immiſſo, ſi malè oluerit: eſt enim, addit, ſignum partem materiæ admixtam vri, ac fuligines tetrum odorem ſpirantes emittere: quod non contingit in germano & vero lapide.

A' lapidis fragmentis: ſi lapidis confracti fruſtula ſiue fragmenta admodum dura ſint, & terræ coctæ, aut gypſi more relinquantur, adulteratos eſſe, Baccius ſtatuit, & maximã adulterii certitudinem, cum eodem, Syluaticus concedit.

A' Magnitudine: Ioſephus Acoſta *pp* ſcripſit, aliquos Indiæ incolas voluiſſe, lapidis magnitudinem inſignem quæ communem eius magnitudinem nimis excedat, adulterium indicare: & ipſe Syluaticus *qq* huius lapidis excedentem quandam magnitudinem, maius teſtimonium impoſturæ ſemper exiſtimauit.

A' vomitu: Grani vnius vel duorum pondere exhibitus, venenum euomi facit, quo experimento probatur, Cardanus *rr*.

A' periculo facto in beſtiis, & quidem dupliciter, vel veneno ipſis ſolum exhibito, vel prius foris applicato, & poſtmodum lapide hoc dato.

Quoniam Seplasiarii *ss*, falsa & ficta pro veris sæpe obtruserunt, non aliter vænit, quàm periculo bestiarum nece facta: duobus enim catulis aut felibus toxicum deleterium, aut venenum omnium deterrimum detur: deinde alteri ex catulis, tantulum pulueris eius lapilli ingeritur: ita fit, vt si alter ex catulis, cui antidotum nullum datum sit, moriatur, alter incolumis euaserit, lapidis integritas indicetur. Et Lonicerus *tt* pro secundo experiundi modo, scribit, alicui bestiæ, vt gallo, columbæ, anseri, aut homini exhibendum venenum: deinde huius lapidis puluerisati, & in aqua conuenienti dissoluti, propinandum.

At Clusius *uu*, sic expressit: optimum solebant experimento deprehendere, quod hoc modo fiebat: filum toxico illinebant, (herbam balesteram vocari asserunt Vlmus, Clusius & Fragosus, & succum esse radicum hellebori albi Cæsalpinus loco cit. scribit) dein per canis, aut alterius animalis pedem, aut aliam partem, filum traiiciebant, filo in vulnere relicto. Canis ilicò ea symptomata habere incipit, quę eos, qui toxicum biberunt, comitari solent: cùm verò symptomata grauiora vrgent, & canis concidens desperatus videtur, tum puluerem ab hoc lapide abrasum, & aqua dilutum (grana aliquot cum aqua buglossæ, Vlmo) in os iniiciunt: nam si legitimus est, auxilium ex eo remedio animal sentit: sin minùs, adulterinus censetur.

Sed hodie mercatores *xx* examen id recusant,

sant, quasi promissis respondeat. Hæ notæ sunt, quas apud auctores reperi.

Lubet & Boëtii *y* sententiam adponere: Eligendi sunt (inquit) qui ex capriceruis pascua in montanis habentibus extracti sunt. Nam qui ab iis, qui in planis locis degunt, eximuntur, viribus prorsus carēt, quòd herbis salutiferis non pascantur, vt illi qui victum in montanis quæritant, & aromaticarum herbarum copia saturantur. Proinde Malacenses vilipenduntur, Capriceruos enim in pascuis ad lanienam alunt. Persici verò in pretio sunt, quòd in montanis degant. Præter hæc, lapidis substantia, color & forma diligenter examinanda est: nam ii laudantur maximè, qui è nigro seu rauo colore virides videntur, & quorum puluis subuiridis est. Deinde, qui ablata crusta superiore, inferiorem splendentem habent, ac in meditullio concaui sunt, aut arenam lapidi substantia similem, sed ad venena efficaciorem continent, quique præterea ad linguam aut in aqua liquescunt, nihilq; arenosum habent. Qui has notas habent, sinceri, & Orientales iudicantur. Nullum tamen certius probitatis indicium, quàm si venenum homini, aut cani detur, & oblato puluere euadat. Quis enim montanum à palustri, aut adulterinum à legitimo (quem Indi imitari posse exactè dicuntur) distinguere melius quàm effectu, qui à tota lapidis essentia manat, potest?

a de febrib. pestif. cap. 37. *b* de gemmis, eleganter formati sunt, Ryff. reform. Syluaticus. *c* Hüeblin. Boëtius. *d* Sal-

d Salmuth.in Panciroll. e Ryff.reform. f lib.proprio, & ex eo VVittichius. g Gabelchofer in Baccium: leuem splendentem. h absque sapore, Heurnius de peste: ex eo à Bra. i Crustarum splendor non ab omnibus pro indubitato legitimi lapidis signo habetur, Boëtius lib. 2. de gēm.cap. 194. k de gēmis: Ryff. reform.& Syluat. l de peste tr.3.cap.9. Gabelhof.& Ryff.reform. m de febrib.pestif cap.37. mm lib.2.de lapid.cap 191. n lib.prop. & ex eo Clusius in Garziam: VVittichius: Syluaticus. o Salmuth in Pancirollum ex Monardi citat. p Iordanus de peste tract.3.cap.9. & Gabelchofer. q Paræus & Fragosus. r ex Monardi Salmuth: eiusdem substantiæ, pollentium tamen virium, Iordanus de peste & Gabelchofer. ſ Ryff reform. t Sarracenus, Linscottus, Arthus. u bonus parte caua nucleum non habet, Paræus. x de febribus pestif. cap. 37. y lib. proprio, & ex eo VVittichius. z Semen aut granum in meditullio, supra quod Indi lapidem formant, adulterium arguit, Boëtius lib.2.de lapid. cap.194. aa in epist. ad Episcopum Strigoniens. bonus leuis est, Paræus, Heurnius, à Bra, Gabelhofer, à Castro. bb hist. Ind. & Arthus. cc Syluaticus p.100. ex Acosta. dd lib.de pest.tr.1.cap.29. ee sui Itiner. part. 1. capit. 8. ff parte 2. lib.2. cap.5. de mulier. morb. gg ex quo Syluaticus. hh idem VVittichius, addens tales ex Persia non esse: Syluaticus ex Garzia: Boëtius, Indos sic probare scribit lib.2.de lapid. cap.194. ii Iordanus de peste, tract.3. cap.9 & Gabelchofer. Paræus: Lonicerus: facilè frangitur, Cardan.17.var.rer.97. kk Paræus, VVittichius, Gabelchofer. ll lib. 2. de lapid. cap.191. mm 2 metall. 46. nn cap.21. oo 2.metal.46. pp lib.4 hist.Indiæ cap.41. qq lib.de bezaar. rr lib.17.de variet.rer.cap 97. ſſ Bodinus theat. lib.2. tt in herbar. German. uu notis in Garziam & Vlmus de occultis in re medica proprietatibus lib. 4. cap.5. idem Fragosus, Cæsalp.de metallic.lib.2. capit.46. Ryff. in reformat.pharmac. Syluaticus ex Clusio. xx Cæsalp.de metall.& Vittichius. yy lib.2.de lapidib.cap.191.

QVID

QVID PROPOSITIS SIGNIS TRIBVENDVM SIT, Syluatici opinio, & quibus signis in vero dignoscendo Medicus vti debeat.

CAPVT XXXII.

ENarratis notis, quibus creduntur legitimi lapides ab adulterinis & factitiis distingui posse: nunc placet Io. Baptistæ Syluatici Medici Mediolanensis præstantissimi, de iis judicium subiicere. Laudanda sanè tot prudentissimorum scriptorum est diligentia, hæc omnia in hominum vtilitatem, cùm inuenerint & docuerint. Vereor tamen vel maximè, ne frustra hæc omnia contra impiorum hominum astutias fuerint iniecta tela, timeo etiam ne horum militum faces, paruipendant omnino scelestorum technæ, suisque in arcibus adhuc perstent fortissimæ: nosque propterea in lapide Bezoar eligendo, longè minus tutò incedere possimus. Rationibus, ni fallor, moueor euidentissimis, cùm videam, seruatis etiam diligentissimè propositis regulis, fallaciæ & imposturarum scopulos minimè posse nos ex toto euitare. Primoque non video, quid hæc prosint documenta ad illud euitandum erratum; quod in ipsius lapidis Bezoar electione, contingere posse facilimè, Serapionem admonuisse, diximus: lapides scilicet multos esse similes lapidi Be-

Bezaar ſua natura, qui non habent proprietatem ſuam, nec approximant ei, in aliquibus operationibus, quod eſt in cauſa, quòd multi errent.

Formam hanc, vel illam, adulterii argumentum eſſe certum, verum non eſt: quando forma quælibet etiam elegantiſsima, in naturalibus iſtis lapidibus contingere poſsit. Eſt quidem ſine dubitatione verum, perfectas pulcherrimáſque illas formas, ouum, lentem, oliuam, nucem iuglandem, aut tale quid aliud referentem, rariſsimè his lapidibus introduci: poſſe tamen contingere, experientia oſtendit.

Laminæ ſplendentes.) Quod Cluſius adulteratos lapides, laminas ſplendētes habere negat: equidem laminas, ſiue tunicas lapidis omnes & ſingulas, ſplendentes, quales in genuinis ſunt, effingi poſſe, difficile quidem, non tamen omnino impoſsibile eſſe nobis videtur. Quo deuenerit hoc tempore artificum induſtria, quàm mirandæ ſint in rebus fingendis aſtutorum hominum inuentiones, neminem ignorare puto. Adulterari gemmarum genus omne eum in modum, vt etiam ab his, qui impoſturas profitentur, difficillimè deprehendantur adulteria, apud ſcriptores gemmarios legimus. Quæcunque etiam de ſplendore, de ſoliditate & æqualitate corticis exterioris, de grauitate & leuitate, de laminarum ordine & identitate, déque lapidis ipſius ſubſtantia, Chriſtophorus Acoſta ſcripſit: & ipſe nihili prorſus facio. Sunt

haec

hæc ſine dubio omnia & ſingula, genuini lapidis Bezoar, Orientaliſque præſertim, admodum propria: poſſunt tamen ab ingenioſo impoſtore, arte talia fingi.

Quod adduxit Cigalinus experimentum, tunicarum lapidis tam interiorum, quàm exteriorum, pollice ſic detergendarum, vt puluiſculus abradatur tenuiſsimus, remaneantque nihilominus tunicæ ſplendentes: id & ipſe in his lapidibus, qui tunicis carent, ſed ſolidas habent internas partes omnes, non valere, exiſtimauit. Addo ipſe, verè poſſe etiam arte tales tunicas fingi, quæ etiam ſic abraſæ, ſplendeant nihilominus. Concauas illas laminas, quæ circa meditullium præcipuè ſunt, excipito, in quibus ſplendor & leuitas arte induci poſſe, vix crediderim: ſplendor enim & leuitas non niſi ex ſucco concreto & exſiccato, caloris medio, produci poteſt: quod in partibus illis internis, quibus ſtatim aliæ exiccandæ adiiciuntur, ſeruari poſſe ferè impoſsibile eſt, ſplendorque præcipuè, quare etiam internarum harum partium ſplendor, certius quodammodo ſignum apud nos eſt.

Et quod dixit Baccius, artificium cognoſci per lapidis elegantiam: cùm ſint naturales ruuidi & inæquales, vt qui ab hominis veſica extrahuntur, id ſua eiuſdem aſſertione reprehenditur, & ſine fide eſſe demonſtratur: qui cum aliis ſentiens, Orientales lapides eſſe elegantes, ſolidos & planos dixit: Occidentales è contrà ruuidos & inæquales. Dic tu, impoſtores vtriuſque

que generis lapides arte conficere, & quos voluerint conditiones vnicuique tradere. Nos verò lapides elegātissimos, solidos ac fermè splendentes ab hominis vesica, cùm fellea, tum vrinaria extractos vidisse, bonâ fide testari possumus. Proximis annis mulieris Illustris cadauer aperiri iussimus, in cuius vesicâ fellea, lapides plus minus quindecim inuenimus, formæ triangularis perfectæ omnes, valde lucidos & planè solidos, coloris flaui nigrescentis, cùm maculis nigrioribus hinc inde sparsis: quos certè artificem ingeniosum ex industria tales fecisse dixisses. Rarissima res hæc est, fateor, sed non impossibilis. Quapropter formas huiusmodi adeò pulchras lapidis Bezaar, imposturæ suspicionem facere concedimus, non autem certum testimonium esse.

Cauitas.) Quod Clusius scribit adulteratos lapides, puluerem in meditullio non continere, sed granulum, aut semē aliquod, supra quod Indi illum confecerunt: id mea opinione certum non est ex omni parte signum: tale enim quidpiam sine impostura in eis collectum esse posse, antea ostendimus.

Commistio cum calce.) Quod Christophorus Acosta addidit, madefactum lapidem, calce, vel alio tentorio affrictum, si colore viridi ac florido tinxerit, genuini argumentum esse; si nullo, vel liuido, falsi: hoc etiam infidam habet certitudinem. Peruani enim viridem non habent colorem, sed neque etiam omnes Orientales: quare

quare eorum tantum; qui virescunt, fieri hunc in modum poterit exploratio. Quanquã etiam arte confectos, virescentes lapides, frictione media, facilè satis, posse rem frictam tingere, eo persuaderi quisque poterit argumento, quod artificiosi colores facilimè tingant res contactas. Experiatur hoc qui voluerit, remque sic se habere inueniet. Color in rerum substantiam à natura introductus est, eum in modum cum illa mixtus, vt nullo possit auelli ingenio, nullaque vi extirpari, cùm sint res ferè omnes coloratæ, solidæ satis. Ab artificiosis color econtrà facillimè diuellitur, quia mixtio non fit naturalis, in qua ad minimas vsque, Aristotele magistro, vniuntur partes, sed partium potius quædam appositu. Quibus quidem iisdem argumentis & explorationi fides adimitur, quam Baccius fieri docuit, fricto lapide in planta manus cum saliua madefacta.

A flatu.) Modus quo cognosci possit lapis adulteratus, hic propositus fuit; manibus lapidem esse comprimẽdum, deinde spiritu inflandum: nam si aër aliquis permeat, adulterati lapidis indicium esse volũt: sin minus, genuinum illum esse dicendum. Sanè verò experimentum huiusmodi facere, impossibile prorsus fuerit, nisi priùs ab vtraque parte apertus fuerit lapis: eius exterior tunica solida valdè cùm sit, & meatibus huiusmodi per quas aër inflatus permeare possit, omnino carens: quod Garziam, qui primus ingenium hoc in medium attulit,

non animaduertisse, satis miramur. Quin etiam huius obseruationis medio, rei certitudinem aliquam habere nos minimè posse, non vno persuademur argumēto. In iis primum lapidibus, qui sua natura dictis laminis, siue tunicis carēt, suntque omni ex parte vnitim & solidè compacti (tales verò aliquos reperiri, nullus scriptorum exterorum negauit) vana est, & ex toto futilis exploratio huiusmodi. In iis deinde, qui distinctas habent tunicas, siue laminulas, res est admodum incerta: quòd poßint impostores laminulas illas arte sic effingere, vnamque alteri tali glutinis genere, apponere, quod glutinis craßities, aëri inflato, transitum ex toto impediat. Poterit hoc qui voluerit experiri. Neque item res hæc manifesta adeò est, vt de ipso experimento non dubitemus valdè: vel scilicet inflatum aërem per tunicas transeuntem, non benè percipientes: vel si eum percepimus, quod potiùs per spacium inter manus & lapidem existentem, pertransierit, dubitantes: Arctißimè comprimatur lapis in manu, & tamen tale ex neceßitate remanebit vacuum, per quod subtilißimus sua natura inflatus spiritus poßit pertransire.

A' dissolutione in aqua.) Inter conditiones veri germinique lapidis Bezaar, Serapio & Monardes, eam connumerarunt, (quam tamē hucusque experti non sumus) quod si in aqua diu detineatur, liquescere & in læuorem abire. Hoc si est, non dubito, quin lapidis veri Bezaar, certum

tum omnino sit signum. Nulli namque alii lapidi quod sciamus, aut legerimus, id euenit. Lemnia terra & Bolo Armena excepta. Quare si ex his lapidem aliquem, qui Bezaar similis sit, contingat: decipiemur quidem hac in exploratione, quia liquescet in aqua positus: sed minus malum erit adulterium huiusmodi, qui ex ea terræ specie sit confectus lapis, quæ & ipsa febribus aduersatur malignis, fuitque hunc in vsum à grauissimis scriptoribus Medicis commendata. Quæque fuerit alia terræ lapidísve species in conficiendo lapide sumpta, ea in aqua posita liquari haud poterit, totaque quia grauis aquæ fundum petet celerrimè. Non tamen absolutè adeò hoc accipi velim, quin lapidum & terræ cuiusuis specie dimissa, materiá aliquam in aqua liquescentem eligere impostores possint, & lapides conficere. Animaduertere tamen conuenit, sine terræ aut lapidum materia aliqua, substantiam quandam lapidi similem, non ita efformari posse, quin citò & facillimè adulterium deprehendatur, vbi diligens adhibeatur animaduersio.

Ab acu candente lapidi immissa.) Qui adulterium hoc manifestè cognosci existimarunt, acu aut ferro aliquo candente in lapidem immisso, si malus exierit odor, quod non contingit in genuino lapide: ii, id omne & totũ, quod fieri potest, mea opinione, nõ animaduerterunt. Sanè verò, malus qui exeat odor, imposturam sine dubio detegere non nego: nullus è contrà

odor, aut saltem non malus, certitudinem facere non existimo: componi cùm possint lapides ex rebus minimè odoratis, siue odorem malum nullum emittentibus. Porrò etiam verissimum cùm sit, odore quouis carere genuinos & veros lapides Bezaar: ex necessitate fateri conuenit, odorē quendam suauissimū emittentes lapides artificiosos esse & falsos: quod adnotasse tanti refert, quanti impostores ad fallendos idiotas, & præcipuè delicatiores mulieres, in hoc maximam reponere solent industriam, eiusmodique odores suauissimos magno artificio lapidibus inserunt, tali ingenio quemque sine dubio falli posse existimantes.

A' lapidis fragmentis.) At maximam adulterii certitudinem esse cùm Baccio fateri conuenit, si lapidis confracti fragmenta, terræ figulinæ, aut gypso fuerint similia & admodum dura: cùm tales in genuinis lapidibus non possint esse conditiones. Vereor ipse tamen, astutissimos impostores, ea, in his lapidibus conficiendis, vti diligentia, vt lapidum substantiam, naturalibus conditionibus, quam simillimā componant, imposturam omni ingenio abscondere studentes, conscii cum sint & certi, secus lapide fracto adulterium detectum iri, si dissimilem à naturali habuerint lapides substantiam.

A' magnitudine.) Maius ego testimonium huius lapidis imposturæ esse semper existimaui, excedentem eius quandam magnitudinem. Rarissima namque res est, vt ad talem tantámque

que magnitudinem excreſcat lapis hic. Id tamen in ſenſum accipio, vt extraordinaria admodum ſit magnitudo huiuſmodi: nam ad mali Arancii magnitudinem, aliquem lapidem Bezoar, aliquando perueniſſe docuerunt, vt audiuimus, ſcriptores fide digni: ea etiam adhibita animaduerſione, quod Peruani ſoli hanc magnitudinem ſuſcipere apti ſint: Orientales minimè. Neque enim nos huius magnitudinis Orientalem lapidem Bezaar, circumferri hucuſque vidimus: aut quòd alii obſeruauerint talem, legimus. Cæterum animaduertere conuenit, niſi quidpiam aliud ſuſpicionem magis augeat, aut certius rem determinet, certitudinem in hoc ſigno reponere, periculoſum eſſe: nihil horum in ipſa natura, impoſsibile prorſus eùm ſit.

Ab experimento in cane.) Eaſdem porrò dubitationes & difficultates habet propoſita ſecundo loco Cluſii exploratio. Nam experientiæ nomine indigna eſt talis exploratio, fidémque ideò meretur nullam: cuiuſque ſolius lapidis non omnium ſit experimentum. Adde in bruto non in homine fieri explorationem: multaque cani accidere poſſe, quæ homini non euenient. Adde item genuinum, & verum eſſe poſſe lapidem exploratum, tametſi nullum canis ſenſerit auxilium. Agens enim quoduis etiam naturale, in agendo aliquando deficit, ſuamque propriam non edit operationem: præſertim ſi paſſum in quod agit, nō fuerit rectè diſpoſitum.

Esse eapropter poterit, vt canis in quo recitatum sit experimentum, ad recipiendum à medicamento auxilium, sit minimè aptum, & quidem non vno nomine tantùm. Nihil denique moror, quin dicam, mirabilem illam aduersus venena facultatem lapidis Bezaar, ab Arabibus Medicis tantopere exaltatam, minimè hoc æuo fuisse obseruatam: quamuis febrium excellenti putredini, inimicam valdè illam esse, cognitum sit manifestè. His igitur febricitantibus vtilis esse poterit lapis ille Bezaar, qui oblatũ cani venenum euincere non potuit. Non ideò damnari lapis poterit, & adulterio condemnãdus, quia cani illi auxilio non fuerit: neque etiam econtrà genuinus prædicandus.

Dicat fortasse quispiam, vnam nobis offerri experientiam, cuius medio verus lapis Bezaar cognosci potest, & non modò ab his, qui ei sua natura similes sunt, & sine virtute; sed etiam ab omnibus adulteratis distingui. Experientiæ quidem ipsius vires, id suadere posse videntur, cuius vnius auxilio, occultas medicamentorum proprietates percipi & cognosci videntur. Certi tamen sumus, experientiam hoc in negotio nihil posse, etiãsi traditæ ab antiquioribus Medicis & Philosophis eius leges omnes ex toto obseruentur. Medicamenti genus vnum, si proponatur per experientiam explorandum, herba puta aliqua, semper & vbique erit eadem, à seipsa nequaquam diuersa, longoque propterea tempore in pluribus & diuersis animantibus in

vsum

vſum venire poterit: ſuęque eiuſdem ſpeciei copia nunquam deerit, perfectæque & veræ experientiæ leges omnes explebuntur, ſicque eius facultatis cognitio erit aliquando ex toto confirmata. Eiuſmodi omnia & ſingula nequeunt in lapidis Bezaar exploratione per experientiam obſeruari, propter impoſturas & adulteria non ſemper idem, ſed à ſeipſo ſæpiſsimè diuerſus cùm ſit: eundemque propterea effectum in omnibus ſemper & lõgo tempore minimè producturus: ſuaque quantitate modica, ad explendum experientiæ tempus omne, minimè ſuffecturus. Clarius rem hanc explico. Lapis vnus Bezaar pro hac experientia facienda proponatur, cuiuſuis etiam maioris magnitudinis ille fuerit, ad experientiam perficiendam ſufficere certè haud poterit: eoq; lapide iam ex toto conſumpto, quod pro paucis etiam ſufficiet experimentis, vix inchoatam eſſe dixeris experientiam. Donemus hæc cum vno lapide facta experimenta ex voto ſucceſsiſſe optima: alios ob id oblatos lapides omnes & ſingulos, eiuſdem cum illo bonitatis & præſtãtiæ eſſe, dicere haud poteris. De ſingulo igitur lapide ſumendum erit experimentum, nullique ante fides dabitur aliqua. Quin etiam dum lapidem iſtum hunc in modum explorant Medici, illum, exempli gratia, eis qui peſtilenti febre laborant, offerentes, animaduertant conuenit, ſolóne illo vtantur, vel etiam ſimul aliis medicamẽtis: ſi ſimul cum aliis eo vſi fuerint, non plus lapidi, in putredinis

extinctione, quàm aliis medicamentis tribuere poterunt. Neque signum habere possunt aliquod, cuius medio, relictis aliis medicamentis solum lapidem Bezaar extollant, eique vni victoriæ palmam tribuant, Ego sanè nullam, quæ id persuadeat, rationem video, qui sciam vnam solam naturam, vt censuit Hippocrates, morborum esse medicatricem. Quare & à pueris ipsis auxilia omnia quandoque recusantibus, & à rusticis multis eisdem ex toto carentibus, morbos eiusmodi grauissimos sæpè sola Natura depellit. Non licet igitur vnius lapidis Bezaar exploratione rectè succedente, alios omnes & singulos, vt bonos, veros & genuinos approbare. Neque econtrà vno inefficaci & falso deprehenso, reliqui omnes & singuli sunt, vt tales damnandi. Quapropter lapides Bezaar adulteratos, à veris & genuinis, experientiæ auxilio dictum in modum, cognosci & distingui haud posse, manifestè constare arbitror. Ad id ideo negotium redire videre est, vt omni ingenio cognoscantur & deprehendantur adulterati. Multis audiuimus propositos fuisse modos pro hac cognitione: qui quantum ad inueniendam rei veritatem valeant, & quæ fides eis sit danda, est à nobis iam explicatum.

Atque tandem, quoniam in veris dignoscendis lapidibus Bezaar, & imposturis circa eos factis deprehendendis, certo caremus signo, an ne igitur ex toto damnandi sunt lapides isti Bezaar, nullaque illis fides tribuenda? an etiam

sunt

ſunt ab arte nobiliſsima propterea eliminandi? minimè ſanè. Hæc cognitionis difficultas, Medicos, vt cautè incedant, admonet, & in lapidibus commendandis, ſeſe diligentiores præſtẽt, vndique proſpiciant, nullius quanquam potentis auctoritate moueantur, vtque adulteria & impoſturas detegant, totis viribus ſtudeant, & inuigilent. Quid nos hac in re ſentiamus, in medium proferemus, iudicent alii, qui iudicio valent & doctrina. Quare Medicorum rationalium imitatione, in morbis certo ſigno carentibus dignoſcendis, ad ſignorum, quam vocant, ſyndromen confugiemus, ſigniſque multis & minus dubiis in vnum collectis, probabiliorem quandam quæremus cognitionem, poſteaquã ex arte medica certam habere nequimus.

Lapide itaque aliquo Bezaar ad iudicandum nobis oblato, formam eius, colorem, & magnitudinem inprimis conſiderabimus diligenter, nullaque ab his adulterii ſuſpicione nobis oblata, lapidem ipſum per medium frangemus protinus, eiuſque intimam cauitatem, quam meditullium vocant, inſpiciemus, quæ ſi nihil, quod adulterium innuat, cõtinuerit, & puluiſculum, aut paleolam, aliorúmve quidpiam eorum, quæ poſsibilia eſſe dicta ſunt, habuerit, genuitatis & bonitatis, ſatis probabile erit argumentum: atque adhuc longè probabilius, ſi tunicas habuerit lapis, ſibi quidem ipſis ſtrictè adhærentes, ſed ad viſum conſpicuè diſtinctas, eiuſdem omnino coloris, ſplendoris, & ſubſtantiæ cum externa;

quæ si etiam pollice detersæ splendeant adhuc & subtilissimum puluerem emittant, sique fragmenta eius, vbi frangatur lapis, nihil extraneũ habuerint, nullumq́; odorem bonum malúmve emiserint: maiori, dubio procul, commendatione dignus erit lapis. In vniuersum signorum omnium syndromes erit colligenda, & signum quodque attentius ponderandum, eaque inter se comparanda omnia & singula, eaque etiam, quæ imposturam significant: lapisque ille commendandus, quem plura commendauerint signa, & probabilia magis, artificiosæ imposturæ suspicio, aut nihil penitus, aut saltem minus damnauerit. Qui si etiam in aqua positus liquefiet, maioris etiam approbationis voces merebitur. Quapropter ex his manifestè constare arbitror, quàm facilè & sæpè ii decipiantur Medici, qui in istis commendandis lapidibus, faciles adeò sunt, solaque eorum pulchritudine, aut etiam possidentium auctoritate freti, eos in vsum ducunt protinus. Dicent, arbitror, se his lapidibus frequentissimè vtentes, nocumentum quod fecerint aliquod adhuc non animaduertisse. Sed præsidium quod attulerint, idque certè an cognouerint, quæram ipse. Ex æquo enim & præsidia & nocumenta incerta esse, clarum est apud me, cùm præsertim alia simul in vsum veniant medicamenta. Hactenus Syluaticus.

Vt concludamus, Orientales, Occidentalibus in virtutis excellentia ab omnibus vno ore præferuntur: & Garzias ab horto, & Christophorus

phorus Acosta iis qui in Persia colliguntur primum locum tribuunt, tanquam iis quibus nulli bonitate comparari possint: & Mauritani adeo dextri sunt, vt facilè qua in regione nati sint, discernere & diiudicare possint. Quod verò Orientales reliquos omnes bonitate excellant, causam hanc Baccius affert: eò quòd in fronte aspectum Solis obtineant, qui rebus maiorem vigorem & virtutem infundit, respectu Occidentalium, qui resolutis per diei calorem partibus subtilioribus & alimentalibus, vapores adustiores, minusque efficaces accipiunt. Quare addit Gabelchoferus, multa quoque inibi prouenire, quæ in aliis orbis partibus nusquam comperiantur: cuiusmodi sunt, gemmæ, aromata, leones, tygrides, & quæ caloris copiam ampliorem expetunt. Inter Orientales, citrinos aliis Serapio anteposuit: colorem oliuæ habentes, Iosephus Acosta magis laudauit. Sic maioribus, minores (modò & cæteræ notæ correspondeant) omnium optimi & probatissimi, & mediocres à drachma vna ad duas cæteris præferuntur, licet contrarium suprà ex Garzia monuerimus. Et vt numero dicam, eos probo, quorum experientia facta est in homine, & quidem sine alterius medicamenti admixtione, vbi veneno exhibito, & puluere oblato, euadit.

DE

DE LAPIDIS HVIVS TEMPERAMENTO.

CAPVT XXXIII.

DE Lapidis huius temperamento, variæ & quidem diuersæ sunt auctorum opiniones: aliis, à tota substantia iuuare: aliis, à proprietate occulta: aliis, temperatum; aliis, frigidum & siccum statuentibus: aliis denique, certi nihil de eius temperamento adduci posse, censentibus, quare ipsos audiamus.

Equidem Arabum sententia, lapis Bezaar tota sui substantia operatur: hinc Serapio *a*, nomen Bezaar cadit super lapidem qui conuenit omnibus venenis calidis & frigidis, cum tota sui substantia: & *b* Auicenna, modos quatuor habet, quibus veneni actio impediri possit; quorum primus fit per quandam formam specificã, formæ veneni totaliter repugnantem, quod in lapide Bezoar, & Theriaca magna obseruatur, quare omnia venena tàm calida quàm frigida, seu quomodocunque aliter agentia sua venenositate denudare asserit. Et Petrus de Abano *c* de lapide agens, eius propriam ac specificam virtutem ad lethale venenum dicit, quæ subitò absq; vllo Medici ingenio à morte liberet. Hinc Fragosus cẽsuit de lapidis huius temperamento, certi nihil adduci posse, cùm non operetur per facultatem manifestã, sed per virtutem specificam: quare à tota substantia iuuare, etiam

sudo-

ſudorem copioſum mouendo, aſtruit Amicus *d*.

At Chainus, referẽte Manlio ad Cratonem *e*, voluit quidem proprietate occulta valere, ſed & certa proprietate Cor reſpiciente, cùm in cordibus illarum caprarũ reperiatur, ac experientia compertum ſit, quaſdam brutorum partes, ſimilibus hominum partibus, ratione ſimilitudinis conferre. Idem Manlius *f* ſubiicit: Quid ergò Chainus de lapide Bezoar? lapidem hunc temperatura non frigidum, & ſiccum, non maximè calidum, non maximè frigidum, quod multi arbitrantur, ſed ſymmetrum in calore & frigore, cùm neutra harum qualitatum corpus afficiat, ac venenis cùm calidis, tùm frigidis reſiſtat, ſpiritus cordis maximè reficiat, ſubſtantiamque ipſius corroboret proprietate occulta, ſeu facultate Bezoardica, vt loquebatur.

Eadem & Richardi ſententia: licet, ſcribit, de ortu nobis non admodùm conſtet, effectus tamen & operationes mirabiles experientia pluries confirmatæ, haudquaquam ſuſpectæ nobis eſſe debent, quin potius medicina eſt ſalubris & benedicta humanæ naturæ amiciſsima, ex qua incredibili ſympathia operationes ſuas mirabiles edit, non quòd calidus, humidus, frigidus, ſiccus ſit, cùm omnis ſaporis expers reperiatur.

At Brudus Luſitanus, Sultanicis aromatibus præfectus, Manlio ad Cratonem l. c. referente, cenſuit temperamento frigidum eſſe gradu primo verſus ſecundum: ſiccum in medio ſecundi, &

di, & vltrà. Reuera autem de ficcitate viſus eſt dubitare, cùm nunc in principio, non in fine ſecundi gradus eum ſiccum faceret, perſtitit tamen in medio ſecundi & vltrà. Sic Cæſar Claudinus *g* inter Alexipharmaca frigida recenſuit: Quæ opinio, Ryffio in ſua pharm. non placet, dùm à multis frigidus in ſecundo, & ſiccus tertio gradu cenſetur, his enim contradicere eos, qui loca illa longinqua perluſtrarunt, qui natura temperatos affirment: quare nec calefacere, nec ita potenter exiccare, quemadmodum alii lapides, idcircò eo nos tutiſsimè vti poſſe.

Boëtius *h* vult, in hoc lapide facultatem manifeſtam nullam præter eixccandi ac ſudorem mouendi, deprehendi: occultas verò quamplurimas. Nam nullum hoc tempore ad Venena, aliosque morbos difficiles prædicari prſtantius medicamentum lapide Bezoar, ſiue extrinſecus, ſiue intrinſecus adhibeatur.

Sed quæri poſſet, quomodo Medicinæ Bezahar operentur? Verùm conſiderandum primò venit, numquid remedia hæc ſint venenata, an ſalutaria, & vtrū indiſcriminatim & quocunq; modo medicamentis his vtī liceat. Galenus *i*, agēs de facultate Alexiteriorum & Alexipharmacorum, cenſuit medicamenta Alexiteria & Alexipharmaca, naturæ duplicis eſſe, ita vt ex corpore patiente, ſeu venenum corrumpens, ſeu deleterium medicamen tollant, idq; vel alterando, vel euacuando. Quæ alterant, aut vna qualitate, aut duarum coniugatione, aut tota ſubſtan-

substantia alterare. Quæ euacuant, aut per attractionem, aut per dissipationem euacuare: & quæ euacuant per attractionem, aut totius substantiæ similitudine, aut caliditate subtilium partium attrahere & euacuare, & sic quatuor esse differentias, duas alterantes, & duas euacuantes.

Addit insuper, Alexipharmaca, quæ deleteria medicamenta alterant, naturam habere mediam inter corpora patientia, & medicamenta ipsa lædentia, vt videlicet eadem sit proportio corporis ad facultatem Alexiteriam, quæ illius ad deleteriam: & rursus deleterii, ad alexiteriũ, quæ alexiterii ad corpus. Eapropter propemodum omnia quæ deleteriis aduersantur, si largius sumpta fuerint, grauiter animantis corpus oblædere. Quapropter ea moderatione quantitatis exhibere oportet, vt neq; copia nimia corpus offendant, neque exiguitate sua à deleteriis vincantur.

Auerrhoes *k* autem de hisce medicamentis, quæ ab Arabibus & ab ipso Bezohar dicuntur, verba faciens, voluit primo, medicamenta venena arcentia operari conuersim, hoc est, quia quædam permutant sua qualitate venenum, quando sunt contrariæ: & quædam hæc agere à tota substantia: & quædam hoc facere sua attractione. Dein, istas medicinas Bedazaricas non curare, nisi sumantur, cùm in corpore dispositio venenosa est, facta à veneno, & tunc corpori inferere virtutem contrariam, virtuti veneni, & sic

ſic curari venenum quaſi per accidens. Tertiò, dicit, idcircò quando homo ſanus hiſce medicamentis vtitur, fieri ipſi, ſicut venenum, quibuſdam exceptis, vt ſemine citri, & ſimilibus. Quartò addit, propterea Medicos dicere, Medicinas Bedazaricas eſſe media inter corpora & venena: quam ſententiam non probat, quia medium & extrema ſunt vnius generis: & ſi ſint eiuſdem generis, ergò ſimilia eſſe: quare non poterunt corpora, ſi ſint ſimilia, curari. Propterea rectiùs dici, Bedazar eſſe in fine contrarietatis cum veneno: quia medicatio contrarietatis ſemper debet attribui contrarietati. Poſtremò cauſam affert, quare hæc remedia ſanis obſint, & non proſint niſi quando in corpore eſt diſpoſitio venenoſa. Ratio hæc eſt, quia iſtæ Medicinæ duas operationes habent in corpore humano. Vna eſt, quando recipiuntur, non exiſtente in corpore diſpoſitione venenoſa, tunc enim operantur vt venena. Altera, quando in corpore eſt diſpoſitio venenoſa, & ſunt ſicut venenum ex vna parte, & medicina ex alia, ſiue dicas tunc vt contraria venenis operari. Et quia potuiſſet aliquis obiicere, abſurdum videri, idem medicamentum contrarias edere operationes: concludendo reſpondet, non eſſe extraneum ſiue inconueniens, vt dicatur, quòd diuerſificantur actiones vnius agentis, diuerſificatis diſpoſitionibus ſubiecti locorum: hoc eſt, dicere ratione variæ diſpoſitionis corporis, idem medicamentum contrarias edere operationes.

Ex

Ex hac Galeni & Auerrhois ſententia, duo eliciuntur, vt rectè quoque Mercurialis *l*: primùm, Alexipharmaca neque prorſus ſalutaria, neque prorſus lethalia; ſed media eſſe; & quæ ſunt lethalia, venenis, quæ verò ſalutaria, corporibus aſsimilari. Alterum, Bezaartica, venenatos iuuare, non venenatis nocere. Hinc Antonius Portus *m*, inter naturæ ſagaciſsimę arcana hoc vnum maximè putat, quòd Alexipharmaca, & Bezahardica medicamenta, vt Auerrhoës affirmat, id operari poſsint, vt in his qui venenum hauſerunt, venenum interimant, non venenatis autem, ſint inſtar veneni. Quarę Gabelchouerus *n* ſcribit, lapidem Bezoarticum non curare, niſi adſit diſpoſitio venenoſa in corpore à veneno, vel illi non abſimili producta: quia hi lapides corpori conferunt virtutem quandam, quæ eſt contraria virtuti veneni. Sunt enim medium quoddam inter corpus & venenum, ita vt ſint ex vna parte ſicut venenum, & ſicut medicina ex alia, non quòd ſint medicinæ ex parte, quâ ſunt venena: non enim abſurdum eſt actiones ſiue operationes diuerſas ab vno agente prodire, pro ſubiecti & locorum diſpoſitione varia. Vnde ſani homines ab eorum vſu abſtinere debent.

Quod & Cæſalpinus *o* haud dubiè voluit, dū lapidem hunc vim aliquam deleteriam continere, vt ſoleant Alexipharmaca, aſſerit: quod hoc ſigno comprobat, quod experientia conſtet, à lapide vero aſſumpto dentes nigreſcere,

vt suprà monuimus. Hactenùs de lapidis huius temperamento, & quomodo medicinę Bezaardicæ operentur.

a de temper. simpl. cap. 386. b in 6. quarti cap. de cura eius qui venenum in potu sumpsit. c lib. de venenis cap. 86. d de peste cap. 46. e epist. 191. f epist. 191. & ex eo à Bra. g de ingressu ad infirmos lib. 2. sect. 2. cap. 22. h lib. 2. de lapid. cap. 193. i 8. simp. 18. k 5. collect. 23. l de compos. medic. 23. m lib. 3. de peste cap. 12. n in annotat. super cap. 38. Baccii. o lib. 2. de metall. 46.

DE LAPIDIS BEZAARIS VERI, DOSI, SIVE QVANTITATE.

CAPVT XXXIV.

ALexipharmacorum quantitatem definire, difficile admodum est: nam si rationem spectemus, planè nullam habemus: si veterùm auctoritatem, ex iis nulla certa ratio inueniri potest. Non ergo mirum si de huiùs lapidis dosi ambigatur: aliis magnam probantibus, eò quòd nullam facultatem noxiam habere credant. Quare nonnulli, referente Cæsalpino, non timentes noxam ex medicamento, cui nulla sit qualitas insignis, ad grana triginta propinare audet; quam quantitatem Garzias a reprehendit: nam (addit) tametsi nullas noxias facultates hic lapis in se contineat, tutior tamen est eius exigua quantitas: atque etiam parua quantitate exhibere solent in Ormuz, nec sine periculo liberalius sumi dicunt: Hæc Garzias.

At, ut

At; vt Vlmus *b*, in Ormutz clarissimo sinus Persici emporio, ad grana decem perueniunt; si excesserint, subsequi noxam arbitrantur.

Improbat & Cæsalpinus, minimeque tutum asserit, cùm omnia metallica, & quæcunque venenis aduersantur; aliqua ex parte naturæ humanæ inimica sint: vtitur testimonio Galeni superiore capite adducto, qui talia in moderata quantitate probat, ne vel copia offendant, vel exiguitate sua à deleteriis vincantur. Deleteria autem vim inesse, ostendit, quia dentes nigros reddat. Probat ergò si ad imitationem eorum, qui circa Ormuz degunt, non nisi exigua quantitate exhibeatur: pondere enim trium granorum exhibent, & quotidie per plures menses in morbis diuturnis. At vrgente qualitate venenosa, satiùs ducit, si ampliore pondere sumatur, idque rarius, vt vnica vice aut altera venenum vincatur, tardare enim, & mollius agere periculosum esse.

Manlius in Epistola *c* ad Cratonem quærit, cur medicamentum hoc corroborans ac alexipharmacum, & omnibus suis facultatibus, vt putatur, innocuum, tam parua quantitate, & quasi trepidanter sumatur: Wittichius respondet, etiamsi nil nocere possit, tutiùs tamen in minori dosi sumi: quia, inquit, Ryff. in pharm. reform. sic natura commodiùs iuuatur, & morbo resistitur.

Nunc doses variantes subiiciamus.

Dosis minima est à grano vno, summa verò

drachma vna, vt nunc ostendemus: etenim Villanouanus *d* Arabũ Bezaar semilenticulę quantitate (alii quantitate vnius grani milii, legunt) in puluere sumptum, potentissimè à veneno liberare asserit: & Cardanus *e* Amatum reprehendens, quod duo posuerit, asserit se vidisse vnum tantum granum omnis veneni vim fregisse. Garzias vnum vel alterum quotidie in morbillis exhibet. Æthiopes, à grano incipiunt, & singulis annis granum vnũ addunt, bis quotannis assumentes, Hûeblino referẽte. At Iordanus *f* ab vno alteroque grano ad decem & duodecim accedit.

A' duobus granis ad decem, habita ratione ægri & morbi exhiberi solet, etsi dicant Æthiopes in Ormuz (ad maris vel sinus Persici fauces) & Corazone pondus triginta granorum sumere, Christoph. Acosta, ex Garzia.

Ad grana tria cum Monardi (qui nonnullis per dies aliquot, nonnullis per suos continuos menses quotidie exhibuit) Amatus & Cæsalpinus accedunt: at Vlmo, consueta quantitas triũ granorum pondus haud superat: grana tria parturientibus & aliis, Gabelchofer: tria vel quatuor grana, cũ aqua rosarum, Solinander *g* probat: tria, sex, aut duodecim grana, secundum arbitrium dantis, Fragosus.

A' granis quatuor ad duodecim, Brudus Lusitanus: à granis quatuor vsq; ad sex, Carolus *h* Gallus.

Grana quinque contra Napellum, probat Richardus

chardus *i*: tantundem in aqua Boraginis, ad ſudorem in febri continua, commendat Cornarus *k*: à granis quinque ad duodecim, poteſt tamen plus minúsve pro re nata ſumi, ſecundum Lonicerum.

Sex grana cum ſudorificis in lue Vngarica propinat *l*, Rulandus & Claudius *m* grana ſex, ex aqua florum citri, vel arantiorum, vel aqua roſarum cum acido citri aut lemonis exhibet: imò ad grana decem: & vbi nullus feruor adeſt, ex vino odorato dari poſſe, ſcribit. Verùm Diomedes Amicus *n* ſcribit doſin ſecundum opinionem omnium eſſe à granis ſex vſq; ad duodecim, ſe verò ſæpiùs in peſte ad viginti quatuor dediſſe.

Decem grana, Indi opulétiores ſanitatis cauſa diebus quinque continuis in ſtillatitio roſarum liquore maceratis, ſed poſt purgationem, & quidem bis in anno, Martio & Septembri aſſumunt, Garzia *o* monente; addit Paræus, eſſe qui triginta ſumant, cautiores tamen duodecim non excedere: & Portus *p* tantundem cum ſaccharo roſato aduersùs venena probat: quam doſin maiorem eſſe Richardus aſſerit.

Duodecim grana ad ſudorem propinat Arnoldus, & ex eo Scillerus *q*: tantundem in lue Vngarica, Rulandus; & Heurnius *r* in febri peſtilentiali, ſed aliis admixtis. Et quamuis Richardus maiorem doſin decem granorum frumenti eſſe velit, credit tamen etiam ſcrupulum vnum atque alterum, à ſanis abſque periculo.

aut nocumento aliquo ſumi poſſe, quare & Imperatorem Turcicum ſæpiùs in anno, etiam ſanitatis tempore aſſumere.

Drachmæ vnius pōdere Regulos ſumere, Abraham Luſitanus affirmat, Brudo referente: & Mercurialis ∫ drachm. vnā ſummā doſin ſtatuit.

Audiamus tandem & Syluaticum; quantitatem eius ſingula quaque vice ægrotantibus offerendam, non ita facilè fuerit determinare, ob opinionum obſeruatam varietatem. Nos ſanè iis non aſſentimur, qui medicamenti huius quantitatem, vnà cum Theriacæ quātitate præſcribendam volunt: diſpar omnino & maximè diuerſa cùm ſit huius vtriuſque medicamenti natura. Vim propriè Alexipharmacam habet Theriaca ipſa, cuius quantitatem cōuenientem qui exceſſerit, maximè ob id nocere Galenus cenſuit, quia naturam habet mediam inter corpora perpetientia & medicamenta ipſa lædentia: vt videlicet eadem ſit proportio corporis ad facultatem alexiteriam, quæ illius ad deleteriā: & rurſum deleterii ad alexiterium, quæ alexiterii ad corpus. Hanc facultatem præciſè lapis Bezaar non habet, tametſi venenis aduerſetur, & propterea eius vſus tutior eſt, nec in illius quantitatis oblatæ excedentia tale periculum contingit, Habet tamen & ipſe ſuæ conuenientis quantitatis terminos quoſdam, quos ſi multum exceſſeris, ægrotantibus detrimentum adferre non vno nomine poſsis: econtra, ſi multū infra ſteteris, minimè iuuabis. Eorūm igitur

Medi-

Medicorum opinionem non adprobo, qui vſque ad pondus granorum triginta, ſingula vice exhibendum eſſe voluerunt: idque non ea ratione damno, quod in hac quantitate, ægrotantium ſumptus nimium excedat: ſed quoniam puluere hoc multis diebus (non enim in febribus dictis, vnica aut iterata eius oblatio ſufficere poteſt) in tanta quantitate oblato, ventriculus omnis grauabitur, illamque quantitatem ſuſtinere non poterit, nec rectè diſtribuere: erit autem longè grauius erratum huiuſmodi in venenorum curatione, quæ huiuſmodi medicamentorum etiam eodem die repetitam oblationem ex neceſsitate poſtulat. Minùs etiam cum iis ſentio, qui huius lapidis trium granorum pondus excedere auſi non ſunt, quorum vnus fuit Monardes: certus cùm ſim paruã hanc quantitatem, eas vires habere non poſſe, quæ venenis & febrium dictarum excellenti putredini valdè reſiſtat & aduerſetur.

Dicat quis fortaſſe, longum vſum, quantitatis defectum reſarcire tandem poſſe: eſto, ſed cùm venena pernicioſiſsima ſint, & febris peſtilentis motus lethales celerrimi, tantas nõ dant inducias: ſique lentè cum eis pugnabis, oppugnaberis, non oppugnabis. Hac eadem ratione non ſunt ii audiẽdi, qui granum vnum, ad ſummum duo non excedunt. Serapionis auctoritatem hac in re maximi ipſe facio, qui duodecim granorum hordei pondus hoc eſſe voluit: quantitas meo iudicio, eius mediocritatis, quæ inter

multam & paruam media est, quæ suas vires contra morbos sæuissimos valenter exercere potest,& à ventriculo probè ferri & distribui.

Nolim tamen exactè adeò hanc quantitatis metam siue legem accipi, vt non possit illa, aut minoris ætatis, aut imbecilli ventriculi causa, alteriúsve cuiuspiam vrgentiæ, quadantenus diminui: infra tamen granorum septem pondus, subsistere neminem debere existimo. Itaque Christo: Acostæ sententiam in eo non recipio, quòd duo tantùm grana interim exhibenda esse censuit: eam tamen eius partem laudo, quæ ad decem vsque grana quantitatem hanc augeri posse, voluit. Qui igitur septem, qui decem,& qui duodecim grana offerenda determinarunt, mea opinione rectè determinarunt: hancque communem huius temporis Medicorum nostrorum sententiam esse video. Illud etiam scriptores omnes affirmasse legimus, atque à Medicis omnibus obseruari scimus, Peruani scilicet lapidis tanquã imbecillioris, paulò plùs exhibendum esse: minùs de Orientali, qui valentior est: hactenùs Syluaticus. Et hæc de pondere & dosi, qua lapis hic ab auctoribus exhibetur: ego verò ad grana quinque, etiam sex, ad summum nouem hactenus exhibui.

a lib.1.cap.45. idem Iordanus de peste tract.3. cap.9. *b* de occultis in re medica lib.4.cap.5. *c* 191. *d* de dosib.theriaca lib. & ex eo Penotus. *e* 3.de venen.2. *f* de peste tract.3.cap.9. *g* in consultat.sect.2.consi.60. *h* de feb.pest. tr.1. cap.30. *i* in epistol. & ex eo Cornarus & à Bra. *k* lib.obser.cap.32. *l* de lue Vngar.hist.30. *m* de ingressu

ingressu ad infirmos lib 2. sect. 2. cap. 22. *n* lib. de peste cap. 46. *o* item Fragosus, Paræus, VVittichius. *p* 3. de peste 12. *q* de peste Britan. sect. 2. cap. 7. *r* & ex eo à Bra. *s* de peste cap. 43.

DE PARTE QVAE EXHIBERI DEBET, TEMPORE, persona, & vtendi modo.

CAPVT XXXV.

DIctum fuit superius, lapidis cauitati puluisculum inclusum reperiri, quem maioris, quàm lapis efficaciæ esse Monardis *a*: at Fragosus *b*, eiusdem cum lapide facultatis asserit: Verùm cùm eiusdem cum lapide sit substantiæ, vt rectè Monardis *a*, idcirco & lapis, & in eius cauitate inclusus puluis exhiberi possunt.

Quo verò tempore sumi debeat, non omnes idem statuunt, sunt qui quouis anni tempore sine omni periculo exhiberi posse censent, vt Lonicerus *c*: quare Christoph. Acosta *d*, singulis quindecim diebus semel ad imitatiorum Persarum, qui vt saniores sint & vegetiores persistāt, singulis mensibus bis assumunt. Ormuz incolæ, vti iam suprà monuimus, Martio & Septembri mense, sed præmissa purgatione, quinque diebus continuis vtuntur: Æthiopes verò, tantùm bis in anno.

Quare, si quæratur, quo tempore ille ægrotantibus offerendus sit: Respondetur cum Syl-

ac propinat: quibusdam ꝫ in locis, ex lapide in puluerem comminuto, & aqua rosarum asperso, tabellæ conficiuntur, quæ in vsum asseruantur: sed consultius est, si lapis tunc, quando eius vsus esse debet, comminuatur (ita tamen, vt, monente Fragoso, instrumento aureo, aut argenteo radatur, ne terendo virtus ipsius exhalet) nam eiusmodi tabellę cum margaritis comminutis, cornu cerui & ossibus elephanti, &c. valdè adulterantur.

Cum medicamentis vomitum promouentibus, Amatus exhibet: & in hausto veneno, vomitoriis permiscere Mercurialis *a* iubet: in diuturnis & importunis morbis, quatuor vel quinque grana purganti pharmaco miscent. Verùm placet Syluatici sententia, qui censet vnà cum lapide Bezaar, aliud medicamenti genus miscendum non esse, quod & Arabes ipsi damnarunt: facilè enim euenire potest, vt ea medicamenta, quæ eandem in genere facultatem habent aduersus venena, ea inter se antipathiam aliquam habeant, secretiorémve inimicitiam adhuc non cognitam, quæ vtriusque medicamenti simul mixti actionem è vestigio impediat. Quin etiam Indi ipsi, qui primi medicamentum hoc cognouerunt & inuenerunt, illudque primi pariter in vsum medicum traduxerũt, eo simplicissimo & impermixto vti consueuerunt, quemadmodum ex sæpius citatis Indicis scriptoribus colligere est.

a lib. proprio. pollentiorum virium eiusdem materiæ,

Iorda-

Iordanus de peste tr. 3. cap. 9. *b* & Paræus. *c* in herbar. German. *d* cap. 21. *e* lib. de Bezoar. *f* de temper. simpl. cap. 386. *g* lib. proprio. *h* cap. 21. *i* de aromat. Indicis. k lib. 4. hist. natur. Ind. cap. 42. *l* in epistol. ad Monardem. *m* epist. 191. *n* in epist. *o* Fragosus & Sarracenus. *p* de peste. *q* de aromat. Ind. *r* Iordanus de peste. *s* Ryff. reform. *t* de peste cap. 46. *u* de rat. victus in acut. *x* lib. 3. de peste cap. 12. *y* de peste ca. 46. *z* Ryff. in pharmac. *a* de venenis cap. 12.

QVOMODO SANITATEM CONSERVET, ET SVDOREM promoueat, & num vtiliter id fiat.

CAPVT XXXVI.

LApidis huius intra corpus vsus est, vel ad sanitatem conseruãdam, vel morbos profligandos. Quare Ormuz incolæ opulentiores, vt iuuentam, & membrorum robur sibi cõseruent, posteaquam singulis annis bis Martio & Septembri mẽse se purgarint, subsequentibus diebus quinque continuis, huius lapidis in doses singulas grana decem, in rosarum liquore stillaticio macerata, hauriunt, Garzia *a* auctore: interdum nonnulli (eodem *b* monente) vsque ad triginta grana sumunt: & quidem auctore Christ. Acosta, ad præcautionem à morbis, cõseruationem sanitatis & iuuentutis: quare vt idem *c*, & Persæ dicuntur, singulis quindecim diebus semel, ad membrorum principum, & genitalium corroborationem sumere: sic enim se saniores & vegetiores persistere, sibi per-

ſuadent: Quinetiam (vt Boëtius *d* ſcribit) medicamentis purgantibus vehementioribus aliquot grana lapidis addunt, ne maligna illorum qualitas corpori obſit: hac enim ratione abſque dolore & noxa operatur medicamentum: quæ certè cautio vti non niſi prodeſſe poteſt, ita Medicis obſeruatu digna eſt: hæc ille. Imò vitæ humanæ robur; & iuuentutem conſeruare, & ſenium impedire poteſt, ſi Lonicero credimus, & ſi in anno aliquoties ſumatur; hominem à multis accidentibus præſeruat; quam ob cauſam, eodem teſte, Turcicus Imperator, ſæpiùs in anno aſſumere conſueuit. Refert quoque Manlius ad Cratonem *e*, ſe ex Abrahamo Luſitano auditione accepiſſe, Perſas ac Indos bis in anno exigua quantitate aſſumpta purgari: & Hüeblinus ex relatione Hyruſz teſtatur, Æthiopes opulentiores & magnates in India, quemadmodum & alios Ethnicos, pro ſingulari remedio ad ſanitatem conſeruandam, ſemel aut bis in anno hoc vti, à grano vno incipiendo & ſingulis annis quantitatem, vnius grani additione, augendo.

Sudorem mouere, ſunt qui aſſerant, & alii quidem laudabilem, alii lethalem, vel imperfectum. Etenim per ſudorem omne venenum deponere, ex Arnoldo Scillerus *f* refert: & Ryff, ſudores potenter mouere, & omnia maligna ad cutem pellere ſcribit: quemadmodum & Brudus Luſitanus *g* dicebat roborare virtutem vitalem, atque adeò adiuuando vim expultricem

cordis,

cordis, sudores prolicere: & Amicus *h*, sudorem copiosum mouendo, à tota substantia iuuat, si adulteratus non sit. Verùm contraria est Syluatici *i* & Saxoniæ sententia: Sic enim ille.

Sudores mouendi facultatem soli Orientali aliqui adscripserunt (qui Occidentalem aluum potiùs mouere, se obseruasse dixerunt) quam quidem venena ipsa sudore proritato superare, & extrà corpus pellere, fuère qui dixerũt: quod à nobis hucusque an verum sit, haud potuit obseruari, ac multorum annorum adhibita diligenti obseruatione innotescere haud potuit. Audiamus Saxoniam *k*. Reperio apud Scriptores, quòd eo sumpto sudor copiosus excitetur, post quem statim subleuentur: Ego tamen non vidi sudorem prorumpentem: vel si apparebat, erat sudor imperfectus. Idem *l*, sudorem tantùm lethalem, & diaphoreticum, nõ salutarem se vidisse scribit, quare seriò dehortatur omnes à lapidis huius vsu, sanctè affirmãs se nihil commodi, etiam ex optimo credito, percipere potuisse. Hinc ex mineralibus ὀλιγοϑενοῖς quidem, sed maligna qualitate præditis, hunc cõfectum esse, quidam suspicantur. Fateor equidem me aliquoties vsum esse, sed plerumq; euenisse quod Saxonia scribit, vel non erupisse sudorem, vel imperfectum fuisse. Et Io. Baptista Syluaticus *m* credit hunc lapidem non ex se sudorem mouere, sed quod eo exhibito sudor moueatur, id euenire vel à natura, vel ab alia causa.

a Ex hoc Fragosus, Paræus, Cæsalpinus de metallicis,

VVittichius, Ryff. Boëtius de lapid. *b* Paræus, Cæsalpin. *c* ex Acosta, Ryff. *d* de lapidib. *e* epist. 191. *f* de peste Britan. sect. 2. cap. 7. *g* referente Manlio ad Cratonem epist. 191. *h* de peste cap. 46. *i* lib. controuers. 93. *k* lib. de febrib. cap. 37. *l* lib. de plica cap. 59. *m* in controuers. 93.

QVIBVS IN MORBIS VSVRPARI DEBEAT.

CAPVT XXXVII.

ETsi lapidis huius præcipuus vsus sit contra venena & morbos venenatos & contagiosos, ita vt Monardes, contra omnes morbos, quibus materia aut humor inest venenosus prodesse asserat: Lusitani tamen, referente Cæsalpino, ab Indis edocti, huius lapidis vsum, ad multos alios morbos, quàm ad venena transtulerunt, & post vniuersales purgationes, ieiuno ventriculo sæpiùs propinant. Quare & Richardus, morbis ferè omnibus & præsertim venenosis auxiliari, ex aliorum sententia, tradit. Et Crato *a*, in magnis morbis eo se feliciter vsum esse, scribit. Attamen in omnis generis morbis, sine omni periculo exhiberi vult Lonicerus: & quidam affirmare audet, huic lapidi cõtrarietatem propriam & determinatam contra quosuis morbos inesse, illumque cum omnibus morbis antipathiam habere. Et sanè nullus plures morbos enumerauit, ab huius lapidis vsu depulsos, ipso Christophoro Acosta, qui Medicos in vniuersa India eo vti, sicuti & in Persia, Arabia & China ostendit. Quare ordine nunc, quibus

quibus in morbis vſurpetur, ex auctoribus recenſeamus.

Deploratos, atque à Medicis derelictos, huius vſu, priſtinæ ſanitati reſtitutos fuiſſe, intelligo, ait Garzias *b*: idem addit, hoc defatigatos & debiles ad robur conciliandum, & carnem augendam vti. Imò in chronicis & diuturnis morbis commendatur, vt probat exemplum à Richardo propoſitum, quod infrà adponemus. Nunc ad particulares morbos, à capite facto initio.

Vertigini prodeſt, auctore Monardi & Cæſalpino.

Epilepticis pueris plurimis profuit, Monardes: vel cum, vel ſine lacte datum, Paludanus: quare contra Epilepſiam efficax, Lacunę & Cęſalpino: in Epilepſia ab aliis laudari, ait Brudus. Sed quid Boëtius bb? Ad epilepſiam, morbúmque ſacrũ, ſiue adultos, ſiue infantes oppugnet, non parum iuuat. Infantibus lactantibus datur cum lacte: adultioribus & viris, cum aqua lilii conuallium, pæoniæ, aut tiliæ. Pueris, pondere granorum duorum, viris triplum aut quadruplum, aut etiã plus, pro morbi & corporis conſtitutione offertur.

Ad Cordis affectus huius etiam vſus eſt, quare Solinander *c* aſſerit, certũ eſſe ipſius vſu vires Cordis mirum in modum refici: hinc in Cordis ægritudinibus, Orientalis inſignes facultates obtinet. Quare omnibus affectibus Cordis mirè auxiliari, ſi à granis quatuor ad decẽ cum liquo-

re conuenienti propinetur, Boëtius refert: quare ad Syncopen, in ipso paroxysmo, aut paulo ante ex aqua rosácea, si febris adsit, si absit, ex aqua Cardui benedicti, melissæ, scorsoneræ, aut florum garyophillorũ, granorum quatuor pondere propinat.

Animi deliquio (ex quacunque causâ, Lonicerus) diuturnio (quod per interualla repetit, addit Cæsalpinus) pollinis grana tria in aqua Buglossæ, medentur, Monardes.

Palpitationi confert: Quare sic Chainus, referente Manlio ad Cratonem *d*: Cordis spiritus maximè reficit, substantiamque ipsius corroborat, proprietate occulta, siue facultate Bezoartica: & aduersus palpitationem conducit, non tenuium partium ratione, sed certa proprietate cor respiciente, cum in cordibus caprarum illarum reperiatur, ac experientia compertum sit, quasdam brutorum partes, similibus hominum partibus ratione similitudinis conferre: Et Brudus Lusitanus, eodem Manlio *d* referente, aiebat, roborare virtutem vitalem & adiuuando Cordis vim expultricem, sudores prolicere: & ab aliis in palpitatione Cordis, & animi deliquio laudari. Idcirco Boëtius, quotidie mane ieiuno stomacho grana duo cum aqua melissæ oblata, multum prodesse asserit. Hinc Heurnius *e* inter Cor roborantia, si calor subsit, Bezoare lapide vtitur: vino item ex variis parato, singulis dosibus parùm lapidis Bezoar addere iubet. Electuarium quoque subiungit, ex margaritis, hyacin-

hyacintho, moſcho & aliis, quibus Bezoaris ſcrupulum admiſcet. Idem in ſua ad praxin methodo *f* inter ea quæ cor humidum alterant & roborant, lapidem Bezaar, & Hyacinthum refert. Et Guil. Fabricius *g* inter cor corroborantia & Syncopen in Dyſenteria auertẽtia recenſet. Gregorius Horſtius, aliàs apud Gieſſanos Profeſſor, nunc verò Reipub. Vlmenſis Archiater, amicus noſter ſingularis, inter Cardiaca *h*, & quidem ea quæ tetros vapores expurgãdo, cordis robur firmant, imò inter medicamenta occulta vi alterantia, repoſuit. Quare delicatioribus fœminis, quæ vel cordis ſaltu afficiuntur, & iis præſertim, quæ melãcholicæ ſunt, quibúsve ſemen corruptum eſt, exhibet Roderius à Caſtro *i*: aſſumuntur, inquit, ſingulo mane quinque vel ſex grana, in ſubtiliſsimum puluerem redacta, & aqua aperiente vel conuenienti diſſoluta: vel admiſcentur conſeruæ Adianti, ſeu Boraginis, & parùm aquæ eiuſdem herbæ, ſuperbibitur: aut tabellæ concinnantur, vtiliter, etiam adhiberi alicui ex Electuariis ex chalybe confectis, aut rotulis cordialibus & aperientibus. Sed hîc quæri poſſet, an non illa medicamenta, quibus hic lapis miſcetur, abſque huius lapidis admiſtione, idem præſtare poſsint: & ſi poſsint, cur hic, ad pretiũ fortè augendum, additur; vel ſi hic lapis tantarum virium, cur non ſolus exhibeatur.

Pleuriticis & Peripneumonicis, multũ conferre, à fide dignis Brudus accepit. Et Amatus,

lateris dolorem peruicacē, ètiam maligna qualitate admixta, curauit: in quo casu, cum aqua Scabiosæ, aut Cardui Benedicti, Gabelchouerus vtendum censet. Quare Pleuritidem deploratam sanare, Lonicerus asserit: & sanè in Galliis, generosum quendam pleuriticum, à Medicis derelictum, hoc sanitati restitutum fuisse, mihi relatum fuit; verùm, felix is Medicus est, qui in declinatione morbi vocatur.

Ictero mederi, auctor est Auenzoar *k*: testatur enim se hoc vno medicamento, quendam (qui periculosissimum venenum ingurgitarat, quod cùm biliosum esset, protinus vniuerso corpori auriginē induxisse) granis tribus cum vnciis quinque aquæ cucurbitæ exhibitis, curasse. Verùm loquitur Auenzoar de eo Bezoare, qui ex cerui lacrymis condensatis generatur. Attamen, cùm hic, de quo loquimur, lapis, fellis obstructionem tollat, Monarde monente, idcirco & Icterum curat secundum Lonicerum: & Crato *l*, cuidam Icteritia laboranti dedit, quem vrinam nigram, atramenti instar, minxisse vidit, & melius habuisse affirmat. Quin & Cholericæ passioni, autore Christ. Acosta, medetur.

Appetitum prostratum, eodem auctore corrigit: quare ad stomachi vexationes Lusitani, memorante Cæsalpino, propinant. Relatu dignum, quod Ludouicus Guyon *m* ex Theueto refert, pellem huius animalis, ipsi ventriculo, aduersùs ipsius dolores, & eiusdem deprauatam concoctionem imponi, eiusmodi enim

mor-

morbis, etiam in decrepitis mederi.

Colicam & ventris dolores tollit, Lonicerus.

Dysenteriæ vtilem, & in epidemica dysenteria Lugduni feliciter se vsum, Philipertus Sarracenus Medicus Lugdunensis, amicus noster, ad nos perscripsit. & Guil. Fabricius *n* asserit, se experientia edoctum, lapidem bezoar in dysenteria præstantissimum esse; cuius historiam infrà adponemus. Sed idem & pomo odorifero quo præseruationis causa vti liceat, multis aliis lapidem bezoar addit.

Vermes necat, Christ. Acosta *o*, quod *p* & Mõtanus, & Amatus suis scriptis tradidere: contra hos enim admirabilis efficaciæ, cùm eos expellat, & à symptomatibus quæ parere solent, liberet, Monardes: si nulla febris adsit, ex vino datum, Amato *q*: si febris adsit, cum aqua stillatitia portulacę, Fragoso: vel cum succo limonum, vel citri, vel eorundem syrupo, Ryff; & quidem in infantibus grana tria, Lonicerus præscribit: & Boëtius ad vermes & tineas felici successu cum aqua graminis, aut cardui benedicti, solum lapidem propinari affirmat.

Calculum renum eiicit (atterit Brudus) in vesica comminuit pollen ex vino propinatum, Lacuna: quare renum ac vesicæ vrinam, & ex iis viscidam materiam pellit, referente Acosta.

Ad Vteri molestias, Lusitani propinant, Cæsalpinus: quare mensium obstructiones tollit, Monardi: & in vteri strangulatu, prodest sumere grana sex Bezoar orientalis cum aqua Ar-

temisiæ, auctore Roderico à Castro *r*.

Partum facilitat, & secundas pellit, Christophorus Acosta: tria huius grana cum aqua liliorum alborum, betonicæ vel pulegii, parturientibus exhibita, secundas remorantes, certo experimento educunt, vt Gabelchoferus asserit.

In Morbis Melancholicis inueteratis, Indi, Ormutz & Corasone incolæ vtuntur, Garzias *s*: sic Iordanus *t*, veterrimis melancholicorũ morbis succurrere, asserit: & quidem caput, cerebrum, & cor afficientibus, Ryff. Quare Abrahamus Medicus Lusitanus, qui in India annis aliquot egit, asseruit à Regulis ipsis, ibi lapidis huius drachmam vnam, ad expurgandam infernè bilem atram sumi: quod etiam à Lusitanis frequenter audiuerit: hæc Brudus. Monardes *u* in mœstitia & melancholia, & melancholicis animi deliquio afflictis, tria grana ex aqua Buglossæ, propinat. Sic & Boëtio, ad melancholicos humores domandos, siue vniuersum corpus, siue eius duntaxat partem nempe caput occupent, miros effectus præbet, & cutis vitia ab iis causata tanquã præsens remedium sanat. Et Solinander *x*, aduersus omnes melancholicos morbos probat, certoque ipsius vsu cordis vires mirum in modum refici: quare nobili cuidam puellæ à qualicunque purgatione iubet tria, vel quatuor grana puluerisata, in tantilla aqua rosacea odora exhibere. Idem comprobat *y* Franciscus Hildeshemius, his verbis: lapis Bezoar contra omnes affectus melancholicos confert,

& certum eſt ipſius vſu omnis cordis ac corporis vires, mirum in modum refici. Quare in melancholia hypochõdriaca, poſt aſſumptam purgationem, ſemper tria vel quatuor grana lapidis Bezoar ac tria grana Ambræ gryſiæ in aqua boraginis ac buglosſę ſuperbibat, in qua aliquoties aurum ignitum extinctum ſit, vt hoc pacto cor corroboretur, ac tanto minus purgans medicamentum de viribus ac ſubſtantia corporis auferat ac tollat: hæc ille. Imò iis, qui abſque cauſa manifeſta mœſti ſunt, & anguſtiis oppreſſi, plurimum confert, quos reficit & exhilarat, Gabelchofer. Quare Heurnius z, lapis Bezoar inſperatam quandam lætitiam ſubitò affundit, eo ipſo die, quo fuerit hauſtus: & mox: cordis & hepatis ſanguinem mundant, Myrobalani chebuli & Indi, & Bezoar lapis, & Hyacinthus. Et vt caput hoc concludamus, lapis hic ad omnes diuturnos & importunos morbos, etiam qui à flatu originem ducũt, Panaceæ inſtar eſt, ſi præuia purgatione, per aliquot dies mane exhibeatur, modò Boëtio credamus. Fateor, me contra anxietates, aliquoties fœliciter ad grana ſex, etiã nouem exhibuiſſe.

a lib. de præſer. à feb. peſtilent. *b* ex eo VVittichius: Ryff, omnes à Medicis derelictos curat. *bb* lib. 2. de lapid. cap. 139. & Quercetanus in ſua Tetrade, in epilepſia exhibet opiatam corroborãtem ex variis capitalibus, tam ſimplicibus quàm cõpoſitis proponit, cui Lapidis Bezaaris veri ſcrupulum vnum addit. *c* conſil. ſect. 2. conſ. 60. *d* epiſt. 191. *e* cap. de palpitatione cordis. *f* lib. 2. cap. 5. *g* lib. de dyſent. cap. 16. *h* diſp. de medicam. diſp. 4. th. 33. & diſp. 5. th. 16. *i* de morb. mulieb. part. 2. lib. 2. cap.

cap.5. k lib.1.& ex eo Io.Agric. l consil.174 & ex eo Gabelhof. m lib.5.diuers.lect.cap.17. n lib.de dysent. cap.10. o Monardis, Lonicer. Paludanus. p Richard. q & ex eo Gabelhof. r de morb. muliebr. part. 2. lib. 2. cap.1. s Paræus, VVittichius, Cæsalpin. metall. Fragos. t de pest.tr.3.cap.9. u lib.2.de lapid.cap.193. x consil sect 2.consil.60. y in Spicilegio 2.in consil.de melanchol.hypochond. à Christ. Henrico Ayrero cuidam dato. z lib.2.suæ meth.ad prax.cap.5,

AN IN FEBRIBVS IPSIVS VSVS ESSE DEBEAT.

CAPVT XXXIIX.

CVm febrium diuersa sint genera, alię quidem febres veræ, aliæ symptomaticæ, aliæ malignæ & cōtagiosæ, in earum cura alii probant, alii improbant. Amatus scribit, in febrium paroxysmis datum, sudorem excitando, à febre plerunque liberare. Sic Chainus dicebat, Manlio referente, non exhibendum in febribus non malignis, nisi post vniuersales euacuationes ac exobstructiones, alioqui agitare humores peccantes, & fieri vehiculum ipsorum ad locum affectum: tempore igitur opportuno tātummodo ad ipsius cordis corroborationem propinandum esse.

Febres putridæ: Augenius *a* reprehendit eos, qui putant non solùm pestilentibus ac venenatis, sed in vniuersum putridis febribus opitulari: insuper redarguit quendam, qui peruerso iudicio, nō modò in putridis febribus omnibus non pestilentibus, sed etiam passim in cunctis morbis, aut à materia, aut citrà materiam,

eius

eius antidoti scilicet lapidis Bezaar vsum admittebat: cùm vnicuique morbo, propria & determinata contrarietas insit, quam lapis ille cum putrida febre, omnibusque morbis antipathiam non habeat.

Febris quartana: Quartanis conuenire posse, arbitratur Garzias *b*: & quartanam pellere ait Ryff: quare Lusitani in quartana sæpius exhibent, Cæsalpinus. Verùm Boëtius *c*, etsi quartanam febrim non sanet, tamen eius aufert Symptomata: nam animi mœrores, anxietates, cordisque affectus, quæ in istis febribus vulgaria sunt, lenit & aufert.

Febris catarrhosa: in febri catarrhosa in Hispania, lapis Bezoar plurimùm profuit, quo & Imperator, & alii, quibus ad manus fuit, vsi sunt, Crato *d*.

Febres malignę *e*. Aduersus febres malignas & epidemicas, commendant Monardis, Acosta & Lacuna: & in aqua acetosæ Lusitani propinant, Cæsalp. Fragosus: earum malignitatem extinguendo, Amatus: contra has vtilis etiam est aqua, in qua lapis hic maceratus est, Monardes: malignitatem omnium febrium extinguere, protestatur Monardes, referente Diomede Amico *f*: quare in febribus pestilentialibus, siue malignis Montanus, & Amatus *g* commendant, infrà historiam recitabimus; & inter præseruantia in febri pestilenti, Theriacam, Mithridarium, lapidem Bezaar, Matthæus *h* recensuit. Mercatus *i* agens de medicamentis, febri mali-

gnæ

gnæ analogis, his, inquit, adiungitur lapis nu-per ex Lusitanorum India apportatus, qui Be-zoar ab effectu appellatur, quibus singu-lis vicibus grana quatuor aut quinque porri-gere oportet, aqua aut syrupo, aut iuscuo ali-quo excepta. Augenius *k* febres pestilentes Be-zoardicis indigere scripsit, quæ putridis conue-niunt, vocat autem Bezoardica, Theriacam ex Galeno ad Pisonem, & Bolum armenam ex 9. simplicium, lapidis verò huius non meminit.

Aut vt Gallus *l*, desumuntur ex ipso Bezahar pro singula vice gra. quatuor vsque ad sex gra-na, cum vino albo odorato, aut alio aliquo con-uenienti liquore, veluti est aqua acetosæ, tor-mentillæ, Scorzoneræ (scil. in febre maligna) iteraturque hoc medicamentum, bis, ter, qua-ter, plus & minus, prout necessitas & opes assu-mentis exigunt: ac si quis huius frustulum in ore deferat, is nunquam contagioso morbo & & pestilenti, aut ab aliquo veneno affici poterit. Et Roberetus in febre petechiosa laudat.

In febre, quam stigmata rubra comitantur, & pulicum morsus instar per cutim aspersa appa-rent, probat Monardis. At Syluaticus *m*, osten-dit lapidis Bezoar vsum non esse tutum in febri-bus exanthematibus coniunctis, si detur ad su-dorem mouendum, quem ex se non mouere creditur, his verbis. Quo tempore exanthema-ta erumpere solent, crudus adhuc est vtpluri-mùm morbus, neque tunc sudores mouere re-ctum est ac tutum: & mox subiungit: cæterum

in fe-

In febribus quoque huiusmodi, lapidem istum exhibitum sudorem ex se mouisse, etiam longo tempore ac multorum annorum adhibita diligenti obseruatione, innotescere haud potuit: ita vt in eam tandem circa hanc rem deuenerimus deliberationem, non ex se mouere sudorem hunc lapidem, sed euenire interim, vt eo exhibito, vel à natura, vel ab alia causa, sudor moueatur.

Ast longè aliter Boëtius *n* sentit, cuius verba adponamus: Pestē febriumq; pestilentiū virus, etiam earum quæ exanthemata, petechias, herpetes & papulas malignas producunt, cito ac miraculi instar compescit ac extinguit, ad quos affectus Indi quotidie cum aqua rosarum, pulverem duorum granorum pondere, propinant. Mihi exigua dosis videtur, vbi febres iam in statu, aut prope statum sunt. Soleo tum sex, aut octo grana magna vtilitate cum aquæ Acetosæ vncia vna quotidie, donec vel sudore, vel vrinæ profluuio melius habeat æger, propinare, eumque ab omni potu alio per horam arcere, ne alterius potus accessu, actio ipsius lapidis hebetetur, aut impediatur. Meo enim iudicio errant vehementer, qui vel ante, vel post eius sumptionem, aliquid ægro offerunt; etiamsi id æquale viribus lapidi putetur. Nam rerum sæpe occultus dissensus est, nec homini notus, & talis, qui effectum optatum impediat & prohibeat, quem vtraque res seorsim vsurpata produxisset. Qui id non capit, Spiritus vitrioli & spiritus tartari anti-

antipathiam perpendat: vterque enim istorum acidissimus & acutissimus est. Si misceas, utriusque acrimonia perit, & liquor redditur insipidus. Suadeo igitur, vt nobile istud medicamentum perpetuo solum, si eius certum cõmodum desideretur, exhibeatur: hæc ille. Omnium *o* febrium symptomata, animi mœrores, anxietates & cordis affectus curat, quatuor granorum pondere ex conuenienti liquore sumptus. Verùm Mindererus *p* lapidi Bezoardico soli, ne in febre quidem simpliciter austeriore, vel parum maligna, nedum in pestilente fidere vnquam vel voluit vel potuit, eò quòd lapides ex equo excretos Bezoardicis simulacro, colore, substantia ac nitore æquiparandos, excretos vidit, verum tamen lapidem Bezoar non contemnit, ne cum aliorum doctissimorum virorum experientiis certare videatur. At consimilia figmenta plura in Medicinam clam irrepsisse, quæ vana spe & medicos & ægros, non modò aliquando frustra lactarunt, sed etiam funebri exitu præcipitarunt, &c.

a epist. tom. 1. lib. 9. epist. 1. & 2. *b* ex eo Paræus & VVittichius. *c* lib. 2. de lapid. cap. 193. *d* epist. 105. *e* feb. malign. & diuturnis, Lonicerus. *f* de pest. cap. 40. *g* centur. 3. cur. 74. Rulandus. *h* de febrib. pestil. *i* lib. 7. de febr. *k* tom. 3. lib. 4. epist. 10. *l* de feb. pest. tr. 1. cap. 30. *m* in controuers. 93. *n* lib. 2. de lapidib. cap. 193. *o* Heningus Scheuneman. lib. de morbo sulphureo cagastrico, sect. 2. cap. 4. *p* lib. de peste pag. 221.

AN

AN IN PESTE HVIVS VSVS ESSE POSSIT.

CAPVT XXXIX.

LApidis huius in pestis & præcautione & curatione; vsus à quibusdam commendantur: quare inter medicamenta Bezaartica pestis venenum superantia, lapidem Bezaar, margaritas, os de corde cerui &c. Portus *a* recenset: hinc plerique pestis tempore lapidis huius fragmentum in ore gestant, tum quando à veneno, aut venenosa aliqua materia, sibi metuunt, Monardè referente: hic cum aquis violarum, rosarum sumptus, à peste mirè defendit, & posset tingi cornu monocerotis in aquis prædictis, cum ipso lapide exhibendum, ex sententia Fornesii, in suo de peste libello. Quare contrà omne genus veneni ac pestilentiam ex hoc & aqua rosarum tabellæ ab Andernaco parantur *b*: & Gabelchofer, tempore pestis in Officinis benè constitutis tabulas, quæ miram vtilitatem præstant, præparari asserit.

Pesti medetur, Monardis: admirabilis contrà pestem, Lacuna: imò certiùs auxilium & remedium non habetur, quàm huius lapidis puluis exhibitus, potenter enim sudore venenum è corpore expellit, Lonicerus. Fallopius, referente Wittichio, affirmat hoc medicamentum in peste omnia superare, & se in peste Ferrariensi, multos hoc lapide exhibito conseruasse testa-

tur: & Manardus, vt Diomedes Amicus c recitat, de eo in peste Germanica periculum fecit, à qua qui illo vsi, curati & præseruati fuere, cæteri minimè. Rulandus d sudorificum præscripsit, quia dicit, alexipharmacum esse, malignitatem pestilentem ocyssimè conterens: tale est; lapidis Bezaar scrupulus semis, pulueris rubei Cæsaris, cornu cerui vsti drachmam vnam ex aquis scabiosæ, cardui benedicti, propinat. Sed quæso cur puluis rubeus additur, si Bezoar solus hoc præstare possit? Et Mercurialis e, quæ cor muniunt aduersus venenum & intrinsecùs adhibentur, sunt bolus armenus, lapis Bezoarius, puluis cornu vnicornis, cornu ceruini, corallorum rubeorum, dictamni cretici, quorum pulu erum dosis est ad summum drachmæ vnius, & sumitur huiusmodi puluis cum vino; quemadmodum Galenus Bolũ armenum etiã in febribus cum vino dabat. Quare in peste huius lapidis efficaciam magis manifestè apparere, quàm in nulla re alia, exemplis Monardis ostendit, quæ infrà Lector inueniet.

Crato in libello de præcautione à febri pestilentiali, inquit: Bezoar lapis in acutis magni fit, sed quantum ego obseruare potui, non præstat hoc in isto casu, quod ab eo expectatur, quanquam in aliis magnis morbis eo fœliciter me vsum esse, sciam. Quòd si tamen maiori in quantitate daretur, nõ dubitarem etiam in peste eum profuturum, quod in cæteris venenis facit (vide finem capitis præcedentis.) Ibidem adponit

pulue-

puluerem præseruantem Vienensium, qui lapidis Bezoar scrupulos quatuor recipit.

Sed distinctio fortè adhiberi potest, à tempore desumpta: Brudus enim Lusitanus, referente Manlio *f* in febris pestilentialis initio magno cum ægrorum commodo exhiberi, expertus est: in augmento verò datum, non tantùm non iuuare, sed nocere etiam. Eandem cum Brudo distinctionem Chainus adhibebat.

Audiamus Herculem Saxoniam *g*, qui huic non multum tribuit. Inter cardiaca medicamenta, quæ in pestiferis administrari solent, est lapis Bezoarticus ab Arabibus celebratissimus, & nostris temporibus à Ioãne Manardo & Garzia ab horto: de quo lapide contra febres pestiferas & omne venenum plura dicuntur: ego tamen, vt ingenuè dicam, dùm Venetiis practicarer, maximam huius copiam consumpsi, nec egregiam operam sensi: scio plurimos, quibus exhibui fuisse sanatos, sed non retuli in lapidem. Causa, quia reperio apud scriptores, quòd eo sumpto sudor copiosus excitetur, post quem statim subleuentur: ego tamen non vidi sudorem prorumpentem: vel si apparebat, erat sudor imperfectus. Itaque quantum ad me, abieci omnem spem huius lapidis in his febribus. Fieri potest, vt ego inciderim in sophisticum adulterium, sed cùm Venetiis medicinam facerem in primatum ædibus, persuadebant esse omnium excellentissimum. Itaque si genuinus reperitur, fortè habet illas dotes, quas tribuunt:

notæ tamen non possunt ita tuto proponi.

Quid Crato *h*; Bezoar in peste parùm conferre animaduerti: & alibi *i*: hoc satis constat, Turcas in Terra lemnia vti, nec terræ lemniæ, sicuti etiam lapidi Bezoar, vllam vim contra pestem tribuunt. At contra Hornio *k*, lapis bezoar pesti, cunctisque venenis obsistit.

Carbunculus pestifer: In carbunculo pestifero, Bezoare intra corpus vtitur confectione ex conser. acetosæ & acetos. citri ana vncia vna, puluer. margaritar. & cornu ceruini, ana scrupulis duobus parata, Bezoaris scrupulum semis admiscet. Verùm & extrinsecus à Garzia commendatur; si carbunculis enim pestilentialibus apertis imponatur, venenum exugendo conducere, asserit *l*, quemadmodum & Wittichius, qui & Fallopium probare refert: sic expressit Sarracenus *m*, pestilenti è carbunculo si vel crusta excidit, vel emissarium natura aut scalpello vllum est, impositus lapis venenum protinùs totum exugit. Vnum hoc addam, in peste, quæ anno superiori 1610. apud nos hîc Basileæ sæuiit, plures hoc lapide in curatione; sed absque omni successu, vsos esse.

Lues Vngarica: Rulandus, etsi disertis verbis lapidem hunc non magni faciat, & cornu ceruino plùs tribuat, nihilominùs in luis Vngaricæ curatione, omnibus medicamentis, imò & cibis admiscet: argumentum sanè incertitudinis in Medicina facienda; capite enim sexto, pulueri cardiaco cibis admiscendo, lapidem Bezoar

goar intermiſcet, quo, vt loquitur, efficacior fiat. Sic aquam nucum cum cornu ceruino vſto præparatam, vel cum lapide Bezoar, magnarum eſſe virium, ſi alexipharmacis admiſceatur; & capite 7. hiſtor. 25. pulueri alexipharmaco, ex cornu ceruino, terra ſigillata, Smaragdo, & aliis confecto, Bezoaris Orientalis ſcrupulum ſemis addit. Ibidem analepticum proponit noctu bibendum, ex ſeminibus melonum, papaueris albi, amygdalis, iulepo roſaceo, eſſentia margaritarum, & addit lapidis huius ſcrupulum ſemis, bina vel terna vice bibendum. Sic hiſtoria 29. aquæ alexiteriæ, & analepticæ cordiali tantundem addit: & tandem hiſtoria 30. ſudorifico alexipharmaco ex decocto cardui benedicti, cornu cerui, terræ ſigillatæ, Bezoaris Orientalis grana ſex addit. Verùm ex ſequentibus verbis, quid illi tribuat, colligere eſt, dùm ſcribit, demirandum Bezoarticum lapidem, maximi quidem pretii, minoris tamen efficacitatis, nobiliſsimo cornu ceruino præferri, eiuſque laudibus ornari, qui cornu ceruino potiùs tribui deberent.

Aduerſùs exanthemata, ſiue puſtulas (contrà variolos & rubeolas *n*, qui morbus Indiæ eſt epidemius, ſæpè verò & pernicioſus, Paræus) & Herpetes, quæ ſubindè Indos necare ſolent, huius lapidis pulueriſati, granum vnum aut alterum (duorum granorum pondere, Paræus) ex aqua roſacea per ſingulos dies magno cum ſucceſſu propinant, Garzias *o*: alii *p* cum aqua

acetosæ, cardui benedicti, anagallidis, aut scabiosæ, vel limonum, aut citronum succo vel syrupo. Sic Philippus Höchstetterus Medicus Augustanus, in suis ad me literis anno 1613. datis: vidi, scribit, in morbillis delitescentibus, retrocedentibusve, vnde magna symptomata oborta, præclarum effectum, ex quinque vel sex granis enim in brodio carnis, puellæ quinque circiter annorum exhibitis, liber spiritus rediit, morbilli protrusi sunt, & syncope desijt. Crato q verò in fluore alui in morbillis, lapidi Bezoar non multum tribuit.

a de peste lib. 2. cap. 38. b cōment. 2. dial. 5. c de peste cap. 46. d de lue Vngar. cap. 6. e de peste cap. 23. f epist. 191. g de febrib. cap. 37. h epist. 159. i epist. 130. k in dialog. de auro philos. l & Parænes. ita credi scribit Boëtius. m lib. de peste, & Ryff. n Fragosus & Ryff valere dicunt. o & ex eo VVittichius. p Ryff. q epist. 145.

IN AFFECTIBVS EXTERNIS BEZAARIS VSVS.

CAPVT XL.

IN Scabie mala, quam ferinam Cæsalpinus, lepra, prurigine, & impetiginibus vtitur Garzias a: quare cum aqua buglossæ Lusitani sæpè propinant, Acosta & Cæsalpino auctoribus.

Arabum lepram, seu Græcorum elephantiasin, malam scabiem, prurigines, impetigines, erysipelata & reliqua cutis vitia, tanquam præsens remedium sanat: hæc Boëtius.

Scro-

Scrophulis apertis, effectu miraculoso inspergitur: Christ. Acosta *c*.

Collectio dura quindecim annorum, in latere exterius eminens, intrà tres hebdomadas, qualibet die, quantitate vnius grani milii sumptum, resoluta fuit, Arnaldo *d* affirmante.

In Vlceribus antiquis Indi vtuntur, Christ, Acosta & Fragoso referentibus.

In Cancro vlcerato iam apparente, lapidis Bezoartici Orientalis puluerem linimẽtis, Rodericus à Castro *e* admiscet. Et vt Claudius Chapuys *f* vult, in cancro Bezoard est singulare, si in potu exhibeatur cum aliqua aqua cordiali, & in lecto sudor prouocetur.

In morsu virulentorum animalium diuinum medicamentum, Agricolæ: quare Ormuz & Corasonæ incolæ, aduersus tales morsus vsurpant, Garzias: vt viperarum & serpẽtum, Christoph. Acosta. Et Cardano *g* in cura morsus & ictus venenati animalis, supremũ ex omnium consensu est Theriaca optima, & Bezar, aut sordes oculi ceruini: quare puluis vulneri impositus, à mortiferis animalibus ictos liberat, Garzias *h*. Et Fabricius canis rabidi morsui, cum aliis vlceri inspergit, qua de re infrà historia exhibetur. Sic Iordano *i*, vulneribus virulentorũ animalium morsu inflictis, puluis aspersus, venenum extrahit: & vt Ryff. vulnus sine vllo damno curat.

Vulneribus sagittarum toxico illitarum, lapidum Bezoarticorum puluerem vtilissimè in-

spergi se intellexisse, Monardes *k* scribit: & subiungit, lapidem hunc Alexipharmacũ esse perniciosissimi illius toxici, quo sagittas suas illinunt Canibales ad sese mutuo conficiendos, quorum plerique post vehementes cruciatus & furores mortui sunt.

a ex eo Paræus, VVittichius, Ryff, Paludanus, Syluaticus. *b* lib. 2. de lapid. cap. 139. *c* cap. 21. *d* de dosibus theriacal. & ex eo Mercurial. 2. de comp. medic. 13. & Penottus. *e* de mulier. medic. par. 1. lib. 1. cap. 22. *f* lib. de cancro. *g* 3. de venen. 10. *h* Paræus, VVittichius, & Boëtius, contra ictus & morsus commendat. *i* de peste tract. 3. cap. 9. & VVittichius. k & ex eo à Bra cap. 3. imò mederi Boëtius asserit.

CONTRA VENENA.

CAPVT XLI.

ETsi plures lapides à vi ipsis aduersùs venena insita commendentur, huic tamen singularis vis contra omnia venena tribuitur, vt suprà capite decimotertio ex Serapione (qui vnus ex Arabibus longiorem de lapide Bezaar sermonem habuit) Rhasi, & aliis ostendimus: & hoc Indos ad venena euincenda vti, Garzias scribit, ita vt non solùm *a* Amuletum, sed etiam aduersus Venena omnia Antidotum salutare dicatur, eò quòd repentè vim omnibus venenis adimere credatur. Et quia lapis hic eximiæ supra omnia Alexipharmaca, vt Garzias *b* scribit, aduersus venena facultatis est, ideò omnia Antidota & medicamenta, quę à tota substantia venenis aduersantur ab hoc per excel-

lentiam

lentiam Bezardica, quasi Alexipharmaca dicuntur: quare inter Antidota primum locum sibi vendicare, si adulterinus non fuerit, Amicus *c* asserit. Hinc deleteriis extremum moliri excidium, ex historia Matthioli de Napello, Iordanus *d* ostendit. Quare & Paræus refert, Matthiolum testari se pluribus experimentis compertum habere, hunc longè magis præstare aduersùs deleteria venena, quàm cætera medicamenta, etiam quàm Theriacalia, & alia quæuis antidota. Et Foresto *e*, venena omnia sicut mithridatium & theriaca, sua venenositate expoliat. Idcircò & Ardoynus, omnibus medicamentis tam simplicibus, quàm compositis, facultate propria venenis resistentibus, aut animalium virulentorum morsus iuuantibus, ex longa experientia præfert: quemadmodum & Matthiolus, qui ea, quæ apud Arabes habentur, recenset. Et quia omnes, qui eo vsi sunt, vt Christophor. Acosta loquitur, vno ore asserant, vniuersale & prestantissimum esse Antidotum. non modò intrò sumptum, sed etiam foris adhibitum, maiorisque esse vtilitatis, quam sint alia auxilia, Hæc causa est, cur in tota India, Persia, Arabia & China, vtantur: apud quos, vt habet Amatus, in magno pretio est, & magnis curis, quas Indi cum lapide præstitere, conspectis, etiamnum hodie cum aliis pretiosis mercibus adferuntur: & *f* Indiæ principes, & omnes Lusitani pro summo Antidoto habēt: & Rauwolffius auctor est, puluerem hunc à Persis aduersùs

quæuis lethalia venena exhiberi. Crato *g* quoque testatur, se contrà venena fœliciter vsum esse: & Lacunæ *h*, admirabile est remedium aduersus omnis generis venena: cùm, vt Ryffius, omne venenum certò cogat. Hinc Montuus scribit vincere omnia venena infallenter, siue sumptus, siue gestatus, & præstare omnibus Alexipharmacis, testibus Rhasi, Auenzoare, Conciliatore, & Matthiolo: & affirmat se multa experientia in multis illustribus viris id obseruasse. Et Augenio *i*, præ omnibus efficacissimus ducitur in corroborando corde & venenis profligandis, potus vel gestatus. Et omnium apertissimè Diomedes Amicus; hunc Rhasis & Serapio voluerunt resistere sua virtute, siue per os sumatur, siue collo suspendatur, siue ore contineatur, siue aqua, in qua infusus fuerit, propinetur, omnibus venenis, tàm calidis, quàm frigidis, & cunctis vulneribus & morsibus venenatorum.

Verùm cum efficaciora omninò existimanda sint, quæ corpora ingrediuntur, quàm quæ adpenduntur, idcircò Amatus aduersùs omne venenum, Bezoaris grana tria ex aqua stillatitia florum Arantiorum (aquæ herbæ Scorzoneræ Gabelchofer) propinat: vel vt Cæsalpinus *k* ex aqua florum citri, aut Lansæ quæ ex floribus Arantiorum habetur. At Portus *l* ad grana decem cum saccharo rosaceo, dare iubet. Cæsalpinus *m*, in cura venenorum commendat Bolum armenum in vino mero aut diluto, pro febris

vehe-

vehementia, vt remedium feratur in venas: & addit, lapis Bezaar eodem modo, fragmenta pretiosa tenuissimè supra lapidem porphyriten læuigata. Sic Mercurialis *n*, ad præseruationem à venenis insigniter valet,& ab omnibus efficacissimum remedium aduersus venena existimatur. Et Boëtio,ad venena quæuis quæ alicui offerri possunt, nihil hoc præstantius haberi potest: nam non solùm corpus præseruat à veneno,sed infectum aut oppressum liberat, Ad præseruationem (addit) sufficiunt duo grana mane cum vncia vini,aut aqua cordiali, vt melissæ vel cardui benedicti propinata. Ad curam verò, si quis venenum hauserit, octo vel decem grana cum vino exhibenda sunt.

Vomitoriis quoque nonnulli addere iubent: sic enim Amatus *o*, toxico infecto,cum medicamentis vomitum procurātibus, datus, cum vomitu venenum expellit, qui verò vomitu reiecerint, per sudorem aut aluum educit: & Mercurialis *p* iubet vomitoriis semper miscere aliqua, quæ vim habeant venenis resistendi, vt est puluis cornu cerui, lapidis Bezaar, smaragdi, terræ sigillatæ, boli armeni: huiusmodi enim si misceantur, nō solùm famulari vomitui faciendo, verùm etiam & vi emplastica, & vi alexiteria,ipsorum venenorum vires minuere.

Adpensum contrà venena quoq; commendant, haud dubiè hac in re imitantes Serapionem, cuius verba Monardis ita proposuit: si quis sinistræ corporis nudæ parti applicatum

gestet,

gestet, nec à veneno, nec à perniciosa aliqua re offendi, quia propria facultate, quouis modo corpori applicatus, veneni vim arcet, & eo infe-ctos sanat: plura vide suprà capite de Bezoar Arabum. Matthiolus *q* ex Mauritanorum testimonio refert, lapidem ita adalligatum, vt nudam sinistri lateris carnem contingat, omnia venena superare. Sic & Boëtius, qui brachio sinistro alligare iubet. Et vt Boëtius, cor tueri ne à veneno aëréve pestilente, aut contagioso lędatur. Hinc Sarraceno vis lapidis ea est, vt nō modò haustus, sed & vel lingua circumactus, vel aliter ore volutus, aut quod mirādum magis est, ex ceruice suspensus, vel ita alligatus, vt nudam sinistri lateris carnem contingat, nullis ex præstantissimorum genere quantumuis eximiis aduersùs venena præsidiis cedere videatur. Et Cardanus *r* agens de amuletis, quæ collo appensa venenum hebetent, ait: Pazar etiam gestatum plurimùm prodesse crediderim: qua de re suprà capite de lacryma cerui. Sic Augenius *s*, præ omnibus efficacissimus dicitur in corroborando corde, & venenis profligandis, potus, vel gestatus. At Garzias *t* se experimentum eius, quod nudæ carni alligatus prosit, non vidisse, nec simili modo eos in India vti, scribit.

Sic pharmaciæ Ryffianæ restaurator, hunc lapidem ineffabiles & pręstantes dotes & vires, non solùm in omni veneno expellendo & superando, sed etiam venenosam & putridam materiam in corpore ex cibo potúve, aliáve de causa colle-

collectam deturbando, habere asserit: cuius nomine omnibus lapidibus pretiosis longè præfe-ratur, ita vt etiam Ethnici & Idololatræ Indi apud quos reperitur, nõ vereantur dicere, Deum omnipotentem, rerum omnium Creatorem, omnia quidem in bonum hominis creasse, sed peccatum esse, quòd hoc lapide, alii quàm diuites & primarii, vtãtur: pauperes enim aliis contentos esse posse: quare apud ipsos vsum huius, ne eius multum absumatur, prohibitum. Hinc historicis illis, Linscotto, & Artho, lapis hic pretiosissimus est, & contrà tum venena omnia, tũ multos alios grauiores, medicina præstantissimos, ità vt valor eius longè suprà vnicornu sit, cùm etiam illud viribus superet.

Verùm vt concludam, etsi concederem lapidem Bezoar, contrà venenum valere, non tamen vniuersale remedium contrà omnia venena, concesserim, imò potiùs singulis venenis, singula antidota esse cũ Vallesio *u* crediderim: Antipathia, inquit, naturalis, in inanimis quoque rebus euenit: cùm enim sint quædam antidota & simplicia & composita, quæ censentur pluribus venenis aduersari, vt lapis Bezahar & Theriaca, tamen sunt singulis venenis singula antidota propria, quia est, quod cuique peculiariter ac propriè aduersatur: velut Aconito, ruta: opio, generosum vinum: lepori marino, lac. Itaque sunt quædam simpliciter antidota, quædam quorundam: atque deleteriorum generi aduersatur genus alexipharmacorum, verùm

vni-

vni cuicunque veneno suum antidotum.

Contrà Napellum commendauit Rhasis *x*; ex quo & Matthiolus *y* habet. Aiebat Brudus Lusitanus, Manlio *z* referente, lapidis Bezoardici facultatem alexipharmacam etiam contrà ipsum Napellum, ab aliis satis decantari. Sic & Auicennæ *aa*, Bezahar principale remedium contrà Napellum, & medicamentum de moscho, & algeduar, id est, Zedoaria. Sed hâc de re vide historias duas, capite sequenti.

Contrà Arsenicum quoque valere, Monardis auctor est: vtilis, inquit, qui sublimatum, aut corrodens aliquot venenum hauserint, malignitatem & symptomata tollendo, in corrosionibus tamen remedia conuenientia etiam adiicienda, alioqui nullius efficaciæ in illis lapis esset; quare lac primò propinandum, deinde lapidis puluis dabitur. Vide etiam infrà Historiam de Arsenico assumpto.

a Bodinus in suo theat. lib. 2. *b* Cæsalp. de metall. Lonicer. *c* tract. de peste cap. 46. *d* de peste tract. 3. cap. 9. *e* lib. 30. obs. 3. & in Schol. obs. 11. *f* Amatus & ex eo Bra. *g* de præseruat. à febr. pestil. *h* in Dioscoridem. *i* lib. 3. de peste cap. 8. *k* de metall. *l* 3. de peste cap. 12. *m* lib. 3. sui speculi cap. 53. *n* de venenis, & ex eo à Bra. *o* lib. 2. de lapid. cap. 193. *p* 1. de venen. 22. *q* 5 in Diosc. 73. ex hoc VVittichius & Ryff. *r* 5. de venenis 2. *s* de peste lib. 3. cap. 8. *t* ex quo VVittichius & Ryff. *u* de Sacra philosophia cap. 75. *x* ad Mansor. 11. & 1. diuisio. 141. *y* lib. 5. in Diosc. cap. 73. *z* epist. 191. ad Cratonem, & ex eo à Bra. *aa* lib. 4. fen. 6. tract. 1. sum. 2. cap. 1. & Cæsalp. 3. speculi sui 20.

HI-

HISTORIAE PLVRES, EORVM, QVI HOC LAPIDE feliciter vsi sunt.

CAPVT XLII.

NVnc lubet ea, quæ proposita fuere, historiis & exemplis comprobare, initio facto à morbi chronici curà, quare ex Claudii Richardi epistola historiam hanc ipsius verbis adponimus:

Nos sacratissimæ Cæsareæ Maiestatis iussu, quatuor experimenta sui hucusque vidimus, in duobus nempe reis lege supplicii dãnatis, quibus venenum studio oblatum est: & in duobus præterea aulæ Maiestatis suæ nobilibus vehementiore morbo afflictis. E quibus primus Dominus Scander sese nobis offert, qui cùm longo & graui ægritudine cum ingẽti omnium membrorum, & pulsus imbecillitate Oeniponte decũberet, nauseabundus, ac in ventriculo & præcordiis vehementer dolens, annum agens septuagesimum quintum, lapidis Bezoartici grana quinque in cochleari vini fuere oblata. Nulla illo die subsecuta est alteratio, nullaque immutatio. Noctu tamen meliùs quieuit: sequenti die attollebat brachia, & crura ad sese attrahebat, quod antea haudquaquam facere potuerat. Tribus postea elapsis diebus vomitum quidem biliosum habuit, qui præcordiorum & stomachi dolores finiuit, ac licet lõgo adhuc tempore decubue-

vni cuicunque veneno suum antidotum.

Contrà Napellum commendauit Rhasis *x*; ex quo & Matthiolus *y* habet. Aiebat Brudus Lusitanus, Manlio *z* referente, lapidis Bezoardici facultatem alexipharmacam etiam contrà ipsum Napellum, ab aliis satis decantari. Sic & Auicennæ *aa*, Bezahar principale remedium contrà Napellum, & medicamentum de moscho, & algeduar, id est, Zedoaria. Sed hac de re vide historias duas, capite sequenti.

Contrà Arsenicum quoque valere, Monardis auctor est: vtilis, inquit, qui sublimatum, aut corrodens aliquot venenum hauserint, malignitatem & symptomata tollendo, in corrosionibus tamen remedia conuenientia etiam adiicienda, alioqui nullius efficaciæ in illis lapis esset, quare lac primò propinandum, deinde lapidis puluis dabitur. Vide etiam infrà Historiam de Arsenico assumpto.

a Bodinus in suo theat. lib. 2. *b* Cæsalp. de metall. Lonicer. *c* tract. de peste cap. 46. *d* de peste tract. 3. cap. 9. *e* lib. 30. obs. 3. & in Schol. obs. 11. *f* Amatus & ex eo à Bra. *g* de præseruat. à febr. pestil. *h* in Dioscoridem. *i* lib. 3. de peste cap. 8. *k* de metall. *l* 3. de peste cap. 12. *m* lib. 3. sui speculi cap. 53. *n* de venenis, & ex eo à Bra. *o* lib. 2. de lapid. cap. 193. *p* 1. de venen. 22. *q* 5 in Diosc. 73. ex hoc VVittichius & Ryff. *r* 5. de venenis 2. *s* de peste lib. 3. cap. 8. *t* ex quo VVittichius & Ryff. *u* de Sacra philosophia cap. 75. *x* ad Mansor. 11. & 1. diuisio. 141. *y* lib. 5. in Diosc. cap. 73. *z* epist. 191. ad Cratonem, & ex eo à Bra. *aa* lib. 4. fen. 6. tract. 1. summ. 2. cap. 1. & Cæsalp. 3. speculi sui 20.

HI-

HISTORIAE PLVRES, EORVM, QVI HOC LAPIDE feliciter vsi sunt.

CAPVT XLII.

NVnc lubet ea, quæ proposita fuere, historiis & exemplis comprobare, initio facto à morbi chronici curà, quare ex Claudii Richardi epistola historiam hanc ipsius verbis adponimus:

Nos sacratissimæ Cæsareæ Maiestatis iussu, quatuor experimenta sui hucusque vidimus, in duobus nempe reis lege supplicii dānatis, quibus venenum studio oblatum est: & in duobus præterea aulæ Maiestatis suæ nobilibus vehementiore morbo afflictis. E quibus primus Dominus Scander sese nobis offert, qui cùm longo & graui ægritudine cum ingēti omnium membrorum, & pulsus imbecillitate Oeniponte decūberet, nauseabundus, ac in ventriculo & præcordiis vehementer dolens, annum agens septuagesimum quintum, lapidis Bezoartici grana quinque in cochleari vini fuere oblata. Nulla illo die subsecuta est alteratio, nullaque immutatio. Noctu tamen meliùs quieuit: sequenti die attollebat brachia, & crura ad sese attrahebat, quod antea haudquaquam facere potuerat. Tribus postea elapsis diebus vomitum quidem biliosum habuit, qui præcordiorum & stomachi dolores finiuit, ac licet lōgo adhuc tempore decubue-

cubuerit, credo nihilominus suæ salutis fundamenta Bezoar extitisse. Hanc historiam Diomedes Cornarus quoque *a* recensuit.

In mœstitia & melancholia valdè etiam vtilis est hic lapis, inquit Monardes *b*. Imperator enim Carolus V. fœlicis memoriæ, in hunc effectum sæpè sumebat, atque etiam sumpserunt plurimi, qui sine manifesta causa tristes sunt & anxii, quia tristitiam adimit, & alacres reddit, qui eo vtuntur. Multos admodum anxios, & animi deliquio afflictos, melancholicosque vidi, qui sumptis huius lapidis tribus granis ex aqua buglossi, sine difficultate liberati sunt: hæc Monardis.

Aduersus animi deliquia, exempla duo ex Monardi: Exemplum primum: decimusquartus iam agitur annus, quòd Illustrissima Dux de Beiar à Domino Ioanne Mantique admonita fuerit, in aula frequentem vsum esse Lapidis Bezar, aduersus animi deliquia: erat autem Illustrissimæ huic fœminæ filius isti morbo ab ineunte quasi ætate valdè obnoxius, cumq; illius salutis cupida admodū esset, singulare aliquod remedium requirebat, cùm ordinaria medicamenta, quæ à doctissimis Medicis præscripta fuerant, nihil profuisse, animaduerteret. Intelligens ergo, quantæ efficaciæ esset lapis Bezaar, negocium mecum communicat: valdè insolens id mihi visum est, qui illius nullam etiam notitiam habebam, præter eam quam in libris scriptam repereram, sed neque existimabam in his

regio-

regionibus reperiri: eam ob causam illam submissè oraui, vt in illo acquirendo omnem diligentiam adhiberet, mihi enim cara erat illius adolescentis salus, ob insignes eius virtutes, & multam in omni scientiarum genere, atque in omnibus aliis rebus illustri viro necessariis doctrinam: tum etiam vt lapidem maximè à me desideratum, conspicerem. Allati tandem sunt Vlyssibona, Genuensis cuiusdam opera, bini lapides probi auro inclusi, ossis dactyli magnitudine, paulò tamen crassiores, colore præditi ex viridi nigricante, instar malorum, quæ Insana appellantur. Itaque communi consensu statutum est, vt corripiente illum inopinanter animi deliquio, lapis illi præberetur. Vespere quodam in syncopen incidit: illicò secundum ordinem in aula consuetum, tria pollinis vnius lapidis grana, in stillatitii liquoris buglossæ sufficienti quantitate dissoluti, in os eius apertum iniecta sunt, quæ cum difficultate deglutiit. Deinde, quanto tempore ad Symbolum apostolicum bis recitandum necessarium opus fuisset, tum facilè animi deliquium ipsum reliquit, ac si illo correptus non fuisset. Perspecta tam insigni lapidis facultate, magna in æstimatione illum habuimus, presertim cùm obseruaremus, quotiescunque daretur lapidis puluis, illum tanta facilitate ab animi deliquio liberari: nam manifestè apparebat, puluere non exhibito, animi deliquium longo tempore durare, & cum difficultate ab eo plene liberari: dato autem puluere,

Sic Monardis in vertigine & obſtructione commendat,his verbis. Neque ſolummodò efficax eſt hic lapis in rebus noxiis ac venenis: verùm etiam in aliis morbis, vt experientia demonſtrat: nam & in vertigine,& in obſtructionibus valdè prodeſt: quod hac ratione deprehenſum eſt. Monacha quædam animi deliquiū & obſtructiones patiebatur: ſumpto lapide ad curandam ſyncopen, ſimul ab obſtructionibus libera euaſit: menſeſque qui diu obſtructi fuerunt,copiosè fluxerunt.

Partum promouere, Ludouicus Gyon Dolanus *d* teſtatur his verbis: Huius lapidis grana quinque,in aqua Arthemiſię exhibere vidi,cuidam matronæ nobili, poſtquam diebus ſeptem integris,doloribus partus fuiſſet cōflictata, quæ ſubitò fœtum mortuum eumque putridum enixa eſt.

Dyſenteriam curare, tali exemplo Guil. Fabricius *e* oſtendit.Princeps quædam magni nominis poſt vſum fungorum dyſenteria, aliiſque ſymptomatibus tam grauiter laborans,vt quaſi in agone verſaretur; cùm ad grana quadraginta lapidis Bezoar ſumpſiſſet, poſt ſemihoram ſudor calidus & quidem vniuerſalis ſuperuenit, mox quoque ſecutus eſt ſomnus, & intra paucos dies priſtinæ ſanitati reſtituta fuit.

Febri continua maligna, lapide hoc curata mulier grauida, vt hiſtoria à Diomede Cornaro *f* comprobat. Honeſta ſcribit,matrona,octa-[illegible]ab imprægnatione menſe, corripitur febre conti-

continua maligna in diebus canicularibus ex incandeſcentia. Hæc quarto die à febris principio, ex morbi vehementia pariebat puellam, quæ vixit per vnam atque horam alteram: poſt partũ lethaliter decumbebat in æſtu vehementiſsimo, ſiti immenſa ac manuum tremore: quare ſumptis granis quinque lapidis Bezoartici in aqua Boraginis diſſolutis, cœpit ſudare mirum in modum, finito ſudore, calor præter naturalis cum reliquis moleſtis ſymptomatibus, paulatim remiſit, & quotidie meliùs inde habuit, ac ſanata eſt.

Exemplum aliud in febri maligna, Claudio Richardo referente. Laborabat D.D. Staphylus ſedecim continuis diebus acuta febre maligna & ſopita, ab affectu renum ſuum ſumente initium, abhorrebatque ab omni ciborum genere, nauſeabundus, de capite ſæpiùs quæritans, nihil niſi de morte loquebatur, delinquebatq; frequenter animo. Habebat ſedes colliquatiuas, cum ani exitu doloroſo. Vrina erat turbida, cruda, & ferè ſubiugalis. Articuli & præſertim genua dolebant, laſsitudo ingens, facies Hippocratica, oculi in dormiendo aperti, & ob vehementem virium corporis imbecillitatem, ad pedes delapſus. His ita ſeſe habentibus, cùm de vita illius ab omnibus minùs ſperaretur, motu proprio clementia Cæſaris, ſeptem grana huius pretioſiſsimi medicamenti, ſibi in vini cochleari fuere oblata. Non tamen erat ſtomacho tunc omninò ieiuno Staphylus: ſiquidem medium

lignas febres, valdè vtile, & in multis experientiâ comprobatum medicamẽtum comperi, Bolum armenum nostratem, in tabellas cum stillatitio rosarum liquore formatum, in omnibus medicamentis exhibitum, quæ æger sumere debebit, atque in cibis quibus vtetur, potissimum anno quodam, quo febres acutæ grassatæ sunt, quia illius vsu multi liberati sunt: noster enim hic Bolus parum ab Orientali differt. Sed eius vsus esto in lapidis Bezaar defectu: nam hic omnibus præferendus est. Id expertus sum in nobili quodam viro huius vrbis, maligna febre correpto, cum frequente vomitu, animi deliquio, aliisque malignæ febris symptomatibus, in cuius humeris exanthemata illa, & stigmata apparebant; sed propinato illi lapide Bezaar cũ pauxillo Vnicornu, subitò cessarunt symptomata, & meliusculè habere cœpit, quia febris malignitas extincta fuit, quæ tanti mali causa erat. Multos præterea enumerare possem, qui in Hispania quatuordecim ab hinc annis, quibus illo vti cœpi, illo sumpto à sæuis morbis liberati sunt: vt reuera miraculum videatur, lapidem ex animalis, Ceruo aut Capræ simili, ventre extractum, parua quantitate sumptum, ea præstare, quæ retulimus: hæc Monardis.

Addere lubet aliam historiam ex Ludouico Gyon *d*: Dominus Vicecomes de Conborn & Nouicastri Dominus, Regis apud Lemouaces locum tenens, retulit se Lutetiæ febri pestilenti correptum, (qua plurimi, & quidem cuiusuis

condi-

conditionis, ætatis, & ſexus moriebantur) & tum cùm ab omnibus Medicis derelictus eſſet, conſilio Soceris ſui Mareſcalli Bironii, lapide Bezaar per dies aliquot vſum eſſe: cuius vſu paruo temporis interuallo conualuerit, & quidem rectius magisq; alacris, quàm quiſuis alius, qui morbo hoc correptus fuit, magna cum omniũ admiratione.

Peſtem curare & ab ea præſeruare, hiſtoria Ludouici Gyon *d* comprobat, quæ ſic habet. In arce Lucenſi, quæ apud Lemouicenſes eſt, peſtis adeò ſæuiit, vt horarum viginti quatuor ſpacio tres ea in arce mortui ſint; at poſtmodum domeſticis reliquis, qui octodecim numero ſupererant, quotidiè manè lapidis huius grana duo, in aqua Enulæ Campanæ, & quidem per dies ſeptem, exhibita fuêre: à quo tempore nullus obiit, nec quidem peſte correptus; imò plures qui anthraces & bubones habebant, eodem modo Bezoare vtentes, conſeruati fuêre: verùm medicamentis, quæ bubonibus & anthracibus adhibentur, lapidis huius parùm admiſceatur, neceſſum eſt: hęc Guyon. Quare Monardis, plerique peſtis tempore huius lapidis fragmentum in ore geſtare ſolent, tum quando à veneno, aut venenoſa aliqua materia ſibi metuunt. Valdè etiam vtilis eſt aqua, in qua maceratus eſt hic lapis, iis qui peſtilente aut maligna febre correpti ſunt. Nam (inquit) in nulla re magis manifeſta apparet eius efficacia, quàm in peſte: Cùm enim in Germania peſtis valdè graſſaretur,

quotquot lapidem Bezaar ſumpſerunt, plurimùm illis profuiſſe, liquidò apparuit. Eius autem factum eſt periculum in Xenodochio quodam, in quo erant peſte correpti: duobus propinatus eſt lapis, aliis minimè: qui ſumpſerunt liberati ſunt, reliqui duo extincti fuerunt. Tum multis iſta lue correptis exhibitus eſt, quorum nonnulli binos carbunculos, alii tres haberent, qui omnes liberati ſunt. Huius exempli teſtes fuerunt multi magni nominis & nobiles viri, tum etiam plebei: hæc Monardis.

Veneno infectis mederi, exemplis nunc docebimus. Braſſauolas *g* hiſtoriam narrat, quæ Ferrariæ accidit multis veneno infectis: reiecto enim veneno liberatos fuiſſe ait, Vitrioli oleo, & lapide Bezaar ſumpto: hæc ex Monardi adpoſuimus, cùm Braſſauolæ liber ad manus non fuerit. Sequuntur hiſtoriæ tres ex Monarde deſcriptæ.

Eo tẽpore Licentiatus Ludouicus de Cueua, vir in ſua arte doctus, venenoſum quidpiã imprudens ſumpſerat, atq; illico adeò grauia ſymptomata ſunt ſubſequuta, vt breui moriturus videretur: & licet medicamenta vomitum cientia, Theriaca, aliaque remedia venenis reſiſtentia, illi adminiſtrata eſſent, ad eum accerſitus, adeò ægrum deprehendi, vt eius ſalutis exigua ſpes eſſet. Animaduertens autem venenum eius morbi occaſionem eſſe, & quàm inutilia fuiſſent medicamenta illi exhibita, ipſe requiſitum iui lapidem Bezaar, quem nullibi reperi,

præ-

præterquam apud suprà memoratam Dominam Mariam Catanno, cui duntaxat interior puluis restabat, sex fortè grana pendens: puluerem ab ipsa acceptum in duabus chartulis reposui, magna lætitia affectus, me remedium ei qui tantoperè illo indigebat, reperisse: ad eum regressus, magis afflictum reperi, quàm quispiam existimare posset. Ilico tria pulueris grana, quæ attuleram chartulæ inuoluta, cum aqua stillatitia buglossi propinaui, atq; intrà temporis spacium, quo Symbolum Apostolorum ter recitari posset, à puluere sumpto, manifestè symptomata, angustiæ, & animi deliquia mitigari & cessare cœperunt, sic vt sub noctem iam melius culè haberet, & liber à mortis periculo (cui adeò vicinus fuerat) esset, & postridie sanus appareret: plurimùm tamen per multos dies afflictus, ob prædicta symptomata.

Eodem Licentiato Ludouico de Cueua, ad venationem cum nobili viro profecto, vnus è famulis aquam bibit è lacuna stagnante valdè corrupta, & venenosis animalibus plena, atque statim adeò afflictum se sensit, vt loco se mouere nequiret, intumescente aluo & reliquo corpore, magnis angustiis pressus, & animi deliquiis, vomens & sudans, vt transuersim equo impositus, in proximum pagum vehendus esset: adhibitis quibusdam remediis, datus & lapis Bezaar, quem nobilis ille vir gestabat in similes euentus, fuit autem puluis ille adeò vtilis, vt postridie cum suo hero proficisci posset.

Puella

Puella quædam venenosum quidpiam edit, ex quo subsecuta sunt grauia admodùm symptomata, qualia inducere solent venena: cùm autem medica remedia nihil prodessent, auctor fui, vt lapis Bezaar daretur: & statim conualuit: hactenùs Monardis.

Hinc Boëtius *b* asserit, eos qui ab aquæ potu in qua virulenta animalia versantur, ilicò intumuere, sumpto bis aut ter isto lapide, quemadmodum & illos qui venenum hausere, sanari. Aduersus quoq; Napelli & Arsenici virus, quod truculenter in corpus humanum sæuit, vix aliquid præstantius reperiri posse, idem scribit.

Contrà Napellum valet; in quam rem Historias duas subnectam, alteram ex Matthiolo *i*, alteram ex Claudio Richardo. Cæterùm aliter longè se habuerunt symptomata in altero pariter ad furcam damnato, cui data fuit eiusdem Napelli drachma, vt de lapide, quem Bezoar appellant Arabes, periculum fieret, an huiusce veneni immanitatem expugnare posset. Agebat latro annum circiter vigesimum septimum, qui epoto lethali pharmaco, piperis omnino saporem illi inesse dicebat: Hora subindè peracta, cùm vomere cœpisset, lapidis illius grana septẽ ex albo meraco data sunt. Verùm ab ebibito antidoto, variis & acerbissimis symptomatibus exagitatus est. Euomuit enim frequenter biliosa, porraceo colore. Quendam quoque veluti globum circa vmbilicum se sentire dicebat, qui inde superna petens, in supremã & postremam capi-

capitis partem frigidam auram quandam diffundebat. Accessit paulò pòst stupor quidam paralysi non absimilis, qui sinistri lateris brachium,& crus occupauit, adeò vt vix summam manum mouere potuerit, motu iam in cæteris partibus extincto. Interim non multo pòst tempore, hæc morbi vis, sinistra corporis parte incolumi relicta, in dextram repentè se contulit, eandemque simili modo occupauit. Vagum profectò symptoma hoc fuit, nam cùm dextrũ brachium is attollere potuit, sinistrum non potuit, & econtrà: tandem vtrumque eleuauit. Aiebat quoque vniuersas corporis venas frigescere. Non defuerunt Vertigines, quas secutæ sunt cerebri commotiones adeò feruentes, vt aquę in caldario bullienti similes esse diceret. Accessit quoque oris & oculorum conuulsio, atq; acutissimus mandibularum dolor. Quare sæpè manibus affectas illas partes perstringebat, veritus ne exciderent. Forinsecùs turgentes oculi, liuida facies & nigra labia cernebantur: quin etiam ventris tumor videri poterat, perinde ac hominis aqua intercute laborantis: varia admodùm extitit arteriarum pulsatio, & varia quoque mentis perturbatio, pro symptomatum recurrentium acerbitate. Nam iam prorsus de vita desperare, mox in spem se erigere videbatur, modò rationis cõpos, modò delirans, nunc ploranti, nunc cantanti similis. Aquam frigidam sibi dari potandam, tantoperè appetebat, vt ea subitò se liberatum iri confideret. Toto

hoc

hoc tempore se ter excæcatum, terque in mortis agone colluctatum affirmabat, lingua tamen perpetuò constitit, nullo vnquam symptomate affecta, siquidem nunquam intumuit, nunquam is balbutire auditus est. Cæterùm septima post ebibitum Napellum hora, veneni tandem vi ab antidoto extincta, omnia euanuere symptomata: arteriæ ad rectam rediere normam, naturalis reuixit color, & breui quoque virium constitit robur. Atque in hunc modum miser ille, magno conflictu atque certamine periculum superauit.

Historia altera ex Richardo. Primus ex reis, cui Bezoar post venenum oblatus est, fuit ante biennium Pragæ, qui cùm per aliquot dies in carcere detentus, solo pane atque aqua fuisset vsus, atque præcedente nocte prorsùs incœnatus, drachma pulueris Napelli fuit oblata. Erat corpus præcedente diæta valdè præparatum, venæ inanitæ, & meatus omnes aperti, ex quo facillimè veneni vis ad extrema quoque membra distribui potuit. Superuenere accidentia, nempè angustia pectoris, dolor stomachi, oculorum obtenebratio vertiginosa, pulsus immutatus. Cùm verò infirmus assereret, ni statim subueniretur, sese penitùs deficere; oblata illi quinque grana remedii in pauco vino sunt: continuò alleuiatus est. Paulò post, non sine tamen angustia, euomuit, & benè sperabat. Nihilominus sentiebat, materiam circà stomachum aggregari: pars posterior capitis & collum dolebant: in-

de cœpit delirare, & canebat altè in folio quodam lacero. Præteriit delirium, recurreruntque alia symptomata, dolores scilicet stomachi, capitis, maxillarum, pectoris, modò vnius, modò alterius iuncturæ. Verùm septem horarum spacio omnes doluere, venter intumuit, quasi hydropicus esset. Erant præcordia cum dolore, & duritie tensa, sensit punctionem in renibus, vrina suppressa, item est vno brachio & præterea crure resolutus. Pulsus sæpè fuit interceptus & febriculosus. Vomuit illo die aliquoties, habuitque sedes, sed perpetuò de duritie quadam frigida, ac si lapis quidam in stomacho foret, nobis est conquestus. Vltimò verò, de quo astantes omnes mirati sunt maximè, Ophthalmia quædam lippitudinosa illi superuenit, adeò dolorifica & horrida, vt patiẽs ipse mori potiùs, quàm paulò magis cum tali dolore perseuerare cuperet. A' veneni assumptione per horas quinque ne guttam quidem sumpsit, vt eò certiùs procederet experimentum. Conquieuere spacio octo horarum hæc omnia: noctu cum voluptate cœnitauit, quieteq; dormiuit. Manè erat sanissimus, neque membrorum læsio vlla est subsecuta, prout ego quinque vel sex mensium spacio sum percunctatus. Factus est liber, & etiam à S. Cæs. Maiestate liberaliter donatus.

Contrà Arsenicum, historia etiam apud Richardum habetur talis. Altera etiam experientia fuit decima proximi mensis Decembris hîc Viennæ celebrata, in quodam adolescente nondum

dum vigesimum attingente annum. Habitus corporis erat ratus, & quoquo pacto cachecticus, & à carcere tabefactus. Præcesserat etiam in ipso tenuis diæta, neque nocte præterita dormierat. Exhibita est illi Arsenici pulnerisati drachma semis cum saccharo. Hinc ad horam, grana decem Bezoartici lapidis in aqua boraginis sunt ipsi potui data. Sciscitatus postea qualis status ante remedii assumptionem in eo fuisset, dicebat se prius magnam stomachi cum erosione sensisse incendium, fauces ardore quodam detentas: oculos cum vertigine fuisse obtenebratos, non intellexisse loquentes, neque nouisse homines. Epoto verò medicamento, stomachum fuisse ilicò refrigeratum, oculos apertos, inquietudines & angustias multas, quas priùs vniuerso corpore senserat, sublatas. Percontatus an genua dolerent, id asseruit, & cum punctione, quod venenorum ferè omnium proprium esse credo. Paulò post secutus est dolor stomachi, ardor gutturis, & sputum salsum, cui vomitus phlegmatis veneno permixti successit: alleuiatus est parùm, neque diu moratus, conquestus est de ventris dolore, quare ferreis vinculis è pedibus remotis vnam habuit ferè naturalem sedem, ex qua ventris dolor quieuit. Recurrit verò intra semihoram stomachi dolor nauseatiuus, expuit amarum, extremitates sunt refrigeratæ. Dicebat se quasi cōuolutum filum, aut linum in ore stomachi, & œsophago sentire, quæ phlegmatis crassi & vitrei per vomitum

excre-

excretio est subsecuta. Inde à vexantibus symptomatibus alleuiatus, iterũ inquietior factus, doluit venter, caput & genua, hypochõdria tensa sunt, & vnà cũ stomacho intumuerunt, & aliã tunc habuit ventris excretionem. Iterùm sensit dolorem ventris cum corporis inquietudine, aluus tertio materiam nigram liquidam, & in transeundo comburentem excreuit, adhuc vomitus facilis & exiguus fuit. Duodecima audita (cùm circa septimam venenum accepisset) curaui sibi iusculum carnis afferri, de quo ad tria sumpsit cochlearia, ægerrimeque tunc temporis odorem carnis decoctæ ferebat. Elapsa hora; dùm sitiret, obtuli panem in vino lymphato infusum, non potuit commedere, parùm tamen bibit. Verùm iam spem certiorem de salute concipiebat, de quâ prorsùs antea desperauerat, omnia pedetentim in tranquilliorẽ statum sunt reducta. Cœnauit noctè commodè & bene dormiuit: manè, cùm hominem, quo pacto se haberet, interrogassem, respondit, gantz wohl/ quasi diceret, omninò bene, licèt hypochondria tensa adhuc & tenitentia tactui appareret, quod symptoma absq; alia medicamentorum ope omnino quieuit.

Hinc Monardis: valdè vtilis est iis, qui sublimatum, aut corrodens aliquod venenum hauserunt, quia veneni malignitatem, symptomataq; tollit: in corrosionibus tamen conuenientia remedia adiicienda, quia alioqui in illis nullius efficaciæ esset lapis. Lac in isto casu pluri-

& vlulatu tandem mortuus eſt, cùm vix ſeptima à ſumpto veneno hora eſſet exacta. Cadauer præſente Latrunculatore, & quatuor aliis, diſſecui, comperique ventriculi fundum, tanquam ab inuſto cauterio atrum aridumque: ex quo intellexi ſublimatum ipſi fuiſſe exhibitum: cuius vim, Bezahardicum Hiſpanicum eludere non potuit: Rex id in ignem dari iuſſit. Hæc Paræus.

Ludouicus Guyon *b* refert. Carolo nono Francorum Regi, dum Molinis eſſet, lapidem Bezaarticum oblatum, cuius periculum, volente Rege, in duobus, qui mortem ignominioſam promeruerant, factum eſt: quare ambobus venenum propinatum fuit, ſed illorum alteri lapidis huius portio data, qui tamen non ſecùs ac alter, cui lapidis nil fuerat exhibitum, mortuus eſt. Quare lapis confractus fuit, & eum ex maſſa continua, non verò ex laminis compoſitũ fuiſſe animaduerſum, idcirco in ignem proiectus fuit: & is qui dono obtulerat, ſperans ſe à Rege inſigne honorarium reportaturum, nil niſi trucem Regis & Reginæ matris aſpectum accepit.

Hieronymus Briſianus Salodienſis Medicus *c*. Donauerat, inquit, vni de nobilioribus Bezoarticum lapillũ, quem tanquam Zopyri talentum ſcrinio credula incluſerat, poſtquam verò eius ſpectandi copiã fecit, fucus detectus. Nam confractus arenulam vitream præ ſe ferebat, ex qua precarii globuli, vel ſphærulæ conſtrictioni veſtium corporis vſui frequentes, conflari ſolent.

Perſi-

Persimilem gemmam elargitus erat & alteri: facilis enim iactura terreni: huius pura mulier comminutam particulam cuidam familiari dederat potandam, ipse ad eum vocatus, offendi symptomatibus variis agitatum, numne ab epoto veneno, est enim lethale vitrum, obiit ille non longum post miser.

Non ergò mirum, si Manlius *d* ad Cratonem scribat: quid si istis Abrahami illius Lusitani mihi hic familiaris sententiam tribus verbis expressam adiicimus, nempe hunc lapidem in stomachis caprarum syluestrium ex certa herba nostris regionibus insueta, in Persia tantùm, & insula dellas Vaccas, Indiam versùs gigni, & ad pestem hoc ipso facere, quod cor, exacto inde humore melancholico, corroboret; nec expellere malum per sudorem, & Persas ac Indos bis in anno exigua eius quantitate assumpta purgari, hæc si corollarii vice superioribus addimus, ac cum his rursùm ea conferantur, quæ à nobis aliâs ad te perscripta sunt, apparebit liquidò quàm isti, non vniuersi tantùm inter se, sed singuli etiam secum reipsa dissideant. Quid verò ego mecum dum ista audiui? discedo incertior, quàm prius, vt Terentianus ille aiebat. Magna res est clamant omnes, magna certè, sed certi nihil: & tamen non est nihil, quod tum de hoc lapide, tum de terra Lemnia, aliisque nonnullis hîc compertis, exiguo scripto, quod nunc est in manibus, possim admonere, nisi tuam audire sententiam potiùs, quàm meam proferre mallem.

Quare Massariæ de febre pestilentiali *e* agentis, hæc est sententia: de lapide Bezoar, cornu monocerotis, osse de corde cerui, & reliquis id genus præsidiis & pretiosis medicamentis, multi mirabilia prædicant, sed ego hactenùs, vt liberè dicam, tot & tanta miracula non potui obseruare, vnde neque admodùm illorum vsu soleo delectari, atque eò minùs, quòd non solùm sint inuentu difficilia & rariora; sed etiam nonnulli rerum naturalium studiosi & peritiores, ea velint pro maiori parte esse commentitia & fabulosa. Et alibi *f* addit, his contrà pestilentiã, atque adeò venena omnia tantas vires plerosq; attribuere, vt ceteris non modò simplicibus *huiusce* facultatis medicamentis, sed ipsi etiã Theriacæ, & alteri cuiuis antidoto illa præferre non vereantur, quæ tamen omnia à peritioribus pro maiori parte commentitia habentur.

Hinc Valesius *g* non multum huic lapidi tribuere videtur, cuius verba adnotare lubet. Vsus & multorum approbatio maximam authoritatem comparauit inter simplicia lapidi Bezaar, & primùm quidem ei, qui aduehitur ex India: secundùm ei, qui ex America. Inter composita, compositioni celebri ex Hyacinthis. Lapide quidem multi iique prudentissimi attestantur. Mihi verò nullus non est adulterationis suspectissimus: timeo, ne nullus nõ sit factitius: multos tamen iuuit, nescio an opinione, sed & hoc debet Medicus vti. His Valesii verbis, Syluaticus *h* hoc addit. Quis quæso Scriptoris huius

cele-

celeberrimi authoritatem non multi fecerit? præterquàm quòd doctissimus est, nullusque opinione nostra post Galenum & Græcos alios scriptores rectiùs de rebus Medicis scripsit & luculentius: Hispaniarum etiam regis maximi Philippi huius nominis secundi Medicus fuit cubicularius: ad quem Regem tanquam omniũ post Salomonem potentissimum, ex suis etiam propriis regionibus, & regnis veri genuinique lapides Bezaar fidelissimè deferri debuissent, & à Medico illius omnium peritissimo probè cognosci: qui tamen tantum hac in re habuit dubium, vt nullum non factitium, se agnouisse, liberè admodùm fassus fuerit; hæc Syluaticus. Sic testatur Hercules Saxonia *i*, se Venetiis maximam huius copiam consumpsisse, nec egregiam operam sensisse: scire se quidem plurimos quibus exhibuerit, fuisse sanatos, sed id in lapidem non retulisse.

Sic Io. Thomas Minadous *k*: Sunt aniles fabulæ omnia quæ de lapide Bezahar ab Arabibus, & recentiorum nonnullis scribuntur: nam & ego qui innumeros febre maligna correptos curaui, non sum grauatus curiosè inquirere vires huius remedii, & illius vtilitates diligenter explorare, cùm tamen nihil ex eo vel eximii vel præclari vnquam colligere potuerim, &c.

Et Rulandus *l*, qui lapidem hunc inter sudorifica alexipharmaca malignitatem pestilentem ocyssimè conterentia retulerat, postmodum *m* demirandum inquit. Bezoardicum la-

pidem maximi quidem pretii, minoris tamen efficacitatis, nobilissimo cornu ceruino præferri, eisque laudibus ornari, quę tribui potiùs cornu ceruino deberent. Inferes, Bezoar non antidotum duntaxat esse, sed & Cardiacum: effectu rarius, pretio summo euidentius, vtrumque arguitur verum. Quoties sine vllo fructu Bezoardicus lapis etiam tempestiuè, euacuatione ritè priùs facta, exhibitus est, isque minimè parca, sed larga manu, nihilo secius defunctis ægris: si tantarum virium est, cur plerosque non iuuit? Dei maledictionem & morbi vim maiorem, quàm vt eo oppugnari queat, obiiciendo nihil proficies: apud plerosque enim quibus administratus est, neutrum habuit locum. Deinde si Cardiacū est Bezoar, aut manifestis aut occultis qualitatibus cor corroborabitur. Si manifestis, iis quoduis conflatum Cardiacum erit: ergo occultis qualitatibus, quibus nec cornu ceruinum priuabis. Quomodo autem eiusmodi terrestris soboles, qualis est Bezoar aureolus, cor corroborare valeat, maximum est dubium: cùm quottidie iis solùm rebus robur afflari cordi obseruemus, quæ laudabilem sanguinem de se promunt, indeque spiritus vitales quantitate qualitateque adaugent. In talem sanguinem, vel momentum eius transire Bezoar solum, nemo mortalium probabit: nisi spiritus cordis robur ex Bezoar spirantibus stabiliri finxerimus, & languentes spiritus vitales suscitari. Sed quid spirituum in scrupulo dimidio Bezoar omninò

ἀπούσ-

natiis insidere poterit, sicque insident, quid obstat quò minus subitò euanescant in auram, in tenuissimum præsertim pollinem contrito lapide? teste magnete & succino, quæ in puluerem contrita, ferrũ & paleas non amplius tam expeditè attrahunt, vtpote suis priuata spiritibus, quorum ope tractus est factus. Oportebit sanè spiritibus corpusculo minimo inclusis agere, si quam agendi contrà virulentiam est sortitus Bezoar virtuté: corpore ipsomet tam exigua dosi dato, vt longè impar sit resistendæ malignitati per capacissimum disseminatæ corpus: hactenus Rulandus.

Quare Thomas Iordanus *n*, Lemniam terrã præfert; Terram Lemniam, ait, per se & aliis permixtam, tam fœlici successu exhiberi quotidie cernimus, vt si mihi optio esset danda, mallem lapidem Bezahar, qui Turcicis cõmerciis Satraparum nunc muneribus frequentior apud nos esse cœpit, excludere, quàm terras medicamentosas è pestilentium antidotorum catalogo extorres reddere.

Ratio, inquit Sanctorius *o*, cur Bezoar qui ad nos defertur, despici debeat, est, quia referũt sudorem excitare, quod, vt docet experientia, est falsum; præterea in nostro Bezoar, intrinsecus est nucleus, vel palea, quod ostendit esse arte factum; & insuper videtur fabulosa eius historia à Serapione proposita, quòd sit lacryma ceruorũ Orientis, &c. Et Mindererus *p*, Smaragdum quem sæpius exhibuit, magis forsan (inquit) lauda-

num solum Serapionem, luculentius & distinctè magis de hoc lapide scripsisse, suprà admonuimus, nec tamen enarratis morbis non venenosis, quod conferat, docuisse, ex ipsius verbis cuiq; manifestum esse potest. Venenorum tantum & venenosorum morborum, sicuti & Rhasis meminit: quorum autoritate freti, febribus quoque pestilentibus, cum ipsis venenis similitudinem quandam habentibus, conferre illum posse, negare non audemus. Sed ad lapidem Bezaar Occidentalem, siue Peruuianum veniamus.

a lib.20.cap.36. b lib.5.cap.13. c lib. de noua medicina, in quo multorum errores detegit. d epist. 191. e lib.7.suæ praxeos cap.24. f de peste lib.2. g 4 meth. 2. h lib.de bezaar. i de febrib. cap.37. k lib. de febrib. malig. cap.15. l de lue Vngarica cap.8. m cap.7. hist.7. n de pestis phœnom. tr.2. cap.6. o lib.14. de vitand. errorib. cap.4. p lib. de peste pag. 202. q lib. de bezoar.

DE LAPIDE BEZAAR OCCIDENTALI SIVE Peruuiano.

CAPVT XLIIII.

CVm de lapide Bezaar, qui ex India Orientali adfertur, abunde dictum fuerit: nunc de eo, qui ex India Occidentali, siue qui ex regno Peru aduehitur, sermonem instituemus: & primùm, locum in quo animalia lapidē hunc gestantia, viuant: deinde, quæ illa sint, quomodo nominentur, & quæ ipsorum forma sit, propositituri sumus.

Locus

Locus seu solum natiuum huius animalis, sunt montes Peruuiani, Petro de Osma *a* auctore; illud enim admiratione non carere scribit, quod animal hoc p totas Indias nõ reperiatur, præterquam in montibus regni Peruuiani: se etenim omnia Mexiocana regna, omnes Peruuianas prouincias & regna: prouincias & insulas Maronnon, Floridam, & multas præterea Occidentalium Indiarum regiones peragrasse, attamen nusquam quàm in solis huius regionis montibus conspexisse.

Auctor est Iosephus Acosta *b*, in omnibus animalibus, quæ Peru peculiaria habet, lapidem hunc reperiri: addit, in Prouincia Xauxa, & aliis Peru finitimarum Prouinciis, in diuersi generis animalibus, tam feris, quàm cicuris reperiri. Ex quibus sint Guanacos, Pacos, Vicunnas, & Taraguas: quibus caprarum quoddam genus adiungant, quas Cypris vocent. (Baccius *c* capriceruum nominat.) Imò & in regno nouæ Hispaniæ, Ceruos quoque hos lapides promere, quo tamen loco, nec Vicunnas, nec Pacos, nec Taraguas, vspiam reperire liceat, idem testatur.

FORMA ANIMALIS.

FORMAM animalis Petrus de Osma *d*, his verbis expressit: Animalium genus quoddam in istis montibus frequens inuenimus, valdè simile iis hircis (nisi quod cornibus orbum sit) quos in Orientali India reperiri tradis (Monardem

dem intelligit) ruffi sunt coloris magna ex parte, & herbas salutiferas depascuntur, quarum magna est copia in montibus, vbi ista animalia degunt: ita fugacia, vt solò tormentorum ferreorum ictu adsequi possimus.

Verùm cùm Iosephus Acosta *e*, de prædictis animalibus capitibus duobus egerit, eorumque descriptiones adposuerit, lubet, in Lectoris gratiam, ne quid huic tractatui desit, ipsius verba duobus subsequentibus capitibus subiicere.

a in epist. ad Monardem cap. 75. *b* lib. 4. hist. natural. Indiæ cap. 42. *c* lib de gemmis cap. 34. *d* vide suprà cap. 17. hæc etiam refert Boëtius lib. 2. de lapid. cap. 192. *e* lib. 4. hist. natural. Indiæ cap. 40. & 41.

DE VICVNNAS ET TARAGVAS IN PERV.

CAPVT XLV.

Ex rebus præstantissimis, quas Peru habet, Vicunnas sunt & Oues. Vicunnas, feriores sunt: Oues, mansuetæ. Sunt, quibus persuasum est, de his etiam Aristotelem, Pliniũ, ac cæteros auctores tradidisse, quo loco de Capris egerunt, cum quibus propter agilitatem, & montium amorem conferri possint. Sed hæc animalia, ex caprarum genere, neutiquam sunt. Nec enim Vicunnas, cornua caprarum more habent, quas suis Aristoteles assignat: multò minus capræ sunt Orientals, ex quibus lapis Bezaar demitur. Aut si omnino huius generis censendæ forent, illarum diffusum genus ceu canum, omnino esse oporteat.

Æqui

Æqua ratione Vicunnas Peruenses, non id animal sunt, quod in noua Hispania Bezoar promit: hoc enim ex Ceruorum genere est, cui simile nostro iudicio non in vniuerso orbe repetiatur, nisi in Peru ac Chile finitimis.

Vicunnas capris maiores, vitulis minores, colore leonino, sed splendentiore sunt: cornua non habent, vt in capris & ceruis sunt. Montanorum loca gelidissima colunt, Punas dicta: eas nec glacies, nec niues lædunt, imò potius firmant, reficiuntq;. Gregatim oberrant, & miræ celeritatis sunt: peregrinantibus tum hominibus, tum pecoribus occurrentes, festino in fugam se dant, cùm sint timidissimæ: fugientes, pullos ante se agunt. Hæ an genus suum propagent, nulli scitum est: quâ de causâ Ingæ reges, mandato cauerunt, ne figerentur, aut quouis modo ferirentur: nisi id iussu priuato diebus festis liceret. Multi quæruntur, Hispanos Indiam ingressos, venationibus crebris, harum numerum nimium confecisse, vnde iam pauciores sint. Venatibus operam daturi, vno numero tria aut quatuor millia virorum congrediuntur, qui montis partem insignem ambientes, ex omnibus locis in vnum pecudes compellunt, coguntque. Ex harum medio posteà 300. aut 400. quantum volunt, seligunt: cæteras, cumprimis fœmellas, procreandæ sobolis gratia dimittunt. Eas tondere quoque consueuerunt, ex lana pallia & tegetes texentes, quæ magni æstimantur. Lana siquidem serici æmu-

la durationis longæ est: colorem natiuum seruat: tinctura non variatur. Vestes huiusmodi, in calidis aëris constitutionibus perfrigerant, & renum comprimis ardorem mulcent. Sed & alio modo adhibentur, nimirum in lectis. Haud pauci, lanâ in genere, pro totius corporis sanitate firmanda vtuntur, cuius vires, non inualidas experiuntur. Ex hac confectos tegetes, podagricos dolores mulcere, aut arcere affirmant.

Vicunnas caro proba non est, etsi hanc Indi edant, fumoque indurent. Quam verò vim medicam habeat, nostris peregrinationibus didicimus. Nam cùm aliquando per montana Peruensia profecti, vesperi in Tambo seu hospitio diuertissemus, dolor inæstimabilis oculos nostros inuasit, tanta crudelitate, vt oculos nobis elisum iri omnino videretur. Quo morbo ii ferè corripi solent, qui per asiduas niues iter faciũt, nec præter has oculis quicquam dispiciunt. Nobis ergo cum intenso dolore acriter luctantibus, fœmina quædam Indica cubile ingreditur, de carne Vicunnas recens captæ (nam vel dum cruor emanabat) aliquid promens, iubensque, vt oculis imponeremus. Quo facto, oculorum ægritudo quasi in momento desæuiit, & nos in totum illicò restituit. Præter supra dictam venatus rationem, Vicunnas alia quoque arte captant; eas in locum tam angustum cogunt, vt emissis glandibus assequi queant. Ex lineis funiculis plumbi glandem, seu massam religãnt: his excussis, animalium pedes inuoluunt, innectuntque.

nectuntque.

nectuntque, ne quo fuga prosilire queant: hoc modo, quot volunt, capiunt. Præcipuum quod habent hæc animalia, Bezoar lapis est, in ipsis conditus.

Sed & aliud animalis genus TARAGVAS vocant, ferum & ipsum, at pernicitatis maioris, & corporis grandioris: color adustior: aures propendulæ: non, vt Vicunnas, gregatim errant, sed singulis pascua solitaria, idque in locis editioribus. Ex his quoque Bezoar eruitur: cæteris tum magnitudine, tum viribus præstantior.

DE OVIBVS PERVANIS, PACOS, ET GVANACOS.

CAPVT XLVI.

PEruanis nulla res maiori aut vberiori quæstui est, quàm pecudes, cumprimis oues ipsis Ilama dictæ: quibus, vt verè dicam, nihil vnquam vtilius esse possit: vt alantur, sumptu nullo opus est: & tum cibos, tum vestes, incolæ ex hac pecude accipiunt, velut Europæi ab ouibus suis. Præter has commoditates, Indi hanc quoque sentiunt, quod ouibus omnia necessaria ipsis apportantur: quæ tamen vt equi nec sufferrantur, nec frenis incinguntur: his nec auena obiicienda, nam gramine satiantur. Videre tamen hinc est, voluisse Deum, Indis hoc animal & pro oue simul & equo seruire. Cumque populus magna parte pauperrimus esset, suffecto copioso gramine, penuriam hanc Deus

ipſis demptam voluit. Ilama autem duorum generum ſunt: vnum Pacos, laniferum; alterum lana carens, ſed geſtandis ſarcinis & oneribus aptius. Europæis ouibus maiores, minores vitulis ſunt, collo oblõgo & camelorum modo porrecto. Quod natura ita ſtatuit, vt erectiori corpori, proceritas colli reſponderet. In colore variant, nam reperiuntur albæ, nigrę, cæſiæ, variegatæ; Indis Mocomoro dicuntur. Incolæ loci, in ſacrificiis olim faciendis, colorem diligenter attendebant, quem anni temporibus & votorũ generibus reſpondere oportuerat.

Pecudis caro eſilis quidem, ſed durior & tenacior: agni, in cibum delicatiores: ſed horum paucos mactant: earum vſus eſt, vt lanam, pannis aptam, promant, & onera portent. Lanam detonſam Indi parant, & ex ea pannos texunt, quibus veſtiantur. Sed hi craſsiores ſunt, quos Hauaſca nominant: ſubtiliores & pretioſiores, Cumbi appellantur. Ex his mappas, tegeteſque & ſimilia texunt, quæ tum durabiliora, tũ ſplendidiora, ſerici modo micant. Texturæ peculiarem modum adhibent: & Ingæ ad præſtantiſsimos pannos faciendos opifices ingenioſiſsimos olim adhibebant: textores artificioſiſsimi in prouincia Capachica, apud latum Titicacæ fluuium habitabant, &c.

Vniuerſum hoc pecudis genus locis frigidis gaudet, in quibus probè augeſcit, & ſaginatur. In campeſtribus æſtu facilè tabeſcit, & emoritur: tum pruinis, tum glacie perſæpè horridæ

oues

oues incedunt, & tamen optimè sanissimeque habent, Lanæ, quæ breuiores sunt, vultum amabilem admodum & iucundum habent: quæ nonnunquam in media via restitantes, erecto collo actores suos & alios quasi admirabundæ longo tempore aspiciunt, aut intuentur, nullo interim vel metus, vel gaudii signo edito: quæ res multis risum excutere possit. Facilè tamen terrentur & in pauorem dantur, adeò vt rapida festinatione altissimos sæpè scopulos ascendát. Quod si accidit, ne cum ipsis profugis argentum quoque pereat, sclopetis ex edito præcipitandæ & decutiendæ sunt.

PACOS quin etiam vsque adeò ira incandescunt interdum, vt cum onere in terram procumbentes ab isto loco abigi non possint, etsi fustibus frustulatim comminuantur. Hinc in Peru de iis, qui nullorum monitis aut iussis parêre volunt, natum hoc prouerbium est: Hic impacatus est, id est, Pacos æmulatur; quo dicterio reo contumaciam exprobrant. Ergo si quæ fors iratior ita procubuit, tum custodes eius suscitandæ remedium nullum habent aliud, quàm vt iuxta Pacos consideant, illis abblandiantur, & quo cum vis verborum lenocinio deliniant, dum spontè sua resurgant: quibus blandimentis ternæ interdum horæ conficiuntur. Vitio quodam scabiei simile infestari solent, ex quo persæpè moriuntur, id Carache vocant, &c. Hactenus Acosta.

DE LOCO, IN ANIMALI, IN QVO LAPIS HIC reperitur.

CAPVT XLVII.

NVnc locum in animali, in quo lapides hi reperiuntur, subiiciamus, ex epistola Petri de Osma ad Monardem scripta decimaquinta Iunii anni 1568. nos cum aliquot amicis ad venationem profecti sumus, in huius regionis montes, in eam quinque dies insumpsimus, & aliquot ex iis animalibus cõfecimus. Aperto itaque maximo *a*, & prouectioris ætatis animali, neque in ventriculo, neque in alia parte corporis lapides inuenimus: quo factum est, vt Indicis animalibus similia non esse putaremus: percontati Indi, quos, vt nobis inseruirent, deduxeramus, qua corporis parte, lapides hæc animalia haberent: se quicquam de lapidibus scire negabant (vt sunt nobis infestissimi, nec sua secreta nobis innotescere vellent) Indus tamen puer, decem aut duodecim annos natus, cùm videret nos tantopere id scire cupere, in animali receptaculum quoddam & veluti marsupium nobis ostendit, in quod depastas herbas recipiunt, domi postea eas ruminatas in ventriculum traiiciunt. Ibi puerum illicò interficere voluerunt Indi, quod nobis id indicasset; eundem tamen postea, nobis in venatione occupatis, interceperunt, &, vt intelleximus, sacrifica-

crificarunt. Indi hos lapides magno habent in pretio, & in Idolorum ſuorum delubris, quæ Guacas vocant, cum aliis quibusque pretioſiſſimis offerre ſolent, veluti auro, argento, gemmis, monilibus, animalibus & pueris. Ex animalis igitur, quod primum ſecuimus, burſula nouem lapides, exemimus: ſecuimus & alia huius generis animalia, quæ confeceramus, in quibus omnibus lapides inuenimus, plures aut pauciores, pro animalium ætate.

At Monardes *b*, locum illum, in quo lapides hi generantur, ſic expreſsit: primus illorum obſeruator (intellige Petrum de Oſma) videre cupiens, quâ ratione in animalibus generarentur, ſuis ipſemet manibus, eorum animalium Anatomen fecit, & mihi deinde ſignificauit, eos *c* gigni in receptaculo quodam, faſciæ modo confecto, & villoſa carne conſtante, duorum palmorum longitudine, & trium ferè vnciarum latitudine, ipſi ventriculo parte interiore adhærente, alios aliis maiores, & quodam ordine diſpoſitos, vti nodos veſtem anteriore parte claudentes. Eo receptaculo aperto, eximuntur lapides, quos iſti magna Naturę Prouidentia ad noſtram ſalutem & noſtrorum morborum remedium generari, ſumma admiratione non caret. Atque vti intelligo, qui ex Orientali India adferuntur, eâdem ratione inueniuntur, & eximuntur, è certo caprarum genere, quæ magna ex parte ruffæ ſunt, vti noſtræ. Sic Ioſephus Acoſta *d* refert, in ſtomacho & ventre horum ani-

didit: duos ſcil. ſe in Peru lapides vidiſſe, in quorum cauitate nucleus Pini Caſtellani, circa quẽ conglobatus erat, continebatur, quòd omnes in admirationem traxerit, ſiquidem in toto regno Peru *c*, neque Pinos, neque nucleos Pineos Caſtellanos vidimus, niſi fortè ex Hiſpania allati fuerint, quæ tamen res mihi extraordinaria videtur.

Ex diuerſis autem tunicis, aut pelliculis ſibi inuicem incumbentibus, lapides hi formati & compoſiti ſunt, vt rectè Acoſta. Senſim enim, ait Baccius, aggeritur circa feſtucam, laminatim inſtar tunicarum Cępe, ſic vt lamina priore ſublata, quæ ſequuntur clariores & ſplendidiores, quo vlterior progreſſus ſit, appareant, quarum nonnullæ exterius ſplendorem auri repræſentant: & Monardes *d* teſtatur ſe aliquot comminuiſſe, qui ex tenuibus ſplendentibusque laminis, eodemque colore conſtabant, quo ii, qui ex India Orientali aduehuntur, atq; aut in puluerẽ aut in granulum, vt illi deſinebant. Sic Cluſius *e* propoſuit: cõſtant ex tunicis, ſiue cruſtulis, modò craſſioribus, modò tenuiorib. aliis alias amplectentibus, politis interdum & ſplẽdẽtibus: nonnunquam aliquantulũ ſcabris, extima præſertim & reliquas complectente, vt in renum & veſicæ calculis videre licet: ſed inueniuntur nonnulli, quorum cruſta exterior, variis locis adeò altè exeſa conſpicitur, vt ſecunda appareat tunica, nonnunquam & tertia.

a lib. 4. hiſt. Indiæ cap. 42. *b* Syluaticus lib. de bezoar pag.

pag. 89. eadem habet. *c* in ea regione Peruana in qua non adsunt Pinei, neque ad eam ex Hispania adferri solent. Sylvaticus. *d* cap. 34. *e* in notis ad Monardis cap. 34.

DE HVIVS LAPIDIS DIFFERENTIIS.

CAPVT XLIX.

CVm lapides hi plurimum inter se differāt, partim ratione animalium in quibus reperiuntur, & quidem vel in montosis, vel in planitie pabulum capientibus: partim ratione formæ, magnitudinis, coloris & saporis, has differentias, subnectemus: & primùm quomodo ratione animalium differant, exponemus.

Auctor est Petrus de Osma, sola animalia, quę in montibus pascuntur, lapides istos præstantes generare: nam quæ in planis pabulum sumunt, quia herbas minus salubres depascuntur, propterea lapides eorum, tametsi vtiles, iis viribus tamen non pollent, quibus ii prædití, qui ab animalibus in montanis degentibus eximuntur. Et Monardes *a*: verum quidem est, eos qui selectioribus notis præditi sunt, quas probatissimi lapides Bezaares obtinere debent, ex animalibus quæ in montanis degunt, eximi oportere: nam qui ex animalibus in planis viuentibus educuntur, improbi sunt, nec vlla Medica facultate præditi, quoniam non aluntur iis salutiferis herbis: mox subiungit: sunt etiam selectiores, qui ex animalibus in Persiæ montanis degentibus educuntur, quàm qui ex aliis capris in

Malacæ

Malacę planis & campestribus viuentibus: nam illi eo pretio non habentur, neque eam prestantiam & facultatem obtinent, quas Persici quia Malacenses capræ ad lanienam duntaxat seruantur, cùm adeò salutiferas herbas non depascantur, vti quæ in montanis degunt. Eadem planè est ratio in Occidentali India; nam quæ in montanis Peru vitam agunt, selectiores & legitimos lapides, & ad medicamenta vtiles habent: quæ verò in campestribus pascuntur, Malacensibus similes sunt, quæ simul incedunt & viuunt vti greges, qui ad lanienam seruantur, ex iis enim multi quidem lapides eximuntur, sed inutiles, quoniá salubres illas herbas montanas non depascuntur: hæc Monardis. Hîc mirari subit Monardem, cùm is fateatur se omnia ea, quæ lapidem Peruuianum concernunt, ex epistola Petri de Osma cognouisse, hicq; omnes quidem vtiles, sed iis viribus non pollentes asserat: Monardis verò, improbos esse, nec vlla Medica facultate præditos pronunciet.

Sed Iosephum Acostam hac de re etiam audiamus. Lapides qui in Guanacis siue Verueci-bus eius regionis, & Pachis inueniuntur, plerunque minores sunt & nigricantes, nec tanti æstimantur, nec in vsu Medico probantur. Verùm ex Vicunnis maiores eximuntur, qui cineritii *b*, aut albi aut obscurè virentes, hiq; optimi censentur. Attamē qui ex Taraguas excinduntur, omniū præstantissimi habentur, inter quos satis magni etiam reperiūtur, & cōmuniter *c* albi ad

bi ad cinereum vergentes: horum laminæ communiter crassiores & densiores, quàm aliorum: hi autem pariter in maribus ac femellis reperiuntur: verùm omnia animalia, apud quæ hi lapides generantur, ruminant, & plerunque inter niues & in rupibus sua pascua habent. Atque sic Peruanos omnes, quicunque illi fuerint, Orientalibus postposuit, ita eos qui ex noua Hispania deferuntur, Peruanis in opere debiliores esse constituit. Hoc addito, lapidem quemcunq; Bezaar efficaciorem esse in Hispaniis, quàm in regionibus Peruuianis.

LAPIS BEZAAR OCCIDENTALIS.

Præterea differũt plurimùm inter se, vt idem testatur (& quotidie in Pharmacopoliis notare

possumus) magnitudine, formâ & colore: quippe quòd aliqui solùm auellanæ magnitudine & adhuc minores: aliqui nucis quantitate: alii oui columbini instar: alii etiam ouũ gallinæ æquẽt: testatur se aliquos mali arantii magnitudine vidisse. Addit insuper, ex quo lapides hi in pretio esse cœperint, Indos arte conficere cœpisse: hinc multos, quando lapides hos solito maiores vident, falsos

partim sanguine, partim humore ab animali relicto, tincti essent: minus tamen maturi, cinerei sunt: & Boëtio *e*, Occidentales subcinereum habent colorem, neq; ita vt Orientales splendent, crustas enim habent, crassiores & gypseas. Verùm siue ad colorem, siue ad figuram respiciamus, de bonitate aut subtilitate lapidis, iudiciũ ferri non potest.

Quos ego vidi Occidentales, maiori ex parte sunt coloris cinericei, cum nigrore aliquo admixto, quia materia horum albidior est, & minus à calore elaborata, idq; propter animalium calorem minorem, regionis frigidioris causa. Sic etiam communiter Occidentales, qui *albicant* maiores sunt & substantiæ minus compactæ, quàm in Orientalibus obseruetur: qua de re plenius suprà in Orientalis lapidis differentiis, à colore desumptis, egimus.

Quoad saporem, proprium nullum habet, quod ipsum etiam Rhasis Arabs tradit.

a cap. 34. *b* Syluaticus legit flauos, albos, cinericeos. *c* Syluat. legit maiori ex parte albi, flauescentes. *d* Ioseph. Acosta lib. 4. hist. Indiæ cap. 43. *e* lib. 2. de lapid. cap. 194.

DE LAPIDIS FACVLTATIBVS, QVANTITATE ET vtendi modo.

CAPVT L.

DE facultate huius lapidis sic Baccius: non desunt, qui dubitent, vtrum hi lapides easdem facultates cum Orientalibus obtineant,

tineant, quæ ab Arabum ſcriptoribus illis aſsignatæ fuere: quibus reſpondet, Orientales reuera in hoc genere bonitate reliquos excellere, eò quòd in fronte aſpectum Solis Orientis obtineant, qui rebus maiorem vigorem & virtutem infundit, reſpectu Occidentalium, qui reſolutis per calorem diei partibus ſubtilioribus, & alimentalibus, vapores aduſtiores, minusque efficaces accipiunt.

Sic Ioſephi Acoſtæ *a* de lapidibus Bezaar iudicium tale eſt: quod inter hos ii, qui ex India Orientali oliuæ colore adferuntur, primas teneant: ſecundum ii, qui ex Peru: tertium, qui ex noua Hiſpania adferuntur. Et Saxonia *b*, eos qui ex Indiis Occidentalibus adferuntur, coloris cinerulenti, & Orientalibus multo viliores eſſe, ſcribit. Sic Gallus *c*, reperitur etiam, & quidem frequentius lapis iſte quaſi colore cinericeo infectus, quem Occidentalem pleriq; autumant: ac licet non omnino ſpernendus ſit, multum tamen virtute ab Orientali diſtare cognouimus.

De qualitate huius lapidis, Baccius cenſuit, temperatis qualitatibus pollere, minimeq; aliorum lapidum & antidotorum more exſiccare, quare hoc remedio ſecurè & citra damnum aliquod nos vti poſſe. Quem tamen aluum potiùs mouere, quàm ſudores, ſunt qui obſeruarunt, Syluatico *d* admonente. At Monardes teſtatur, etiam hunc qui in Peru reperiatur, viribus Orientalibus nequaquàm inferiorem eſſe: quem ſequitur Salmuth *e*, tota Petri de Oſma epiſtola

adpositâ: quemadmodum & Witichius in suo tractatu Germanico.

Dosin subiungamus: Aluarus Torres, Baccio referente, grana septem cum vino febre absente, at ea præsente, cum aquæ acetosæ vncia vna exhibet. At Saxonia l.cit. duplum ponderis respectu Orientalis præbendum, ex aliorum sententia tradit, qui admodum inefficaces sint: addens, quando ex Occidentalibus probus repe-rietur, grana sex vel octo exhibenda esse. Verùm Syluaticus, Peruani tanquã imbecillioris, paulò plus quàm Orientalis, qui valentior sit, exhibere iubet: Orientalis verò septem, decem & duodecim grana offerri posse asserit.

a in hist. Ind. lib. 4. *b* de feb. pestil. cap. 37. *c* de feb. pest. tr. 1. cap. 29. *d* controu. 93. *e* in notis in Pancirollum.

QVIBVS IN MORBIS huius vsus esse possit.

CAPVT LI.

Consultum ducimus de huius lapidis viribus Monardem *a* audire, cùm nullus quod equidem sciam, huius medicamenti facultates eximius laudarit, idq; historiis multis allatis, quibus ostendit plerosque etiam potentissimos viros à peste & morbis pestiferis ac difficilimis, venenisq; liberatos fuisse, quas etiã suprà in lapide Orientali adduximus: nunc verò quæ de Occidentali prædicet, audiamus. Si insignes istius Peruani lapidis facultates, omnesque

omnesque morbos quos curasse asserunt, qui ex eà regione redeunt, hîc enarrare vellẽ, magnus liber de eo scribẽdus foret. Quapropter ea duntaxat proferã, quæ ipse sum expertus vt iis maior fides adhibeatur, & intrepidè lapide vti queant, quandoquidem experientia constet similes facultates possidere.

Noster igitur lapis Bezaar Occidentalis insignes facultates obtinet, præsertim in cordis ægritudinibus, in quibus magnam, eorum qui mihi missi fuêre, partẽ insumsi felicissimo successu: sic vt multi Syncope laborantes, ea sublata, à morte liberati sint: propinari autem debet in ipso paroxysmo, aut paulò antè, manè ieiuno ventriculo ex aqua rosacea, si febris adsit: si absit, ex aqua florum mali aureæ, in puluerem tritus, ad pondus quatuor granorum singulis vicibus: obseruaui autem, in mulieribus præsentius adferre remedium, quàm in viris.

Venena) In omnis generis venenis, nullum præstantius nouimus remedium: quoniam eos, qui aut venenum hauserunt, aut à virulentis insectis præmorsi fuerant, mirum in modum iuuit. Qui aquæ stagnantis potu, in qua virulenta animalia versantur, illicò intumuere, sumpto isto lapide bis aut ter, sanatos conspexi. Sic Iosephus Acosta huius lapidis vim principem esse, vt venenis & morbis venenosis aduersetur, ex Indorum opinione pronunciauit.

Febres pestilentiales) in pestilentibus febribus sæpius exhibui, & sanè earum virus extin-

xit:cuius rei primariam in ſimilibus morbis curam Medicus habere debet: nam licet putrefactio prohibeatur, niſi extinguatur virus, inutilis erit cura: nam illud eſt, quod hominem iugulat. Similiter ſi adſint carnis cum rubore eminentiæ, quas Hiſpani Tauardete appellant, quę plerunque huiuſmodi febres comitari ſolent, Lapis Bezaar Peruanus maximam vim poſsidet: nam in ſimilibus morbis maiorem eorum quos accepi partem abſumpſi, plurimiq; felici & miro ſucceſſu curati ſunt. Vel, vt Acoſta, in morbo illo epidemico auxilii plurimum tulit in Hiſpania & Italia, non verò ſimiliter in Perü.

Febris quartana) Quartana laborantibus dedi, & licet febrim non tollat, eius tamen auffert ſymptomata, animi mœrores, anxietates, & cordis affectus, quę in iſtis febrib. vulgaria ſunt, magnamque ex eius vſu vtilitatem ſenſerunt.

Melancholici humores) Miros autē effectus præbet in melancholicis humoribus, ſiue vniuerſum corpus, ſiue eius duntaxat partem, vti caput, occupent: atque in Arabum Lepra, ſiue Græcorum elephantiaſi; item in ſcabie, prurigine, eryſipelate, & reliquis cutis vitiis præſens adfert remedium, quoniam ad ea ſananda peculiarem facultatem habet.

Morbi diuturni) In omnibus diuturnis & importunis morbis, magno ſucceſſu exhibere ſoleo, præſertim in quibus veneni ſuſpicio eſt, aut flatus adſunt: nam in ſimilibus peculiarem vim habet: hinc fit, vt plurimum conducat, eius ali-

aliquot grana purgantibus medicamentis inii-cere: quoniam si medicamentum simplicia quę-dam venenosá continet, ea corrigit: sin minus, corroborat, & faciliorem deiectionem molitur.

Lumbrici) Aduersùs lumbricos & ventris tineas, felici successu propinatur hic lapis: eum multis exhibui, præsertim pueris & adolescentibus eo morbo affectis, & vix credibile est, quãtum profuerit: solũ dare soleo, vel cum sequenti puluere mixtum, hac ratione.

℞. Herbæ lumbricorum, drachmas duas: seminis Santonici drachmá vnam, cornu ceruini vsti, sem. portulacæ & carlinæ, singulorũ dimidiam drachmam: lapidis Bezaar Peruani dimidiam drachmã: reducãtur omnia in tenuissimũ puluerem, & probè misceantur. Miras facultates obtinet iste puluis, & experimento comprobatum est, multis profuisse: datur mane ieiuno ventriculo ea quantitate, quæ Medico commoda videtur, pro eius ætate, qui sumere debet: eo sumpto, duabus horis pòst aluus clystere confecto ex lacte & saccharo elui debet.

Epilepsia) Infantibus epilepticis datur lapis cum lacte, si adhuc lactent: sin minùs, sine lacte: in natu maioribus Epilepsia laborantibus etiam cum magna vtilitate exhibetur, per se, aut aliis rebus ad eum morbum accõmodis, admixtus.

Breuiter hoc lapide vti solemus, in omnibus diuturnis & difficilibus morbis, in quibus medicamenta vulgaria nihil profuere, eoq; magna cum vtilitate, aut saltem sine noxa. Hactenus Monardes.

Summatim de huius viribus Petrus de Osma sic scripsit *b*. Ego qua potui diligentia ab Indis amicis de horum lapidum facultatibus inquirens, intrò sumptos, aut foris impositos, mirificè venenis aut toxicis resistere intellexi: cordis affectibus auxiliari: tineas ventris expellere: & eorum puluerem vulneribus sagittarum toxico illitarum vtilissimè inspergi. In summa, hunc lapidem Alexipharmacum esse, perniciosissimi illius toxici, quo sagittas suas illinunt, ad sese mutuò conficiendos, atq; etiam nos Hispanos, quorum plerique post vehementes cruciatus & furores mortui sunt, nullũ auxilium inuenientes: tametsi in sublimato vulneribus insperso nonnulli leuamen senserint: verùm si toxico recenti illitæ sagittæ sint, præsentaneam perniciem adferunt, nec sublimatum prodest.

Cœpimus iis vti eo ordine, quem in tuo libro docuisti, & aduersùs eosdem etiam morbos, in quibus sanandis mirabiles eorum effectus experti sumus, quos longum esset recensere: quæ omnia tibi accepta referre debent, non modò Hispani, sed etiam vniuersus orbis. Hæc Petrus de Osma in epistola è Lima in Peru 26. Decembris anno 1568. ad Nicolaum Monardem scripta.

Exhibetur autem tritus aut læuigatus cum liquore aliquo, vel vino, vel aceto, vel aqua stillaticia boraginis, buglossæ, aliáve, prout morbi natura postulat, & Medico visum est.

a in histor. medicament. simplic. ex India Occidental. cap.

cap. 34. *b* Syluaticus hæc quoque pag. 91. lib. de bezoar refert.

DE LAPIDE BEZAAR ex Hispania noua.

CAPVT LII.

CVm dictum fuerit de Lapide Bezaar tam Orientali quàm Occidentali, nunc de eo qui ex Hispania noua adfertur, paucissimis. In noua Hispania lapis hic quoque reperitur, etiamsi in ea regione, nec Vicugnes, nec Pacos, nec Taragues, nec Guanacos habeantur, sed solùm cerui in quorum aliquibus, Iosepho Acosta *a* monente, lapis hic reperitur. Verùm quemadmodum ipse *b* Peruanos omnes, Orientalibus postposuit, ita eos qui ex noua Hispania deferruntur, Peruuianis in opere debiliores constituit: sicque locum tertium tribuit.

CONCLVSIO.

Hæc sunt, Lector candide, quæ Trinuno Deo adiuuante, de Lapide Bezaar, partim ex variis & plurib. auctoribus fideliter & collecta & methodicè disposita, partim ex propria experientia & obseruatione, in medium adferre volui, quo Medici in eius & electione & administratione, prudentia summa, summaque cautione vtantur, ne vel in eo vitæ ægrotantium, eorundemque facultatum, damnum vtantur. Et cum Syluatico rogamus, ne authoritatem magnatum qui lapides hos possident, tanti faciant, vt

S 4

vel in eorum præstantia & authoritate exploranda minus sint diligentes, vel etiam perniciosos reprobare non vereantur. Verè enim ꝓbos, modò tales reperiantur, nunquam improbabimus. Adulationis genus hoc pessimum est, qua in arte nobilissima nihil nocentius, nihílve magis indignum esse potest: vno enim hoc consilio & qui lapides possident & qui iis vtuntur, sub Medici fide, grauissimè & falluntur & læduntur. Caueant rogamus, ne lapides à mercatoribus oblatos, priusquam diligenter eos probarint, amicitiæ causa, oscitantius cõmendent. Quod si aliqui in lapide tanti momenti iudicando negligentiores fuerint, haud dubiè sępius lapides adulteratos probabunt, & veros damnabunt. Quos verò in his lapidibus commendandis dubios esse continget, eos monemus, vt in eorum commendatione cõscientiam suam non fallant, sed potius liberè & candidè fateantur, se dubitare, seque nihil certi determinare posse. Hęc est illa ingenuitas, quam Dux noster & antesignanus Galenus, Medico rationali dignam esse iudicauit: nos verò Medico Christiano digniorem esse dicimus. Nam si omnia diligenter conferantur, apparebit liquidò, quàm isti non vniuersi tantùm inter se, sed singuli etiam secum reipsa dissideant. Rectè ergo Mindererus *c* suadet, ne quis oportunum medicationis tempus negligat, & his confisus, probata ac vsus experimento testata remedia quasi posthabita seponat.

a lib.

a lib.4. hist. Indiæ cap. 42. *b* Eadem Syluaticus pag. 95. allegat. *c* lib. de peste pag. 202.

FINIS.

SOLI DEO GLORIA.

APPENDIX.

Lapidis Bezaaris naturalis historiâ ad finē perductâ: quod nobis solum propositum erat, nonnulla de Bezoardico artificiali (ne fortè sint qui nos hæc ignorare existiment) adspergenda supersunt.

Artifices Bezoaris nomen, remediis nonnullis arte confectis imponunt: quæ autem hoc nomine donantur, vt plurimum ratione vel essentialium, vel accidentalium quorundam variant: essentialium, vel respectu formæ, vel materiæ. Ratione formæ, aut externæ, hinc Aquæ bezoardicæ, quæ trito nomine Theriacales vocitantur: vel internæ, hinc prostat Sulphur illud Bezoardicum apud Quercetanum *a*: partim etiam Sales theriacales vel Bezoardici in hanc classem referuntur. Vel materiæ (quæ Magisteriorum Bezoardicorum hoc solo nomine nunc vtamur, multorum aliorum, quibus vtuntur, non ignari) ratione differunt, cùm materiam

suam à viuentibus animalibus, puta serpentibus, vel viperis, quod Bezoardicū animale: vel à mineralibus siue metallicis, quod Bezoardicum metallicū siue minerale dicitur, mutuentur: de vtroque paucissimis.

DE BEZOARDICO Animalis.

PRimum, quod Bezoardicum animale vocant, ex Serpentibus seu Colubris vulgaribus, vel Viperis conficiunt, ad aliquam imitationem veterum, qui è Viperis similia medicamenta confecere: cuiusmodi fuere *apud* antiquos Sales theriacales, vt apud Galenum *b*, Æginetam *c* & Aëtium *d* videre est. Verùm cùm huius medicamenti, quod Bezoardicum animale vocant, descriptiones variæ habeantur, duas tantùm, & quidem ex Sennerto *e*, adponemus.

I. Recipe Serpentem, excoriato mox, exime linguam, cor, hepar: abscinde caudam & caput: carnem in olla noua coque, donec caro à vertebris separari possit. Spina torreatur & pulueriscetur: torreatur similiter & cor, hepar, lingua, contundantur, & cum puluere spinæ misceantur: fiat puluis. Nonnulli adhuc in patella ænea super igne amplius torrent, continuo agitando, donec colorem fuscum acquirat: fit inde dosis vna quæ propè est drachmæ vnius.

Ab hac præparatione parum variat, Serpentum, præcipuè Viperarum Alcohol, cuius præparationem Crollius *f* sic proposuit. Post excoriationem, intestina, caput & cauda auferuntur (pinguedo ab intestinis separata seorsim pro singulari Ophthalmico asseruatur) reliqua caro elota, cum corde & iecore, post lentam exsiccationem siue per se, siue in Balneo Mariæ, in Alcohol redigatur: puluis hic in vsu Medico intus præsumptus, Venenum ad cutim propellit, tanquam Theamedes lapis, qui ferrum longè à se expellit. Idem asserit, contra omnia Venena remedium esse tam θεραπευτικὸν quàm προφυλακτικὸν: & hoc medicamento magna pecunia à quibusdam empto, cum fiducia vti licere, nec quisquam Medicorum eius vsu famam vnquam periclitasse. Dosin esse à drachma semis ad drachmam vnam, in haustu Vini Maluatici, vel iusculo vini generosi.

II. Alii aliter parant. Recipiunt Serpentes quinque vel sex viuos, coniiciunt in ollam vitreatam, quam operculo tegunt, quod in medio foramen habet: torreantur ad ignem carbonum lentum, vt omnis pinguedo & humiditas separetur atque absumatur, nihil tamen comburatur: postea in puluerem redigantur. Pulueris huius Recipe vncias duas, radic. Valerianæ, Angelicæ, Pimpinellæ, Rutæ, ana vnciam vnam; Sacchari candi albissimi, vnciam vnam: fiat puluis, cuius dosis scrupulus semis.

Hi pulueres hodie apud plurimos in frequenti vſu contra venena habentur: & vt rectè Döringus g, nonnulli parem ſecuritatem ac Mithridatio tribuunt, verùm ad certum tempus. Nouimus qui pro indubio contra peſtem præſeruatiuo & curatiuo prædicarunt, magnoque pretio vendiderunt, quorum tamen aliqui, cùm ante 13. annos apud nos peſtis ſæuiret, ablatis hominum circiter millibus quatuor, peſte correpti, tandem opem noſtram implorarunt. Quare rectè Sennertus, neminem temerè his confidere vult, niſi eorũ efficaciam experientiis comprobatam ſciat: quod factu, ait, difficile. Nam quæ in brutis fiunt experientiæ, ſæpè fallaces: cùm quæ homini ſunt venena, non omnia aliis animalibus venena ſunt.

Magiſterii Bezoardici animalis, Quercetanus *h* etiam meminit, quod ex puluere Viperarum extrahatur, idque opera eiuſdem menſtrui, ſiue ſulphuris, aut ignis naturæ: quo chimicè calcinantur & ſoluuntur enarratæ viperæ, quæ iam in terræ latibulis à ſola balſamica illa virtute; eiuſdem ſalis & ignis naturæ, ſummam Alexiterii vim acquiſiuerunt. Ope enim horum ſpirituum balſamicorum prædicti ignis, naturæ viperinæ carnis virtus alexiterica & bezoardica, in infinitam virium poteſtatẽ excreſcit. Vnde etiam baſis principalis locus in Theriaca cœleſti Quercetani, quæ ſeptem Magiſteria recipit, & inter cætera Magiſterium Bezoardici animalis, & Magiſterium Bezoardici mineralis.

Hacte-

Hactenus de Bezoardico animalis, nunc paucis quoque de Bezoartico metallico siue minerali, ex Quercetano & Sennerto.

DE BEZOARDICO METALLICO SIUE MINERALI.

HAbentur & Bezoardica mineralia, quæ à mineralibus, & vi Alexipharmaca quam possidere dicuntur, nomen sortiuntur, vt est Antimonium diaphoreticum, quod aliis Antimonium vitæ, Essentia antimonii, Mercurius vitæ, generis nomine Bezoardicum minerale: apud Quercetanum *i* dici posset spuma vel remedium è spuma duorum draconum natum: est & Bezoar metallicum fixum.

Bezoardicum autem minerale, quod alii Antimonium diaphoreticum nominant, hunc in modum, Sennerto *k* monente, conficitur: Recipe Mercurii sublimati cum vitriolo & Salis (vel nitri, vel ammoniaci, vel petræ) ana libr. vnam, Antimonii libr. tres (alii sumunt partes æquales) terantur inuicem, & destillentur per retortam vitream in arena. Liquor seu oleum butyri instar, semel rectificetur: huic oleo guttatim spiritus vitrioli aliquid affundatur: exempli gratia, vnciæ quatuor (alii etiam Aquam regis infundunt) Aqua per alembicum destilletur, aquæ destillatæ addatur Aquæ vitrioli recentis vncia vna, atque iterum præcipitato affundatur, idque tertia vice repetatur.

Præ-

Præcipitatus hic postea teritur, abluitur & ignitur. Verùm alii etiam Solem addunt: sumunt exempli gratia ad libram semis, Solis siue auri, vnciam semis, in aqua regis siue forti prius seorsim soluti, atque priori solutioni affundunt. Aquam omnem spacio duorum dierum abstrahunt, vltimo ignem augent, vt cucurbita parte inferiore incandescat. Quod sublimatum fuerit, abiicitur: reliquum subflauum & nullius ferè saporis est, in crucibulo per dimidiam horã igniatur. Sunt qui oleo ex Antimonio, & sublimati Mercurii æqualibus partibus destillato, affundunt aquam calidã & puluerem præcipitatum ablutum & exsiccatum ad vsum seruant, & vti dictum, aliqui Mercurium vitæ, alii essentiam Antimonii nominant. Verùm vix (addit Sennertus) ob magnam vehementiam eius vsus tutus est, cùm vltra granum vnum exhiberi vix possit.

Balsamum Bezoardicum denique, qui volet apud Libauium *l* legat, quod ex herbis, radicibus, aromatibus, gummatibus, magnis opiatis & oleis simul ex arte destillatis, conficitur.

Sed hîc subsistamus, sedulò iuuenes propter conscientiam admonentes, imò propter suorum ægrorum sanitatem rogantes, ne temerè Bezoardica metallica intra corpus exhibeant, sed potius blandioribus & naturæ humanæ conue-

conuenientioribus, quibus DEI gratia non caremus, vtantur.

a in pharmacia restit. *b* 11. simpl. medicam. in initio. *c* lib. 7. cap. 11. *d* tetrab. 4. serm. 1. cap. 97. *e* in Institut. medic. lib. 5. par. 3. sect. 3. cap. 14. *f* in sua Basilica. *g* lib. de medicina, sect. 5. clas. 3. cap. 6. *h* in sua pharmac. restitut. cap 32. *i* in pharmac. restit. cap. 23. vbi Bezoardici mineralis proprietates & eiusdem descriptionem metaphoricam proponit, quemadmodum de Bezoare metallico quod præstantissimum contra pestem & venena sudorificum statuit, cap. 8. k instit. medic. lib. 5. par. 3. cap. 18. *l* lib. 2. Alchimiæ tract. 2. cap. 17. quod est de oleis & balsamis compositis.

FINIS.

Contra Hierua
Angelicæ
Pimpinellæ
Eringii an. drach.duas.
Cort.Citri matur.
Fl. Citri nondum exsolutorum in vmbra exsiccat.
Sem.citri rec.præp. an.drach.duas semis.
Baccarum Lauri
Iuniperi an.drach.tres.
Cardui benedicti
Dictamni Cretici
Calamintæ montanæ
Rutæ
Scordii veri Cretensis an.drach.semis.
Agallochi legitimi
Zedoariæ
Galangæ minoris
Cinamomi electi
Caryophyll.selectorum
Croci Corycii an.scrupul.duos.
Sem. ocymi caryophyl.
Amomi veri
Rutæ an.drach.duas.
Hypericonis
Altheæ an.drachm.tres.
Opobalsami legitimi
Theriacæ Andromachi rec.
Mithridatii
Elect. Alkermes
de Hyacintho an.vnciam semis.

Mel-

Mellis Attici despum. lib.duas vnc.tres.
Misce, fiat electuarium secundum artem.

Hæc est BEZAARTICA Antidotus, à me diuturnis cogitationibus concinnata, & rationi non minus consona, quàm experimentis euidentibus comprobata: & qua nulli locū ad præstantiorem excogitandā relictum esse autumo.

Ex prædictorum ergo mistione, resultat Bezaarticum nostrum, temperamenti calidi in principio secundi gradus, sicci in secunda mansione primi. Quod vt opportunè sumatur, considerand a est ætas, cœli temperies, ratio cur sumatur. Quotiescunque igitur aderit præsentia indicantis, scilicet vel assumptio, vel suspicio assumpti veneni, statim tanquam ad sacram anchoram, erit ad hoc, maxima cum fiducia confugiendum. Quod si veneni fuerit ignota natura, tunc ex Aqua Scorzoneræ Hispanicæ & decoctione seminum Altheæ ad æquas partes erit sumendum drachmæ pondere: sin minus adsint Aquæ cordiales, vel talis decoctio, hauriatur siue ex iure tepido, siue ex vino diluto, siue ex aqua communi tepida, ea hora qua opus fuerit. Si autem veneni genus liqueat, tunc aduersus corrodentia, ex Amygdalino recenti, vel ex decoctione seminis lini, radicum altheæ, foliorum maluarum, vel pariter ex iure pingui: quod si vomitus Bezaartici assumptionem præcesserit, vtilius erit. Si venenum fuerit corruruptiuum, ex aliqua præsertim planta venefica, tum ex aqua prædicta Scorzoneræ, vel

Cardui benedicti, vel ex vino albo diluto. Si narcoticum fuerit, quemadmodum Cicuta, Opium, Mandragora, ſumatur ex vino generoſo vſque ad drachmam vnam, quæ eſt ſumma doſis. Si venenum fuerit ab animali, vel morſu, vel punctura illatum, ſtatim ſumatur ex aqua Scorzoneræ, vel diluto vino ad ſcrupulos duos, & parti ſauciatæ, duobus digitis ſupra ictum, apponatur faſciola, hoc delibuta, modico aceti addito: hoc modo ſi admoueatur remedium, tunc prohibetur ad cor aſcendere venenata facultas. Æſtate doſis erit minor, diebus præcipuè canicularibus, & in gracilibus habitu, maximè ſi febris inſignis adſit, tunc enim ad *ſcrupulum* vnum, vel drachmam ſemis ſufficiet ex aqua Scabioſæ, Acetoſæ, Meliſſæ, florum Citri: ratione enim calidi temporis, facilius penetrat & agit: infantibus, ſcrupulo, vel granis ſeptem exhibeatur. Expediet arterias quoque & tempora inungere: maximè ſi venenum caput ſymptomatibus petere videatur: & hoc præſertim veneno frigido.

A venenorum inſidiis nos tueri, & opportunè cuſtodire poterimus, ſi tertio quoq; die ſcrupulus vnus accipiatur, vel in exiguo bolo inaurato, vel diſſolutum in aquis cordialibus: ſic enim à quolibet veneno, tutum euaſurum hominem pollicemur. Et his qui hac ratione vtentur, retardabitur ſenium, oculorum acies validior fiet: nerui ad munia obeunda vegetiores: ventriculus roborabitur: ingenium lucidius fiet,

fiet, ſpiritus illuſtriores: præſtantior denique corporis habitudo & hilarior ſanitas.

Dolores præterea capitis, à cauſa præſertim frigida, mirificè ſedat: & vertiginoſis (quemadmodum ego in me ipſo expertus ſum) ſingulare eſt remedium. Cordis palpitationi, haud quicquam accommodatius. Appetitum conciliat; in febribus mali moris mirificè prodeſt, ex violato ſaccharo, vel conſerua ex acido citri. Nephritidi, vnicum eſt præſidium: vrinas enim mouet & pellit calculum, ſi ſumatur ex aquis accommodatis. Menſtrua citiſsimè prouocat, & retentas ſecundas trudit: neque minus partum facilitat. Hiſtericis paſsionibus, nihil ocyus præſidio eſt: Lienis vitia corrigit: quartanariis confert. Contra peſtis iniurias efficaciſſimum, ſi quid aliud. Puerorum enecat vermes, & à rheumatiſmo præſeruat. Aliis quoque præpollet viribus, quemadmodum quotidiano euentu & experimento patebit.

DE LAPIDE PAVONIO SIVE THAOS.

Est & alius lapis, Pauonius dictus, ſeu Thaos, & ipſe rariſsimus, paucisque cognitus: ſubſtantia ſatis dura, in atro cinereus, quibuſdam ſphærulis, velut oculis, inter ſe magnitudine differentibus diſtinctus, hisque flauo centro & Iride ſubcærulea: quare Pauonis caudam videtur quodammodo oculorum æmulatione re-

præſentare. Aſpidi interim non abſimilis: croceus enim & niger, quemadmodum & Aſpis & lapis iſte, quẽ Plinius Pauoni & Aſpidi ſimilem facit lib. 37. cap. 11. Talis ad vnguem reperitur in Muſæo noſtro, rudi quodam & vetuſto ornamento ſuſpenſus. Nucis iuglandis ferè magnitudine: & huiuſmodi lapidem pariter vidiſſe in Gazis Sereniſsimi magni Ducis, affirmauit mihi Excellentiſs. Bartoletus. Alium verò pro Pauonio lapide, olim Ferdinando Hetruriæ Duci magno, delatum fuiſſe, oui columbini magnitudine, motu variantem aſpectum & colores, ab Indo quodam, cui multo auro repenſus fuit, mihi literis ſignificabat Reuer. Pater Zanobius Bocchius, Sereniſsimi Mantuæ Ducis Botanicus, &c. Illum tamen fuiſſe præclarum & legitimum Opalen, quorundam fuit opinio, & potiſsimum excell. Mercurialis, qui tunc aderat. Pauo igitur lapis, & qui ex Malaca ex Hyſtricis felle defertur, rariſsimi ſunt, quare eorum ſuccedanea erunt in Antidoto noſtra, Vniones orientales præparati, ad eorum pondus: in cæteris abſolutum cupimus, neque quidquam ſubſtituendum concedimus.

Hactenus Pona.

IN-

INDEX.

pneu-

Lum-

Sal

FINIS.

ERRATA TYPOGRAPHICA.

Pag. 6. lin. 7. nunquam notum p. 7. l. 16. quamuis Cardanus p. 9. l. 7. præferri p. 9. l. 6. & curam & p. 14. l. 9. antid. l. 11. simpl. 18. p. 24. l. 20. cap. 16. p. 35. l. 24. dici p. 42. l. 6. obseruetur p. 43. l. 21. colligi p. 50. l. 20. lapis est p. 53. l. 7. obtrudunt p. 61. l. 17. x medic. com. p. 67. l. 8. d. lib. 7. p. 73. l. 2. dicitur, Fabio Columnæ p. 81. l. 13. guerræ p. 89. l. 12. serpentem p. 90. l. 22. deserto fecisse l. 25. Arlensis p. 91. l. 3. at Arlensis p. 96. l. 8. Hager asos p. 109. l. 11. Lusitani sententia l. 13. Chainus, citante p. 113. l. 26. degentium p. 115. l. 14. vnam p. 116. l. 20. Camerarius f: p. 124. l. 3. priore l. 26. sua p. 140. l. 19. faucibus orci p. 145. l. ult. dele & p. 156. l. 22. de feb. pest. l. 30. cap. 42. p. 170. l. 7. syndrome p. 180. l. 20. per sex continuos p. 181. l. 7. Claudinus p. 199. l. 21. utiliter (addit) p. 200. l. 14. induxerat l. 21. ictericia nigra p. 206. l. 11. At vt p. 208. l. 25. cap. 46. p. 214. l. 16. & Paræus p. 221. l. 13. præstantissima p. 227. l. 27. prius exquisitè p. 241. l. 30. remedia etiam p. 253. l. 24. vi occulta p. 256. l. 19. feroces

FINIS.

